باياز

(2)

مىللەتلەر نەشرىياتى

بابۇر

(2)

تەشكىللىگۈچى ئورۇن: ش ئۇ ئا ر ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى تەتقىقات جەمئىيىتى

نەشرگە تەييارلىغۇچىلار: مەتىمىن يۈسۈپ
مۇھەممەت ئوسمان
بارات رەجەپ

مىللەتلەر نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

巴亚孜:维吾尔文/买买提明·玉索甫编. —北京:民族出版社,1997.10

ISBN 7-105-02945-5

Ⅰ.巴… Ⅱ.买… Ⅲ.诗歌-作品集-中国-近代-维吾尔语(中国少数民族语言) Ⅳ.I222.5

中国版本图书馆 CIP 数据核字(97)第 25925 号

民族出版社出版发行

(北京市和平里北街 14 号　邮编 100013)

民族出版社微机照排　民族印刷厂印刷

各地新华书店经销

1997 年 12 月第 1 版　1997 年 12 月北京第 1 次印刷

开本:850×1168 毫米 1/32　印张:12 字数:200 千字

印数:0001 —1200 册　定价:15.00 元

نەشرگە تەييارلىغۇچىلاردىن

بۇ «باياز» (2) گە ئەمىرى (خوتەنى)، قارى بائىزى، خىسلەت كاشغەرى، فەزلى، شەۋكەت، مۇقىمى، مىسكىن، دىلكەش، يۇسۇف سايرامى، ئامانى قاتارلىق 20 نەچچە نەپەر كلاسسىك شائىرنىڭ شېئىرلىرى كىرگۈزۈلدى (ئۇيغۇر شائىرلىرىنىڭ شېئىرلىرىگە مەدھىيە ئوقۇغان ئۆزبېك شائىرلىرىنىڭ شېئىرلىرىمۇ بار). بۇ شېئىرلار بەدىئىي سەنئەت جەھەتتىلا ئالاھىدىلىكلەرگە ئىگە بولۇپ قالماستىن، ھەربىر بەھرىنىڭ بىر-بىرىگە ئوخشىمايدىغان كۆپ خىل ۋارىيانتلىرى ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدىكى مول بايلىقلىرىمىزنى نامايان قىلىدۇ ۋە ھازىرقى زامان شېئىرىيىتىمىزنىڭ تەرەققىياتىدىن بىلىم بېرىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن كەڭ كىتابخانلارنىڭ تونۇشۇپ چىقىشى، تەتقىق قىلىشى، ئىزدەنگۈچىلەرنىڭ پايدىلىنىشى ئۈچۈن بۇ توپلامنى تۈزۈپ چىقتۇق. پايدىلىنىپ كۆرۈشڭلارنى ئۈمىد قىلىمىز. ئەسەرنىڭ ئەسلى مەنبەئە نۇسخىسى بىلەن سېلىشتۇرۇشقا ئاسان بولسۇن ئۈچۈن، ئەسلى ئەسەرنىڭ نامى قايسى بەتتىن ئېلىنغانلىقى ئاخىرىسىغا ئىسكوپكا ئېچىپ ئىزاھلاپ قويۇلدى.

1997-يىل 2-ئاي.

مۇندەرىجە

ئەمرى 1
قارى بائىزى 88
خىسلەت كاشغەرى 138
فەزلى 147
شەۋكەت............................. 151
مۇقىمى 182
ھەزىنى.............................. 210
دىلكەش 225
يۈسۈف سايرامى 235
ھەمدەمى 240
ئەدا 248
نالە 250
خىجلەت.............................. 252
ۋەسلى 254
مەنزۇر 258
مەخمۇر 260
مۇھەييا ئەفەندى 262

مۇھەممەد ئەلىخان 265
ئەكمەلخان شاشى 268
ئامانى 273
مىسكىن 290
راجى 293
ئاجىز 300
كەمى 302
نادىرە 305
نەسىمى 308
بىگى 312
سۇلتان ئەھمەدخان 314
تالى........................ 318
مۆھتىرەم 320
لۇغەت........................ 321

ئەمرى

ئەمرى — تېمۇر كوراگان ئەۋلادىدىن بولۇپ، يەركەن خانلىقىنىڭ قۇرغۇچىسى سۇلتان سەئىدخان ۋە «تارىخىي رەشىدى» نىڭ يازغۇچىسى مىرزا ھەيدەر بىلەن ئانا تەرەپتىن بىر نەۋرە زەھىرىددىن مۇھەممەد بابۇر (1483—1530) نىڭ نەسەپلىرىدىندۇر. يەنى XVI ئەسىردە ياشاپ ئىجادىي پائالىيەت ئېلىپ بارغان مەشھۇر دۆلەت ئەربابى شائىر سۇلتان ئابدۇرەشىدخاننىڭ تۇغقانلىرىدىندۇر.

ئەمىرىنىڭ قاچان ئالەمدىن ئۆتكەنلىكى ۋە ئۇنىڭ ئىسمى قاتارلىق جەھەتلەردە ھازىرغىچە ئېنىق مەلۇماتقا ئىگە ئەمەسمىز، لېكىن ئۇ خوتەندە تۇغۇلۇپ، بالىلىق دەۋرلىرىنى شۇ جايدا ئۆتكۈزگەن. كېيىنكى ۋاقىتتا بەدەخشان ۋە يەنە خۇجەند قاتارلىق جايلارغا ئەمىر (ھاكىم بەگ) لىككە تەيىنلىنىپ، سەلتەنەت تەختىدىن ئورۇن ئالسىمۇ، يۇرتى خوتەننى تەشنالىق بىلەن سېغىنىپ تۇرغان ۋە ھەربىر غەزەللىرىدە خوتەننى ئەسلىمەي ئۆتەلمىگەن. ئۇنىڭ شېئىرلىرىدىكى:

خەت زۇلفۇڭنىڭ سەۋداسىدىن دەرمىش ناتىۋان كۆڭلۈم،

خىتا بىرلە خوتەن، داخى سۇلتانىمنى سېغىندىم.

دېگەن مىسرالار ئۇنىڭ خوتەندىن ئىكەنلىكىنى تولۇق ئىسپاتلىسا:

سەيرى زولفى ئەتىدىك خەتىدىن سوزلە ئى كۆز مەردۇمى،

چىن ماچىندىن كېلۇرسەن ماڭا بۇ سوۋغا كېرەك.

دېگەن مىسرالار ئۇنىڭ خوتەننى نەقەدەر سۆيىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. گەرچە ئۇ بىر ۋىلايەتنىڭ ئەمىرى بولسىمۇ، يۇسۇپنىڭ:

«مىسىرنىڭ پادىشاھلىقىدىن كەنئاننىڭ گادايلىقى ياخشى» دېگىنىدەك ئۆز يۇرتى خوتەننىڭ ئالدىدا ئۆزى ھۆكۈمرانلىق قىلىۋاتقان ۋىلايەتنى كۆزگە ئىلمىغان.

ئۇنىڭ ھۆكۈمرانلىق قىلغان جايلىرى توغرىسىدا:

كۆڭۈل كانىدادۇر لەئلىك خىيالى،

بۇ گەۋھەردۇر بەدەخشانىمغە مەخسۇس.

دېگەن مىسرالار ئۇنىڭ بۇ شېئىرلارنى بەدەخشاندا يازغانلىقىنى كۆرسەتسە:

بۇ غەزەل بولدى خوجەند ئەھلىغە مەشھۇر ئەمىر،

قىلدى تەسلىم ئاڭا رەۋنەق مىرزا مەۋزۇن.

دېگەن مىسرالار ئۇنىڭ خوجەندىدىمۇ تۇرغانلىقىدىن مەلۇمات بېرىدۇ.

ئەمىرى ئۆزىنىڭ سىياسىي ئورنىنى ئىلمىي ئىجادىيىتى ئالدىدا ھېچقانچە كۆرمەي، مەنسەپ نامىنى ئەدەبىي تەخەللۇسى قىلىپ قوللانغان. ئۇ ئۆز دەۋرىدە ئۆز مەملىكىتىنى ئادالەتلىك ۋە پۇقراپەرۋەرلىك بىلەن باشقۇرۇشىنىڭ سىرتىدا، مائارىپنى راۋاجلاندۇرۇپ، ئىلىم ئەھلىلىرى ئۈچۈن ئىلمىي سورۇنلار ھازىرلاپ، ئۇلارنىڭ خاتىرجەملىكى، ئىلمىي پائالىيەت شارائىتىغا كاپالەتلىك قىلغان. ئۇنىڭ غەزەللىرى ناخشا تېكىستلىرى قىلىنىپ، شادلىق سورۇنلىرىدا ئوقۇلۇش بىلەن شېئىرلىرى مەشھۇر بولغان. ئۇنىڭ ئۇيغۇرچىدىن باشقا پارس تىللىرىدىمۇ يېزىلغان شېئىرلىرى كەڭ تونۇلۇپ، بايازلارغىمۇ تاللاپ ئېلىنغان. ئۇنىڭ «دىۋان ئىرفان ئەمىرفەرخانە» ناملىق بىر كىتابى دەۋرىمىزگە

يېتىپ كەلگەن (1900-يىلى پېتربورگدا چاپ قىلىنغان). بۇ
ئەسەرنىڭ يېرىمى پارسچە، يېرىمى چاغاتايچە بولۇپ، ئۇنىڭدىكى
ئاپتور سۆزىدە ئەمىرنىڭ تەرجىمىھالىدىن بىرئاز مەلۇمات بېرى-
لىدۇ. ئۇنىڭ شېئىرلىرىدا تەتقىقات قىممىتىگە ئىگە مۇھىم مەز-
مۇنلار بار. بىز بۇ «باياز»غا شائىر ۋە ھۆكۈمەت ئەربابى ئەمىر-
نىڭ ئوخشاش بولمىغان بەھرىدە يېزىلغان شېئىرلىرىدىن بىرقانـ-
چىنى كىرگۈزدۇق. ئۇنىڭ شېئىرلىرى كىتابخانلارغا ئەڭ ياخشى
تونۇشتۇرغۇچىدۇر.

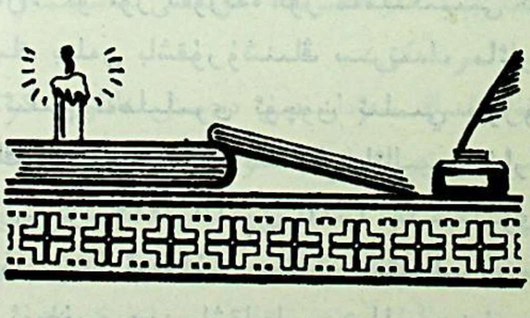

ئاپتوردىن

بۇ ئىشقى تەسۋىرات ۋە پەرىشان شېئىر-نەزمىلەرنى يازغۇچى ئۆزىنىڭ ھال ۋە شەرھىنى بايان قىلماقچىكى، ۋۇجۇد گۈلۈمنىڭ دەرىخى—تېمۇر كوراگان گۈلىستانىنىڭ شەجەرە نەسەب مېۋىسىدىندۇر. ئېسىللىك بوستانىدا ئىز-زەت باھارىنىڭ پارلاق ھاۋاسى تەربىيىتى بىلەن باش كۆتۈ-رۈپ ئۆسۈپ يېتىلدىم.

تۆرەلمە كۆچىتىم—بابۇر سۇلتان نەسلى گۈلزارىنىڭ نوتىسىدۇر. دەۋلەت ۋە سەلتەنەت باغچىسىنىڭ خۇشپۇراق مەيىن شاماللىرى بىلەن كۆكلەپ، مۇرادىم غۇنچىلىرىدىن مەقسەت گۈلۈم ئېچىلدى. گۈزەللىك بېغىدا ئىقبال ئامالى-نى يۇرۇتقۇچى گۈل-رەيھان ئەتىرلىرى ھاياتلىق نەپەسلى-رىمنى خۇشپۇراق قىلدى.

مەرتىۋە دەرىجەم—يۇكسەكلىكتە مەملىكەت مەيدانىدا ئالەم ئەھلىنىڭ بىرلىكىگە ھىمايەت سايىسىنى سالدى. دەۋران خالايىقى خاتىرجەملىك تاپتى. چۈنكى، دۆلەت سەل-تەنەت تەختىدىن ئورۇن ئالدىم. خەلقچىلىق، پۇقراپەرۋەر-لىك يولىنى تۇتۇپ، كۈچسىز، كەمبەغەل، نامرات، موھ-تاجلاردىن ھال-ئەھۋال سوراپ، ئىگە-چاقىسىز غېرىپ-غۇرۋالاردىن خەۋەر ئېلىپ، ئازاب چەككەن غەمكىنلەرنىڭ

كۆڭلىنى شاد ۋە دەۋرى زۇلمىتىدىن بۇزۇلغان كۆڭۈل خارا-
بىسىنى ياخشىلىق بىلەن ئاۋات قىلىپ، موھتاج، مىسكىن-
لەرگە شەپقەت كۆرگۈزدۈم ۋە ئادالەت چىرىغىنى يېقىپ،
ئىنساپ شېمىنى ياندۇرۇپ، زۇلۇم ۋە بىدئەت قاراڭغۇچى-
لىقى، جەۋرى-سىتەم زۇلمىتىنى زۇلۇم دۇنياسىدىن كۆتۈ-
رۈپ، دەۋرگە تىنچ-ئامانلىق نۇرىنى يورۇتتۇم. ئەندىشە ۋە
مېھنەت قاراڭغۇسىنى گۈزەل ۋە پارلاق، شادلىق يورۇقلۇقى-
غا ئالماشتۇردۇم.

شەرىئەت دەرىجىسى جۇشقۇنلىنىپ راۋاج شاخلىرى
توققۇز پەلەكتىن ئۆتتى. مەملىكەت ۋە شەھەر خەلقى زۇ-
لۇمدىن خالاس بولۇپ، ئىلىم-مەرىپەت ئەھلىلىرى راھەت
ۋە پاراغەت بىلەن خاتىرجەم ئۆتتى. زۇلمەت شۇملۇقى يوق-
لۇق باياۋانىدا ئەنقادەك ناپەيدا ۋە نامەۋجۇت؛ زالىملار ئەھ-
لىنىڭ شۇملۇقلىرى يوقلۇق تېغىدا سۇمرۇغدەك بىنىشان
ۋە نابۇد؛ دىيانىتىم سەھنىسىنىڭ سىياسىتىدىن بۇزغۇنچى-
لار ۋە ۋەيرانلىق مەيخانىسىنىڭ هارامتاماقلىرى ئۆزلىرىنى
يوشۇرۇشقا پاناجاي ئىزدەپ پىنھان ۋە غايىپ بولدى. مېنىڭ
رىياسەتچىلىكىمدە كوچا-بازار مەھكەم، بۇزۇقلار ئەھلى-
دىن پۇقرالارنىڭ كۆڭلى خاتىرجەم، مۇھاپىزىتىم تەھقىقى-
دىن نامازشامدىن تا تاڭ سۈبھىگىچە رەستە ۋە دۇكانلاردا
يوپ-يورۇقچۇلۇق؛ ھىممىتىم سىمافىنىڭ تامچىسىدىن
موھتاجلار باياشادلاندى. ئاسىيلىق گۇناھ مۇنارىنىڭ بىنالى-
رىنى بۇزدۇم. مەڭگۈلۈك ئىشلار ۋە مەكتەبلەر ياساشتا

تىرىشچانلىق كۆرگۈزدۈم. رىيازەت ئەھلىدىن ۋە ئىبادەت سەفاسىدىن پۈرنۈر، سەجدە قىلغۇچىلار ئىبادەت خىلى جەمئىيىتىدىن مەئمۇر بولدى. مەدرىسلەر ۋە مۇئەللىملەرگە كۆپلەپ ياردەم پايدا يەتكۈزدۈم. نەتىجىدە مەدرىسلەردە ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئىلىمگە ھۇجۇم قىلىش غەۋغاسىدىن بىلىم بەس-مۇنازىرىسى ئەلا-لا؛ مەكتەبخانىلاردا دەرس تەكرارلاۋاتقان ئۆسمۈرلەرنىڭ كۆپلۈكىدىن غەۋغا ئىدى. گاھى تىرىشچانلىق بىلەن شەھەر-بازار، يۇرت دىيارنىڭ تەشنالىق لەبلىرىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن، دەريا دولقۇنلىرىغا توساقلار قۇرۇپ، قىرغاقلارغا سۇ چىقاردىم. مەملىكەتنىڭ باغ ۋە مازارلىرىنى مولچىلىق قىلدىم. مۇساپىرلارغا ئاسانلىق ئۈچۈن ئات-ئۇلاق، ئۆتەڭ-سارايلار قىلدىم. مەنزىلمىرا تۇزلەردە مۇنجا، ئۈستى يېپىق قۇدۇق، مۇز ئورىسى بىنا قىلدىم. سىپاھ ئەسكەرلەرگە باشقۇرغۇچى خادىم، يېقىنلار (مەنسەپدارلار) ئەھلىگە تۇزۇم-بەلگىلىمە ۋە ۋەزىپە تەيىنلەپ بېكىتتىم. بارچە جامائەتلەر داستىخان ئېھسانىمدىن بەھرىمەن بولۇپ پايدا كۆردى. چۈنكى بۇ ئىشلاردىن يورۇقلۇق تاپتىم. گاھى ئۆلىمالار سۆھبىتىدە ئولتۇرۇپ ئايەت ۋە ھەدىس گەۋھەرلىرى بىلەن قۇلاق سەدىپىنى تولدۇردۇم ۋە گاھى ئىلىم- پەن ئالىم-ئىختىساسلىقلىرى بىلەن ھەمسۆھبەت قىلىپ، ئۇلاردىن ئىلىم-بىلىم پەنلىرىدىن بەھرى ئالدىم ھەم ئىلىمنىڭ مەنىۋى جەۋاھىرلىرىنى تېرىپ كۆڭۈل خەزىنەمگە سالدىم.

رۇبائىي

چۈن مەئدەلەت ئەيۋاننى بۇنياد ئەتتىم،
ئېھسان ئىلە ئەل خاتىرىنى شاد ئەتتىم،
بەس جەۋرۇ سەخاۋەد ئەدىل ئىلە داد ئەيلەپ،
ئانداغكى جاھان مۈلكىنى ئاباد ئەتتىم.

خىزمەت ئالدىراش، قىلىدىغان ئىشلار شۇنچە كۆپ تۇرۇغلۇق، شۇنداقتىمۇ كۆڭۈل، ئىشىق-مۇھەببەت زوقىغا قىزىقىپ، قەلبىمدە ئاشىقانە ئىشقى غەزەللەر شەۋقى غالىپ ئىدى. پەرى يۈزلۈك گۈلبەدەن شاھىدلار سەھىپە يۈزلىرىدە ئىلاھ سۈنئىي قەلىمى بىلەن يازغان خەت رەيھانىنىڭ چاڭلىرىدىن ۋە ھال بىنەفشىسىنىڭ ساۋادىدىن ئىلھاملىنىپ، ھەقىقەت سىرلىرىنى مەشىق قىلدىم. ھەر قاچانكى سەرۋە قامەت سەمەنبەرلەر كۆزۈمنىڭ قارىچۇق چىمەنىدە جىلۋە قىلسا، تەبئەت گۈلشەنىمدە شېئىر ۋەزىنلىرىنىڭ خىياللار گۈلى كۆكۈرۈپ، ئىجادىيەت سەنئىتىنىڭ تەرىپىدە بىر ۋاراق شېئىر مەزمۇنىنىڭ مىسرالىرى رەنالەر سەرۋىسىنىڭ نوتىلىرىدەك باش كۆتۈرەتتى.

زامان—گۈلرۇخسار سەنەملەرنىڭ ھۆسن ئەينىكى ۋە مىسلىسىز مەھبۇبلار جامال جىلۋىسىنىڭ تاشقى مەزھىرىدۇر. بۇ گۈزەللىكلەر خىيالىم نەزىرىغە مەنزۇر بولۇپ

تەبىئىتىم تۇتىسى ھەيرانلىق تەختىدە شېرىن شېئىرلار بىلەن ئۆتكەن زامان نەققاشلىرىنىڭ ئىرادە قەلىمى بىلەن چەككەن بۇ بەدىئىي نەقىشلەر ئىجادىيىتىنى يولباشچى قىلىپ مىسرالار تۈزدى.

نەزم

ئەگەرچە ھۇش دىياردا غالىپ ئولدى كۆڭۈل،
جۇنۇن ئىشقۇ مۇھەببەتكە راغىب ئولدى كۆڭۈل،
شەھۋەت بەزمدە پەيمانە مۇھەببەت ئىچىپ،
مۇدام ساغەرۇ ساھىباغە تالەب ئولدى كۆڭۈل.

ۋە گاھى ئۇستازلاردىن بىر ئاز شەۋق قوزغايدىغان دوستانە يېقىملىق غەزەللەرنى تاپسام دەرھال كۈچلۈك ھەۋەس بىلەن زوقلىنىپ قىزغىن مۇھەببەت بىلەن مۇخەممەس باغلار ئىدىم، ۋە ھەر غەزەلدىن رەڭدارلىق ۋە ياكى ئالاھىدە قافىيە رىتىملىرىنى كۆرسەم شۇنىڭ خاراكتېرىدە غەزەل تۈزەيتتىم. چۈنكى ھەربىر بېيتنى خىيال دەفنىسىدىن تېرىپ، ھەر نەزمە جەۋھىرىنى پىكىر خەزىنىسىدىن چىقىرىپ ئاشكارىلايتتىم-دە، دەرھال ئاتارۇد قەلەم مۇھەررىرلەر كىتابىغا تىزىپ چىكەر ئىدى. شۇنداق قىلىپ ئاخىرى ۋاراق پارىلىرىنىڭ يۈزى تولدى ۋە ئۇ ئارگىناللارنى يىغىشتۇرۇپ غەيرىدىن پىنھان تۇتۇپ، چوغلار خەزىنىسىدە يوشۇردۇم. لې-

ـكىن گاھى بىر غەزەللەر مۇلازىملار ئارىسىدا مەشھۇر بوـ
لۇپ قالار ئىدى. ئۇنى پەرى چىراي گۈزەللەر يادلاپ شادلىق
سورۇنلىرىدا شوخ ئاھاڭلار بىلەن ئېيتىشار ئىدى. ناۋا
ئاشىقلىرى ئاڭلاپ ھوزۇر ئېلىپ، ئۆزلىرىنىڭ بەدىئىي ئارـ
زۇسى ئۈچۈن روھىي ئوزۇق قىلار ئىدى. ئەمما پارچە ھالەتـ
تىكى جۈزئىلەرنى جەم قىلماق خىيال خىلۋىتىمدە يوق ئىـ
دى. بىر كۈنى ھۇزۇر مەجلىسىدە ئۆتكۈر پىكىرلىك ئىلىم
ئەھلىلىرىدىن سۆز گەۋھەرلىرىنىڭ تەشنالىرى بىرنەچچە
بېيتلىرىمنى بۇلبۇل نەۋا گۈل يۈزلۈكلارنىڭ ناخشىلىرىدىن
ئاڭلاپتۇ. ئۇلار ئۆز جايلىرىدىن قوپۇپ قول قوشتۇرۇپ
تۇرۇپ «ئەگەر ھەزرەتلىرىدىن رۇخسەت ئالىي مۇيەسسەر
بولسا، بۇ شاھانە يىرىك گەۋھەرلەر پارچە ۋاراقلاردا پەرىـ
شاندۇر، ئۇنى رەتلەپ ھەرقايسى غەزەلنى ئۆز بەھرى بويىـ
چە ئورۇنلاشتۇرۇپ، دىۋان شەكلىدە مۇنتىزىملاشتۇرـ
ساق، مۇبادا گۈل ۋاراقلىرىدەك ھادىسىلەر بارانلىرىغا دۇچ
كېلىپ قالسا، چېچىلىپ زايە بولۇپ كەتمىسۇن» دەپ ئىلـ
تىماس قىلىشتى. ھەرپ گۈللىرىنىڭ توزۇپ كەتمەسلىكى
ئۈچۈن، قىممەتلىك ئەزىزلەر جامائىسىنىڭ قىلغان ئىلتىـ
ماسلىرىنى قوبۇل قىلماقتىن ئۆزگە چارە تاپالمىدىم. ئول
ئوبراز جۈزئىلىرىنىڭ بەزىسى تۈركىي گۈزەللىكىنىڭ ئوبـ
رازىدىن تۈركىي تىل بىلەن يېزىلغان، بەزىسى تاجىك پەرىـ
لىرىنىڭ قەددى سەرۋىسىنىڭ ھاۋاسىدا پارسىي تىل بىلەن
يېزىلغاندى. ئۇنىڭ ھەممىسىنى ھازىر قىلىپ ئۇلارنىڭ

ئالدىدا قويدۇم. ئىلىم ئەھلىلىرى بۇ دەپتەر سەھىپىلىرىنى
بىر-بىرلەپ مۇلاھىزە قىلىپ ھەر بەھرىنى بىر بۆلەك ئاي-
رىپ رەتلەپ جەملىدى. ئاندىن كېيىن كىتاب تۈزۈش ماھا-
رىتى بىلەن شۇغۇللانغۇچى قابىلىيەتلىك كاتىبلار جۈرئەت
قەلىمى بىلەن تەھرىرلەشكە مەشغۇل بولدى. تا باشتىن تار-
تىپ ئاخىرىغىچە رەتلەپ يېزىلىپ دىۋان شەكلىدە ئىسلاھ
تاپتى. تۈركي ۋە پارسي غەزەللەر شىر ۋە شىكەردەك ئارى-
لىشىپ، ھەربىرى ئۆز يېرىدە، ھەرقايسىسى ئۆز جايىدا
ئورۇن ئالدى. ئىلىم ئەھلىلىرىدىن ئىلتىماسىم شۇكى،
سۆز مەزمۇنىدا ۋە ئەرۇز، قاپىيىسىدە كۆرۈلگەن سەۋەنلىك-
لەرنى ئەپۇ قىلغايسىزلار ...

غەزەللەر

1

چەكمەسە گەر چەرخ بىر خۇرشىد تابان دەردىنى،
نە ئۈچۈن زاھىر قىلۇر ھەر سۇبھى ئاھ سەردىنى.
تاپسالار گەر يول جانانىگە خوتەن زىبالىرى،
كۆزلەرىگە تۇتىيا ئەيلەر ئاياغىڭ گەردىنى.
ئوخشاماس قەددى بىرلە رۇخسارىگە ئىدرىس نەبى،
نەخلى تەۋبى ئۆزرە پەيۋەند ئەتسە جەننەت دەردىنى.
ھەر كېچە ئوردۇسى ئەترافىدا چەكتىم نالەلار،
بىر يولى ياد ئەتمەدى ئۇشاقى غەم پەرۋەردىنى.
لەيلىيۇ شىرىن جۇنۇنۇمنى كۆرۈپ ياد ئەتمەدى،
تاغ ئارا فەرھاد ئىلە مەجنۇن سەھراگەردىنى.
ئىشتىپ ئەھۋالىمى ئەھباب ئارا دەرمىش تەبىب،
يار ۋەسلىدىن بۆلەك دەرمانى يوقتۇر دەردىنى.
قاشلارىڭگە مايىل ئولدى كۆڭلۈم ئەيلەب ئىنتىخاب،
بىر قەلەم دىۋانى ھۆسنۈڭدىن بۇ بېيت فەردىنى.
داغلار كۆڭلۈمدە جەمئ ئولدى نەسىم ئاھ ئىلە،
ساڭا ئەرز ئەيلەر ئەمىر ئول گەنجى باد ئاۋەردىنى.

(«دىۋان ئەمىرى» 204-بەت)

2

تاپتی جسمم توُپراقی ئول بەرقی جەۋلاندىن ھەۋا،
زەررە يەگىلىغىم تاپار خوُرشىدى تاباندىن ھەۋا.
يار كويى توُپراقىدىن ئەتىر كەلتوُردى نەسىم،
گوُل ئىسىن يەتكوُزدى بوُلبوُلغە گوُلىستاندىن ھەۋا.
قەددى نەخلىغە كوٚگوُل تا بولدى ئاشىق نىيازى بار،
فاغوُفتە تاپقان كەبى سەرۋى خىراماندىن ھەۋا.
ئاھ چەكتىم، يىغلادىم چەندان فىراقىڭ دەشتىدە،
تولدى ئوُشبوُ بەرقى لامىئ بىرلە توفاندىن ھەۋا.
سەلتەنەت ئول ھوٚسنى شاھى ئىشقىدىن تاپمىش كوٚگوُل،
بوُيلەدوُر ھالى ئەگەر قوُل تاپسا سوُلتاندىن ھەۋا.
ئەشكوُ ئاھىمدىن جەھان ئەھلىغە كوٚيمەك، يىغلاماق،
ئادەت ئولدى، خالىي ئىرمەس بەرق باراندىن ھەۋا.
تارى زولفىن ياد ئىتىپ بىخاستە فەرياد ئەيلەدىم،
ھەجر شامى تىرە بولدى دوُدى ئەفغاندىن ھەۋا.
نافەئى موُشكىي خوتەن ئەترىن فەراموُش ئەيلەيوُپ،
ئايلانوُر ھەر لەھزە ئول زولفى پەرىشاندىن ھەۋا.
چوٚن ئىروُر ھەر مىسرائىم بىرتىغ جەۋھەردار ئەمىر،
كەتمىش ئانى خەۋفىدە فەغفوُروُ خاقاندىن ھەۋا.

(«دىۋان ئەمىرى» 20-بەت)

3

خەرابات ئىچرە كىردىم ئەيش نەقدىن رايىگان كەلتۈر،
مۇغەننى نەغمە تۈزگىل ساقىيا رەتل گران كەلتۈر.
قۇياشنى تابىدىن بىر زەررە ئالغىل ئىنتىخاب ئەيلەب،
كۆڭۈل مەن بىنەۋاغە يار ئاغزىدىن نىشان كەلتۈر.
كۆڭۈل گەر ۋامۇقۇ فەرهاد، مەجنۇن بەزمىغە بارساڭ،
مېنى رەسۋالىغىمدىن ئۇلتۇرۇپ بىر داستان كەلتۈر.
كۆزۈڭ مەردۇملىرى (بىر*) لە گەر مېنى ئۆلتۈرمەك ئىستەرسەن،
مژىڭدىن ئوق مۇهەييا ئەيلە قاشىڭدىن كەمان كەلتۈر.
كۆزىگە سۈرمە زىبا كۆڭۈل ئال، ئى تاجىر سوۋدا،
ھەلەبدىن شىشەئى سوۋدا ئەيلە جىنس ئىسفىهان كەلتۈر.
يۈزى دۇرىدا مۈشكىن زۇلف سوۋداسى گەر ئىستەرسەن،
يارىپ چىن كىشۋەرىگە روم ئېلىدىن كارۋان كەلتۈر.
ئەمىر ئەسرارى دىلدىن مەردۇم چەشم ئۇلمىسۇن ئاگاه،
كۆڭۈل خىلۋەتگاهىغە ياردىن كۆزدىن نىهان كەلتۈر.

(«دىۋان ئەمىرى» 70-بەت)

---

* ئەسلى ئەسەردە "لە" دەپ يېزىلغان، مەنا ئېتىبارى بىلەن (بىر) قېتىلدى.

4

يار ئاچتى سۇنبۇلىدىن شانە بىرلە تابىلار،
بولدى سەرگەردان خوتەن دەشتىدە مۇشكى نابىلار.
سىمكۆن رۇخسارىدىن تىر زاھىر ئولدى ئەشك ئىلە،
سىم سۇ بولدى ۋاقتى ھەر تەرەپ سىمابىلار.
بۇ مەقۋەسى قاش ئىلە مەسجىدغە كىرگەچ نەۋ خەتىم،
ئۇرنىدىن تۇردى تەئزىم ئەيلەدى مىھرابىلار.
تۆزدىلار ئوشاقىلار خۇرشىد رۇخسارىنى تىلەپ،
چاك-چاك ئولغان كۆڭۆل لەۋھىدا ئۇستۇر لابىلار.
دۇر تېشىك بىرلە ئەقىق لەئل نابىڭ سەدقەسى،
بەھرئارا گەۋھەرلارۇ كان ئىچرە لەئل نابىلار.
ياد قىل زىنھار ئول سەرگەشتەنى كۆز ياشىدىن،
ئىشقى ۋادىسىدا كۆرسەڭ ھەر تەرەپ گىردابىلار.
قەيسەرى رۇمۇ ئەزىز مىسر ئىلە خاقانىچىن،
بۇ ئۇچۇلەندۇر جۇنۇنۇم شەھرىدە ئەربابىلار.
مىھر ئېرمەس زەررەئى سەرگەشتەسىدىن بىخەبەر،
يار بىپەرۋا ئەمەستۇر غەم يىمەڭ ئەھبابىلار.
ئەيلەدىم گۇيى زەقىبگە تەۋاززۇلار ئەمىر،
يار ۋەسلىغە مېنى يەتكۇزدى بۇ ئادابىلار.

(«دىۋان ئەمىرى» 72-بەت)

5

زاھىدا، گەر ساڭا ھۆر جەننەتۇلمەئۋا كېرەك،
بادە بەزمىدە ماڭا بىر شوخ دىلئارا كېرەك.
ئىشق لافىن گەر ئۇرارسەن تەركى ھۇشى ئەت، ئى كۆڭۈل،
كىم بۇ مەئنىدىن دەم ئۇرغان ئادەمى دانا كېرەك.
سەير زۇلق ئەتدىك خەتتىدىن سۆزلە، ئى كۆز مەردومى،
چىنماچىندىن كېلۇرسەن ماڭا بۇ سوۋغا كېرەك.
ساقىيا سەنسىز مېنى رەنجى خۇمار ئۆلتۈرگۇدەك،
كەل كەرەم ئەيلەپ قەدەھ تۇتقىل ماڭا سەھبا كېرەك.
ئەھلى دونيا مەجلىسىدە قىلما ئەرزى ئىھتىياج،
ھەر نەچچە مۇھتاج ئالەمدىن ئىستىغنا كېرەك.
ئىشق ۋادىسى بىغايەت مەھلەكە ئېرمىش، ئى رەفىق،
كىرگەلى بۇ دەشت ئارا مەجنۇنى بى پەرۋا كېرەك.
ئىشق ئەسرارىن نىھان تۇت، ئى كۆڭۈل ئەغيارىدىن،
دېمە بۇ سۆزنى تەمەھخور ئەھلىغە رەسۋا كېرەك.
ئول پەرى ئىشقىدە ھەركىم تەلبەلىك ئەيلەر شىئار،
فىكرى زۇلفىدىن مېنىڭدەك باشىدا سەۋدا كېرەك.
چەشم مەخمۇرىڭىز مەست تەلخكامى مەن ئەمىر،
بۇ سەئى شەھدى لەبىڭدىن ئەمدى ھەلقە ئاسا كېرەك.

(«دىۋان ئەمىرى» 124-بەت)

6

زاھىر ئەتمىش گەر شەفەق ئۇل لەئلى خەنداندىن ھەۋا،
يىغلاماق كەسىپ ئەيلەمىش بۇ چەشمى گىرياندىن ھەۋا.
بولماغان بولسا ئەگەر لەئلىڭ مەيدىن سۇرخ روي،
نە ئۈچۈن ھەر تۈن شەفەق زاھىر قىلۇر قاندىن ھەۋا.
سالامىش گۇل بىرلە سۇنبۇل سارىغە بۇلبۇل نەزەر،
تاپمىش ئۇل مويى سەرى چاكى گىرىباندىن ھەۋا.
گۇلىستان نارى كەبى يۈز پارە كۆڭلۈم بولدى قان،
مۇژدە تا يەتكۈزدى ئۇل سىبى زەنەخداندىن ھەۋا.
مۇنچە رەفئەتكىم نەمايانذۇر فەلەك بۇنيا دىدە،
چەرخى سامان ئەتتى بىزنى بەيتۇلئەھزاندىن ھەۋا.
ئارىزۇخەت ھۆسنى باغىدا تەراۋۇت بەخش ئېرۇر،
تاپتى بۇ گۇلزار ئۇل گۇل بىرلە رەيھاندىن ھەۋا.
ئەھلى دەۋلەتتىن ئېرۇر دۇنيا ئەرۇسى كامياپ،
تاڭ ئەمەس بىلقىس ئەگەر تاپسا سۇلەيماندىن ھەۋا.
تا مەلاھەت كاندا لەئلىڭ ئەققى بولدى پاش،
يۈز ئۈگۈر تۇرمىش يەمەن بىرلە بەدەخشاندىن ھەۋا.
رىئايەت ئىشقۇ مۇھەببەت ئاشكار ئەتتىم ئەمىر،
رەۋشەن ئولدى ئاپتابى مۇلكى تۇراندىن ھەۋا.

(«دىۋان ئەمىرى» 20-بەت)

7

ۋەفا تا بولدى جانانىمغە مەخسۇس،
جەفايۇ جەۋر ئېرۇر جانىمغە مەخسۇس.
خىرامۇ جىلۋەھۇ نازۇ نەزاكەت،
ئېرۇر سەرۋى خىرامانىمغە مەخسۇس.
گۇلىستان بولدى كۆڭلۈم لالە يەڭلىغ،
ۋەفا داغى گۇلىستانىمغە مەخسۇس.
كۆڭۈل كانىدادۇر لەئلىڭ خەيالى،
بۇ گەۋھەردۇر بەدەخشانىمغە مەخسۇس.
غەمىڭدە ئىشق رەنجى راھەتىمدۇر،
بۇ دەردىڭ ئولدى دەرمانىمغە مەخسۇس.
كېچە تاڭ ئاتقۇچە كۆڭلۈم چېكەر ئاھ،
ئېرۇر بۇ شەمئى ۋەيرانىمغە مەخسۇس.
كېرەك شەھدىن گەدا ھالىنى سورماق،
بۇ دەۋلەت كەلدى سۇلتانىمغە مەخسۇس.
غۇبارى تۇتىيايى خاكى پايىڭ،
بولۇرمۇ چەشمى گىريانىمغە مەخسۇس.
كۆڭۈل خۇشدۇر ۋىسال ئۇممىدى بىرلە،
بۇ مەرھەم داغى ھىجرانىمغە مەخسۇس.
شەھىدى نازى مىژگانى ئېرۇرمەن،
بۇ خەنجەردۇر مېنى جانىمغە مەخسۇس.

ئېرۇرمەن ئىشق مۇلكىنىڭ ئەمرى،
جۇنۇن ئەۋباشىدۇر يانىمغە مەخسۇس.

(«دىۋان ئەمىرى» 100-بەت)

9

لەبىڭ خىيالىدا ساقى ماڭا شەراپ كېرەك،
نەخۇد شەراب فەرخەنجەش لەئل ناب كېرەك.
قەدەھنى تولدۇرۇبان ئەيش ئۆيىن يارۇتكى ماڭا،
بۇ تىرەشام خۇمار ئىچرە ئافتاب كېرەك.
ئوقۇپ مۇتالىئە قىل پارە-پارە دىل ۋەرەقىن،
دېسەڭكى ئالەمى دەھرەم ماڭا كىتاب كېرەك.
غەمىڭدە قان يۇتامەن داغ ئىلە كۆيەر يۇرەكىم،
كى بادە ئىچسە كىشى نۇقەل* ئىلە كەباب كېرەك.
بىتەكەللۇم ئىلە جان تىلەر رەۋان بەرگىل،
ئانىڭ سۇئالىغە بۇ تەرز ئىلە جەۋاب كېرەك.
مەن شىكەستە سارى گاھ بىر نەزەر قىلاكۆر،
دېسەڭكى دەۋلەت ھۆسنى ئىچرە بىر سەۋاب (كېرەك).
ئەمىرى مۈلك جۇنۇن مەنۇ ھۇش خەيلىدىن،
سىپاھ بىھەدۇ ئەدەد خەيلى بىھىساب كېرەك.

(«دىۋان ئەمىرى» 125-بەت)

* نۇقەل (نقل)—بىر خىل يېمەكلىك، يەنى شاراپ ئىچكەندە يەيدىغان زاكۇسكا.

8

نچەکم باغدادۇر سەرۋى دىل ئارا مەۋزۇن،
باردۇر ئاندىن ماگا ئول قامتى زىبا مەۋزۇن.
جىلۋە چاغىدا قەددىڭ بىرلە بەرابەر بولماس،
هەرنچە قامتىنى ئەيلەسە رەئنا مەۋزۇن.
پىكرىڭ هۆسنى لەتافەتىدا سەراپا مەتبۇئ،
گۇل رۇخسار لەتىفۇ قەددى بالا مەۋزۇن.
ئىككى زۇلفۇڭكى قەددىڭ بىرلە بەرابەر ئىردى،
تۇشتى ئانى غەمدىن باشمە سەۋدا مەۋزۇن.
هەر سەهەر ئاه چىكەر چەرخ ئۆزە ئۇششاق كەبى،
لەب جان بەخشىنكى يادىدا مەسىها مەۋزۇن.
بۇ غەزەل بولدى خۇجەند ئەهلىغە مەشهۇر ئەمىر،
قىلدى تەسلىم ئاگا رەۋنەق مىرزا مەۋزۇن.

(«دىۋان ئەمىرى» 179-بەت)

11

جەفا تىغى بىلە گەرچە مېنى بىمار دەرمىشلار،
سېنى شوخى ستەمكار ۋەفا بىزار دەرمىشلار.
كۆگۈلنى بەند ئېتىپ زۇلفى ئارا مەندىن نىشان ئىستەر،
ئانى ئەھلى نەزەر بۇ شىۋەدىن ئەييار دەرمىشلەر.
تەئالەللاھ نە رەئنا نەخل ئېرۇرسەن بۇ چىمەن ئىچرە،
ساچىڭ سۇنبۇل، قەددىڭ شەمشادۇ لەئلىڭ ناب دەرمىشلەر.
لەبىڭ قىلغاچ تەكەللۇم مۇردەلەر جان تابسە تاڭ ئېرمەس،
نىدىن كىم ئول مەسىھانى شەكەر گۇفتار دەرمىشلەر.
تېنىمنى تىيرى بارانى غەمىڭدىن يۈز شىكاف ئەتدىڭ،
فىغانىمنى ئىشتكەن ساز مۇسىقا دەرمىشلەر.
ئەمرى ئىشق ئېرۇرمەن كۆزلەرىم رەۋشەن جەمالىڭدىن،
مېنى مەجنۇن، سېنى شوخى پەرى رۇخسار دەرمىشلەر.

(«دىۋان ئەمرى» 64-بەت)

10

ئى تەئدىڭ سەرۋى چىمەن سىمادەك،
ۋەيا يۈزۈڭ مىھرى جەھان ئارادەك.
روزىگارىمنى ساچىڭ سەۋداسى،
قىركۈن كۈن ئەتتى شەب يەلدادەك.
كۆرگۈزۈر كۆزلارە يۈز رەڭ بىلە،
ئۆزنى ئول شوخ گۈل رەئنادەك.
ئىشق ئەھلىنى گىرىپتار ئەيلەر،
زىنەتۇ زىب ئىلە دۇنيادەك.
كۆپ ھەرىس ئولما جەھان لەززەتىغە،
كامنى ئاچچىغ ئىتەر سەفرادەك.
دەھردىن مۇمكىن ئىرۇر كام ئالماق،
لىك مەۋجۇد ئەمەس ئەنقادەك.
ئەدىل يار ئولسا ئەمرى ئاساندۇر،
بولماق ئىسكەندەر ئىلە دارادەك.

(«دىۋان ئەمرى» 125–بەت)

13

هەرقەچانكىم سۇبھى جەيىىدىن نەمايانىدۇر سەھەر،
مىھرى رۇخسار بىناگۇشىڭا ھەيرانىدۇر سەھەر.
غەبغەبىڭ سۇبھى سەفاسىدىن مۇنەۋۋەردۇر جەھان،
راست ئىتەي مىھرى كۆرگۈزمەكتە يالغانىدۇر سەھەر،
قامىتىڭۇ سۇبھى رۇخسارىڭ قۇياشنى كۆرۈپ،
چاك ئەيلاب جەيىىنى باغرى تولا قانىدۇر سەھەر.
جەيب سۇبھىدىن باياز گەردىنىڭ ئەتكەچ تۇلۇئ،
تۇن گىرىبانىدا خىجلەت بىرلە پىنھانىدۇر سەھەر.
قامىتىڭ سەرۋىغە تەقلىد ئەيلەگەچ نۇقسان تاپىپ،
ئاھ دۇدىدەك سەھەر ئۇزرە پەرىشانىدۇر سەھەر.
ئى سەمەنبەر نىچچەكىم چەرخ ئۇزرە جەۋلان ئەيلەسە،
تالئىڭ مىئراجىغە يەتمەك نى ئىمكانىدۇر سەھەر.
تا ئەمىر ئۇل سەرۋى گۇلرۇخسارنى شەيداسى مەن ،
مىھرى خاۋەر بەندەھۇ مەھكۇم فەرمانىدۇر سەھەر.

(«دىۋان ئەمىرى» 617-بەت)

12

بولدى تاتىبدىن ھەرىق لەئل جانانىم ئانار،
گۇل قىلۇر خۇن جىگەردىن خار مىژگانىم ئانار.
ھۆسنى باغى مۇەسسىغە يار ناز ئەيلەپ دىدى،
لەبلەرىم ئەنجىردۇر سىبى زەنەخدانىم ئانار.
باغى گۇل بىرلە ئانارىغە ئەگەر ناز ئەيلەسە،
يار ئېيتۇر ئارىزىم گۇل لەئل خەندانىم ئانار.
لەبلەرىڭ شەپتالۇسىغە زارمەن، ئى باغبان،
تۆكمەسۇن بىھۇدە ئىستىغنا بىلە قانىم ئانار.
شەربەتىم قاندۇر ئەگەر تابساڭ ئول ئاي بەزمىغە بار،
لەئل خەندانىغە يەتكۇر ئەرزىم، ئى جانىم ئانار.
پارەلىق كۆڭلۈمنى كۆز ياشىغە قىلدىم پەرۋەرىش،
كىم ئېرۇر بۇ باغ ئارا مەقبۇل سۇلتانىم ئانار.
سىبى غەبغەبلار فىراقىدا بىھىدەك سارغارىپ،
قان يۇتارمەنكىم ئەمەستۇر بابى دەندانىم ئانار.
كۆز لەبىڭ ئەننابى ھىجرانىدا يىغلار كىم تۆكەر،
قەترە-قەترە قان ياشىمدىن ھەبىب دامانىم ئانار.
ئارىزىنىڭ زەمانىنى بۇ باغ ئارا ئىستەر ئەمىر،
مۇددىئادۇر ئاڭا ئى سەرۋى خىرامانىم ئانار.

(«دىۋان ئەمىرى» 64-بەت)

15

گەر كۆتەرسەڭ يۈزدىن ئى شوخ پەرى پەيكەر نقاپ،
قايدا كەلتۈرسۇن ئاڭا خۇرشد ماھى تاب.
ھەلقە-ھەلقە كاكۇلۇڭنى تەبرەتۇر بادى سەبا،
كاش تۈشسە گەردەنمغە ئۇشبۇ مۇشكەفشان تەناب.
ھەسرەتى زۇلفۇڭ كۆزۈم ياشنى توفان ئەيلەمش،
مەۋج تۇغيانىدىن ئانداغكىم ئايان ئۇلمش جەناب.
يار ھەر مەجلسدە ساغەر چەكسە ئەغيارى بله،
نالە ئەيلەرمەن ئشكدا ئولتۇرۇپ مسال رەباب.
لامئ ھۆسنۈڭ نەمايان ئۇلسە قان يغلار كۆزۈم،
ئويلەدۇركىم بەرق كۇلگەن چاغدا گرياندۇر سەھاب.
ئۈزگەلەر بله مەي ئچتى يار ئانىڭ رەشكدىن،
ياش تۆكۈپ، قانلار يۇتۇپ، غەم ئوتىغە بولدۇم كەباب.
ئايىۋ خۇرشدغە تۆرتنچى تارەمدۇر مەقام،
كۆرمەدى دەۋران كۆزى سەن ماھدەك ئالجەناب.
ئۆمۈرلاردوركىم يولۇڭ ئۈستىدە توفراغ ئۇلمسام،
كاش بۇ يول ئاشق بچارە دەب قلساڭ ختاب.
ئارزىيىن پنھان قلۇر قانلۇ ياشم كۆرگەچ ئەمر،
ئويلەكىم ياغن كۈنى تۈشمش قۇياش ئۈزرە سەھاب.

(«دىۋان ئەمىرى» 26-بەت)

14

تا خەتتىڭ نوكتەسىدىن بولدى مۇھەررىر كاغەز،
ئەرز ئەيتار سەفھەكافۇردا ئەنبەر كاغەز.
يازماسەم ۋەسفى جەمالىڭنى ئىتاب ئەيلامەكىم،
ئانى تەھرىرى ئۈچۈن لايىق ئەمەس ھەر كاغەز.
نامەئى يار مەگەر نافە ئىدى ئى قاسەد،
ئەيلادى روھى دىماغىمنى مۇئەتتەر كاغەز.
شەرھى ھالىم ساڭا بۇ سۇرەت ئىلە ئەتمەك ئۈچۈن،
مۇرغ پىغامىدەك ئەيلەر ئۆزىگە پەر كاغەز.
ئەيلەدىم نامە رەۋان يارغە ئىشقىم ئوتىدىن،
كۆيدى بالۇ پىرى ئىلتۇردە كەبۇتەر كاغەز.
ھۆسنۈڭ ئەۋسافىنى يازماققە مەسىھا تىلىدىن،
لۇھ گەردۇن ئۆزە مىھر ئەيلەدى مەتەر كاغەز.
باقما دۇشمەنغە ھەقارەت بىلە بولما دەلىر،
ھەر بەسى ئىگنەيۇ قالقانى ئېرۇر گەر كاغەز.
ئىرق ئالۇد يۈزۈڭ ۋەسفىنى سەبت ئەيلەرمەن،
بولماسا سىل سىرىشكىم بىلە گەر تەر كاغەز.
كىچەكىم خەت سەۋادىنى رەقەم قىلدى ئەمىر،
مۇشك سۇد ئولدى بۇ سەۋادە سەراسەر كاغەز.

(«دىۋان ئەمىرى» 59-بەت)

17

ئاشىق مەنۇ ئىشق ئوتىدا باغرىم كەبابدۇر،
بىرلەھزە كۆرمەسەم ئانى ھالىم خارابدۇر.
ئايرىلسا يار مەندىن ئۆلەرمەن فىراقىدا،
جانىم غەمىدا تەشنايۇ قانىم شەرابدۇر.
ئىشق ئوتى تۇشتى جانىمە ھەرگىز ئىلاج يوق،
ھالىمغە رەھىم ئەيلاسىڭىزلار سەۋابدۇر.
خەتىڭ مەلۇلىيىن لەبى لەئلىڭ فىراقىدا،
ھەركىمگە غەم يولۇقسا ئىلاجى شەرابدۇر.
باغرىم ئىزىلدى كۆيدى تەنىم، كەتتى تاقىتىم،
بىچارە خەستە جانىمە قانداق ئازابدۇر.
نەۋمىد ئەيلاسەڭ مېنى، ئى يار ۋەسلىدىن،
كۆيۈگدە گەردىنىمدە كۆرەرسەن تەنابدۇر.
بىھۇدە ئەل سۆزىگە كىرىپ قوۋلامە مېنى،
بىر جان سىپار بەندە ئىشكىڭدە بابدۇر.
ئاقىلغە بىر ئىشارەت ئېرۇر قىسسە مۇختەسەر،
پەھىم ئەيلەگەن كىشىگە بۇ سۆز بىر كىتابدۇر.
نىچۈن قاشىغە باغلامايىن كۆڭلۈمى ئەمىر،
بۇ بېيىت ھۆسنى دەفتەرىدىن ئىنتىخابدۇر.

(«دىۋان ئەمىرى» 61-بەت)

16

لەئلىك پىراقىدا ماڭا بولدى شەراب تەلخ،
ھەردەم كۆزۈم تۆكەر لەبىڭ ئىستەپ گۇلاب تەلخ.
كۆيگەن يۈرەكنىڭ شورىنى ئىشكىم فۇزۇن ئىتار،
ئانداغكى تۇز سۇيى بىلە بولغان كەباب تەلخ.
سوردۇم نە مەي ئىدى كىچە ئەغيار بەزمىدە،
شىرىن لەبىڭ غەزەپ بىلە بەردى جەۋاب تەلخ.
چاك ئولدى جان يەقاسى دىيسەم ئاچچىغىڭ نىدۇر،
ھەرگىز دىيمەس گۇنا نە سۆزىنى ماھتاب تەلخ.
ئەغيار بىرلە بادە ئىچىپ زۇلۇم ئىتىپ ماڭا،
ئەيشىمنى ئەيلادىڭ كىچە، ئى ئابتاپ تەلخ.
گەھ زەھەر غەم يۇتارمەن، ۋەگەھ بىخۇد ئولمىسام،
ئى گۇل، غەمىڭدە بولدى ماڭا خوردۇخاب تەلخ.
ئى گۇل، نە بولدى پەردە كۇتەرسەڭ جەمالدىن،
ئاشىقلارىڭنى ئەيشنى قىلدى نىقاب تەلخ.
شىرىن دىيسەم لەبىڭنى ئاڭا تەند بولماغىل،
كەۋسەر سۇيىنى كىم دىيدى ئى پەرئىتاب تەلخ.
ئىشقۇ-ۋەپا تەرىقىدا شاد ئولمىسام ئەمىر،
تا يار نە رەقىبغە بولدى ئەزاب تەلخ.

(«دىۋان ئەمىرى» 45-بەت)

غەمزە بىرلە ناز ئېتىپ بىر كۆز ئۇچى بىرلە باقىپ،
بىسمىل ئەتمىشلار بەزى بۇ كۆزلىرى خۇنخارلار.
خەتم ئولدى بەزم ئارا ئۇن ئەۋجىغە بۇ شاھ غەزەل،
تا مۇۋاپىق تۇشسۇن ئول گۇللارغە بۇ ئەشئارلار.
بۇ ئۇشاق ياشلار نە جەۋرىدىن قۇتۇلماسسەن ئەمىر،
ئالدىلار يۇز ناز ئىلە كۆڭلۇمنى بۇ دىلدارلار.

(«دىۋان ئەمىرى» 60-بەت)

18

كۆرسەتۇرلار جادە بىرلە بىزلارە گۇلزارىلار،
ناز پىرالار، سەمەنبەرلار، چىمەن رۇخسارىلار.
ئىشق ئىلىن قەتل ئەتكۈچى بىرەھمى دىل ئازارىلار،
جەم ئولۇپ بۇ بەزم ئارا سۆھبەت تۇتارلار يارىلار.
غۇنچە يەڭلىغ كۆڭلۈمەي يۈز ناز ئىلە قان ئەتتىلار،
شوخلارى بىباكىلار، رەققاسى خۇش رەفتارىلار.
بىر باقىش بىرلە كۆڭۈل قەسرىنى بەرباد ئەتتىلار،
ئافەتدىن نامۇسۇلمانلار كۆزى ئەييارىلار.
بۇزدىلار كۆڭلۈم ئۆيىنى قىلدىلار دىنىم خاراب،
ئەنجۇمەن پىرا پەرىۋەش كۆزلەرى بىمارىلار.
جىلۋە ئەيلەپ ئەنجۇمەن سەھنىنى گۇلشەن ئەتتىلار،
گۇل چىمەنلەر، غۇنچە ئاغىزلار، شەكەر گۇفتارىلار.
ھەق ياراتتى سىزلارۇ بىزلەرنى شۇكۇر ئەتمەك كېرەك،
سىز كەبى گوللارغە ئەنسەبدۇر بىزنىڭدەك خارىلار.
ئاھ! كىم، ئىشق ئەھلىنى قانىنى بىلمىشلار ھالال،
جەۋرىنىڭ ئايىنەيىدا بۇ كۆزلىرى خۇمارىلار.
تەلبە بولماي نەيلەيىن ئىشقى جۇنۇن ۋادىسىدا،
كۆڭلۈم ئالدى بىر سۈرۈك ئاھۇ كەبى ئەييارىلار.
رەھىم قىل يارەبكى ئەھۋالىمغە چوق مۇشكىل ئىرۇر،
مەندەدۇر بىر كۆڭۈل ئەمما مۇنچە دىل ئازارىلار.

20

ھەرنىچەكىم فەتھ ئەقلىم جەھان ئەتتىم ئەمىر،
ئاندىن ئۆتتۇم يار كويىدا مەكان ئەتتىم ئەمىر.
ئول سەنەم ۋەسلى سوراغىدىن نىشان تاپقايمۇ دەپ،
ھەر تەرەپ پەيك خىيالىڭنى رەۋان ئەتتىم ئەمىر.
جان بىرلە كۆڭلۇمگە يەتكۇردۇم ۋىسالىن مۇژدەسىن،
بۇ گەدالارنى كەرەمدىن كامران ئەتتىم ئەمىر.
ئەتمەدىم ئىشقىڭدا جانا دوستىدىن دۇشمەننى پەرق،
پەند بەردى دوستلار دۇشمەن گۇمان ئەتتىم ئەمىر.
مۇددىئا ساقى يۈزىنىڭ ھۆسنىدۇر ئى مۇغبەچە،
دەير ئاراكىم خىزمەت پىرى مۇغان ئەتتىم ئەمىر.
ھەر كىشىگە كىم ۋەفا قىلدىم ماڭا قىلدى جەفا،
ئالەم ئەھلىنى سەراسەر ئىمتىھان ئەتتىم ئەمىر.
لەشكەر نەفسۇ ھەۋايۇ ھىرس تىغيان ئەيلادى،
جۇرئىتىم شۇلكىم ئۇلار بىرلە قىران ئەتتىم ئەمىر.
نەۋباھار فىترەتىم گويا ئەرەم ئىجاد ئىدى،
ھەر چىمەنكىم تەرھ سالدىم گۇلىستان ئەتتىم ئەمىر.
گەرچە كۆلدۇم زاھىد ئىلنى شاد ئىتەرغە گۇل كەبى،
لىك پىنھان غۇنچىدەك باغرىمنى قان ئەتتىم ئەمىر.
لەمئ شەمشەر ھىممەتدۇر سەفا بەخش جەھان،
لاجۇرۇم ئەلگە بۇ جەۋھەرنى ئەيان ئەتتىم ئەمىر.

(«دىۋان ئەمىرى» 67-بەت)

19

دىدى يۈسۈف كۆرۈپ يارىڭنى جانانىڭا سەلەمنا،
ئانى ئىشقىنە تاقەت ئەيلەگەن جانىڭە سەلەمنا.
قاشىڭ يايى ئۆزە چىن كۆردى-يۇ، جان بولدى قۇربانى،
پىڭى ئايىڭا يۈز تەسلىمۇ قۇربانىڭە سەلەمنا.
لەبىڭدىن ۋەئدە قىلدىڭ بۇسە ئۇلدۇم خۇمارىدە،
ئەگەرچىن دىگەنىڭ بۇ ئىرسە يالغانىڭە سەلەمنا.
جانان باغىنە كىرسەڭ ھۆر ئىلە غىلمان كۆرۈپ ئەيتۇر،
ئىككى نارىڭ بىلە سىبى زەنەخدانىڭا سەلەمنا.
بىلالىام گۇل ئۆزە شەبنەم دۇرۇر يائەقىد پەۋىندۇر،
بىناگوشىڭدىكى لەئل دەرەخشانىڭە سەلەمنا.
جەفالار دىلرەبالاردىن كۆرۈپ تەرك ئەتمەدىڭ ئى جان،
ۋەفاسىزلارگە قىلغان ئەھدۇ پەيمانىڭە سەلەمنا.
گۇلىستان نەزاكەتسەن بەھار ھۆسن ئارا گويا،
جەھان ئۇلدى مۇئەتتەر خەت رەيھانىڭە سەلەمنا.
خىرام ئەتكەچ لەبىڭنى غۇنچىسى يۈز ناز ئىلە كۈلدى،
قەددىڭ نەخلى بىلە گۇلبەرگى خەندانىڭە سەلەمنا.
سىنى كۆرگەن مەھەلدە كەتتى ھۇشۇم قالمىدى سەبرىم،
بۇدۇر گەر سۈبھى ۋەسلىڭ شام ھىجرانىڭە سەلەمنا.
قاشىڭ بىرلە يۈزۈڭ كۆرگەچ ئەمر ئىنساق ئەيلا ئىدى،
ياڭى ئايىڭ بىلە خۇرشىد تابانىڭە سەلەمنا.

(«دىۋان ئەمرى» 21-بەت)

22

كۆڭۈل لەئلى تەمەنناسى ئىلە قان ئولدى ئوخشايدۇر،
كۆزۈم ئايىنەدەك ھۆسنگە ھەيران ئولدى ئوخشايدۇر.
كۆرۈپ ئاشۇفتە ھالى زارىمى ئەھباب ئەيتۇرلار،
گىرىفتارى كەمەندى زۇلفى جانان ئولدى ئوخشايدۇر.
ئوقۇڭ زەخمنى پىنھان ئەيلەدىم جىسمىم ئىچرە جان بىرلە،
كۆڭۈل گەنجىنەسىدە داغى سامان ئولدى ئوخشايدۇر.
بىناگۇشىدا گۇش ئاۋىزەنى گەۋھەر ئەمەس بىلدىم،
شەرەف بۇرجىدا يۇلدۇز دۇررى غەلتان ئولدى ئوخشايدۇر.
كۆڭۈل ئەفغانىدىن شورى قىيامەت ئاشكارا ئولدى،
ئەسرى گەردىش ئول چەشمى فەتتان ئولدى ئوخشايدۇر.
ھەرەمى ۋەسلىمە ۋاسىل ئېتەرمەن دەر ئىدى ئول شوخ،
بۇ زالىم بىزگە قىلغان ئەھدى يالغان ئولدى ئوخشايدۇر.
فەنا ئامادە بولدى جىسمى زارىم ئىشق دەشتىدە،
كۆزۈم ياشى ئاقىپ يەر ئۇزرە توفان ئولدى ئوخشايدۇر.
ئېرۇر رەۋشەن زۇمۇررەد مەۋجەسى لەئلى خۇشاب ئۇزرە،
لەبدىن سەبزەئى خەتتى نەمايان ئولدى ئوخشايدۇر.
كۆزۈم گەنجىنەسىدىن دۇرەفشانلىغ رايكان كەتتى،
سىرىشكى شەش قەتارىم ۋەقفى دامان ئولدى ئوخشايدۇر.
چىقىبدۇر كارۋان خەتتى مەتائ ھۇسىن ئىلكىدە،
بۇ مەزمۇن ئىلە نەرخى بۇسە ئەرزان ئولدى ئوخشايدۇر.

21

مېنىڭ ھەيرانلىغىم ئى نازىنىن زىبالىغىڭدىندۇر،
قىزىل ياشىم، سېرىغ رۇخسار ئۈزە رەئنالىغىڭدىندۇر.
مۇھەببەت ئەھلىنىڭ ئەفغانى زۇلمۇڭدىن ئېرور ياخۇد،
بۇ ئاشىقلار ئارا ئى شوخ ناپەيدالىغىڭدىندۇر.
تۆكەرلەر كۆزلارىڭ قان ۋاقىب ئۇلكىم ھۆسن شاھىسەن،
كۆڭۈللار مۇلكىدە بۇ فىتنە بىپەرۋالىغىڭدىندۇر.
ئىلىفتەك قامەتىڭ جانلار ئارا ساكىن ئېرۇر لېكىن،
خوراماڭ ئەلنى مەجنۇن ئەتمەكى يەكتالىغىڭدىندۇر.
ساڭا كىم ئەيدى ئى كۆڭلۈم ئانى زۇلفاغە بەند ئولغىل،
گىرىپتار بالا بولماغلىغىڭ شەيدالىغىڭدىندۇر.
مەن دىۋانەغە گاھى باقىپ قەھرۇ ئىتاب ئەيلەب،
ئەمىر ئالىندا ئى سىمىن بەدەن مىرزالىغىڭدىندۇر.

(«دىۋان ئەمىرى» 79-بەت)

23

خەتىڭ رەيھانى جەننەت ئارەزىڭ گۈل،
ساچىڭ ئول گۈلنى ئەترافىدا سۈنبۈل.
فىراقىڭ سەئبۇ ھىجرانىڭ بەلادۇر،
قىلىپ بولماس ئاڭا سەبرۇ تەھەممۇل.
كېچە كويۇڭ ئارا فەرياد قىلدىم،
كى تۇشتى ئىتلارىڭ خەيلىغە غۇلغۇل.
يۈزۈڭ كۆرگەندە نالەم تاڭ ئەمەستۇر،
فىغان ئەيلەر گۈلىستان ئىچرە بۇلبۇل.
ئېرۇرمەن ئىشق مۈلكىنىڭ ئەمرى،
ۋىسالىڭدۇر ماڭا تەختۇ-تەجەممۇل.

(«دىۋان ئەمرى» 151-بەت)

ئەمر ئەشئارىنە بولدى مۇسەللەم گەۋھەرئەفشانلىغ،
ھەۋاپەرۋەردەئى ئول لەئلى خەندان ئولدى ئوخشايدۇر.

(«دىۋان ئەمرى» 60-بەت)

25

ۋىسالىڭگە كۆڭۈل مۇشتاق ئىدى، ئى يار، خوش كەلدىڭ،
كۆزۈم نۇرىنى رەۋشەن ئەيلادىڭ بىسيار خوش كەلدىڭ.
خۇمارىم زەئىفىدىن بىتاب ئىدىم بەزم ئىچرە، ئى ساقى،
خىرامان شىشەئى ساغەر تۇتۇپ دىلدار خوش كەلدىڭ.
كۆڭۈل باغىدا ھەريان داغى ئاھىم سەرۋ ئىلە گۈلدۈر،
بۇ گۈلشەن سەيرىغە، ئى سەرۋى گۈلرۇخسار، خوش كەلدىڭ.
بۇ شەكىلۇ بۇ شەمايىل بىرلە بەزمى ناز ئارا كىردىڭ،
سىھى قەدلەرنى قىلدىڭ سايەئى دىۋار، خوش كەلدىڭ.
ھەزىن مۇشتاقلارگە يار فىردەۋس ۋىسالىڭدىن،
يېتۇردۇڭ مۇژدەئى تاۋۇسى خوشرەفتار، خوش كەلدىڭ.
كەمەر بەندۇ تەكەللۇم زاھىر ئەتتى بەلۇ ئاغزىنى،
نىسارى مەقدەمىڭدۇر بارچە يوقۇ بار، خوش كەلدىڭ.
تۈن ئاخشام يار كەلتۇرروي ماڭا تەشرىفى مېھمانلىق،
رەقىب ئارقاسىدىن كەلدى، دېدىم ناچار: "خوش كەلدىڭ".
كېچە كۇلبەمغە پىنھان كەلدى ئول مەھۋەش، ئەمىر، ئەيدىم:
«بۇ لۇتفۇ مەرھەمەتنى بىلمەسۇن ئەغيار، خوش كەلدىڭ»

(«دىۋان ئەمىرى» 133-بەت)

24

سۈنبۈلۈڭنى باش ئۈزە ئى گۈل پەرىشان ئەيلادىڭ،
كۆڭلۈمى ئەسكى كاللە ئاستىغا پىنھان ئەيلادىڭ.
گۈل خىجالەتتىن قىزاردى سەرۋى قامەت چەكمەدى،
ناز بىرلە تا گۈلىستان ئىچرە جەۋلان ئەيلادىڭ.
مەست ئولۇب چىقتىڭ شەراب ناب ئىچىپ ئى گۈلئۇزار،
بۇنى شەبنەمدەك يۈزۈڭ مىھرىغە ھەيران ئەيلادىڭ.
بەندە بولدىلار سەنۇبەر بىرلە سەرۋەيۇ گۈل ساڭا،
قەد چېكىپ، رۇخسار ئاچىپ تا سەير بوستان ئەيلادىڭ.
ساپ دىل ئۇشاقلار دۇرلار يۈزۈڭ ئاينەسى،
جىلۋە قىلدىڭ ئۆزگەلەرگە بىزنى ھەيران ئەيلادىڭ.
تازە بولدى لەبلارىڭدىن خەستە كۆڭلۈم شورىشى،
بىر تەبەسسۇم بىرلە زخمىنى نەمەكدان ئەيلادىڭ.
ئىشق مەيدانىغە مەقسەد كويىنى ئىستەم ئەمر،
تا باشىمنى كوي ئېتىپ زۈلفۈڭنى چەۋگان ئەيلادىڭ.

(«دىۋان ئەمىرى» 135-بەت)

27

نىچۈن ئۆلمەيكى جانىم كەتتى جانانىمنى ساغىندىم،
بۇ گۈلشەن ئىچرە ئول سەرۋى خىرامانىمنى ساغىندىم.
سەبەب بولغايمۇ كىم بۇ چەرخى زالى ۋەسلىغە يارەب،
كۆرەي دەپ يۈسۈفىمنى پىرى كەنئانىمنى ساغىندىم.
مۇيەسسەر بولمادى بۇ زەررەغە ۋەسلىڭ قۇياشى كىم،
فىراقىڭ شامى ئىچرە ماھى تابانىمنى ساغىندىم.
ئەگەرچە مۇر يەڭلىغ زەرئىفدىن كۆپ ناتەۋاندۇرمەن،
نەزاكەت كىشۋەرى ئىچرە سۇلەيمانىمنى ساغىندىم.
يۈزىن كۆرگەچ بولۇر ئىردى كۆزۈم ھۆسنىغە مەھۋ ئانداق،
كىم ئول كۆزگۈ ئارا بۇچەشمى ھەيرانىمنى ساغىندىم.
پەرىشان ئەتتى ساچى شانەدەك كۆڭلۈم ھەۋاسىنى،
نىتەيكىم غۇنچە يەڭلىغ جەمئى سامانىمنى ساغىندىم.
خەتى زۇلفۇڭنى سەۋداسىدە دەرمىش ناتەۋان كۆڭلۈم،
خىتا بىرلە خوتەندە خانۇ خاقانىمنى ساغىندىم.
كىرىپ بوستاندە ھەرگىز كۆرمەدىم بىر نەخلىنى ئاندەك،
يۈزى گۈل، سەرۋە قەد، زۇلفى پەرىشانىمنى ساغىندىم.
ئەگەرچەندى ئەمرى ۋەقت مەن بۇ ئەسكى دەھر ئىچرە،
مۇھەببەت كىشۋەرى ئۈستىدە سۇلتانىمنى ساغىندىم.

(«دىۋان ئەمرى» 161-بەت)

26

قاشىڭغە يەتكۈزمەگىل قەلەمنى،
بۇ خەت بىلە بۇزماغىل رەقەمنى.
بۇتخانىلار ئىچرە ھىچ تەرسا،
بىر كۆرمەدى سەن كەبى سەنەمنى.
ئاشىقلارىڭا تەرەھھۇم ئەتگىل،
كۆپ ئەيلىمە جەۋر ئىلە ستەمنى.
نەقش قەدەمىڭ مۇيەسسەر ئولسا،
نەيلەي بۇ جەھاندا جامۇ جەمنى.
كۆڭلۈم قۇشى تايىر ھەرەمىڭ،
سەيد ئەتمە كەبۇتەر ھەرەمنى.
تا بىۋەتەن ئولمىسۇن كۆڭۈللار،
زۇلفۇڭدىن ئايىرما پىچۇ خەمنى.
يولۇڭدا غۇبارى راھ بولدۇم،
باشىمغە يىتۈرمادىڭ قەدەمنى.
سەن ياردىن ئۆزگە كىمگە دىرمەن،
كۆڭلۈمدەكى دەرد ئىلە ئەلەمنى.
بەر كاسە شەراب ئەرغىۋانى،
پامال قىلۇر ھۇجۇم غەمنى.
ئەقلى ۋەفا ئەمرى دۇرسەن،
ئى شەھ بۇ گەداغە قىل كەرەمنى.

(«دىۋان ئەمىرى» 205-بەت)

29

ئی لەبىلٔ دۇرىدا سەڧ چەككەن خەت ئەنبەرمىدۇر،
يا بەدەخشان ئۇزرە هىندۇ خەيلىدىن لەشكەرمىدۇر.
يۇزمىدۇر يا بەرق ئالەم سوز يا مىهرى مۇنىر،
لامئ شەمئى تەجەللى يا مەھ ئەنۋارمىدۇر.
قەدمىدۇر يا نەخل گۇل يا شەمئى مەجلىس يا ئىلىف
يا سەنۇبەر يا سەھى يا سەرۋى سىمنەرمىدۇر.
نازىنىنلار شاھى سەن گۇلچىھرىلار سىر دەفتەرى،
هۆسىن ئىقلىم دائىمە تالئىلٔ ياۋەرمىدۇر.
لەبلارىڭمۇ قالدى زاھىر سەبزە خەتىڭ سەفا،
يا زۇلال خەزەر، يا سەر چەشمە كەۋسەرمىدۇر.
بىر باقىپ يۇز بىنەۋا قانىن تۆكەرسەن بىگۇنا،
كۆزمۇ يا جاللاد ئىبرۇر، كىرپىكمۇ يا خەنجەرمىدۇر.
ئىشق ۋادىسىدا بىر ئاۋارە كۆردۇم ئی ئەمىر،
تەلبە مەجنۇندۇرمۇ يا بۇ زار غەمپەرۋەرمىدۇر.

(«دىۋان ئەمىرى» 78-بەت)

28

شەربەت لەئىلىڭ شەراب نابدەك،
ئاززىيىڭ بەرك گۈل سىرابدەك.
يۈز گۈرۈھدۈر رىشتە جانىم ئارا،
سۈنبۈلۈڭ تارىدە پىچۇ تانابدەك.
نەقش دىۋار تەھەييۇر بولمىسام،
ئەگرى قاشىڭ يادىدە مىھرابدەك.
قىل كەبى نازۇك بىلىڭنى قۇچقالى،
بولدى زۇلفۇڭ ھەلقەئى قەللابدەك.
مىسكىنىم ھەر كېچە كويۇڭدۇر ماگا،
ئىتلىرىڭ كوي ئارا ئەھبابدەك.
راھىتىم ئەسبابىنى گۈلخاندا كۆر،
كۈلدۈر ئاندا بىستەر سەنجابدەك.
غۇسسە چۇنكى مەن فىراقىڭ ئالىدا،
رەڭلارىمدۇر جىسىم ئارا مىزرابدەك.
ئىزتىراب ئەتمە كۆڭۈل يار ئالىدا،
ھىچ ئىش مەقبۇل ئەمەس ئادابدەك.
ئەيدىم ئۇنچەيۇ تىشلارىڭ ۋەسفىن ئەمىر،
ھەر سۆزۈمدۇر گەۋھەر نايابدەك.

(«دىۋان ئەمىرى»)

31

تا دىل دىۋانە ئول ئاينى ھەۋاسىن قىلدى ساز،
پەردەئى ئۇشاق ئارا ھەيرەت نەۋاسىن قىلدى ساز.
سەرۋى قەدلەر شەۋقىدىن بىر ئاھ چەكتىم سۇبھى دەم،
مۇھتەسىب باشىمغە ئۇرماققە ئەساسىن قىلدى ساز.
جان لەبى زەۋقىن تىلەب كۆڭلۈم جەمالى شەۋقىنى،
ھەربىرى يار ئالدىدە بىرمۇددىئاسىن قىلدى ساز.
ئىشق بەربەت تار زۇلفىغە ئەسىر ئەيلەب مىنى،
ھەر تەرەپتىن جانىمغە دەردۇ بەلاسىن قىلدى ساز.
ئىشق دەيرىدا قەدەھ نۇش ئەتتى ئول تەرسا بەچچە،
مەي قەدەھ پالاسىغە زىند رىدائىسىن قىلدى ساز.
يىڭى ئاي دىمە فەلەك ئۇززە ئەگەر كۆرسەڭ ھىلال،
چەرخ ئۆمرۇڭ خۇشەسىن ئورماقغە داسىن قىلدى ساز.
خۇش نەۋا مەھبۇبلار بەزمە ۋىسالىنى ئەمىر،
ئىشق ئاھىڭغە شىئىر جانفىزاسىن قىلدى ساز.

(«دىۋان ئەمىرى» 81-بەت)

30

سائادەت گەۋھىرى ئەل قوينىدا ھاس ئەدەبدىندۇر،
كۇلاھ فوقرافەر بولماغنى تەرك تەلەبدىندۇر.
مېنى مۇغ دەيرىدا كۆرۈڭ ئىسە مەنئى ئەتمە ئى زاھىد،
كى بۇ رەسۋالىغىم سەۋدايى ئول تەرسا نەسەبدىندۇر.
جۇنۇن دەشتىندا مەجنۇندەك يۈگۈردۈم ئىرمۇلۇب ھەريان،
بۇ سەۋدالار باشىمدا بىرىب لەيلى ھەسەبداندۇر.
دەبىستان مۇھەببەت ئىچرە سىغماس دەفتەر ئىشقىم،
مەگەر فەرھادۇ شىرىن نۇسخەسى بۇ مۇنتەخەبداندۇر.
يۈزۈڭ بىرلە لەبىڭە باغ ئارا تەشبىيە ئېتىپ بولماس،
ئېرۇر گۈلدىن مۇسەففاراقۇ شىرىن تۇرۇر تەبدىندۇر.
مېنىڭ بىرلە بەرابەر تۇتماڭىزكىم مەن ئەجەمدىن مەن،
خىتا ئەۋلادىدىن فەرھاد ئېرۇر، مەجنۇن ئەرەبدىندۇر.
تەئەججۇب كۆرمەگىل ناگاھ ئەمىر ئەبياتىنى كۆرسەڭ،
بۇ تەبئى نازۇك ۋەزن سەلىم ئىمدەد رەبدىندۇر.

(«دىۋان ئەمىرى» 80-بەت)

33

چىمەن زىبالارى گۇلزار رۇخسارىڭدىن ئايلانسۇن،
كۆزۈمدە جلۋە قىل ئاينە دىدارىڭدىن ئايلانسۇن.
جانان نەركەسلەرى شەھلا كۆزۈڭنى سەدىقەسى ئۇلسۇن،
خوتەن ئاھۇلەرى ھەم چەشىم بىمارىڭدىن ئايلانسۇن.
چىمەن پىراقىڭدىن سەرۋىغە يۈز مىڭ خىجالەتدۇر،
رەۋىشدا كەبەك ئىلە تاۋۇس رەفتارىڭدىن ئايلانسۇن.
دىمە بۇلبۇلكى كۆبتۇر نەغمە گەر بۇ دەھر باغىدا،
مۇغەننى بولسە ھەم گۇلشەندە مەنقارىڭدىن ئايلانسۇن.
سەدەف، ئىنجۇلارىن، گەۋھەرىدىن ئارتوقدۇر دىدى يارىم،
ئەمىر ئانداقكى ئۇلھەم دەر «گۇفتارىڭدىن ئايلانسۇن».

(«دىۋان ئەمىرى» 178-بەت)

32

يارنى مەندىن بۆلەك بىر ئۆزگە يارى بارئىكەن،
گاھ گاھى ئانى سارىغە گۈزارى بار ئىكەن.
بىزنى مەھز ۋەئدە ۋەسلى بىلە خۇرسەند ئېتىپ،
ئۆزگەلەر بىرلە نەھانى كارۇبارى بار ئىكەن.
نەقدى جان قىلدىم نىسارى باقمىدى بىر قايرىلىپ،
بولدى رەۋشەن ئۇلكى مەندىن ئانى ئارى بار ئىكەن.
يارىكىم بىگانىلارغە ئاشنالىق ئەيلامىش،
ئاشنالاردىن جۇدالىق ئىختىيارى بار ئىكەن.
ئۆزگە يار ئەيلابتۇر ئەمدى ماڭا قىلماس ئىلتىپات،
ئۆمۈر يەڭلىغ بىۋاپالىغدىن شىئارى بار ئىكەن.
دەرئىدىم ھۆسنىغە يالغۇز مەن ئېرۇرمەن ئىنتىزار،
ئەمدى بىلدىم نەچچە مەندەك ئىنتىزارى بار ئىكەن.
چىھرە كۆرگۈز قىلمە ئىستىغنا ئەمىر، ئى گۇل سېنى،
كۆرمەسە بىردەم قەچان سەبرۇ قەرارى بار ئىكەن.

(«دىۋان ئەمىرى» 178-بەت)

35

دەھرى ئارا بىر مەن كەبى رەسۋايى ئالەم بارمۇكىن،
ئۆلماغان ھىجرانىدا ۋەسلىغە مەھرەم بارمۇكىن.
گاھى مەجنۇن گاھى پەرھاد ئىبتىداسىدۇر ماڭا،
ئىشق ئارا ئى دوستلار مەن چەكمىگەن غەم بارمۇكىن.
بۇيلە گىريان كۆز بىلە ئول گۇلغە مەھرەم بولمادىم،
مەن كەبى باغ مۇھەببەت ئىچرە شەبنەم بارمۇكىن.
نەئۇچۇن ئاشىقلىغىمنى تەغەن ئىتەرسەن كىمسەغە،
ئىشق دەردىن چەكمەگەن ئالەمدە ئادەم بارمۇكىن.
ئىككى كۆردۇڭ شەبنەمۇ بۇلبۇل چىمەندە مەن كەبى،
نالەسى پەيۋەستەھۇ ئەشكى دەمادەم بارمۇكىن.
پارە-پارە قىلدى غەم تىغى بىلە كۆكسۇمنى يار،
ئى ھەكىم دەھرى بۇ زەھمىمگە مەرھەم بارمۇكىن.
كويى تۆپىدە ئەناسىر رەخشىنى سۇردۇم ئەمىر،
مۇندىن ئۆزگە ھىچ ئەشھەب بىرلە ئەدھەم بارمۇكىن.

(«دىۋان ئەمىرى» 179-بەت)

34

غەيرە قىلغان دەمبەدەم شىرىن سۆزۈڭدىن داغىمەن،
گاھ ئەغيارىڭدىنۇ گاھى ئۆزۈڭدىن داغىمەن.
جان بېرۇر ۋاقت تەكەللۇم جان ئالۇر گاھى نىگاھ،
لەبلەرىڭدىن شادمەن ئەمما كۆزۈڭدىن داغىمەن.
سەنسىز ئى ئارام جان كۆڭلۈمگە راھەت قالمىدى،
لەبلەرىڭدىن كام ئېلىپ ئوتلۇغ يۈزۈڭدىن داغى(مەن).
ئارزى ھالىڭ ئېرۇر ئەغيارىغە مەد نەزەر،
ئافتابىڭدىن مەلۇلۇ يۇلدۇزۇڭدىن داغىمەن.
ئىشق ئارا زۇلفۇ يۈزۈڭنى كۆرماكىم دىشۋار ئېرۇر،
ئى پەرىۋەش كېچە بىرلە كۈندۈزىڭدىن داغىمەن.
كۆپ ھەرامى بولدىلار مەھرۇم ئىشكىڭدىن ئەمر،
دەھر ئىلىغە تانۇماي بەرگەن تۇزۇڭدىن داغىمەن.

(«دىۋان ئەمىرى» 178-بەت)

37

نىتاڭ كۆزۈم بۇياسە قانلۇ ياش ئىلە كىرپىك،
سىتەملار ئەتتى ماڭا كۆزۈقاش ئىلە كىرپىك.
باقاردا كۆزلارى ئاشىقلارىغە رەھىم ئەيلەپ،
كەنارە قىلدى مېنى دۇرى باش ئىلە كىرپىك.
يۈزىن شەئىشەئەسى ئەلغە تىغ چەككەندە،
بەرابەر ئېردى سىنان قۇياش ئىلە كىرپىك.
گەھى كەرەشمەيۇ گاھ نازۇ گاھ ئىتاب قىلىپ،
مېنى ئەسىر قىلۇر بۇ مەئاش ئىلە كىرپىك.
كۆزىغە سۇرمە چىكەر قەتىل ئىتارگە يار مېنى،
مەگەركى تىز قىلۇر ئۇشبۇ تاش ئىلە كىرپىك.
ئەمىر ھۆسنى نىدىن سەلەھ بەرمەدى كۆزىغە،
كۆڭۈلنى مۇلكىنى بۇزدى سەۋاش ئىلە كىرپىك.

(«دىۋان ئەمىرى» 119-بەت، 2)

36

گەر بۇ ئىسە كۆزلەرى فەتتانىمە كىرپىك،
مىژگان دېمەكىم خەنجەر ئېرۇر جانىمە كىرپىك.
گەر كۆرمىسەم ئول ئارىز زىبانى زەمانى،
ھەردەم قادالۇر دىدۀ گىريانىمە كىرپىك.
ئول كۆز مېنى ئۆلتۇرگەنىغە ئەيلاسە ئىنكار،
ھەم سۇرمە تانۇقلۇق بىردۇر قانىمە كىرپىك.
ئول قاشلارى يا جانىمە بىداد قىلۇردا،
يۈز ناۋەك ئۇرار سىنەئى ئەريانىمە كىرپىك.
يۈز پارە قىلىب غەمزە ئوقى بىرلە كۆڭۈلنى،
رەھىم ئەيلامىدى نالەيۇ ئەفغانىمە كىرپىك.
تا ئەيلەدى دىۋانە كۆڭۈلنى كۆزۈ قاشىڭ،
بىداد ئۆزە بىداد قىلۇر جانىمە كىرپىك.
ئول مەملىكەت ھۆسنى ئەمىرىنى كۆرەيدەب،
قالدى ئۇشالىب دىدۀ ھەيرانىمە كىرپىك.

(«دىۋان ئەمىرى» 119-بەت ‹1›)

39

بەزمەدىن بىپەردە چىق زىنھار جەنان كىپچەسى!
رەسمىدۇركىم تالىئ ئۇلغاي ماھى تابان كىپچەسى.
ئارىزىڭدىن بەرقەئ ئاچ ئى ماھى تابان كىپچەسى،
لەمئە سۇبھى تەجەللى قىل نەمايان كىپچەسى.
كۆڭلۈم ئاشۇفتە ھال ئەيلەر تەمەئ سەۋدا ئىلە،
سۇنبۇلۇڭنى قىلماغىل، ئى پەرىشان كىپچەسى.
ماھى تابان جەمالىڭنى پىنھان تۇت خەلقدىن،
شەمئى يەڭلىغ دىدەلارنى قىلمە گىريان كىپچەسى.
لەمئە رۇخسارى زاھىردۇر نىقاب زۇلفىدىن،
گەرچە ئىرمەسدۇر قۇياش چىقماقغە ئىمكان كىپچەسى.
كۇندۇزى ھەر چەندە پىنھانسەن كۆزۈمدىن، ئى پەرى،
ئاي يۈزۈڭنى مەن جەزىندىن قىلمە پىنھان كىپچەسى.
سۇبھىدىن تا شام، سەن ئەغيار بىلە مەي ئىچىپ،
مەن قىلۇرمەن كۆزلارىمنى كەۋكەبئەفشان كىپچەسى.
سۇرمەسە بەختىم قارا ئۇلدى پىغانىم مەنئى چۇن،
ئەلگە كۆپرەك زاھىر ئۇلدى لىك ئەفغان كىپچەسى.
چۇنكى دەۋلەت جامىدىن سەرشار ئىدىم ئەمىر،
كۆردىمۇ بۇ ئەيشنى دارايۇ خاقان كىپچەسى.

(«دىۋان ئەمىرى» 203-بەت)

38

خىيال ئەيلادىم ئول كۆزۈ قاش ئىلە كىرپىك،
يۈزۈمگە ئۈنچە تۆكەر ئەمدى ياش ئىلە كىرپىك.
كۆزۈم فىراقىدا غەمدىن كۆڭۈل تىكانلارىدۇر،
مۇكەممەل ئەيلەمىدىم ئەنقاس ئىلە كىرپىك.
قاشىڭ قىلىچى تۆكەر قانىمى تاڭ ئېرمەسكىم،
فەكار ئەتسە كۆڭۈلنى خەراتى ئىلە كىرپىك.
ۋىسال چاغىدا ھۆسنى پۇرۇغىدىن كۆرۈنۈر،
كۆزۈمگە خەت شۇئائ ئول قۇياشى ئىلە كىرپىك.
خەدەنگ غەمزە ئاتار قوۋس ناز ئىلە نىچەكىم،
تەسەۋۋۇر ئەيلەدىم ئول ئەگمەقاش ئىلە كىرپىك.
مۆلايىم ئولمادى كۆڭلى فىغانىم ئىلە ئەمىر،
مەگەركى سۇرمە چىكەر كۆزگە ياش ئىلە كىرپىك.

(«دىۋان ئەمىرى» 119-بەت ‹3›)

مۇخەممەسلەر

1

ماڭا يەتكەن ناۋىكنىڭ ئارامى جان دەرلار ئانى،
قانغە پاتقان ھەربىرىنى داغى نىھان دەرلار ئانى،
تەندە قالغان قانلۇ پەيكانىن نىشان دەرلار ئانى،
ئاتقان ئوقۇنىڭ جىسمىمە روھى رەۋان دەرلار ئانى،
زەخىم پەيكان يوقكى جىسىم ناتىۋان دەرلار ئانى.

قامىتىڭغە جەننەت ئىچرە بەندە تەۋبى گۇئىيا،
بىل مەسىھ ئەنفاسىدىندۇر سۇ ئالىب ئابى بەقا،
بۇ چىمەن ئىچرە مەگەركىم پىشەسى ئولمىش ھەيا،
ئىپكىنلۇر گۇلبۇن كەبى گۇلشەندە ئول گۇلگۇن قەبا،
كىم خىرام ئەيلاردە نەخل ئەرغەۋان دەرلار ئانى.

قەھرى ئىلە توغرى ئەيلابتۇر تەفەنكى كۆكسۇمە،
ئوق ئاتار چاغىدا يوق ئىيرمىش بۇ سەنگى كۆكسۇمە،
ھەر زەمان تەگمىش مەگەر مىژگان خەدەنگى كۆكسۇمە،
كىم گۇمان ئەيلار كۆر نىدا داغى سەنگى كۆكسۇمە،
نازپەرۋەر دىلرەبا ئەبرۇ كامان دەرلار ئانى.

40

هەرقاچانكىم سۇبھى جەبىبىدىن نەمايانىدۇر سەھەر،
مىھرى رۇخسار بىناگوشىدا ھەيرانىدۇر سەھەر.
غەبغەبىڭ سۇبھى سەفاسىدىن مۇنەۋۋەردۇر جەھان،
راست ئەيتاي مىھر كۆرگۈزمەكدە يالغانىدۇر سەھەر.
قامىتىڭ سۇبھى رۇخسارىڭ قۇياشىنى كۆرۈپ،
چاك ئەيلەب جىبىنى باغرى تولا قانىدۇر سەھەر.
جىب سۇبھىدىن بەياز گەردىنىڭ ئەتكەچ تۇلۇئ،
تۈن گەرىبانىدا خىجلەت بىرلە پىنھانىدۇر سەھەر.
قامىتىڭ سەرۋىغە تەقلىد ئەيلەگەچ نۇقسان تاپىپ،
ئاھ دۇدىدەك سىپەھىر ئۈزرە پەرىشانىدۇر سەھەر.
ئى سىمبەر نىچەكىم چەرخ ئۈزرە جەۋلان ئەيلەسە،
تالئىڭ مىئراجىغە يەتمەك نە ئىمكانىدۇر سەھەر.
تا ئەمىر ئول سەرۋى گۈلرۇخسارىنى شەيداسى مەن،
مىھرى خاۋەر بەندەيۇ مەھكۇم پەرمانىدۇر سەھەر.

(«دىۋان ئەمىرى» 61-بەت)

2

نىچە دەرد ئىزهار ئەتتىم ئول سەنەمدىن چارە يوق،
نە ئۇچۇن قان تۆكماسۇن ئول كۆزگە نەمدىن چارە يوق،
رەنج ئىلە مۇئتاد ئولانلارغە ستەمدىن چارە يوق،
ئىشق تۇشسە هەر كۆڭۈلغە دەردۇ غەمدىن چارە يوق،
يەتسە چۇن نەشتەر جەراهەتغە ئەلەمدىن چارە يوق.

سالدى زۇلفۇ ئارزى بۇ كۆكسۇم ئىچرە تابۇتەب،
ئۆرتادى مەهزۇن كۆڭۈلنى شەمئى مەهفۇلدىن تۇتەب،
غۇنچە يەڭلىغ قان بولۇپ بۇ ئۆمۇر لەئلىنى تىلىب،
ئى ۋۇجۇد ئول تار ئاغىزدىن هىچ بولساڭ نەئەجەب،
ئۇشبۇ يولغە يۇرۇغانلارغە ئەدەمدىن چارە يوق.

چۇن نىهان ئاستىڭ ساچىڭدا ئارزىيىڭ ئەيمە جەبىن،
بۇ ئەدا بىرلە ياشۇردىڭ كۇفر شاهى ئىچرە دىن،
تەلخ ئەتتى ئەيشىمى بەخت قارا كۆڭلۇم هەزىن،
بىر تۇتۇپ زولفۇڭنى يۇزمىڭ رەهرىمانىم زۇلمىدىن،
ئارى-ئارى كىم يىلان تۇتقانغە سەمدىن چارە يوق.

كىرپىكىڭ كۆرگەن قاشىڭ ياسىدا ئى پەيمان كەسىل،
تاڭ ئەمەس گەر ناۋەك غەمزەڭ ئىلە ئولسا قەتىل،

ئۇل جەفا چۇ بستەرى نازىنە گاھى يەستانىب،
كۆز ئېچىپ ئويقۇسدىن شوخ ستەمكار ئويغانىب،
يۈز كەرەشمە نازۇ ئەنداز ئىلە ھەريان تولغانىب،
سۈرمەدىن كۆزى قەرايىپ ئارىزى گۈل-گۈل يانىب،
باغ ئارا قويسا قەدەم سەرۋى رەۋان دەرلار ئانى.

ئارىزىڭدىن زاھىر ئولمىش ھەر زەمان فەيزى چيمەن،
نەكھەت زۈلفۈڭدىن ئەرشدۇر نىشان مۇشكى خوتەن،
نۇقتەئى خالىڭ زەنەخدانىڭدىدۇر ئى سىمتەن،
خەزرى خەتىڭ ئابى ھەيۋان لەب ئۇزە تۈشمىش ۋەتەن،
ھەم مەسىھۇ خىزىرگە دارئالامان دەرلار ئانى.

(«دىۋان ئەمىرى» 199-بەت)

3

کىمدۇر ئۇل باغ ئىچرە ئەرز قەددۇ رۇخسار ئەيلەگەن،
ئۇت ئۇرۇپ گۈل خارمىنىغە سەرۋىدىن ئار ئەيلەگەن،
لەبلارى گۇفتار ئىلە گۈل غۇنچەسىن خار ئەيلەگەن،
ئارىزىن رەڭگىن قىلىپ ئاشىقلارىن زار ئەيلەگەن،
خەنجەرى مىژگان ئىلە كۆكسۇمنى ئەفكار ئەيلەگەن.

سۇنبۇل زۇلفىن يۈز ئۈزرە زىب رۇخسار ئەيلابان،
يۈز تۈمەن ئاشىقنى ۋەسلىگە تەلەبكار ئەيلابان،
جىلۋە قىلغاچ بارۇ يوقۇمنى نەمۇدار ئەيلەبان،
بىلۇ ئاغزى خيالى شىرىن ئىزھار ئەيلابان،
تەبئىنى نازۇك قىلىبان مەزھەبىن تار ئەيلەگەن.

مەن كەبى مەھزۇنغە لۇتىف ئىلە نىگاھ ئەيلەر كۆزى،
سۇرمە چەككەن چاغدا ئەھۋالىم تەباھ ئەيلەر كۆزى،
روزىگارىمنى ساچى يەڭلىغ سىياھ ئەيلەر كۆزى،
گەرچە ئەشكىم ئال ئىتىب چىھرەمنى گاھ ئەيلەر كۆزى،
لەئل نابى ھەسرەتى دىدەمنى خۇنبار ئەيلەگەن.

تا سىينىڭدەك ماھ ھۆسنى ئەفلاكدە تاپتى ۋۇقۇد،
جۇملە ئاشىقلار سەر كويۇڭغە قىلمىشلار رۇجۇد،

ئەشىك ئالىمكىم سارىغ رۇخسارىمى ئەيلار قىزىل،
يۈزۈڭگا باقسام كۆزۈم ياسىن كۆرۈپ ئېيىپ ئەتمەگىل،
ياز بۇلۇتى ئولسە پەيدا كۆلگەنىمدىن چارە يوق.

بەسكى يوق ئۇشاق خىلى ئىچرە مەن يەڭلىغ غەيۇر،
گەر ئەمىر ئولسام مۇھەببەت كىشۋەرى ئىچرە بولۇر،
قىلماغىل مەئيۇس ئەيلەب ناتىۋانلاردىن نەفۇر،
ئىشكىڭدىن قوۋلامە بۇ لوتفىنى جورمىن كەچۇر،
كىم بۇ باب ئىچرە گەرىملارغە كەرەمدىن چارە يوق.

(«دىۋان ئەمىرى» 111-بەت)

4

ئى كۆكۆل بۇ دەير ئىچرە رىندلارغە ئۇلفەت تۇت،
مۇغبەچە ئەياغىن ئەدەب دەير پىرىن ئىززەت تۇت،
بادەنۇش ئېتىپ جانا جىلۋەسىن غەنىمەت تۇت،
بىر نەزەر كۆرۈپ ئاشىق جان پەرۋەرنى مىننەت تۇت،
ئاستانەڭ مەئشوق ياتسا نۇرىنى دەۋلەت تۇت.

ئى سەبا دېگىل بارىب ئەرزىم ئول قارا كۆزگە،
بىزنى سالدى ھىجران مۇنچە دەرد جانسوزگە،
ئوخشاماس پەرىلاركىم ئول بۇت دىل ئەفرۇزگە،
باۋەر ئىلە بۇ سۆزگە سۇرمە قىل سۆزۈم كۆزگە،
يوقتۇر ياردىن ئۆزگەگە ھەرىمەت تۇت.

بەرمە كۆكۆل ئى سالىك بىۋەفا ئېرۇر ئالەم،
ھەرنەكىم ئېرۇر مەۋجۇد بولغۇسى ھەممە بەرھەم،
بۇ رەبات ئارا ئەلدىن نەقد ئالۇر ئۆمۇر كەم-كەم،
كوھنا لەنگەر ئېرۇر ئالەم، كارۋان ئېرۇر ئادەم،
دەم ئالىب ئۆتەر بۇ دەم سەن بۇ دەمنى پۇرسەت تۇت.

بىۋەفا ئېرۇر ئالەم جام بادە قىلغىل نۇش،
قىلدى كۆپ شەكەر لەبنى مەرگ بادەسى بىھۇش،

ناز بۇرجىدا جامالىڭ مىهرى چۇن ئەتتى تۇلۇئ،
ئابتاب ھۆسنى پاكىڭ قىلدى ئالەمغە شۇيۇئ،
خوبلىقدا يۇسۇف مىسرىنى يەتتى بىكار ئەيلەگەن.

قاشىدىن تارتىپ قىلىچلار باشىمە ھىندۇ كۆزى،
ئوت ئورار كۆڭلۇم ئۆيىنە نەچچە ئاتەشغۇ كۆزى،
ئاغنامىش مۇشك خىتا ئىچرە مەگەر ئاھۇ كۆزى،
سۇرمە چەككەن چاغدا ئەھۋالىم تەباھ ئەيلار كۆزى،
ئىككى ئەژدەر كۆزىنى ئەفسۇن بىلەن مار ئەيلەگەن.

قىلدى تا ھۆسنى كۆزۈمنى مەخزەنىن گەنجىنەدەك،
ئۆرتانۇر جانىم غەمىدىن داغ بولغان سىنەدەك،
داغ نەقدىنى مەقامى يوق دىل بەلەئىيندەك،
ئول تەجەللى لەمئەسىنى كۆرگۈزۈر ئايىنەدەك،
يارۇتۇپ ئول شەمئى رۇخسارىدىن ئىزھار ئەيلەگەن.

مۋەئى جەننەت گۇل رۇخسارۇ سىب غەبغەبى،
ئابتاب ئەۋج ئىستىغنا جەمالى كەۋكەبى،
كىپچەلەر كويىدا ئاشىقلارنى يارەب يا رەببى،
كۆزى ئولتۇردى ئەمرىنىڭ تىرگۈزۈپ لەئلى لەبى،
زۇلۇم زاھىر ئولماسۇندەپ ئۆزنى غەمخار ئەيلەگەن.

(«دىۋان ئەمرى» 173-بەت)

يار ئىشقىدىن تانمە، گەر ئىرۇرسەن ئەھل دىل،
دەرد داغ ھىدا قىل، ئۇزلەت ئەيلەگىل مەنزىل،
ئى دەلىل بىھاسىل ئىشق ئىلىگە بول ۋاسىل،
بولما بىر نەفەس غافىل كۇشەدە خىلۋەت تۇت.

(«دىۋان ئەمىرى» 34-بەت)

كۆپ سۇخەنسرالارنى ئەيلادى ئەجەل خامۇش،
سەرۋى قامەت گۇلپۇش زولق كاكۇلى بەردۇش،
ئەيلەدى كىفەن ئاغۇش ئەقلىڭ ئولسا غۇربەت تۇت.

تاڭلا كۆز ياشۇرغاندا، فىتنە باش چىقارغاندا،
غەم يولىدا بارغاندا، قول-ئەياغ قەپارغاندا،
ئەل فىغان كۇتەرگەندە، سارغارىپ قىزارغاندا،
ھەشەرگاھقا بارغاندا، قىلنى قىرىق يارغاندا،
تىرمۇلۇپ بۇزارغاندا، دامەن شەپائەت تۇت.

ئىستەسەڭ دەر مەقسۇد ئىشق بەھرىنە غەرق ئول،
ئەزم كەبىئەئى دىل قىل قەتئى ئەيلاب ئوڭۇ سول،
كۆڭۈل ئۈز بۇ دۇنيادىن بىر ئىتەك تاپىب ئۇر قول،
گەر تاپاي دېسەڭ سەن يول تەرك ئېتىپ قەلەندەر بول،
خەم خوسرەۋاندەك تول كوچەئى مۇھەببەت تۇت.

ساقىيا قەدەھ كەلتۇر يار بادە نۇش ئولدى،
چىھرە لالەرەڭ ئەيلەب تىرەسى بەدۇش ئولدى،
سۇنبۇل سەر زولفى دام ئەقلۇھۇش ئولدى،
بادە شىشەغە تولدى خۇن دىل بىھۇش ئولدى،
مۇھتەسىب يىقىن بولدى رىند بىرلە سۆھبەت تۇت.

ئى ئەمىر ئاشىق بول گەر بولاي دېسەڭ كامىل،

سەن شاھ ھۆسن ئېرۇرسەنۇ مەن بىناۋا فەقىر،
لۇتفۇڭدىن ئۆزگە يوق بۇ ستەمكەشغە دەستىگىر،
نى ئافتاب مەشرىق دىل ۋەيا مەھمۇنىر،
ھەردەم جەمالىك ئارتىرۇ ھۆسنۇڭا يوق نەزىر،
مىھرۇ ۋەفا دەرىغكى، ئى ئۆمۇر سەندە يوق.

ئى ئافتاپ تەلئەتۇ ۋەيا ئارىزى قەمەر،
كىم پەرتەۋ جەمالىك ئېرۇر بەرق يا شەرەر،
كۆپتۇر ماڭا يۇزۇڭە تاماشاسىدە خەتەر،
جانىم چىقار جەمالىڭا قىلغاندا بىر نەزەر،
دەرداكى باقغالى يەنە بىر جان بەدەندە يوق.

چىن سەۋاد سۇنبۇلۇڭ ئەنبەر دىمەك خەتا،
ئول زولف تابدار ئىسا گەر بولسا مۇددىئا،
مۇمكىن ئەمەس تاپىلماغى چوق ئەيلەمە ھەۋا،
قويغىل خەتا يولىن داغى مۇشك ئىزلەمە سەبا،
چىن ساچىدەك چۇ مۇشك خىتاۋۇ خوتەندە يوق.

گۇل ئۇزرە شەبنەم ئىنجۇسىدۇر يا يۇزۇڭ تىرى،
باردۇر ئەمىر ۋەسفىدا ئانى سۆز ئەيتۇرى،
يوقتۇر مەھەل بىھىش ئېرۇر ئافرىن يىرى،
تىشىڭ دۇرىنى لوتفى سۇفەت قىلغاي بىرى،
بىر دۇر قىممىتى سۆزى يەڭلىغ ئۇدۇندە يوق.
(«دىۋان ئەمىرى» 112-بەت)

5

لوتفى غەزىلىگە مۇخەممەس (1)

كۆردۈم يۈزۈڭنى تاقەت ئىلە سەبرە مەندە يوق،
گۈل غۇنچىسىدا لەبلەرىڭ ئالىدا خەندە يوق.
سەندەك نىگار سىم بەدەن ھېچ قەندە يوق،
ناردەك يەنغاقلارىڭ كەبى شامئى ئەنجۇمەندە يوق،
سەرۋى قەددىڭ مىڭىزلى سەنۇبەر چىمەندە يوق.

ھىجرى ئىلكىدە ئەگەرچە سىتەم كۆرمىشىم ۋەلى،
بولمىش ۋىسال دەردىسەر ئىشق سەندەلى،
سەبرۇ قارار قالمادى ھۆسنۈڭنى كۆرگەلى،
سەنسىز چىمەندە يار ئاچىلماس كۆكۈل گۈلى،
نازۇ كەرەشمە سەرۋىيۇ گۈل ياسىمەندە يوق.

ئى نازىنىن مېنى سىتەمىڭ ئەيلەدى ھەلاك،
كىمدۇركى يوق فىراقىڭ ئارا زارۇ دەردناك،
مەنھەم غەمىڭدا سىمنى چاك ئەيلەسەم نەباك،
يۈزۈڭنى گۈل چۇ كۆرمادى كۆڭلاكىن ئەتتى چاك،
يۈسۈفنى ئىسا ئارى كى ھەريەر مەندە يوق.

ئى سەبا، پىغامىمى يەتكۈر ئۈشۈل جەنانىمە،
مەن گەدا ئەھۋالىنى ئەرز ئەيلەگىل سۇلتانىمە،
شەمئى ھۆسنى شوئلە سالدى كۆلبەئىن ۋەيرانىمە،
ئانداكىم بولدۇم خەبەرسىز داغ قويدۇم جانىمە،
ئەمدى بىلمەسمەن دىمە ئۆزۈڭنى نادان قىلماغىل.

قىل پەرىشان زۇلىق شاھىدىڭنى لوتىق ئىلە،
بەرقىئىك ئاچىغىل نەمايان قىل خەدەڭگىڭنى لوتىق ئىلە،
ئەيلەمە فىنھان ئەمرىدىن قەددىڭنى لوتىق ئىلە،
لوتفىئى مىسكىنغە كۆرگۈز سائەدىڭنى لوتىق ئىلە،
بۇ گەدادىن نەقدەنى يەك ئىچرە پىنھان قىلماغىل.

(«دىۋان ئەمرى» 149-بەت)

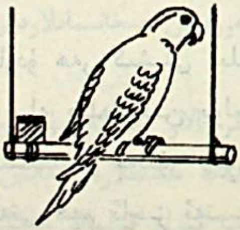

6

لوتفى غەزىلىگە مۇخەممەس (2)

سەكرەتىپ مەيدانىغا رەخشىڭ ئافەتى جان قىلماغىل،
ئاشىقىڭ كۆڭلىنى زۇلفۇڭدەك پەرىشان قىلماغىل،
ئۆلتۈرۈرگە نەچچە يالغان سۆزىنى پىنهان قىلماغىل،
ئى سەنۇبەر بويلۇ دىلبەر پىكرى ھىجران قىلماغىل،
شەۋق ئوتىغا مەن گەدانى ئەسرۇ بەريان قىلماغىل.

ھىجرى شامىغە يىراقدىن ۋەسلىڭگە بىلدۈرمىدىڭ،
ئىشق ئوتىدا ھىچ كىشىنى مەن كەبى ئۆلتۈرمىدىڭ،
قەتئ زۇلۇم ئەيلەب بۇ رەسۋا كۆڭۈلنى تىندۈرمىدىڭ،
شەرت قىلدىڭكىم سىنى مەن ئۆلتۈرەي ئۆلتۈرمىدىڭ،
چۈنكى يەتمەس سەن، سۆزۈڭگە ئەھدۇ پەيمان قىلماغىل.

خەلق ئارا كۆپ تەئن ئېتەرلەر بۇ مەن بەدنامنى،
نۇش لەئلىڭ بىرلە سىراب ئەت مەن ناكامنى،
ئىتلىرىڭ خىلىدا ياد ئەتكىل مەن گۇمنامنى،
ئەلگە كۆپ ئىھسان ئېتەرسەن دەمبىدەم دەشنامنى،
قەدىر بىلمەسلەر سەن ئاخىر مۇنچە ئىھسان قىلماغىل.

بۇ مۇھەببەتلار بىلۇر ئاسۇدە تەنلىق رەسمىنى،
تۇشمەگەن غۇربەتكە بىلمەس بىۋەتەنلىق رەسمىنى،
بىلمەدى ئىشق ئىچرە خىسرەۋ كۇھكەنلىق رەسمىنى،
بىدىلۇ دىلجۇيلىق پا، دىلشكەنلىق رەسمىنى،
فەھىم قىلماسلار بۇ ئىشنى دىلستانلاردىن سورۇڭ.

مەن بىلۇرمەن ئىشق ئارا ناكەملىقلار شىۋەسىن،
رىندىيۇ رەسۋالىقدا خۇن ئاشامىلقلار شىۋەسىن،
ئۇرگەتەي مەجنۇنغە بىئاراملىقلار شىۋەسىن،
نىكنام ئىشقى ئارا بەدناملىقلار شىۋەسىن،
ياخشىلار بىلمەس ئانى بىزدەك يامانلاردىن سورۇڭ.

بولغايسىز تا فەقىر ئەتىۋارىدا ئاگاھ ئەھلىدىن،
دەردىدىل كەسىب ئەيلامىشدۇر نالەيۇ ئاھ ئەھلىدىن،
ئىستەگەنلەر ئىشق زەۋقىنى بۇ دەرگاھ ئەھلىدىن،
فەردلىق شەۋقىنى سورماڭ شەۋكەتۇ جاھ ئەھلىدىن،
ئول سەئۇبەت لەززەتىن بىخانىمانلاردىن سورۇڭ.

ئى جەفا چۇ دىلرەبالار سىزگە يۇز جاندۇر نىسار،
غەمزە بىرلە تۆكمەك ئاشىقلارنى قانىن زىنھار،
ناتىۋانلارنى غەزەب بىرلە قىلماڭ فەكار،
ئاجىز تۇپراغىدا ئىشق ئەھلىغە ئولغاي ھۆكمى بار،
قەتلى ھۆكمى ئەيلەمەكنى قەھرىمانلاردىن سورۇڭ.

7

ناۋايى غەزىلگە مۇخەممەس

دىلرەبالىق شىۋەسىن ئارام جانلاردىن سورۇڭ،
مىھنەتى ھىجران تەرىقىن باغرى قانلاردىن سورۇڭ،
لالە رەخلەر ۋەسفىنى رەنگى خەزانلاردىن سورۇڭ،
ئىشقى سىررىن ھىجرا سىرى ناتەۋانلاردىن سورۇڭ،
ئەيش ئىلە ئىشرەت تەرىقىن كامرانلاردىن سورۇڭ.

ئىشق بىمارى بولۇپ كويۇڭدا ياتتىم سارغارىب،
كەل بۇسەر ۋەقتىمغە ئۆلمەسدىن بۇرۇنراق ئى تەبىب،
مەن بولۇب مەردۇ دىيار ئالىدا ھەمدەمدۇر رەقىب،
بىزگە چۈن مىھرۇ ۋەفا ئائىنى بولمايدۇر نىسىب،
بىۋەفالىق رەسمىنى نامىھرىبانلاردىن سورۇڭ.

دەھرى ئەييامىدا باردۇ ھەر كىشىنى دىلبەرى،
كام ئالۇر ئىشرەت بىلە دىلداردىن بولسە زەرى،
نازىنىنلار ئاشىق مىسكىننى ئەيتۇر «تۇر نېرى!»،
بىزنى دەۋران مىھنەتى ھەم ئاجىز ئەتمىش ھەم قېرى،
ھۆسن ئىلە قۇۋۋەتنى رەئنا نەۋ جۇۋانلاردىن سورۇڭ.

8

نابى غەزىلىگە مۇخەممەس

نەسىم روھپەرۋەر ماڭا زولۇ ياردىن كەلدى،
خىتا سوۋدىگەرىدۇر گويا تاتاردىن كەلدى،
مەشامىمغە بۇ نوكھەت ئۇل گۇل بىخاردىن كەلدى،
نەسىم جان فەزادۇر دەمبىدەم گۇلزاردىن كەلدى،
پەيام لوتىف كىم جانا لەب دىلداردىن كەلدى.

كۆگۆلدە ئاسرادىم مىھرىڭۇ لىكىن جاندا ئازارىڭ،
دىمەس سەن بىر يول ئى زالىم نەدىندۇر نالە-زارىڭ،
خوتەن ئاھۇلىرىدىن سەبقەت ئەتتى چەشىم بىمارىڭ،
شىكەست ئەتتى دەۋاچىن نافە ئاھويى تاتارىڭ،
بۇ بۇيي دىلكۇشاكىم زولۇ ئەنبەر باردىن كەلدى،

ئەگەر ئۇل سەرۋىغە موي ميانىن ئەيلەمىش تەشبىھ،
مىنى نالىمغە ھەم بۇلبۇل فىغانىن ئەيلەمىش تەشبىھ،
زەبانىغە نەدىن سەۋسەن زەمانىن ئەيلەمىش تەشبىھ،
دەھان يارە گۆش ئەتتىم دەھانىن ئەيلەمىش تەشبىھ،
سور ئىچچە غۇنچە ئاغزىن ناز ئەيدۇب ئىنكاردىن كەلدى.

ئاڭلاماس ئىشقۇ مۇھەببەت داستانىن ئەھلى رەھىم،
تانىماس مېھرى ئەھلىنى ياخشى يامانىن ئەھلى رەھىم،
فەھم ئەيلارمۇ ۋەفا سۇدۇ-زىيانىن ئەھلى رەھىم،
بىلمەدى مەقسۇد گەنجانىڭ نىشانىن ئەھلى رەھىم،
گەر سورارسىز ئانى بىنامۇ نىشانلاردىن سورۇڭ.

تەلبە لەب كۆڭلۇم ئەدىم شەھرىغە كەتتى دوستلار،
بىلمەدىم ئۇل ناتىۋان نە يەرگە يەتتى دوستلار،
ئاھ ئەفغانىن ئەمىر ئىشق ئىشتتى دوستلار،
چۇن نەۋايى ئىشق سەھراسىدا يەتتى دوستلار،
ئانى ئۇل ياندىن يىتۇشكەن كارۋانلاردىن سورۇڭ.

(«دىۋان ئەمىرى» 217-بەت)

مۇسەددەسلەر

1

ئۆتتى ئەييام ۋىسالۇ يەتتى فىرقەت نۆبىتى،
ئەمدى يوق سەبر ئەتكىلى بودەم كۆڭۈلنى تاقىتى.
غەم ھۇجۇمى فىتنە تاراجىيۇ ھىجران ئاپىتى،
مۇنچە غەۋغادىن پەرىشاندۇر كۆڭۈل جەمئىيىتى.
قالمادى بىر زەررە سەندىن ئايرۇ كۆڭلۈم راھىتى،
لوتىف چاغى مەرھەمەت ۋاقتى مۇرۇۋۋەت سائىتى.

ھىجرى دەشتىدە قۇيۇندەك بىسەرۋى سامان بولۇپ،
ھەر زەمان بىر كۆرمەگەن سەھرادە سەرگەردان بولۇپ.
نىچچە قالغايمەن باقىپ ئۆز ھالىمە ھەيران بولۇپ،
تەرفە ئەھۋالىمغە گەھ گىريان گاھى خەندان بولۇپ.
قالمادى بىر زەررە سەندىن ئايرۇ كۆڭلۈم راھىتى،
لوتىف چاغى مەرھەمەت ۋاقتى مۇرۇۋۋەت سائىتى.

ماھ سىمالار ئارا خۇرشىد سەن ئالى جەناب،
مىھرى رۇخسارىڭ مەلاھەت مەشرىقىدا ئابتاب.
زەررە يەڭلىغ ئەيلابان مىھر رەخنىگدىن ئىزتىراب،
باش-ئاياغىڭ ئۇزرە قويسام قىلماغىل نازۇ ئىتاب.

بىھەمدۇللاھ ساڭا بولمىش شەرافەت يۇسۇف ئاغاكىم،
بۇ دەۋلەت تاپماغاي ئەيلەر نەدامەت يۇسۇف ئاغاكىم،
دۇئايى نىمشەب بولدى ئىجابەت يۇسۇف ئاغاكىم،
ئەمىن خىزمەت، دارىسسائادەت يۇسۇف ئاغاكىم،
ۋۇجۇد ئالەم بەخشايىش سەتتاردىن كەلدى.

تۇگۇنلار سالدى جانلار رىشتەسىغە زۇلۇق پەرتابى
ئەمىر جىسمىغە جان بەردى شەكەر خەند ئەننابى،
ئىلىنتۇردى يۈزىن كۆرگەن مەھەلدە زۇلفى قەللابى،
نەۋلە باغ سۇخەندە بۇلبۇل ئۇلسام شەۋق ئىلە نابى،
كى تەكلىق غەزەل ئاغازى ئىكۇكاردىن كەلدى.

(«دىۋان ئەمىرى» 207-بەت)

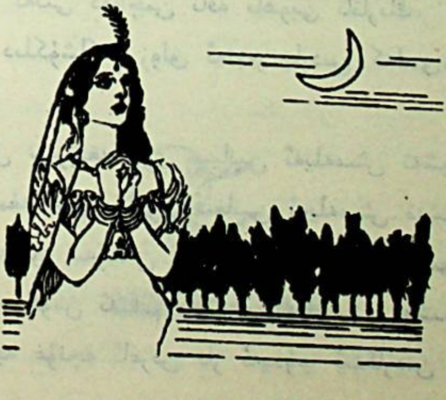

2

نەلۇر ھالىم سورارغە كەلسەڭ ئەسرۇ خىرامانىم،
گۈل ئەندامىم مەلاھەتلىك پەرى رۇخسار جەنانىم.
دېمەسسەن بىر يولى ھالىڭ نىدۇر بىسەبرۇ سامانىم،
تەرەھھۇم چاغىدۇر ئى نۇر، دېدىم جىسم ئارا جانىم.
ئەزىزىم قىبلەگاھىم خوبلىق مىسرىدا سۇلتانىم،
دىلۇجانىم ساڭا قۇربان، قۇربانىڭ دىلۇجانىم.

يۈزۈڭ كۆرمەككە كۆز مۇشتاق، ھاجەتمەن ئېرۇر كۆڭلۈم،
جەمالىڭ ئارزۇسى بىرلە بەس خۇرسەند، ئېرۇر كۆڭلۈم.
كەمەند ئىرە مۇشكىنىڭ ئىلە بەند ئېرۇر كۆڭلۈم،
مۇسەلسەل سۇنبۇلۇڭنى تارىغە پەيۋەند ئېرۇر كۆڭلۈم.
ئەزىزىم قىبلەگاھىم خوبلىق مىسرىدا سۇلتانىم،
دىلۇجانىم ساڭا قۇربان، قۇربانىڭ دىلۇجانىم.

كۆزۈڭ بىمارىغە ناز ئەتمە، بىمارىڭنى ئۆلتۈرمە،
گىرىپتارىڭ ئېرۇرمەن ئۆز گىرىپتارىڭنى ئۆلتۈرمە.
چېكىپ تىغى سىياسەت، ئاشىق زارىڭنى ئۆلتۈرمە،
ۋەفالىغ يار سەن، بىداد ئىلە يارىڭنى ئۆلتۈرمە.
ئەزىزىم قىبلەگاھىم خوبلىق مىسرىدا سۇلتانىم،
دىلۇجانىم ساڭا قۇربان، قۇربانىڭ دىلۇجانىم.

قالمادى بىر زەررە سەندىن ئايرۇ كۆڭلۈم راھىتى،
لوتنى چاغى مەرھەمەت ۋاقتى مۇرۇۋۋەت سائىتى.

غەيرەنى بەزم ۋىسالىڭ ئىچرە دەمساز ئەيلەدىڭ،
بولھەۋەستەر دامەن ئىردى مەھرەم راز ئەيلەدىڭ.
نەركەسىڭنى فىتنە خىلىغە فوسونساز ئەيلەدىڭ،
مەندىن ئەگەر ئاھ ئەتدىڭ ئىستىغنا قىلىپ ناز ئەيلەدىڭ.
قالمادى بىر زەررە سەندىن ئايرۇ كۆڭلۈم راھىتى،
لوتنى چاغى مەرھەمەت ۋاقتى مۇرۇۋۋەت سائىتى.

شاھسەن ھۆسن مەلاھەت مىسرىدا يۇسۇپ نىشان،
پەرتەۋى مىھرى جەمالىڭدىن مۇنەۋۋەردۇر جەھان.
مەن گەداي دەرگاھىڭمەن سەن ئەمىر كامران،
ئىچچە بولغاي فۇرقەتىڭدىن كۆزدە سۇ، باغرىمدا قان.
قالمادى بىر زەررە سەندىن ئايرۇ كۆڭلۈم راھىتى،
لوتنى چاغى مەرھەمەت ۋاقتى مۇرۇۋۋەت سائىتى.

(«دىۋان ئەمىرى» 210-بەت)

لەتافەت گۈلشەنىدە سەرۋى قامەت گۈلئۇزارىم سەن،
شەھىد ئىشقىڭ ئۇلدۇم قاتىل چابۇكسەۋارىم سەن.
ئەزىزىم قىبلەگاھىم خوبلىق مىسرىدا سۇلتانىم،
دىلۇجانىم ساڭا قۇربان، قۇربانىڭ دىلۇجانىم.

مۇھەببەت خەيلىنى كەيخسرووۋ ساھىب سەرىرى سەن،
جۇنۇن ئەھلىنى شاھى ئىشق مۇلكىنى ئەمرى سەن.
كى دەشتۇ تاغ ئارا پەرھادۇ مەجنۇن دەستىگىرى سەن،
كەمەندىڭ مۇپتىلاسى داغ ئىشقىڭنى ئەسرى سەن.
ئەزىزىم قىبلەگاھىم خوبلىق مىسرىدا سۇلتانىم،
دىلۇجانىم ساڭا قۇربان، قۇربانىڭ دىلۇجانىم.

(«دىۋان ئەمرى» 215-بەت)

بۇ كۆلبەم سارى ئى سەرۋى گۇلرۇخسار خۇش كەلدىڭ.
كۆزۈم ئاينەسىگە كورسەتىپ دىدار خۇش كەلدىڭ.
مەسىھ روھ ئەفزايى دىل بىمار خۇش كەلدىڭ،
ۋەفادىن زاھىر ئەيلەب بارلىق ئى يار خۇش كەلدىڭ.
ئەزىزىم قىبلەگاھىم خوبلۇق مىسرىدا سۇلتانىم،
دىلۇجانىم ساڭا قۇربان، قۇربانىڭ دىلۇجانىم.

فىراقىڭ ئۆرتەدى ئى دىلبەر، نامىھرىبانىم كەل،
بولۇپ ئارامى جانۇراھەت روھى راۋانىم كەل.
نىسار خاكىپايىڭ جەۋھەرى جان جاھانىم كەل،
نىگار نازىنىنىم مەرھەمى داغ نىھانىم كەل.
ئەزىزىم قىبلەگاھىم خوبلىق مىسرىدا سۇلتانىم،
دىلۇجانىم ساڭا قۇربان، قۇربانىڭ دىلۇجانىم.

نە خوشدۇر كام ئارا ۋەسلىئىستەسەم شىرىن دۇداغىڭدىن،
لەبىڭدىن لەئل قىممەت تاپتىيۇ گەۋھەر قۇلاغىڭدىن.
نىيازۇناز ئارا پەرق ئولمىدى باشۇئاياغىڭدىن،
ۋىسالىڭنى تىلەب ئاۋارەلار بولدۇم سەراغىڭدىن.
ئەزىزىم قىبلەگاھىم خوبلىق مىسرىدا سۇلتانىم،
دىلۇجانىم ساڭا قۇربان، قۇربانىڭ دىلۇجانىم.

جەفا رەسمىنى بۇنياد ئەيلەگەن بىرەھىم يارىم سەن،
ستەمپەرۋەر جەفا چۇ سەنگى دىل زىبا نىگارىم سەن.

سىنىگدەك دىلرەباغە ئاشىق زار ئۇلمايىن نىلاي،
ۋەفا بىگانەھۇ ناۋاشىناسىن ئۇلمايىن نىلاي.
گىرىفتار كەمەند زۇلفى پەرتاب ئۇلمايىن نىلاي،
يۈزۈڭ گۈلزارىنى كۆرگەن زەمانى ئۇلمايىن نىلاي.
نە سەندىندۇر، نە بەندىندۇر، نە چەرخ گىنەۋەردىندۇر،
بۇ دەرد سەر خۇمار نىشائ جام قەدىردىندۇر.

جۇنۇن سەھراسىدە مەجنۇن كەبى ئاۋارە بولمىشمەن،
كۆڭۈل دەردىگە تابماي چارە چۇ بىچارە بولمىشمەن.
كىيىكدەك مەنكى ۋەھشەت دەشتىدە سەييارە بولمىشمەن،
مۇنىگدەككىم مەلامەت ئۇقلارىدىن يارە بولمىشمەن.
نە سەندىندۇر، نە بەندىندۇر، نە چەرخ گىنەۋەردىندۇر.
بۇدەرد سەر خۇمار نىشائ جام قەدىردىندۇر.

فەلەك دەۋرى تۈنۈ كۈنكىم ماڭا جەۋرۇ جەفا قىلدى،
تېنىمنى بار مېھنەت بىرلە قەددىمنى دۇتا قىلدى.
غۇبارىمنى يولدا دەھىر بەرباد فەنا قىلدى،
ماڭا ھەر نىچە كىم ئۇل بىۋەفا جەۋرۇ جەفا قىلدى.
نە سەندىندۇر، نە بەندىندۇر، نە چەرخ گىنەۋەردىندۇر،
بۇ دەرد سەر خۇمار نىشائ جام قەدىردىندۇر.

فەلەك ئەيدى ماڭا "بىگانە ئۇخشارسەن؟" دېدىم يوخ–يوخ،
"جەفا تىغلە باغرىڭ پارە ئۇخشارسەن؟" دېدىم يوخ–يوخ.

3

كۆزۈمدە ئەشك گۈلگۈن قان كەبى چاك جىگەردىندۇر،
نى مىھنەت دانەسى نەخل دىل كۈلپەت سەمەر دىندۇر.
ئەزەل سەرمايەسىندىن ھاسىلىم سۇدۇ زەرەردىندۇر،
ۋە گۈل بۇ شام كۈلپەت تالىئ زۇلمەت ئەسەردىندۇر.
نە سەندىندۇر، نە بەندىندۇر، نە چەرخ گىنەۋەردىندۇر،
بۇ دەرد سەر خومار نىشا جام قەدىردىندۇر.

غەمىم شەرھىن ئىشتمەسلىككە ئى دىلدار ئەھد ئەتتىڭ،
مۇسەلسەل زۇلفى سىمىن، تىنى سىمىن رۇخسار ئەھد ئەتتىڭ.
قىلىپ يۈز نازلار، ئى دىلبەر ئەييار ئەھد ئەتتىڭ،
ئەگەرچەندىكى پەيمان سۇندۇرۇپ سەييار ئەھد ئەتتىڭ.
نە سەندىندۇر، نە بەندىندۇر، نە چەرخ گىنەۋەردىندۇر،
بۇ دەرد سەر خۇمار نىشائ جام قەدىردىندۇر.

جۇنۇن ۋادىسىدە خاك تىنىم مۇشت غۇبار ئولدى،
سىرىشكىم قانى بىرلە دەشتى سەھرا لالەزار ئولدى.
مۇھەببەت داغى گۈل زاھىر قىلىپ فەسلى باھار ئولدى،
بۇ كىم جىسمىم نىزار ناتىۋان كۆڭلۈم پەگار ئولدى.
نە سەندىندۇر، نە بەندىندۇر، نە چەرخ گىنەۋەردىندۇر،
بۇ دەرد سەر خۇمار نىشائ جام قەدىردىندۇر.

تەرجىئبەندلەر

1

تا مېنى بىر بىۋەفا ھىجرىدا بىتاب ئەيلەدى،
شۇئلەئ ھەسرەت كۆڭلىنى مەۋج سىماپ ئەيلەدى.
چەشىم گىريان، ئەشك كەلكۈن، تۆكتى سىلاپ ئەيلەدى،
سەل ئەشكىم بەيتۇل ئەھزانىدا گىرداپ ئەيلەدى.
تا فىراق ئەندۇھىدىن جانىمنى بىتاب ئەيلەدى،
غەم مېنى ئاخىر جۇنۇن دەشتىدە ناياب ئەيلەدى.
ھالىتىم بەدغۇسسە بىھەد ۋەسل مەقسەد نالەبىش،
بەخت ۋاژۇن دەردئەفزۇن دىدە پۇرخۇن سىنەرىش.

... ...① ①

ئەگمە قەددىم زەئىفىن ئول سەرۋى خىرامان بىلمەدى،
بولدى جان ئاشۇفتە ھال ئول لەئلى خەندان بىلمەدى.
ھىجرى ئارا تا قىلمادىم پەريادۇ-ئەفغان بىلمەدى،
نالە قىلدىم كىچەلەر ئول نا مۇسۇلمان بىلمەدى.
لەززەتى تىغ شەھادەت شەربەتىن جان بىلمەدى،

① بۇ جايدىن بىر كۇپلېت قىسقارتىلدى.

"بەلاكەش ئاشىق بىچارە ئوخشارسەن؟" دېدىم يوخ-يوخ،
"جۇنۇن دەشتى ئارا ئاۋارە ئوخشارسەن؟" دېدىم يوخ-يوخ.
نە سەندىندۇر، نە بەندىندۇر، نە چەرخ گىنەۋەردىندۇر،
بۇ دەرد سەر خۇمار نىشائ جام قەدىردىندۇر.

بۇ ئاپەتلاركى تەگمىش روزىگارىم ئىچرە كۆنكۆندىن،
خەتادۇر گەر گۇمان ئەتسەم ئەمىر هۇش گەردۇندىن.
جەهانغە هەر نەكىم كەلسە تىگەر ئول زات نىچۇندىن،
شىكايەت قىلماغىل ئى خەستە كۆڭلۇم بەختۋارىدىن.
نە سەندىندۇر، نە بەندىندۇر، نە چەرخ گىنەۋەردىندۇر،
بۇ دەرد سەر خۇمار نىشائ جام قەدىردىندۇر.

(«دىۋان ئەمىرى» 76-بەت)

هالىتىم بەد غۇسسە بىھەد ۋەسلى مەقسەد نالەبىش،
بەخت ۋاژۇن دەرد ئەفزۇن دىدە پۇرخۇن سىنەرىش.

هالىمە ئۇلشوخ بىپەرۋا تەرەھھۇم ئەيلەمەس،
بەلكى هەر سائەت غەمى تەركى تەزەللۇم ئەيلەمەس.
رەھمى يادىن هەر گۇنەھ ئۇل ئاشۇپ مەردەم ئەيلەمەس،
لەئلىدىن بىر سۆز ئەيدى كامىم تەكەللۇم ئەيلەمەس.
يىغلاسام دىۋانەلىغ بىرلە تەبەسسۇم ئەيلەمەس،
تەرفەدۇر گەر قولزۇم ئەشكىم تەلاتىم ئەيلەمەس.
هالىتىم بەد غۇسسە بىھەد ۋەسلى مەقسەد نالەبىش،
بەخت ۋاژۇن دەردئەفزۇن دىدە پۇرخۇن سىنەرىش.

(«دىۋان ئەمىرى» 208-بەت)

ھىجرى ئارا جان چەككىنىمنى بەسكى جەنان بىلمەدى.
ھالىتىم بەد غۇسسە بىھەد ۋەسىل مەقسەد نالەبىش،
بەخت ۋاژۇن دەرد ئەفزون دىدە پۇرخۇن سىنەرىش.

... ...①

كىشۋەرى ئىشق ئىچرە كۆرمەس شاھلار مەندەك ھەشەم،
چاكىرىم ئەندۇھۇ مىھنەتدۇر سىپاھىم خەيلى غەم.
ھەمدەمىم ئاھۇ فىغانۇ مۇنىسىم دەردۇ ئەلەم،
روزگارىم ھەسرەتۇ ھەم سۆھبەتىم جەۋرۇ سىتەم.
دەرد ئىقلىمىن مۇسەخخەر ئەيلەدىم چەكتىم ئەلەم،
ئىشرەتىم خۇنابە يۇتماقدۇر نە دەمىمدۇر نە دەم،
ھالىتىم بەد غۇسسە بىھەد ۋەسىل مەقسەد نالەبىش،
بەخت ۋاژۇن دەرد ئەفزون دىدە پۇرخۇن سىنەرىش.

قىلدى سەرگەردان جۇنۇن ۋادىسىنى رەسۋالىغىم،
سالدى ئوت ئەھلى جەھانغە شورەشى شەيدالىغىم.
دەھر ئارا ئەفسانە بولدى بىسەرۇ سەۋدالىغىم،
ئابرۇ مۇلكىنى تاراج ئەيلەدى يەغمالىغىم.
قىسسەئ مەجنۇننى مەنسۇخ ئەتتى بىپەرۋالىغىم،
بۇدۇر ئانىسىز كۇلبەئ غەم ئىچرە بەزم ئارالىغىم.

---

① بۇ جايدىن بىر كۇپلېت قىسقارتىلدى.

ئەپسۇسكىم رەقىبە نىھان ئىشقىم ئۇلدى فاش،
كۆرگەچ ئانى سېرىغ يۈزۈم ئۈزرە يۈگۈردى ياش.
قويدۇم تەزەللۇم ئەيلەپ ئانى مەقدەمىغە باش،
يىغلاپ دېدىمكى ”ئى بۇت بىرەھىم باغرى تاش.
خەت يۈزۈمدە قان، نە سۇخەندۇر“ دېدىم دېدى،
ھەر قەترە ئەشك، نەزم رەۋانىڭ دۇرۇر سېنىڭ.

شوخ ئېرۇر تۇشتى كۆزۈم خەتۇ خالىدىن،
سەۋدالار ئاشتى باشىمە زۇلفى خىيالىدىن.
يەتكەچ كۆڭۈلغە مۇژدەھى راھەت ۋىسالىدىن،
سوردۇم فىراق تىرەلىغىنى سوۋالىدىن.
ھەر تۇن قاراڭغۇلۇق نە ئىكەندۇر، دېدىم دېدى،
ھىجرىمدەدۇر ئاھ پىغانىڭدۇر سېنىڭ.

خەت زاھىر ئەتتى لەئلىدە ئۇلشوخ نازىنىن،
خىزىر ئەيلەدى ھايات زىلالى ئارا كىمىن.
مەيگۇن لەبى كەنارىدە بىر قەترە مۇشكى چىن،
كۆردۇم ئەجەپ تەراۋەت ئىلە تۇرفە دىلنەشىن.
كەۋسەر قەراغىدە نە زەغەندۇر، دېدىم دېدى،
لەئلىمدا خال نەقتە جانىڭ دۇرۇر سېنىڭ.

ئاغزى خىيالى ئېردى كۆڭۈللەرنى مەتلەبى،
يۈز ئۈزرە خالى سۇبھى سائادەت نە كەۋكەبى.

2

دۇن كەلدى يار تەلبە كۆڭۈل ھالىنى سورۇپ،
سۆيلەر ئىدى رەقىپ ئاڭا روبىرۇ تۇرۇپ.
ئول زەشت روي سەفلەنى مەن ھەمدەمى كۆرۈپ،
غەيرەت قىلىچى بىرلە مېنى رەسكى ئۆلتۈرۈپ.
يانىڭداكى رەقىپ نە تەندۇر دېدىم دېدى،
ياخشى دەيىن ساڭاكى يامانىڭدۇر سېنىڭ.

كەلدى قاشىمغە جىلۋە قىلىپ ئول سەن ئەزار،
كۆردۈم يۈزىن گۈل ئاچىلىپ بولدى نەۋباھار.
دېدىم تەرەھھۇم ئەت ماڭا ئى نازىنىن نىگار،
يۈز ناز بىرلە دېدى نەدۇر ساڭا ئىختىيار.
ئالان يۈزۈڭ مىرادىم ئىكەندۇر دېدىم دېدى،
بىھجەت فەزايى جان جاھانىڭدۇر سېنىڭ.

يا ئەيدى: «كۆكسۈڭ ئۈزرە دۇرۇر غەم جەراھىتى»،
ئەيدىمكى: «دۇشدى باشىمە ئىشقىڭ سەئۇبەتى.
گەھ غەيرى جەۋرى گاھ فىراقىڭنى مىھنەتى،
جانۇ-كۆڭۈلنى قالمادى بىر زەررە تاقەتى.
ئىشقىڭ تەمام رەنجۇ مىھەندۇر» دېدىم، دېدى،
بۇ ئىشدە بارچە سۇد زىيانىڭدۇر سېنىڭ.

ياد ئەتمەكىم ئاتىڭنى نەدىندۇر، دېدىم دېدى،
زىكرىم تىلىڭدا ھەر زامانىڭدۇرۇر سېنىڭ.

ناگاھ يولۇقتۇم ئول سەنەم دىلپەزىرغە،
ئەيدىم تەزەللۇم ئەيلەپ ئۇشول بى نەزىرغە.
ئى باغرى تاش مەن كەبى زارۇ ئەسىرغە،
چۇن زۇلۇم قىلما داد قىلۇرمەن ئەمىرغە.
ئاشىقغە مۇنچە جەۋر نەدىندۇر، دېدىم دېدى،
بۇ ئىمتىھان ئىشق نىھانىڭدۇرۇر سېنىڭ.

كۆلبەم سەيرىغە قويدى چۇ ئول مەھلىقا قەدەم،
سۇبھە ۋىسالى پەيزىدە رەفئ ئولدى دەردۇغەم.
ھەر دەم تىلىم تەجەللى ھۆسنىدىن ئۇردى دەم،
سوردۇم ئەمىر ئىشقدىن ئى شاھ مۇھتەرەم.
قايسى چىراغ شەمئى لېكىن دۇر دېدىم دېدى،
بۇ ئەنجۇمەندە تىغى زەبانىڭ دۇرۇر سېنىڭ.

(«دىۋان ئەمىرى» 116-بەت)

بەر تاپتی ناز گۇلشەنىدە سىب غەبغەبى،
گۇلدەك ئاچىلدى كۇلمەك ئىلە غۇنچە لەبى.
ئى غۇنچە لەب بۇ تەرپە دەھەندۇر، دىدىم دىدى،
بەلكىم ئەدەم يولىدا نىشانىڭ دۇرۇر سىنىڭ.

ئول گۇلكى ئەكىس ئاررۇيىدىن مەھ زەبۇن ئىدى،
خۇرشىددىن كەرەشمەئى ھۆسنى فۇزۇن ئىدى.
دىۋانە كۆڭلۈم ئىشقىدا مەست جۇنۇن ئىدى،
قەددى نىھالى سەرۋى ئىنىكى لالەگۇن ئىدى.
پىراھەنىڭ مەگەركى چىكەندۇر، دىدىم دىدى،
ئاسار قەترە-قەترە ئى قانىڭ دۇرۇر سىنىڭ.

بىر كۇن سەباھ ئىيد ئىدى ھەنگام نەۋباھار،
ئەردىم مەن شىكەستەئى مەھزۇنۇ دىلەفكار.
باغ ئىچرە كەلدى قاشىمە ئول سەرۋى گۇلئۇزار،
جانىمنى ئەيلىدىم قەددى رەفتارىغە نىسار.
خال لەبىنى مۇشكى خوتەندۇر، دىدىم دىدى،
جان ئىچرە ئەكىس داغ نىھانىڭ دۇرۇر سىنىڭ.

لەئل لەبى لوتىف ئىدى كەۋسەر زۇلالىدىن،
سەرۋى ئولدى سايە باغىدا قەددى نىھالىدىن.
ئاشۇفتە بولدى خاتىرىم ئول خەتۇ خالىدىن،
ھالى دىلىمنى سوردى مۇرۇۋۋەت كامالىدىن.

قارى بائىزى•

مەمتىمىن بائىزى

نەشرگە تەييارلىغۇچىلار: ئەمەت بائىزى

نەشرگە تەييارلىغۇچىلاردىن:

«دىۋان بائىزى» ناملىق شېئىرلار توپلىمى—موللا قارى بائىزىنىڭ ئۆمۈرلۈك ئىجادىي ئەمگەكلىرىنىڭ مەھسۇلى بولۇپ، شائىر قارى بائىزى هايات چېغىدا 16 يېشىدىن باشلاپ يازغان شېئىر-غەزەللىرىنى ئۆز قەلىمى بىلەن كۆچۈرۈپ رەتلەپ دىۋان هالىتىگە كەلتۈرگەن ۋە توپلامغا «دىۋان بائىزى» دەپ نام بەرگەن.

شائىر قارى بائىزى شېئىرلىرىنى رەتلەپ توپلام قىلىپ تەييارلىغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇنى جامائەت بىلەن يۈز كۆرۈشتۈرۈش نېسىپ بولمىغان.

شائىر قارى بائىزى تۇردى شەيخ ئوغلى هىجرىنىڭ 1303-يىلى (مىلادى 1885-يىلى) كۇچار ناهىيىسىنىڭ ياقا يېزا لەنگەر كەنتىدە تۇردى شەيخ ئىسىملىك مەرىپەتپەرۋەر دېھقان ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. ئۇ 12 يېشىغىچە ئۆز كەنتىدە ئوقۇپ ساۋا-

• بۇ ئەسەر ئاقسۇ ۋىلايەتلىك مىللەتلەر-دىن ئىشلىرى باشقارمىسى قەدىمقى ئەسەرلەر ئىشخانىسى تەرىپىدىن 1986-يىلى چىقىرىلغان (1-سان) «ئاقسۇ قەدىمقى كىتابلار تەتقىقاتى» ژۇرنىلىدىن ئېلىندى. كىرىش سۆز ئازراق قىسقارتىلدى.

قارى بائىزى

كۆچارغا ھاكىم بولـغاندا، (يەنى 1936 — 1937-يىللىرى) ناھىيىلىك ھۆكۈمەتتە باش كاتىپلىق ۋەزىپە بېرىلگەن بولسىمۇ شائىر قوبۇل قىلمايدۇ. شائىر مۇشۇ جەرياندا شېئىرىي ئىجادىيە-تىنى تېخىمۇ گۈللەندۈرىدۇ. شائىر قارى بائىزى يالغۇز شەرق كلاسسىك شائىرلىرىنىڭ ئەسەرلىرىنى ئىخلاس بىلەن ئۆگىنىپ ئۆز ئىجادىيىتىنىڭ تېخىمۇ مۇپەسسەل بولۇشىغا ئەجر سىڭدۈرۈپلا قالماستىن، «تارىخىي ئەزىزان»، «تارىخىي رەۋزەتوسساپا»، «تارىخىي بۇلغار»، «شەجەرەئى تۈرك»، «تارىخىي ھەمىدى»، «تارىخىي رەشىدى» ناملىق تارىخنامىلارنى ئۆگەنگەن ۋە خاتىرىلەر قالدۇرغان.

شائىر قارى بائىزى ئۆزىنىڭ بىلىمى، ئىقتىدارى، يۇرت ئىچىدىكى يۇكسەك ئابرويى، بىر قاتار مەسىلىلەردىكى ئادالەتپەر-ۋەر، خەلقپەرۋەر كەسكىن مەيدانى، پوزىتسىيىسى ئارقىلىق ئە-لىم ئەھلى، ھاكىمىيەت ئەھلى، ئاۋام خەلق ئارىسىدا زور تەسىر قوزغىغان. شۇنىڭ بىلەن شىڭ شىسەي ئۇنىڭ تەسىر كۈچىنىڭ زورلىقىدىن ئېھتىيات قىلىپ، 1938-يىلى ئۇنى تۇتقۇن قىلىپ ئۈرۈمچىگە ئېلىپ كەتكەنىدى. بۇ چاغدا شائىر 55 ياش بولۇپ، قاچان، قانداق ئۆلتۈرۈلگەنلىك ھەققىدە ئىز-دېرەك بولمىدى.

شائىر قارى بائىزىنىڭ «دىۋان بائىزى» ناملىق قولىيازما ئەسىرى جەمئىي 250 بەت، 24 خىل تېمىدىكى غەزەل، قەسىدە، ساتىرا، رۇبائى، مۇئەمما، شېئىرىي داستان قاتارلىق 283 كۆپلەت 600 مىسرادىن ئارتۇق شېئىرلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئۇنىڭ شېئىرلىرى تېماتىك مەزمۇنىنىڭ كەڭ ۋە چوڭقۇرلىقى،

دىنى چىقارغاندىن كېيىن، كوچار شەھىرىگە كىرىپ ئاتاقلىق ئۆلىما ناسىر قارىمدا تۆت يىل ئوقۇغان، ئاندىن ئۆز يېزىسىغا قايتىپ كېلىپ، ئۆز كەنتىدە مەكتەپ ئېچىپ ئۈچ يىل ئوقۇتقۇچىلىق قىلغان. مىلادى 1905-يىلى 20 يېشىدا يەنە كوچار شەھىرىگە كىرىپ كوچار كۆك مەدرىستە مەشھۇر دىنىي ئالىم ئىبراھىم قۇززات بىننى ھاجى قوتلۇقتا ئىلىم تەھسىل قىلغان. بۇ جەرياندا ئاساسەن ئىلمىي سەرپ، ئىلمىي نەھۋىدىن باشلاپ بالداقمۇبالداق ئۆرلەپ، ئىلمىي فىقھى، ئىلمىي ھەدىس ۋە ئىلمىي تەپسىرنى پۇختا ئۆگەنگەن. شۇنىڭدەك ئىلمىي مەنتىق، ئىلمىي فەرايىز، ئىلمىي نۇجۇم قاتارلىق بىلىملەرنى ئىخلاس بىلەن ئۆگەنگەن.

شائىر 16 يېشىدا قولىغا قەلەم ئېلىپ ئەدەبىي ئىجادىيەتنى باشلايدۇ. شەرق كلاسسىك شائىرلىرى شەيخ سەئىدىنىڭ «بوستان»، «گۈلىستان» ناملىق ئەسەرلىرى، ناۋايىنىڭ «چاردىۋان»، «خەمسە» ناملىق زور ھەجىملىك ئەسەرلىرى، فۇزۇلىنىڭ ۋە ھوۋەيدا، زەلىلى قاتارلىق كلاسسىكلارنىڭ ئەسەرلىرىنى پۇختا ئۆگىنىدۇ. بۇ ئارقىلىق ئۆز ئىجادىي تالانتى ئۈچۈن ئاساس يارىتىدۇ. شائىرلارنىڭ شېئىرلىرىدىن ئۈلگە، نەمۇنىلەرنى خاتىرىلەيدۇ. بۇ ئۈلگە ۋە نەمۇنىلەر شائىرنىڭ شېئىرلار توپلىمىنىڭ ئارىسىدا ھازىرغىچە ساقلىنىپ كەلگەن. ئۇلارنىڭ ئەسەرلىرىدىن ئۆز ئىجادىيىتى ئۈچۈن ۋەزىن، شەكىل، تېما، ئۇسلۇب، تىل رەڭدارلىقى جەھەتتە ئوزۇق ئالىدۇ.

1933-يىلى سادىق ھاجى باي ناھىيىسىگە ھاكىم بولغاندا ئۇنىڭ قېشىدا بىر يىل باش كاتىپ بولۇپ تۇرىدۇ. ناسىربەگ

پۇل

يارەب غەزنەنەڭ ئىچرە باردۇر ئەجەپ تولا پۇل،
ھەرقانچە بەرسەڭ ئاندىن كەم بولمىغاي ساڭا پۇل.
دۇنيانى سەن ياراتتىڭ مەخلۇق ئۇچۇن ئىنىقكى،
سەن ھەممىدىن مۇنەززە، دەركار ئەمەس ساڭا پۇل.
قۇرئان ئىچىدە كۆردۇم: ناگاھ «كۇلۇ ۋە شىر بۇ»،
«لاتۇسرەفو»نى كۆرمەي، ئىلكىمىز يوق، جۇدا پۇل.
مەسچىت-خانىقادا غەۋغا، بازار-كوچىلاردا سوۋدا،
بۇ يەردە مۇددىئا پۇل، ئۇ يەردە «رەببانا» پۇل.
بىر پۇل ئەگەر بولمىسا مەسچىت ئىچى قاراڭغۇ،
مەكروھ شامۇ خۇپتەن دەركار ئىكەن راسا پۇل.
سەيىد شىرىپ ئەرەبنى ئايرىپ ئۇلۇغ ھەرەمدىن،
خار ئەيلىبان ئۇلارنى كۆپ قىلدى بىناۋا پۇل.
نەپسى پولو-گۆشنى دەر، بەرزەن تاتلىق يېيىش دەر،
خوتۇن ئىگىن كېيىش دەر، يىپتىشمەيدۇ ئەسلا پۇل.
بەش-ئالتە يامبۇ بولسا ئۇنىڭ ئىتى «باي» بولار،
كىمدە بولسا دىيانەت ئۇنى قىلۇر گادا پۇل.

شېئىرىي ھېسسىياتىنىڭ قايناق ۋە بايلىقى، تىلىنىڭ نەپىس، ئوبرازلىقلىقى، ئوي-پىكرىنىڭ پىشقانلىقى، رېئاللىقتىكى ھەر خىل ئىجتىمائىي ھادىسىلەرنى تىپلاشتۇرۇپ ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىش جەھەتتىن ئالغاندا شائىرنىڭ شېئىرلىرى ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدىكى بىر نەمۇنە بولۇپ، 30-يىللار ئۇيغۇر ئەدەبىيات خەزىنىسىدىكى بىر چوڭ بايلىقتۇر. شۇنداقلا 30-يىللاردىكى ئۇيغۇر تىل-ئەدەبىياتىنى تەتقىق قىلىشتا بىزنى مول ماتېرىيال بىلەن تەمىنلەيدىغان مۇھىم ئەسەردۇر.

كۈن ئېلىش بىزگە تەس، يامان بولدى،
كەمبەغەللەرگە نەس زامان بولدى.

بايلار باي بولدى، كۈن ساناپ ئۆرلەپ،
كەمبەغەل قالدى لىۋىنى چىشلەپ.

بىناۋالار مېھرى-شەپقەت يوق،
توغرا يول كۆرسۈتۈرگە بىرمەرت يوق.

بارچە ئاخۇنۇم ھۆكۈمەتنى،
ئەگىشىپ ئەيتىدۇ شەرىئەتنى.

ھەقنى ھەق دېسىمۇ دىيالايدۇ،
ئۆمرالار ئۇنى جازالايدۇ.

تالىبۇل ئالىمگە ھاقارەتلەر،
يەتكۈزەر ھەم ئىزا-ئاھانەتلەر.

بايۇبەگ مەيلىچە ھۆكۈم سۈرىدۇ،
ئۆلىما سۆزلىمەي شۈك ئولتۇرىدۇ.

موللالار سۆرۈندە ئورۇن تالىشىپ،
«تۇرۇك»لار يۇقىرى ئۆتەر چىپىشىپ.

كۆرۈڭلار! ...

كۆرۈڭلار! ئەھلى دوستى يارانلار،
نېمە بولماقتا؟ ئۇشبۇ دەۋرانلار.

ھەر كۈنى رەڭمۇرەڭ ئالامەتلار،
بەلگۈرۈپ، ياغدى بەرقى ئاپەتلەر.

ئۆمرالاردە ئەدلى يوق زىنهار،
ئۆلىما ئىلمىنى پۇلغا ساتار.

بولسا ھەر يەردە تەلۋە ئۇك بولدى،
ئاقىلۇ پازىل ئاتى توك بولدى.

ئەھلى سالىھنى ئىزدىمەيدۇ ئەل...
ئەھلى دانىشنى تەلۋە دەيدۇ ئەل...

راستچىلار بۇ زاماندا يالغانچى،
تاپتى قۇۋۋەت بۇگۈندە ئالۋانچى.

كۆكچىلار خانىنىڭ ئوغلى مەن دەيدۇ،
كەمبەغەلنى ئۇرۇپ سۇ بەرمەيدۇ.

شكايەت

ئاجايىپ بولدىلار ئاخىر زامانە،
يامانلارغا تولا بولدى باھانە.

ئەجەب «بىدئەت» كۆپەيدى ئۈشبۇ يۇرتتا،
قاباھەت ئىچكى ھەسرەت ھەر مىنۇتتا.

ئۈمىد بىرلەن بۇ تەكلىپ ئەلۇ يۇرتتىن،
كۇچاردا ھاجى تۇگلىك ھەزرىتىمدىن.

تەلەپ: تۇرلۇك يامان ئىشلار توسۇلسا...
خالايىق، ئەھلى يۇرتنىڭ كۆڭلى تىنسا...

كۆپەيدى ئوغرى، ئەلنى قىلدى تاراج،
ھىسابسىز كىشلەر قالدى يالىڭاچ.

قىمارغا تولدى رەستە سىيادا تاۋكا،
ئىچىپ مەيدان، چېكىپ بەڭ، بولدى كالۋا.

شەھەرگە تولدى لۇكچەك، ئەلنى ئۇردى،
تۆمۈر مۇشتى بىلەن بوزەكنى ئەزدى.

ھەر كىشى مەرىپەت بايان قىلسا،
شەرىئىنىڭ سۆزىنى ئايان قىلسا.

بەگۇئاخۇنۇم تالايدۇ ئۇنى،
بوغۇلدى بۇ يۇرتتا ھەقىقەت ئۇنى.

مەرىپەت بولدى خار، نادان مەرغۇپ،
تۇغۇلدى، ئەمكى ئىش شۇڭا بەك كۆپ.

«قادىرا...» سەن ئۆزەڭ تۇزەتكەيسەن،
يۇرتتا ھەق مەشئىلىدىن يورۇتقايسەن.

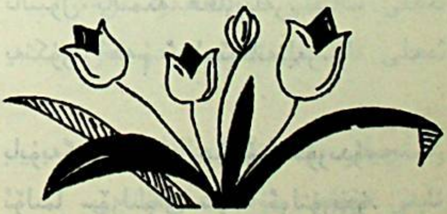

رەھىم قىلىپ يۇرت بېشىنى سىلىغايلا ...
يامان ئىشنى تۇساپ ھەم ئوڭشىغايلا ...

(ھىجرىيە 1331-يىل بارات
ئېيىنىڭ 16-كۈنى يېزىلغان.)

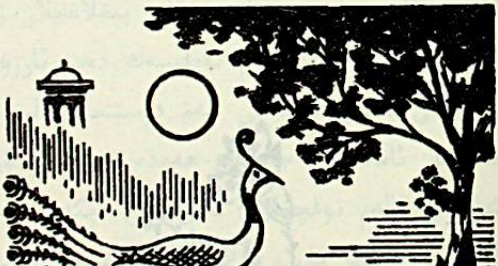

تۆكۈپ قان، ئۆلتۈرۈپ بىر-بىرلىرىنى،
تىقىپ بەگكە پارا، ئاقلار يۈزىنى.

مازارۇ خانىقا ھەم تىنچ ئەمەستۇر،
ساۋاپلىق جايدىمۇ جەڭگى-جىدەلدۇر.

كۆپەيدى بىرگە ئون، سەيسى-بۇ ئالۋان،
غېرىپ يوقسۇل بولۇپ قالدۇق-يېرىم جان.

تېگىپ قاتتىق كېسەل، يۇرت قالدى خەۋپتە،
قىرىلدى چارۋا مال، جۇدونى-جۇتتە.

ئىگىسىز قالدى ھالا يۇرت جامائەت،
نە ئىشلەيدۇ ھۆكۈمەت، بۇ شەرىئەت.

غېرىپلارنىڭ سوغۇقتا قاتتى باشى،
ئوتۇن يوق، خەرجى يوق، يېمەككە ئاشى.

خەلقنىڭ يوقمۇدۇ پۇشتى پاناھى،
بېشىغا سايىبان بىر دادى-خاھى.

ئۇلۇغ ھاجى ھەرەم يۇرتنىڭ چوڭى سىز،
ئۈمىتتە كۆز تىكىپ ئەرزىنى يېزىپمىز.

قارلىق

ھەمدۇ سانايى بىئەدەت ئۇل خالىقى پەرۋەردىگار،
رەھمەت بىلەن قار ياغدۇرۇپ، پەزلىنى قىلدى ئاشكار.
خەللاق ئالەم قۇدرىتى ياز بولسا يامغۇر ياغدۇرۇپ،
يەر كۆك دەرەخلەر كۆكلەتىپ، چۆللەرنى قىلدى نەۋباھار.
قىش بولسا ئالەم چۆل بولۇر، يەر كۆك زىمىستان مۇز بولۇر،
چۆللەرنى بوستان قىلغىلى قادىر ئىگەم ياغدۇردى قار.
قىش بولسا ئالەم خەلقىگە رەسمى بولۇپتۇر قائىدە،
بىر يەرگە قارلىق تاشلىماق ئادەت قەدىمدىن بارى-بار.
بىز تاشلىدۇق يارلىق يېزىپ، بەزم ئەيلىسەك ئىززەت قىلىپ،
دۇشمەنلەر مىڭ ھەسرەت قىلىپ، قان يىغلاغايلار زار-زار.
پەسلى زىمىستان ۋاقتىدا بەزم ئەيلىسەك دەپ ئارزۇ،
غەم-غۇسسەنى دەفئى ئەتكىلى ھەم دوستىغا قارلىق يازار.
غەم قىلماغىل ئامادەدىن جابدۇق ھەمدە تەييار ئېرۇر،
مىڭ شۇكرى ئالەم توقچۇلۇق ئاش-نان دېگەن كەڭ-كەگرى بار.
قوتاندا قوي، تاغاردا ئۇن، ساندۇقتا پۇل، خىزمەتتە قول،
لازىملىغىدۇر يەل-يېمىش، قەندۇ شىكەر بازاردا بار.
چەينەكتە چاي، پەتنۇستا نان، زىختە كاۋاب، خۋاندا گېزەك،
شىكەر توغاچ، تاكىبۇ بولار، ھەم راسلىنىپ تۇرسۇن قاتار.
تاۋۇز، قوغۇن، ئالما، ئانار، ئەنجۇر بىلەن ھەم نەشپۇتى،
بادام، ئۇزۇم، پىستە، مېغىز، ھەرقايسىدىن توققۇز تاغار.

يۇسۇفلاردىن ئاگاھ بولسا ناۋا ساز ئۇلغىلى،
چۇن غىزايى روھدۇر، گەر تاپسا لەززەت خۇشكۇار.
ھەم شكەرلەب نازىنىندىن بولسا ئاندا نەچچىسى،
تولغۇنۇپ رەقس ئەيلىبان، غەمزە بىلەن قىلسا نەزار.
ئاق كۆمۈشتەك تەنلىرى كۆز كۆرسە ئىستىغنانى كىم،
مەن كەبى يۈز نەچچە ئاشىق ئەيلىگەي جانىن نىسار.
يار بولسۇن-بولمىسۇن ئەغيار بۇ مەجلىستە كىم،
شات ئىتەرمىز دوستلارنى، ئەيلىبان دۈشمەننى خار.
سۆھبەتى ياران غەنىمەتتۇر بۇ پانى دەھر ئارا،
ئەھلى دانىش تەرك سۆھبەت ئەيلىمەس لەيلۇ ناھار.

(ھىجرىيە 1336-يىل)

تەبرىك

ئوقۇپ خىتايچە ئىلىمنى كۆچاردىن ئاچىلىپ بىرگۈل،
نىزامۇ قائىدە قالماي، زاكونلار بابىدا بولبۇل.

ئوقۇش بارلىق ئىلىملارنى خۇدانىڭ بۇيرىغان پەرزى،
بۇ پەرىزلارنى ئادا قىلماق مۇسۇلمان ئەھلىنىڭ قەرزى.

خىتايچە، ئەنگىلىز، رۇسچە، ياپۇن، يۇنانچە ئۆگەنمەك،
موھەممۇر تىل، يازۇسى، ھۆنىرى ئىلىمنى بىز بىلمەك.

پەيغەمبەر: «كىمدە بولسا، نەدە بولسا ئىزدىنىپ ئۆگەن»
دېگەن: ئىجرا قىلىش، ئىممەتلەرگە پەرىز تۇرۇر جەزمەن.

بۇ ئىبراھىم بىگىم ئوقۇپ نەتىجە قازىنىپ كەلدى،
ئىلىمنىڭ خاسىيەت تۇرلۇك ھالاۋەتلىرىنى كۆردى.

بىرىپتۇر ھەقتائالى ئىلمى ئۇچۇن تۇگىمەس دۇنيا،
قىلۇر ئىززەت بىلەن ھۆرمەت، نە ئامبالۇ، نە دالۇيا.

بىرىلسە يىلدا ئون يامبۇ، دېمەك تۇرمۇش باياشاتتۇر،
مۇبارەك ... بەگكە كەلگەن بۇ ئۇلۇغ دۆلەت سائادەتتۇر.

گەر نەغمىچى لازىم دېسە ئەسبابەلار ھازىر تۇرۇر،
قالۇن، سەتار، تەمبۇر، غىجەك، سوناي، راۋاب ھەم داپ، دۇتار.
مەجلىسكە زىننەت بەرگىلى بىر دىلبەرى رەئنا كېرەك،
شوخلۇق قىلىپ ھۇش ئالغۇدەك، بەزم ئەھلىدىن بى ئىختىيار.
ساقى بولۇپ مەجلىس ئارا، مەي تۇتسا ئول نازۇك بەدەن،
رەقس ئەيلىبان بەزم ئەھلىنى ھەردەم قىلساق بىقارار.
مەقسەت يېمەك-ئىچمەك ئەمەس، ئەسلى مۇھەببەتنىڭ ئىشى،
دىلدا مۇھەببەت بولمىسا، بۇ تەن دېگەن نە ئېتىبار.
بەزم ئەيلىمەك كەلسە ئېغىر ھەم بار ئاڭا قىلماق ئىلاج،
پەم ئەيلىبان ھازىر بولۇپ، بارغان كىشىنى چىڭ تۇتار.
بۇ نامەسىنى تۇتتۇرۇپ، ياندۇرسە ئۆيگە ئۇختۇرۇپ،
روخسارىسىگە رەڭ بېرىپ، پەدەز قىلىپ مىسلى ئانار.
ئىشنى ھەرگىز قىلماغاي ئالى كەرەم بولسا كىشى،
ئىززەت قىلىپ «قاسىد»نى ھەم بەزم ئەيلىگەي بى ئىختىيار.

(ساھىبى راقىم-بائىز قارىم)

ئەسلەش

كۆڭۈلگە ئارزۇ بولدى كۆرۈشمەك،
نىچۈك نەيلەيكى مۈشكۈلدۈر يۈرۈشمەك.

يۈرەكنى ھەرزامان ئۆرتەر پىراقى،
ئەجەپ مۈشكۈل ئىكەن يولنىڭ يىراقى.

ئۆمۈر بەرسە خۇدا ئاخىر كۆرەرمىز،
دۇئايى خەمسەدە كۆپ ياد ئېتەرمىز.

ئاساسى مەنبەئى «زوگيە» قوشۇلۇپ يا نازۇڭ «لوش»،
بولالماس ھەر كىشى بولاي دېگەنگە بولماسا ھۇش.

ئۇقۇپ «ئەللامە» بولدى دەپ ئىشتىكەندۇر بۇنى جۇگتاڭ،
بۇنى ئاڭلاپ كوچاردا ھەممە ئادەم قالدىلار ھاڭ-تاڭ.

سادا قىلدى

يېغىپ بارانى رەھمەت، بارچە ئەلنى بىناۋا قىلدى،
گادانى شاھقە بالايۇپەسنى بىريىا قىلدى.

نە تەنھا بۇ ستەم بىزگە ئەمەس تاغۇ دەرەخلەر ھەم،
نېتەيكى دوستلار، رەھمەت يېغىب بىزگە داۋا قىلدى.

سوغۇقنىڭ شىددەتىدىن بارچە ئەللەر پىر بولدىلا،
قارا ساچىم ئاقارىپ بۇ ئېغىز «ھۇ-ھۇ» سادا قىلدى.

غەزەل

سۇبھى دەم بولدى مۇئەززىن «ھەي!» دېدى،
يار ئەيدى «ساقى كەلتۈر مەي!» دېدى.

شۇل زامان سۇندۇم قولۇم يار بوينىغا،
يار تەبەسسۇم قىپ مېنى «ھەي-ھەي!» دېدى.

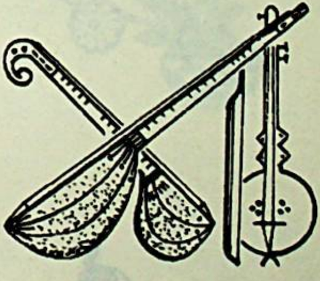

مەدھىيە

خۇداغا شۈكرى بۇ يۇرتتا ئەجەپ بەركەت نەما بولدى،
بۇ خاتىرجەملىك-دىيانەت، ئەركىدىن خەلقىم رىزا بولدى.
دىيارىم ئىچرە ھەر ئادەم ئۇزۇن ئۆمرى تىلەر ئالقاب،
ئۆزىنىڭ ياخشى ئىقبالى خەلققە باش پانا بولدى.
كوچاردا نەچچە خىل ئالۋان-ياساقلار مەنئى بولدىلار،
بۇ ئىشلار يۇرتقا كۆيگەن چوڭ شاپائەتتىن بەنا بولدى.
بار ئېردى شەھرۇ سەھرادا، ياماننلار ھەر ئەمەلداردىن،
ئەدەب بەردى يامانغا، كەمبەغەللەرگە ئاتا بولدى.
خۇسۇسەن يوقۇتۇلغاچ زولمگەر-زايىت قاۋان قاتىل،
كوچار خەلقى يېڭىۋاشتىن يۇرۇغلۇققا چىقار بولدى.
كوچاردا قانچە يىللاردىن بۇ بەگلەر بەك جاپا سالغان،
رەئىيەت بولدى خاتىرجەم، بۇ يۇرتمۇ كەڭ-تاشا بولدى.
كوچاردا يېڭىلىقلارنى زوھۇرغا كەلتۈرۈپ پات-پات،
تەرەققىياتقا يول باشلاپ خەلققە رەھمنا بولدى.
نىزام مەكتەپ ئېچىلدى ئۈلگە بوپ «شويى»نى بەردى،
رەۋناق تاپقاچ پۈتۈن ئىلمى قۇياشتەك نۇر ساچار بولدى.
ياساتتى شەھرى سايگە تۇبرۇكى يوق قۇرما بىر كۆۋرۈك،
ئىككى قاسناق دۇكاندا كىچەيۇ كۈندۈز بازار بولدى.
بۇ سايغا ھەر يىلى ئادەت، كېلىپ كەلكۈن خاراپ ئەتمەك،
شەھەرنى سۇ بېسىپ تارىختا، سانسىز جان ئادا بولدى.

بېغىشلىما

پۇتۇرگە سەدىپنى ئەزم ئەيلەنىلدى،
ئانى پەرزەنت ئۈچۈن نەزم ئەيلەنىلدى.

ئاگا يارەب يىتۇر لوتپى ئىنايەت،
كىرەم قىلغىل بەسى رۇشدى ھىدايەت.

بولۇپ خوشنۇد رازى بارچە تالىپ،
كى ئالغاي بەھرى ئاندىن كۆڭلى قانىپ.

رۇبائىيلار

1

شەھەر يولىدا كۆردۈم بىر پەرىۋەش ماھى رۇخسارى،
ئۆزى ئات ئۈستىدە كەينىدە بار ئېردى جۇلۇ دارى.
ئىگىپ تالدەك بۇ قەددىمنى سالام قىلدىم دېدى: «ھارماڭ»،
دېدىم: «دەۋلەت زىيادە بولسۇن سىزلەرگە خۇدا يارى ...».

2

يېتىپمەن شەمئى رۇخسارىڭگە ھەردەم يارنى كۆرگەيمەن،
ئۆزەمنى يۈز قاتار پەرۋانىدەك سەندىن ئۆيۈرگەيمەن.
يولىدا خار، خەس كۆرسەم ئاڭا كۆز ياشلىرىم ساچىپ،
قويۇپ يەرگە يۈزۈمنى كىرپىكىم بىلەن سۈپۈرگەيمەن.

3

كۆڭلى يېقىنلار بولسا، ئۆزى يىراقتا بولسا،
يىراق دېمەس ھېچكىم شامۇ ئىراقتا بولسا.
كۆڭلى يىراقكى بولسا، ئۆزى يېقىندا بولسا،
يېقىن دېمەس ھېچكىم قاشۇ قاپاقتا بولسا.

هورۇن باغدىن سىپلىنغان دەل-دەرەخ، سايۋاغقا يەتكۈنچە،
سۇ ئاپەتكە مۇداپىئە، شەرگە زىننەت، ساپ ھاۋا بولدى.
ئۆزى ھاجى ھەرەم، كۆپ ئەلنى كۆرگەن پىكرىلىك دانا،
ساقاغۇ باشىدىن كارىزنى كاۋلاپ سۇ چىقار بولدى.
شىغىل تاشلىق قاقاس چۆلگە، ياساپ جەننەت كەبى باغنى،
كارىز نامىلىق گۈزەل بازار، كوچار خانىدا بەنا بولدى.
ياسالدى خانىقا، مەدرىس، مەكتەپ، زەپ ئەجەپ كۆركەم،
ھۈنەرۋەنلەر يىغىلدى، بولدى ئاۋات چوڭ بازار بولدى.
بۇلۇقلاپ چىقتى كارىزنىڭ سۈيى ئۆركەشلىنىپ ئاقتى،
بازارۇ باغنى ئاشقانىنى ساقاغۇلۇق تۇتا بولدى.
بۇ كارىزنىڭ سۈيىدە چۆرۈلۈپ ھەم ئىككى تاش تۈگمەن،
قىشن-ياز ئەلگە ئۇن تارتىپ كىشىنى خوش قىلار بولدى.
چىرىكلارنى بىكار باقماي، ئېچىپ بوز يەر، تېرىپ ئاشلىق،
ئۈگەن دەرياسىدىن چاپقان چىرىك ئۆستەڭ بەنا بولدى.
بۇ قىلغان ئىشلىرى ئەھلى كوچارغا تۆھپەدۇر بىلسەڭ،
خەلقلارگە كۇشايش، يۇرتقا زىننەت، يادىكار بولدى.

(مىلادىيە 1921-يىل يېزىلدى)

پارچه

ئۆلۈمنى نه سەبەبدىن ئادىمگه ئاشىنا قىلدىڭ،
ئۆلۈمنىڭ تىغى بىرله بارچه مەخلۇقنى يارا قىلدىڭ.

قۇتۇلماسسەن قېچىپ تۈن-كۈن، ئۆلۈمدىن باغۇ بوستانغا،
ئەگەر بۇ سۆزده شەك بولسا، ساياھەت قىل گۆرۇستانغا.

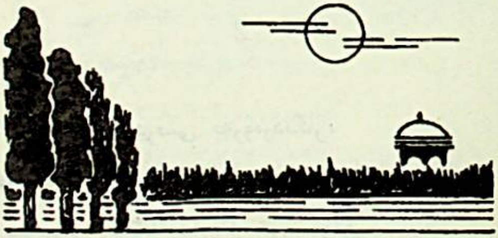

4

هاياتلا بولسا كىشى يېيىشكە نان تېپىلۇر،
بىھۇدە قىلسا ئەمەل، ئۆمۈرنى خازان قىلۇر.
ئۆزەڭگە پايدىنى كۆزلەپ، كىشىگە سالما زىيان،
ئورنى كىمكى قازسا، ئاۋال ئۆزى يىقىلۇر.

5

ئايا ئادەم تەپەككۇر قىل ئۆزەڭگە: «مەن نىچۈك جانمەن؟» ،
ئەگەر جەمشىت ئىرۇر سەن، بۇ جاھانغا يا سۇلايمانسەن.
مىنىپ دۇلدۇلنى سەيرئەت، تۇغ كۆتەر، باشىڭغا تاج كەيگىل،
ئۆلۈمنىڭ دەستىدىن ئاخىر، قارا يەر بىرلە يەكسانسەن.

3

ئۇل نېمەدۇر بىر ھاپىزى نەغمىگەر،
نەغمىدىن بولغۇسى خۇنى جىگەر؛
باشى سەكسەندۇر ئۇنىڭ يۈز بىرى پۈتى،
نەغمە ئەيلەر چەشمىلەردە سەربەسەر؟

— جاۋاب (پاقا)

4

نېمەدۇر ئۇل بىر ياغاشكى خەر ئانى سەھرادا يەر،
تۆشسە شاھنىڭ ئىلكىگە، مۈلكى ئىسكەندەرنى يەر؛
يېمىگى قارا نىمە، ماگىمغى ئاق يولدا دۇر،
قالسا ماگىماقتىن تۇرۇپ، باشىگە خەنجەرنى يەر؟

— جاۋاب (قومۇش)

5

تەگدىن ئەلچى كېلىپدۇر سانى يوق،
ئەلچىنىڭ مىنگەن ئېتىنىڭ جانى يوق.
ئەلچىگە تۆشكۈن بىرىپتۇ ئىككى قوي،
گۆشتى-بارۇ، پوستى بار، ئۇسقانى يوق.

— جاۋاب (بوۋاق)

مۇئەممالار

1

ئەژدەرى كۆردۈمكى باشىدا ئاناسىر شاخى بار،
ھەربىر شاخىدا كىم ئۈچ قىز تۇرۇر، ئەپسۇن شۇئار.
تېخى ھەربىر قىزغا ئوتتۇز نەۋجوۋان ۋابىستە بۇر،
ھەربىرى باشىگە بەشتىن گۈل قىسىپ بولمىش باھار؟

—جاۋاب (يىل، تۆت پەسىل، ھەر پەسىل
ئۈچ ئاي، بىر ئاي 30 كۈن)

2

ئول نەدۇركى قۇدرىتى پەرۋەردىگار،
بىر قەدەھتە ئىككى تۈرلۈك سۈيى بار.
ئول سۈيىكى ئوتقا كىرسە مۇز بولۇر،
بارچە مۇزلار ئوتقا كىرسە سۇ بولۇر؟

— جاۋاب (تۇخۇم)

يەكەن ساداسى

(مۇستەھزاد)

ھەمدە ئەيلىگەيسەن بولسا نەچچە تىلىڭ بار،
قىل نەچچە تالا ـ لا،
مۇقبۇل ئىگەر ئەيلىسىلار جارى قىلىڭ بار،
تەكرىمۇ ـ تائالا،
«لاھەۋلە ۋەلاقۇۋۋەتە ئىللا بىللا»
ئانىڭ شەنىگە مۇۋاپىق،
«ئەلىيۇل ئەزىم» زاتىڭ ئىرۇر ھەركىم ئۇقۇڭ بار،
ھاجەتكە ئەلەيھا.
ئاسماننى ستونسىزۇ تاناپسىز ياراتىپدۇر،
قۇدرەتلىرى بىرلەن،
ھەم يەرنى مۇتەببەق يارتىپ خەلق قىلىڭ بار،
رەھمانى ـ رەھما.
ئۆز نۇر تەجەللى جۇزئىدىن نۇرى مۇھەممەدنى،
مەۋجۇت قىلىپدۇر،
ئاشكارا قىلاي دەپ ئۆزىنى جىلۋە قىلىڭ بار،
ئۇلقادىرى دانا.
ئادەمنى سۇبلىغا ياراتماقىغە غەرەز بار،

6

بىر قۇش كۆردۈم يوق ئانىك پەرۇ قاناتى، ئايىغى،
تۇغمى نەسلى يوق ئىكەن، ياكى ئاتاسى، ئانىسى.
ئاسماندىمۇ ئۇچمايدۇ، زېمىندىمۇ يۈرمەيدۇ،
يېمىگى ئادەم گۆشى، ئاندىن بۆلەك يوق ئوزىغى؟

— جاۋاب (غەم)

7

ئادىمگە لازىم ئېرۇر يازۇ-قىش،
بېشى بىردۇر، بىلى ئالتە، قويرىقى تۆت يۈز ئىمىش؟

— جاۋاب (ئوت)

ھەربىرلىرىنىڭ خىسلەتىنى ئەيلايىن ئەئلان،
قۇربەتلىرى بىسيار،
ئەۋۋەلقىسى سىدىق، ئۆمەر ئەدىل قىلىك بار،
ئاسماندا ھايا با.
تۆرتىنچى ئېلى بۇ ئەسخادۇر كەرىمۇللا،
دامادى رۇسۇل ئول،
شاھزادە گۇنايىنلەرگە داداگزا بولۇك بار،
جۇپتى پاتىمە زوھرا.
ھەمدە ئەيلىدىمۇ نەقىب ئەيلاب ئاندىن،
كېيىن ئازەرگە،
تەقدىر قىلاي سەرۋەرى ئالەم كېلىك بار،
سۆز نوقتىسى توغرا.
بەقشەندە قىلىپ بەردى ئاگا ئىككى جەھاننى،
دوستۇمغا ماكان دەپ،
بۇ ئىككى جەھانىنىڭ ئەھلى بىر يوللۇق ئولۇك بار،
بۇ سۆزگە ئامەننا.
ئەل باقى جەھانغا جۇغلىماقى ھەقدۇر،
بۇ فانى جەھاندىن،
نەفرەت قىلىبان سالىپ ئېيتىپ تاشلاۋىتىك بار،
ئول ئەھمدى ئەنقا.
چەننەتكە سازاۋەر قىلىپ ئەھلى سەئىدنى،
مەھشەر كۇنى ئىلقاب،
ئىمانى چىراغى قولدىغۇچى سەيرى قىلىك بار،

ئەۋۋەل ئاتا ئەيلەب،
بۇ، «رۇمزە-رەمۇزە» قۇدرىتىدىن نەۋرە قىلىك بار،
ئادەم بىلەن ھەۋۋا.
ئول بىرىن «كىلمىم» دەپ ئاڭا بەردى ھاسانى،
ئەيلاب ئاڭا ھەربە،
بىر قولىرىنى مۆئجىزە قوينىغا تىقىك بار،
بولدى «يىدە بەيزا».
جان بەخش قىلىپ ھىچ ئاتادىن تۇغمدى مەريەم،
بۇ ۋەزئى ئىلاھى،
ئەپناسى بىلەن مۇردىلەرگە روھ كىرىك بار،
ئات قويدى مۇسىھا.
ئول سەرىرى ئالەمگە «مۇھەممەد قويۇبان ئات»،
دەپ ئانى ھەبىبىم،
ئۇممەت قىلىبان بەندىلىرىن ئاڭا بىرىك بار،
ئاسىغا-تەببا.
ئەسھابلارنىڭ بارچەسىدىن موھىپ ئەيلاپ زور،
يار-مۇقەررەب،
ئەسرار نەبۇۋەتكە ھەم ئەسرار قىلىك بار،
ھەم سىرتقا ئەخقا.
ئەسرارى ھىدايەتكە قىلىپ مەھرىمى ئەسدار،
تۆرت زاتى شىرىپنى،
ئەبۇبەكرى، ئۆمەر، ئوسمان، ئېلى بار
ھەربىرلىرى ئەئلا.

ئالمايمۇ سىنى ئىككىلىمىز تولا قىلىك بار
كۆكشىن ئابۇشقا.
قوۋۋەت باردا مەن ئالمەن دەپ يۈگۈرۈپ مەن،
ۋەسلىگە يېتەلمەي،
ياشلىقتا ھەسەل يەگلىغ ئىدىك، زەھىرىك بار ئەمدى،
تۈرۈك نەشتەر ئۇرۇشقا.
ئاجىزۇ، غېرىبلارگە جەۋرى جەپا ئەيلەب،
ھىچ رەھمە قىلىك يوق،
زالىم بىلەن بەتكارلارگە مەي تۇتۇپ كۆز سېلىك بار،
بۇ تۇرپە ئالا ـ لا.
كىملەرگە ۋەفا قىلدى زەمان، ئەھلى بىلىك يوق،
جەد مىھرى ۋافاسىز،
بوزەكنى تېپىپ ھەر كېچە قوينىدا يېتىك بار،
شەرمەندەئى يەكتا.
مەزكۇر قىلاي تارىختا كۆپ ئەرلەرنى جەھانغا،
قىلدىلار سۇلتان،
جەمشىد، فەرىدۇن، ھەرجەگنى ئېلىك بار،
ئىسكەندىرى دارا.
قىلمايدۇ ۋەفا، ھىچ يىرىگگە يېتۇشمىدى،
كۆز ئىچى سۇلايدۇ،
ئىقلىم ئىگەر خان بىلەن خاقانغا تېگىك بار،
يۆتكەب بىباراقا.
يەكەن تەبەسى بولىبان خانغا تەئەللۇق،

جەننەتنى تاماشا.

بەشكۈنلۈك ئېرۇر كونا جەھان، كونا راباتدۇر،

بولماڭ بۇڭا مەغرۇر،

مڭ جلۋە قلىپ غەمزە بىلەن جاننى ئېلىڭ بار،

زولابى جەنانا.

ئى لولى جەھان كۈندە يۈز مڭ ئەرگە تېگىڭ بار،

قىلماي ماڭا پەرۋا،

نەچچە ئەرنى يىغلىتىبان، نەچچە ئەرنى كۆلدۈرۈڭ بار،

يۈزى قارا رەسۋا.

پەرق ئەيلەمەيىن ياخشى بىلەن ئەسلى يامانغا،

بۇ نىمە يۈسۈندۇر،

بەد ئەسلى خەسىسلارنى تېپىپ «بەگلەر» قىلىڭ بار،

چېلىپ ئاڭا قىقا.

يۈز غەمزە فوسۇن جادۇ، شاللاق،

ئى مكرىسى غەمماز،

كۆپ ھىلە-نەيرەڭ، دام بىلەن كۆڭۈل قويۇپ ئېلىڭ بار،

لومودەئى شوخا.

ناجى بۇلالىڭ دەپ ساڭامەن نەچچە دېدىم،

كىمدە دەرسەن «يابۇ»،

مۇزلاپ ماڭا سەن مھرى ئىلە تولا ئېرىڭ بار،

بۇئىشلە نېمىشقا؟

ياشلىقتا ماڭا تەگسەڭ ئىدىڭ ئىلدام ئالۇر ئىدىم،

بۇ ۋاقتا سافا يوق،

ئالۋانچى بۇ بەگ، موللا، قەلەندەر ئامان ئېردى،
قويغا بۆرى چاپماي،
خۇش هاكىمى قۇۋۋەت بەركەت ئەمدى بىلىنك بار،
ئانداق كىشى قايدا.
ئاندىن قىلىبان بەيسە ھېكىم بەگ ئۇلدى،
ئالتە ئاي كۆرۈبان ئۆمۈر،
سۇلتان ھۇسۇن مىرزا زوھورغا كەلدى قىلىنك بار،
ئۇل قادىرى زىبا.
ئېھسان كىرەم جۇھ ساخاۋەت خەير قىلىنك بار،
ھاتەم ئاڭا شاگىرت،
ھەر كىم تىلىسە ئۇي بىلەن ئات، تولا بېرىنك بار،
ئاچى بىرلە يالاڭغا.
ئۇل كەتتى، ھاكىم بولىبان كەلدى يۇنۇس ۋاڭ،
خىتايغا ياسانچۇق،
ئالۋاننى تولا قىلدى، خۇشامەتنى قىلىنك بار،
يۇرت بولدى جۇۋالغا.
لېكىن ئۇنىنك ۋاقتىدا ئىلىم ئەھلىدە يوق رەنج،
ھەم موللا، قەلەندەر،
ئاشۇدە ئىدى غەلۋىلەردىن تىنچ يېتىنك بار،
ئۆتكەندۇ تەمەننا.
كاشغەرىگە كەلدى نوزۇل ئەيلىدى ۋاڭلىق،
دادىسىدىن مىراس قىلىپ ئېردى،
تۇرپان ئىلىمىن زولمى رەسىدە قۇتۇلۇك بار،

بەردى مىرزاھوۋدى بەگكە،
بەيلى ھاكىم ئىدى يۇرتقا كۆپ ئەدلى قىلىنغان بار،
ئەھلى ئىلىم ئاماندا.
ئاندىن قىلىبان بەيسە ھېكىم بەگ سىپتۇالدى،
ئادىللىغى مەشھۇر،
زالىمگە جازا بەرگۈچى رەئىيەتنى بېقىنغان بار،
ئول ھاكىمى دانا.
مىردابە بىلەن پۇل، تۆكچى غوپۇر، ئابدۇشۇكۇرنى،
يوق قىلدى جەھاندىن،
زولمەندىلارنى تىنچ قىلىپ يەرگە كىرىنغان بار،
جەننەت ئاڭا مەئۋا.
ئاندىن قىلىبان ھەزرەتى ئاپاق بەگ ھاكىم بولدى،
يەكەن بولۇپ ئاۋات،
ئول ۋاقىتدا ئاتىسىز كىشىلەر ئاتقا مىنىنغان بار،
كەڭرۇدى دۇنيا.
ئاباد قىلىپ چۆل-باياۋاننى كۆكلاتىپ،
لەڭگەرلىرى مەشھۇر،
مەدرىسە، مەكتەپ، مەسچىت، دەرەخلەر يولغا سېلىنغان بار،
يوق ئەردى زۇلۇما.
ھەر يەردە ئىگەر دەشتىگە سۇ چىقماسا ناگاھ،
چىپىپ ئاڭا ئۆستەڭ،
يۇرت قىلماق ئۈچۈن چۆللەرنى ئاۋات قىلىنغان بار،
شاھىد ئاڭا شۇبا.

بۇ پانى جەھان لولى زەمان، پانى بۇلۇڭ بار،
تا بولغىلى شەيدا.
ئەدلى بار ئىدى ئازغىنە لېكىن، ئىدى فاسىق،
ئىچمەكلىرى باقسۇم،
ئوينىشى قىمار، لولى بازلىق كۆچ ئېلىك بار،
خەلق ئىچى ھۆۋەيدا.
قەرزنى تۆگەتمەي كىربان گۇمبەز ئىچىگە،
ئۆزى ئامان ئالدى،
قەرزنى قويۇپ كەتتى قېچىپ، گۆرگە كىرىك بار،
ئۆلمەك ھامانا.
ئەھۋالى تەبە بولغان ئىدى يەركەندىمىزنىڭ
بىچارىلىكىدە،
ئۆپكىسى تۆگەپ كارنىيى قالغاندا كېلىك بار،
بۇھاكىم-شاھا.
يەتكەندە خەۋەر خاھى چوڭ خاھى كىچىك، بولۇبان شاد،
كەلمىش دىدى خىزرى،
بەر ئەكەسى بولۇپ خاترى بىچارە بولۇڭ بار،
ھىچ بولمىدى پايدا.
كۆز تەگدى بۇ يەكەنگە مەگەر قالمىدى خوبلۇق،
يوق بولدى دىيانەت،
خا چوڭى كىچىكنىڭ ھەممىسى بىردەك كۆڭلى قېتىك بار،
ئۆز ھالىغا شەيدا.
ئاخۇنلار ئارا تۆت-بەش كىشى بار ئىلىمدا پازىل،

غەمدىن بالا ــ ۋاقا.
تا كەلدى كۇچاردىن بولۇبان ھاكىم مەمەت ھۇسەيىن بەگ،
مەنسەبلىرى بەيسە،
تا بولدى ھاكىم رەۋان، زەمان قەرز قىلىك بار،
پەس قىلغىلى غەۋغا.
پەرز ئەيلىدى كەشمىر، تىبەت، ھىندى، خىتايىن،
مەن ياخشى بۇلاي دەپ،
تاپتى ئۇقبە نەفسى خىتايلار چوڭ ئىلىك بار،
تاپماي ئاگا ئارغا.
دەفئى ئەيلادىلار بەندە بىلەن تىشنى بۇ،
قىلغىنى رىيادۇر،
يۇرتتىن كۆتۈرۈپ بىدەچىلەر ئۆزى يىتىك بار،
قالدى تىشى دەريا.
فانى بولۇشنى بىلمىدى شۇنداق ئۆتمەن دەپ،
غەبلەتتە بولۇپ شاھ،
يىللاردىن داۋام زولمى بىلەن ياساك بار،
ئولسادده تەتەييا.
ھەر يەردە ئەگەر مەدرىسلار بولسا باھالاپ،
ساتماقنى چىقاردى.
ئول بولسا خۇدا فاگزى، بىرىپ يامبۇ ئىلىك بار،
ئەۋسەت ۋە ئەدنا.
سالتاك كىلىبان بەگلەر بولدى تاۋانگىر،
گاھ ــ گاھى سوقۇشتى،

ۋاي بەزىسىنىڭ دەستىدە كەم، ئات بىلەن قامچى،
سۇرەتلىرى ئاخۇن،
بىر سەللە سالا نىمىچىگە مەشرۇئى كىيىك بار،
دەستارى پەلەما.
بەقسەمكى ئىتىدۇ، خوتەندىن چىقىدۇ،
ئەبرىشىم بىلەن توقۇيدۇ،
ئىمام، مەزىنگە قىلىپ تون، رەھىم رەئىيەت
بۇ ئىشلىرى خوما؟
بۇ قەرزى بالالاردىن جوغرا تاپمىدى خارج،
زىجان قۇتۇلالماي،
فاگفولە قىلۇر ۋاقتىدا ئازاد بولۇڭ بار،
مىڭ شۇكرى خۇدايا.
بەرگەنسرى ھەرگىز تۈگىمەيدۇ بۇغۇ تۇغلۇق ،
كۇندە باللايدۇ،
بار مۇلكى ئۇچاق، قازان، ئاياغلارنى سپتىڭ بار،
مىڭ باشى تالا ـ لا.
بىز ئاگلار ئىدۇق يەتتە بېشى بار، يەل مۇگگۇزى بار
بۇرۇنقى زاماندا،
مىڭ بېشى بولۇپ، يۈز بېشى، ئونباشى تالاڭ بار،
ھەم ئەژدەرى يۇھا.
بەگلەر كېگىشىپ قەرزنى يۇرت ئەھلىگە سالدى،
بۇ تۇرپە ئاجايىپ،
بىر قۇرغۇي ئۇچۇن نەچچە مىڭ پاختەك ئۆلۈڭ بار،

ياشىغا يېتىشكەن،
ئاندىن بۆلىكى ياش چۆجە ئاخۇن بولۇلۇڭ بار،
ھەرقايىسى بالاڭزا.
ئالىملار ئارا ھەلقۇمىدا شۇبھىسى بار،
كۆپدە بولمايدۇ ئىجاۋەت،
گەر قىلسا دۇئا ۋاقتى سەھەر دەۋرىدە ئوقۇلۇڭ بار،
ھىچ بولمىدى پايدا.
ئىلمىدە كەم ئېرۇر بەزىسىنىڭ ئاتلىرى ئاخۇن،
كۆڭلىدە ئەمەل يوق،
ئاخۇن بولايىن دەپ «جوغرى» يامبۇ تىقىلۇڭ بار،
بۇ ئەينى خاتايا.
پەشتاق تالىشىپ مولللار پۇلغا كۇچايدۇ،
ئاخۇن بولىمەن دەپ،
تۇشتى بېشىغا ۋە لوئلە پەشتاققا تويۇلۇڭ بار،
يۇز نەۋئى بالا_لا.
ھەقنىڭ يولىدا خەيرى ساخاۋەتنى ئۇنۇتتى،
غافىل بولۇپ ھەقتىن،
ئۆز پەيلى خۇيىن ھەم، بۇ ئىشلە يولۇلۇڭ بار،
ئالەم ئىچى جەلا_لا.
ئاخۇنلىرىمىزنىڭ بارىغا يەتمىدى تەسىر،
ساندۇققا زىيان يوق،
تەۋالادىدىن سايە پۇلى بەر دەپ ئىلىنىڭ بار،
ئاسان قۇتۇلۇشقا.

غەم يەتتى شاد بولماقىم، ئەمدى كېتىك بار،
سەد_ئاھۇ دەربخا.
ۋاك پاژژىدى، گوژژىدى، كەشمر غۇلام،
چۇ يەكەنىى يوقاتتى،
گەرچە مېلىنى ئالمسا كىمگە سېتىك بار،
قىلماس ئىدى سوۋدا.
گوژژىدى ۋاك پاژىدى كالاگچۇ باي،
زەرمەستى هارامخور،
هەددىدىن ئېشىپ ئىشلارغا هەم قولنى تىقىك بار،
كۆگلى، دىنى باشقا.
بەلگوردى بۇ يىل خەلقارا مېھرى كېتىك بار،
شەپقەتلەر چىقىپتۇ،
بۇ تۇرپە ئالامەتلەر قىيامەت يېقىن ئۇلمىش،
بۇ ئىشلەر نىشانا.
چىن لەۋزى بىلەن سۆزلىمگەنىك بائىسى ئۇلدۇر،
دىن ئەھلى بۇزۇلدى،
بەگلەر بېشىغا هەممىسى بەيىمزا كىيىك بار،
مانەندى چالا_لا.
خا ئەر_خوتۇن كالتە چاپان كەيگىلى تۇردى،
دەپ ئانى جاجازا،
كەنجازا بىلەن ئۆرىمە تەلپەكنى كىيىك بار،
ئۇخشار مالاخايغا.
بىجىنچە تىلنى بىلگۇچىلەر بەگ بولا قالدى،

تەگرىم كۆزى بىنا.
قويغا بۆرى چاپتى، كالاغا شىر بىلەن يولۋاس،
ئادىل پادىچى يوق؛
قوي مەھرىشدۇ، ئۆچكە بىلەن نالە قىلىك بار،
يا ھەيىۇ تاۋانا.
ھاكىم بېگىمىز ئوردا ئىچىدە سۇلتەنەت ئۇزرە،
ھەرگىز ئىشتىك يوق،
قابىل ۋەزىرى يوق ئۇچۇن بۇ ئىش بولۇك بار،
ئى بارا خۇدايا.
تەمسىلى ئېرۇر مىسىردا ئول يۇسونى كەنئان،
شاھ ئېردى ئۇلارگە،
ئاچلىق بولىبان مىسرى ئەھلى بەندە بولۇك بار،
بۇ ئىشغا ئوخشا.
يۈز شۇكرى خۇدا، نەرقى ھاۋا، ئاش-ئوزۇق ئەرزان،
ھەق رەھمىتى بىزگە،
رەھمى ئەتسە كېرەك لۇتفى كىرەم قىلسا-قىلىك بار،
سۇلتانى ھەكىما.
ئول زات ئادالەت ئەسرى قىلغۇچىلاردىن،
يا لەيمۇ-بۇلەيمۇ؟
ئول ۋاقتى زەمان، سۇيۇن ئاسانجىگنى بىلىك بار،
بۇ ۋاقىت مايۇما.
سەردار بولۇپ نەچچە ئەمىر ئۆتتى جەھاندىن،
بۇ ئىشلار بولۇك يوق،

ئايەتۇ ھەدىسلاردا خەۋەر بەردى «زائىقە تولمەۋت»
بىشەك «ۋەلارەيب»نى،
قويمايدۇ ھايات ھىكمەتى مىڭ ھىلە قىلىڭ بار،
يوق مۇندا تۇرۇشقا.
گەر تاپسا قازا تېخى ئەجەلدىن «مەلىكىل مەۋت»
جان ئالغىلى كەلسە،
بەرمەيدۇ ئامان بىر نەپەستە روھ چىقىڭ بار،
تارتىپ ئېلىشقا.
يوق بەندىچىلىك سىدىق بىلەن ئول خۇجىمىزغا،
تەتەي ئىشەككە ئوخشاش،
ئەلدىن ئۇيالىپ غەم بىلەن ناماز ئۇتەڭ بار،
يارەببى زەلەمنا.
ئى بەندە خۇداغا تۆۋە قىلىڭ يازۇقلارىڭىزغا،
ھەرۋاقتى سەھەردە،
كۆز ياش ساچىپ نالە بىلەن ئاھى چېكىڭ بار،
قىل تەۋبە نەسۇھا.
ھەد مەندىن ئەمەس سۆزلىمىكىم سەفھە يۈزىگە،
ھەقتىن ماڭا ئىلھام،
بولغاچ بۇ بايان نوكتەلارنى نەزم قىلىڭ بار،
قىلغاچ مېنى گويا.
ئىشتىپ زوق بىلەن بولمىسا سامى،
ئەرباب نە ھىساپدۇر؛
چىن يادىكار قالۇر ھەر ئەھلىگە ئۆمرى كېتىڭ بار،

زاتى، تېگى يوقلار،
پارسى، ئەرەبى بىلگۈچىلەر خار بولۇڭ بار،
بۇ ئىشلىرى خوما؟...
بۇ ھىندە مازار-ماشايخ رىشۋەگە تۇردى،
ئەرۋاھ ھەزرەتلەر،
دەرتمەن غېرىپلار يىغلىسا شۇكلا يېتىڭ بار،
تەگرىمگە سالا-لا.
زالىملار گۇنالار قىلابان ئۆزرە ئېيتسا،
«ھىچقىسى يوق» دەپ؛
بىر قوي، چىراغ نان، گۆرۈش داشقا سېلىڭ بار،
زۇلمىنى ياپالا.
زالىملار ئەگەر قىلسا ئىبادەت بىلەن تائەت،
ھىچ پايدا تېپىڭ يوق،
بىر بەندەئى مۆمىن دىلىغا ئازار بېرىڭ بار،
دوۋزەخ ئاڭا تەييار،
ھەر كىمكى خۇدا يولىدا قىلسا ساخاۋەت،
ئول ئەينى سائادەت؛
ھەرقانچە ئەگەر فىسق-فوجۇر تولا قىلىڭ بار،
كىرمەيدۇ تۇمۇغقا.
بەخىلۇ-لېئىم زاھىد ئەگەر ۋىردە ئەيلىسە تەقۋا،
كىرمەيدۇ بىھىشتكە،
لايەد خۇلۇل جەننەت گەر ئابىد بولۇپ بار،
ئەمگەكلىرى بەكا.

مىڭ تەن ئاتا

يا ھەزرىتى ئادەم ئاتا، نەۋرەلىرىڭ مىڭ تەن ئاتا،
ۋالىدەمىز ھاۋا ئانا، يا ھەزرىتى مىڭ تەن ئاتا.

ياتقان يېرىڭ تاشلىق ئارا، ئۆلگەن كىشى ئاندا بارا،
ھەركىمكە بار بۇ ماجىرا، يا ھەزرىتى مىڭ تەن ئاتا.

تارىخىڭ بار ئۇزاق زامان جەڭلەر قىلغان چوڭ قەھرىمان،
ئەل يۇرت ئۈچۈن قۇربان بولغان، يا ھەزرىتى مىڭ تەن ئاتا.

يا ھەزرىتى مىڭ تەن ۋەلى، جەننەت گۈلىنىڭ بۇلبۇلى،
چىقتىم زىيارەت قىلغىلى، يا ھەزرىتى مىڭ تەن ئاتا.

ئۇلۇغ مازارىڭ تەن ئاتا، قىلدى مەدەت بۇ ئەۋلىيا،
تۈگىلىڭ كەلدى شەھرى كۇچار، يا ھەزرىتى مىڭ تەن ئاتا.

كۆرسە بۇ يۇرت سۇ قىس مانا، دايىم ئۇقار خەلق رەببانا،
رەھم ئەيلىگەيسەن ئى خۇدا، يا ھەزرىتى مىڭ تەن ئاتا.

بەل باغلىدى تۈگىلىڭ مانا، كولاتتى كارىزنى قاتا،
سۇ چىقتى مەرۋايىت گويا، يا ھەزرىتى مىڭ تەن ئاتا.

بۇ يادنامە ساڭا.
ھەركىم ئوقۇسا رەھمىتىدىن كۆبدۇر ئۇمىدىم
ئاڭلايۇ سۆزۈمنى،
ئىزھار قىلاي ئىممەئى دادا_ئانا ئوقۇغۇك بار،
نەزم ئىچى مۇئەمما.
بۇ ئۆمۈر باشىغا قاددىم نوقتە جۇگىسۇ،
تارىخ ئاڭا شامىل؛
مەۋقەھۇم بۇلار قىلسا ھىساب ئەھلى خىرەدمەند،
قوي نوقتىسى ئەينا.
مىڭ ئىككى يۈز قىرىق ئىپردى سالى بەقەردە،
تەستىق قىلىندى،
يىل ئايرىلىدۇ، يىل باشى نەۋرۇز بولۇپ بار،
ئاي ئۈچى دۇئادا.
كۆگۈلگە بىشارەت بولۇبان ئەيلىدىم ئەشئار،
بۇ ئاسى رەھىم دىل،
تەسكىن ئۈچۈن خەلقى جەھان خەندە قىلىك بار،
ئەھباب بىللە ئاندا.

چىققان سۇلار ھەسەلدىن ئاق، قويغان دەرەخ تۇتقانغا باق.
ئاۋات بولسۇن مەڭگۈ ئۇزاق، يا ھەزرىتى مىڭ تەن ئاتا.

سۇ ئىچكەنلەر ئىززەت بىلەن، ئەمگەكچىگە رەھمەت بىلەن.
تەمى شېكەر، قەندىن بەلەن، يا ھەزرىتى مىڭ تەن ئاتا.

سۇ كىرمىگەن ئەزەل-ئەبەت، قاقاس يەرگە كەلدى نەۋبەت.
تۈگۈلۈك قىلدى باغى جەننەت، يا ھەزرىتى مىڭ تەن ئاتا.

يولدىن ئۆتكەن ئادەم كۆرەر، سۈنى ئىچىپ ھۇزۇرلىنار.
مۇسافىرلەر يەپ دۇئا قىلار، يا ھەزرىتى مىڭ تەن ئاتا.

باغنى كۆرمەي كىشى ئۆتمەس، كۆڭلى يايراپ خۇشال نەپەس.
سەيلىگاھقا كېلىپ بەس-بەس، يا ھەزرىتى مىڭ تەن ئاتا.

كارىز كاۋلاپ ئېگىز تاغدىن، كىرسە چىقماس ھېچكىم باغدىن.
مېۋە شىرىن، سېرىق باغدىن، يا ھەزرىتى مىڭ تەن ئاتا.

سورار ھەركىم بۇ ئىش كىمدىن، ئەمگەكچىلەر مېھنەتىدىن.
ھاجى قادىر ھىممەتىدىن، يا ھەزرىتى مىڭ تەن ئاتا.

باغى ئەرەم مىسلى جىنان، خالايىقلار دەيدۇ رىزۋان.
خۇشال بولدى ھەممە ئىنسان، يا ھەزرىتى مىڭ تەن ئاتا.

كاۋلاپ ساقاغۇ باشىدىن، سۇ چىقىتىلا كۆك تاشىدىن،
كارىز ئىگىز ساي قىيىدىن، يا ھەزرىتى مىڭ تەن ئاتا.

ئىرىق ئىلىپ قىياس بىلەن، كارىز قېزىپ ئىخلاس بىلەن،
خىزرىم كېلىپ ئىلياس بىلەن قىلغاچ مەدەت، مىڭ تەن ئاتا.

سۇ چىقىتىلار پىلىق-پىلىق، قىلدى بۇ يۇرت تېرىنچىلىق،
ساگىلار تولدى ئاشلىقا جىق، يا ھەزرىتى مىڭ تەن ئاتا.

قۇرۇپ كېتىپ ئىردى بۇ يۇرت، تىرىلدىلار ئۆلگەن قۇرت،
ياغلاشتىلار ساقال بۇرۇت، يا ھەزرىتى مىڭ تەن ئاتا.

يەر ئاچتى دىھقان پەم بىلەن، كەتمەن چېپىپ غەيرەت بىلەن،
تېرىپ قوغۇن بۇغداي بىلەن،يا ھەزرىتى مىڭ تەن ئاتا.

قويۇپ دەرەخلەر ئانچىنان، ئۈرۈك، شاپتۇل، ئۈزۈم، چىلان،
ئىككى قانات باغۇ بوستان،يا ھەزرىتى مىڭ تەن ئاتا.

قىلىپ بىنا قويدى تېرەك، مۇنداق قىلىشقا ئەر كېرەك.
ئەھلى كۆچار يارى يۆلەك، يا ھەزرىتى مىڭ تەن ئاتا.

يوق مىۋىلەر بۇ باغدا بار، قويغان دەرەخ ئۆرۈك قاتار.
بولدى ئاۋات كارىز بازار، يا ھەزرىتى مىڭ تەن ئاتا.

دۇئا ۋە سالام•

دۇئا بىھەد، سالامى بىئەدەت دەيدۇ ساڭا ئەخۋان،
باقا قىلغاي سېنى دائىم ئىنايەت ئەيلىيان راھمان.
بولۇپ بۇ بائىسى بەركەت، قىسردان قاخسىن قۇربەت،
ئىلىپتەك رۇمزە ئەممىنىيەت ئەنىل ئاباتى ۋەننوقسان.
غەنىمەت ئېردى گۇفتارىڭ ئۇ ياققا بولدى رەپتارىڭ،
ئىرادەت بىرلە تەقدىرىڭ، سىياھاتىڭ بولۇپ تۇرپان.
قەدەم كەلتۇرسەڭ ھەر يەرگە مۇبارەك بولغۇسى ئۇل جاي،
ئىگەر قازى، مىگەر مۇفتى مۇسەخخەردۇر ساڭا سۇلتان.
«خۇدايار» نام ئۇلۇغ ھىممەت، رەپىقىڭ ھەم پەرى يەگلىغ،
ساڭا بەد-بەھرى ئۇل ھەمدەم، يانا ياردەم بولۇر ھۆران.
ئاجايىپتۇر شۇجائەتىڭ، رەۋناق تاپسۇن كامالىتىڭ،
ئامان بارمۇ ئالا ئاتىڭ ئۇنى ھەم ساقلىسۇن غۇفران.

• «دۇئا ۋە سالام» ئەشئارىنى يېقىن دوستى، شۇ زاماندىكى مەشھۇر دىنىي ئالىم خۇدايار داموللام ئىلىيار ئوغلى تۇرپانغا بېرىپ تۇرۇپ قالغان كۈنلەردە ئەسلەپ يېزىپ ئەۋەتكەن. بۇنى يازغان ۋاقتى ھىجرىيە 1349-يىلى ئىدى.

شەھەردىكى مۇجاۋىرلار، كېلىپ كېتەر مۇساپىرلار.
توپ بولۇپ كېلىپ كۆرەر، يا ھەزرىتى مىڭ تەن ئاتا.

بىرى يانسا ئۇنى چىققان، مېگىش-تۇرۇش ئاندىن چاققان.
يېزا-ئايماق، بارلىق دېھقان، يا ھەزرىتى مىڭ تەن ئاتا.

باغ چۆرىدەپ سېپىل سالدى، تۆرت تەرەپكە ئۆستەڭ چاپتى.
ئاشلىق تېرىپ تۈگمەن قۇردى، يا ھەزرىتى مىڭ تەن ئاتا.

كارىز ئۈچۈن نەزىر بېرىپ، يول ئۈستىگە شەھەر سېلىپ.
مەشرەپ قىلىپ يۇرت قېچقىرىپ، يا ھەزرىتى مىڭ تەن ئاتا.

يولنىڭ چېتى قاتار دۇكان، ئەھلى كاسىپ ئورۇنلاشقان.
كارىز گۈزەر بازار بولغان، يا ھەزرىتى مىڭ تەن ئاتا.

يولى تۈز، كەڭ، ئېرىقياندا، زىبا تېرەك قاتار-قاتار.
ئىككى ياندا قاينام بازار، يا ھەزرىتى مىڭ تەن ئاتا.

چۆل زىمىننى ئاۋات قىلىپ، مەسچىت، مەدرىس، مەكتەپ سېلىپ.
مەرىپەتكە كەڭ يول ئېچىپ، يا ھەزرىتى مىڭ تەن ئاتا.

كارىز-كوچار شەرەپ-شانى، تەرەققىيات توپ نىشانى.
پارلاق بولسۇن ئىستىقبالى، يا ھەزرىتى مىڭ تەن ئاتا.

خسلەت كاشغەرى

خسلەت كاشغەرى XIX ئەسىرنىڭ ئاخىرى XX ئەسىرنىڭ باشلىرىغىچە ئەدەبىي ئىجادىيەتتە ئۇيغۇر ۋە ئۆزبېك شائىرلىرىنىڭ ئىچىدە كەڭ تونۇلۇپ مەشھۇر بولغان ئۇيغۇر شائىرى بولۇپ، قەشقەردە تۇغۇلۇپ، كېيىنكى ۋاقىتتا قانداقتۇر سەۋەبلەر بىلەن تاشكەنتكە كۆچۈپ كەتكەن. مەلۇماتلارغا ئاساسلانغاندا، ئۇ قەشقەردە بىلىم ئېلىپ شائىرلىقتا تونۇلغاندىن كېيىن، تاشكەنتكە بېرىپ ئۇ يەردىمۇ ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللانغان. ئۇنىڭ شېئىرلىرى تاشكەنتتە ئولتۇرۇشلۇق ئۇيغۇر ۋە ئۆزبېك شائىرلىرىنىڭ ئالاھىدە دىققىتىنى قوزغىغان. بىرقانچە مەشھۇر شائىرلار ئۇنىڭغا مەدھىيىلەر يازغان.

خسلەت كاشغەرى توغرىسىدا شائىر فەزلىنىڭ:

ئېرۇر خسلەت ئول كاشغەر شائىرى،
كى،تۇتىيۇ بۇلبۇل نە ئولدۇر بىرى.
... ...
كۆڭۈل رىشتىسىن كاشغەردىن ئۈزۈپ،
بۇ خوقەند ئارا ئىستىقامەت تۈزۈپ.
... ...

دېگەن شېئىرلىرى شائىر توغرىسىدا بىزنى مۇھىم مەلۇمات بىلەن تەمىنلەيدۇ. ئۇنىڭ شېئىرلىرى ھىجرىيىنىڭ 1331-يىلى (مىلادىيە 1912—1913-يىلى) چاپ قىلىنغان «باياز ھەزىنى»

خسلەت كاشغەرى

1

چاپكوم قىلسا ھەۋەس مەيداندا چەۋگان ئوينىماق،
باش ئۇشلاپ كويىدەكمەن ئىستارەم جان ئوينىماق.

فىكر زۇلفى كوگلۇم ئىچرە سالدى يۈز تەشۋىشكىم،
ئول سەبەبدىندۇر ماڭا مۇنداغ پەرىشان ئوينىماق.

باغبان تۇتغىل غەنىمەت سەرۋى ئىلە گۇل سۆھبەتىن،
كىم ئەمەس ئول سەرۋى گۇلرۇخ بىرلە ئاسان ئوينىماق.

يازغالى كەلكى قازا ئەۋراق رۇخسارىغە خەت،
دۇدى ئاھىم تاشلادى كۆك سارى چەندان ئوينىماق.

قىلمادى مىڭ ئەھدەدنى بىرگە ۋەفا ئول بىۋەفا،
ئەمدى بىلدىم دىلرەبالەر بىرلە يالغان ئوينىماق.

ئى كوگۇل دىلدارىدىن كۆز تۇتمە ئىلپەت نىگاكىم،
مۇمكىن ئەمەستۇر پەرىلەر بىرلە ئىنسان ئوينىماق.

ناز تىغى بىرلە بىسمىل ئەتكەچ ئول قاتىل مېنى،
يار ماڭا خىسلىتا كويىدا ھەريان ئوينىماق.

(«باياز ھەزىنى» 87-بەت)

ناملىق ئەسەرگە تاللاپ بېرىلگەن بولۇپ، بۇ بايازغا يەنە مۇقىمى، ھەزىنى، ناله، شەۋكەت، يۇسۇف سايرامى، فەزلى، ھۇۋەيدا، ئەمرى، فۇرقەت، پىرىمقارى، فىردەۋسى، شاشى، دىلكەش، مۇھەممەد ئەلىخان، سەئىدى، مەخمۇر، مەنزۇر، خىجلەت، ئەسرى قاتارلىق 30غا يېقىن شائىرنىڭ شېئىرلىرى بېرىلگەن. بۇلاردىن فەزلى، مۇقىمى، شەۋكەت قاتارلىقلار ئۆز شېئىرلىرىدا خىسلەتنى مىسلىسىز ھېسابلايدۇ. خىسلەتكە ماختاشلارنىڭ يېزىلىشى، ئۇنىڭ تاشكەنت قاتارلىق جايلاردا ياشىغان ئاتاغلىق شائىرلارنىڭ كۆپ قىسمى بىلەن ئۆزئارا ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتلەردە ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ ئۇيغۇر، ئۆزبېك شائىرلىرى ئارىسىدا تونۇلغان شائىر ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. بىز بۇ «باياز» ئىچىدىكى بىزگە تونۇشلۇق بولغان بەزى شائىرلارنىڭ شېئىرلىرىنى ھەمدە دىنىي پۇراق بەك قويۇق بولغان شېئىرلارنى نەزەردىن ساقىت قىلىپ، بىزگە ھازىرغىچە تونۇشلۇق بولمىغان شائىرلارنىڭ شېئىرلىرىنى كەڭ جامائەتچىلىككە تونۇشتۇرۇشنى مۇۋاپىق تاپتۇق. بۇ ئاپتورلارنىڭ تەرجىمىھالى توغرۇلۇق قولىمىزدا ئېنىق مەلۇمات بولمىغانلىقى ئۈچۈن كىتابخانلارنىڭ ئىزدىنىپ كۆرۈشىنى تەۋسىيە قىلىمىز.

3

نەيلارەم باغۇ چىمەن سەيرى نە جەنان بولماسا،
مىسلى تاۋۇس سىلكىنىپ ھەر يان خىرامان بولماسا،
سەرۋى قامەت ئاززى گۇل خىيىنى رەيھان بولماسا،
چەشمە شەھلا ئۆزى بەرنا شاھى خۇبان بولماسا،
ئۆلمەيىنمۇ ھىجرىدىن جىسمىم ئارا جان بولماسا.

باشىمە تۈشكەن مىنى سەۋدالارىدۇر مۇشكىلىم،
لائەقىل بىر يوقلىمايدۇر قايدا قالدى دەپ قۇلىم،
سەربەسەر ھەسرەتلىرىم شەرھى ئەتكىلى لالدۇر تىلىم،
ئاي يۈزىن بىر كۆرمىسەم ھەر تۈن قاراڭغۇدۇر دىلىم،
رەۋشەن ئولماس كېچىسى تا ماھتابان بولماسا.

بىر يولى رەھىم ئەيلىمەس مەغمۇملىغىمغە دوستلار،
ئايۇ يىللار ۋەسلىدىن مەھرۇملىغىمغە دوستلار،
سورىساڭىز شولدۇر سەبەب مەئدۇملىغىمغە دوستلار،
يىغلامايمۇ بىكەسۇ مەزلۇملىغىمغە دوستلار،
سورغالى ئەھۋالى زارىم بىر قەدىردان بولماسا.

كۆلكە بولدۇم ئىشقى يوق بىدەدلارغە ئانچىنان،
سورماغاي مەخپى كېلىپ ئىفتادە ھالىم بىر زەمان،

2

ئىشت ئەرزىمنى ئەي شاھ زەمانە،
گۇل ئۇلدۇم ھىجر ئوتىغە يانە-يانە.
سەنەملەر ئىچرە يوقتۇر ساڭا مانەند،
ئىرۇرسەن خوبلىغدە يىگانە.
يۇرۇرمەن تابكى ئەي لەيلى ئاسا،
بولۇب ئىشقىڭدا مەجنۇندەك فەنانە.
لەبىڭنى رەشكىدىن لەئل بەدەخشان،
قىزىلدۇر باتمىش ئول گۇياكى تانە.
باقىب يولۇڭغە جانا ئەرتەيۇ كەچ،
ئاقار ئەشكىم كۆزۈمدىن دانە دانە.
يازىب خۇن جىگەردىن ئۇشبۇ ئىنشا،
شەھا قىلدىم ساڭا بۇدەم رەۋانە.
كەرەم ئەيلەب جەۋابىن تىز يازغىل،
بۇ خىسلەت سارى ئى شاھ زەمانە.

(«باياز ھەزىنى» 188-بەت)

4

مۇقمى غەزىلگە مۇخەممەس

خەتىڭ نەزھەتىدە رەيھاندىن قالىشماس،
لەبىڭ لەئل بەدەخشاندىن قالىشماس،
قەددىڭ سەرۋى خىياباندىن قالىشماس،
ئۇزارىڭ باغ رىزۋاندىن قالىشماس،
خىرامىڭ ھۆرۈغىلماندىن قالىشماس.

ئېلىپ كەلدى ماڭا بىر خەت غۇلامىڭ،
ئوقۇپ كۆردۈم دۇئا بىرلە سالامىڭ،
بۇكۈن شاد ئەيلەدى بىھەد پەيامىڭ،
ئەگەر يالغان ئەمەس جەنا كالامىڭ،
شىرىنلىغىدە دىسەم جاندىن قالىشماس.

قىلۇرلار سۇرمە خوشرووۋلار ئىزىڭدىن،
خىجىلدۇر باغ ئارا گۇللار يۈزۈڭدىن،
غەمۇ ھەسرەتتەدۇر ئاھۇ كۆزۈڭدىن،
لەتافەت مەۋج ئۇرار ھەربىر سۆزۈڭدىن،
تېشىڭ ھەم دۇررى غەلتاندىن قالىشماس.

قولومدىن كەتتى ئەكنۇن نامۇسۇ نەڭ،

زەررىچە كۆزگە كۆرۈنمەس خانىمانۇ مالۇجان،
دەربەدەرلىكتە كۆرۈپ يارەب مەلامەن ئەيلاغان،
رازى ئېرمەسمەن مېنىڭدەك تاكى سەرسان بولماسا.

ئۆمۈرلاردۇر تارتارمەن بى مېھرى دىلبەر ھىجرىنى،
باغرى سەندان كۆڭلى قاتتىغ نازپەرۋەر ھىجرىنى،
كۆزلىرى جەللاتۋەش كىرپىكى خەنچەر ھىجرىنى،
چەكمەس ئېردىم بۇ كەبى زالىم ستەمكەر ھىجرىنى،
قەبزەن قۇدرەت ئەگەر ئەۋۋەلدە يازغان بولماسا.

مەن يۈرۈرمەن ئىشقىدا تەئىن مەلامەتلەر بىلەن،
كۆزلەرىمدىن ياش تۆكۈپ ئاھۇ نەدامەتلەر بىلەن،
سەلتەنەت تەختىدە يارىم ئەيشۇ راھەتلەر بىلەن،
چىقسا يۈز خىل تۈرلەنىپ ھۆسنۇ لەتافەتلەر بىلەن،
ئادەم ئېرمەس ئول كىشى كۆرگەندە قۇربان بولماسا.

بۇ جەھاندا بىر پەرى رۇخسار ئۈچۈن خىسلەت كەبى،
بارمۇكىن ئەفسانە بولغان يار ئۈچۈن خىسلەت كەبى،
ئەھدى يالغان بىۋەفا دىلدار ئۈچۈن خىسلەت كەبى،
كېچە-كۈندۈز قان يۇتۇپ ئەشئار ئۈچۈن خىسلەت كەبى،
ئاشىق سادىق ئەمەس ئالەمغە داستان بولماسا.

(«باياز ھەزىنى» 183-بەت)

فزلی

بولۇپمەن غەملەرىڭنى تارتىبان تەڭ،
ياتىپ نەمدە يۇرەكىم باغلادى زەڭ،
مىرادىم بىسمىلىم بەس بىر قارا سەنگ،
نىگاھىڭ تىرى مىژگاندىن قالىشماس.

نىگار دىلنەۋازىم دەردۇ ھەمدەم،
سەن ئەسلا چەكمەگىل ئەندۇھ ئىلە غەم،
خۇداغا شۇكرى ئېتىپ بول شادۇ خۇررەم،
خەتۇخالىڭ ئەمەستۇر خەزىردىن كەم،
دەھانىڭ ئابى ھەيۋاندىن قالىشماس.

چۇ مەن جەنا ساڭا كىم موپتىلادۇر،
جەھان سەنسىز كۆزۈمغە قاپقارادۇر،
تۈنۈ كۈنلار ئىشىم ئاھۇ نەۋادۇر،
جۇدالىغ دەردىدىن تىنماي ئاقادۇر،
سىرىشكىم سۇيى توفاندىن قالىشماس.

ئايا ئى ئاقىلۇ دانا مۇقىمى،
ساڭا بولسۇن بىھىشت يارەۋا مۇقىمى،
مۇھەببەت بىرلە خىسلەت تا مۇقىمى،
نەزەر قىلغاندە نەزمىنگە مۇقىمى،
نەزاكەتتە ئۆمەرخاندىن قالىشماس.

(«باياز ھەزىنى» 185-بەت)

گۈل چاغى خوشدۇر قىلىپ سەير گۈلىستان ئويناماق،
يار ئىلە گۈلشەندە سىرمەستۇ خىرامان ئويناماق.

يار لەئلى بىرلە ئويناب بولماس ئى شەيدا كۆڭۈل،
بەس دېگىل ئىنساب ئىلە ئاسانمىدۇر جان ئويناماق.

تەرفە سەرگەشدۇر سەمەند ناز، سۇرمە تەندانى،
كىم ئاڭا ئادەت ئېرۇر قىلغاندا جەۋلان ئويناماق.

ھەلقە زۇلفۇڭغا چىندۇر كۆڭلۈم ئويناب بەرگەنىم،
يوقسە ئىشق ئاينەسىدە باردۇرمۇ يالغان ئويناماق.

باك ئەمەس گەر تارقاسە ئەشكىم يۈزۈم ئەتراپىغە،
ياشلارغە رەسىمدۇر ھەريان پەرىشان ئويناماق.

كەلدى يادىڭ كۆڭلۈمە ئەشكىم يۈگۈردى ھەر تەرەپ،
تەفلىغە ئادەت ئېرۇر كەلگەندە مېھمان ئويناماق.

ئى كۆڭۈل دىۋانىلىغلار بىرلە خوش تۇت خاتىرىن،
گەر سېنىڭ بىرلە تىلەر ئول تەفلى نادان ئويناماق.

ئىشق ئاساندۇر ۋەلى جان ئويناماق دىشۋار ئېرۇر،
بولھەۋەس ھەم ئوينار ئېردى بولسا ئاسان ئويناماق.

ئېرۇر خىسلەت ئول كاشغەر شائىرى،
كى تۇتىيۇ بۇلبۇل نە ئولدۇر بىرى.

مەزايىنلارى بارچە تەھسىن ئېرۇر،
خەتادىن مۇئەررا بارى چىن ئېرۇر.

بولۇپ شېئىر سۇلتانغە تەبىيەتى،
ئىتائەت ئېرۇر شاھقە نىيەتى.

كۆڭۈل رىشتىسىن كاشغەردىن ئۈزۈپ،
بۇ خوقەند ئارا ئىستىقامەت تۈزۈپ.

بىر ئاي ئەمىر فەلەك ئىقتىدار،
دۇئا كويلىق ئەيلەدى ئىختىيار.

يېتىپ ئاندا چۇن سىيت داراي دەھىر،
بولۇپ تەخت پەرماندە يەتتە شەھەر.

ئېرۇر بۇ ئەزەل ئول خىرەد پىشەدىن،
فەرەھ تاپتى فەزلى بۇ ئەندىشەدىن.

(«باياز ھەزىنى» 86-بەت)

شوکت

ئويناغىل فەزلى ۋەفا نەردىن قوروب جان نەقدىنى،
گەر تىلەر بولسا سىنىڭلە تەبئ سولتان ئويناماق.

(«باياز ھەزىنى» 84-بەت)

مەن ئۇچۇن يۈبەردىڭىز ئۇيىلا مۇشكۇ ئەنبەر خەت،
قىلدى جان مەشامىنى تا يېتىپ مۇئەتتەر خەت.
مۇددەتى ئىدى يولغا ئۇسرۇ ئىنتىزار ئېردىم،
ھەققە شۈكرىكىم بولدى شادلىققە مەزھەر خەت.
ۋادىئ تەمەنناده تۇرفه بىر ئىدىم ھەيران،
مەقسەدىم سارى بولدى ئاخىرده رەھبەر خەت.
بۇ كەمىنە قۇل ئەرزى قايده يەتكۈسى ئېردى،
خىزمەتىڭىزده بولكۈن بولماسا ئىدى گەر خەت.
بۇ شەرارەلىغ كۆڭلۈم ئىچره ئاشيان تۇرمىش،
كۆپ زەمانلار ئۇلمىشكىم ئۇيىلا بىر سەمەندەر خەت.
بىۋەفا كۆزلەردىن ماڭا ياخشىدۇر سەدبار،
بول غەلەت دىېدىم باردۇر بارچە ئەلغه دىلبەر خەت.
گەركىشى فەقىر ئولسا بولغۇسى ئاڭا دەۋلەت،
ۋەرنەگەر غەنى بولسا بولغاي ئاڭا زىۋەر خەت.
كەھكەشاندىن ئاشۇرغاي خوش قەلەمنى قەدرىنى،
كىم سەھەر بەخت ئۆزره كەلدى سەئىد ئەكبەر خەت.
دىل شىكەستە شەۋكەتنى ئاخىر ئەل ئارا قىلدى،
شۆھرەت ئاسمانىده مەسھۇ مىھر خاۋەر خەت.

(«باياز ھەزىنى» 131-بەت)

غەزەللەر

ئى پەرى ھەردەم كۆڭۈل ئازارىڭ ئەيلەر ئارزۇ،
شوخلىقلار بىرلە قىلغان كارىڭ ئەيلەر ئارزۇ.
سورغالى كەلگەيمۇ دەب ئەھۋالىمى ھەر سۇبھى شام،
تەلمۈرۈب يولۇڭغا بول بىمارىڭ ئەيلەر ئارزۇ.
ئايلانىپ ھەردەم باشىڭدىن قىلغالى ئەبراملار،
بۇ جەبىندەڭ جان شەكەر گۇفتارىڭ ئەيلەر ئارزۇ.
تاغ ئارا قەھقەھ ئۇرۇب كەبىك خىرامان زەۋقىدىن،
كۆرسە گەر يۈز نازئىلە رەفتارىڭ ئەيلەر ئارزۇ.
شامى فۇرقەت ئىچرە قالغان مەن كەبى سەرگەشتەلەر،
شادلىق سۇبھى ئۇلان رۇخسارىڭ ئەيلەر ئارزۇ،
قوي قەدەم كۈلبەمغە جانا خەستە جانىن قىلغالى،
ئۇشبۇ زارىڭ دەمبەدەم ئىسارىڭ ئەيلەر ئارزۇ.
يۈرسە تورسا ھەر قاچان بۇ شەۋكەت ئاشفتەھال،
جىلۋەلەر بىرلەن قىلىن ئەتۋارىڭ ئەيلەر ئارزۇ.

(«باياز ھەزىنى» 95-بەت)

مۇۋەششەھلەر

مېنى فىراقىڭىزە مۇنچە مۇبتىلا قىلاسىز،
كى بار جەۋرۇ جەفادىن قەددىم دوتا قىلاسىز،
لوزۇم مەقدە مىڭىزگە فىدا قىلاي جانلار،
كېلىپ قەيۇ كېچە كۇلبەمنى روشنا قىلاسىز.
ئېيتىپ كەرەم دېسەم ئەھدىڭىزە ۋەفا ئەيلەك،
كۇلۇب دېگەيكى ماڭا مۇنچە ئىلتىجا قىلاسىز.
ئەگەر ۋىسالىڭىزى كۆرمەيىن ئۆلۈر بولسام،
ھەنالى قولغە ئەسالار تۇتۇب ئىزا قىلاسىز.
سەفا لەۋ ئارىزىڭىز خانىغە قىلىب مېھمان،
رەمەد رەسىدە كۆزۈمنى قاچان زىيا قىلاسىز.
يىقىلسام ئاھ ئۇرۇپ قەددىڭىز خىيالى بىلەن،
قىيا باقىب بەتتەر ئولغىل دېبان دوئا قىلاسىز.
لەبىمغە جان يېتۇشۇر ۋەسل ئۇمىدىن ئەيتماقدىن،
بۇ ئارزۇدە مەگەر سىز مېنى ئەدا قىلاسىز.
بىزە ھەمىشە تەغافۇل بىلە قىيا باقماي،
رەقىبىمىزگە نېچۈك ئۆزىنى ئاشنا قىلاسىز.
يەقاچۇ غۇنچە ئېتىپ چاكۇ يىغلاسام قانلار،
فىغانىم ئاڭلامايىن ئىشىڭىز بىجا قىلاسىز.
كەمىنە شەۋكەتىڭىز ھالىنى سوراب بىر كۈن،
قاچان دىلىن خۇش ئېتىب بىرغىنە ۋەفا قىلاسىز.

(«باياز ھەزىنى» 6-بەت)

مەتلەبىمدىن مېنىڭ نىشان كەلدى،
يەئىنى مەكتۇب دىلىستان كەلدى.
جان دەمامى مۇئەتتەر ئولدى مەگەر،
ئېلىبان نەفھەئى جەنان كەلدى.
بولبۇل جان نەۋاغە قوزغالدى،
يا ئاڭا بوي بوستان كەلدى.
ئەي كۆزۈم دۇرەخشان بولۇڭىز كىم،
ياردىن تەرفە ئەرمەغان كەلدى.
نامەئى ئەنبەرىن شەمامەلەرى،
مەن ئۇچۇن سۈيى ئەندجان كەلدى.
ھەر سۆزىكىم ماڭا يۇبەرغەن ئىدى،
پەردەئى جان ئارا نىھان كەلدى.
نەفسىدىن ئانىڭ مەسىھ ئاسا،
مۇردە جىسمىمغە تازە جان كەلدى.
ماڭا نىچۇن مەسەررەت ئارتماسكىم،
كۇلبەئى دىلغە مىھمان كەلدى.
قەمەر ئى زىب گەردۇن ئۇچۇن،
مىھر يارىم چۇ تەيلىسان كەلدى.
مەدھىغە چۇن تىلىم ئۇزاتقۇم كىم،
ھەمسەرى مىھر ئاسمان كەلدى.
جۇملە گۇلرۇخلار ئىچرە ئول شەۋكەت،
بىر ئەجەب ساڭا مىھربان كەلدى.

(«باياز ھەزىنى» 236-بەت)

ئۇل دىلرەبانى مەن نىگا شەيداسى بولمايىن،
كۆگۈل خۇش ئۇلماس ئارىز بەيزاسى بولمايىن.
مىھر رەخنى كۆرگەچ ئانى مەسىھۇ ئايىنە،
ئۇلدەمدە نىگا مەھۇ تەماشاسى بولمايىن،
ئاشفتە بولمادىم مېنى باشىمدە بىردەمى،
ئۇل مەھلەقانى زۇلفىنى سەۋداسى بولمايىن.
نالان ئۇلۇب باغىرنى فىراقىدە ئىزمەدىم،
يادىمدە قەمەرىدەك قەددى زىباسى بولمايىن.
جانىم بەدەندە بىر نەفەسى تابماغاي قارار،
تا بۇ ۋەرەقدە ۋەسفىنىڭ ئىنشاسى بولمايىن.
ئەسلا فەراغەت ئىلە دەمى تۈزمەدىم نىشات،
باشىمدە تاكى يۈزمىڭ ئەلالاسى بولمايىن.
نىچۈن قارار تابقۇسى شەۋكەت خامۇش ئۇلۇب،
تا كويى يارى مىسكنۇ مەئۋاسى بولمايىن.

(«باياز ھەزىنى» 103-بەت)

غۇززالان كۆزلەرىڭدىن ئاھۇيى تاتار ئايلانسۇن،
خىرامىڭدىن دەمادەم كەبكى خۇش رەفتار ئايلانسۇن.
لەبى شەكەرەفشانىڭ سۆزغە ئاچقىل ئەي پەرى تاكىم،
قىلۇبان جانلارنى تۇتى ساڭا ئىسار ئايلانسۇن.
ئامان بولغىل بالالاردىن ئايا شوخ زەمان مەن،
باشىڭدىن تا قىيامەت گۇنبەددەۋار ئايلانسۇن.
مۇئەنبەر كاكۇلىڭ تارقات كۆرۈپ رەيھان ئىلە سۇنبۇل.
ئەسرى بولسۇن ھەر كۇندە يۈز مىڭ بار ئايلانسۇن.
خىيابانلاردە ھەردەم قەد چېكىپ قىلغىل تەماشالار،
قەددىڭنى تا كۆرۈپ سەرۋى سىپەھى بىسيار ئايلانسۇن.
ئۇمىدىم شولكى ھەر كۇن يوقلابان كۇلبەمغە كەلگەيسەن،
باشىڭدىن تاكى جانىم مىڭ يولى ئەي يار ئايلانسۇن.
نىچۇك شەۋكەت سارىغە باقماغايسەن لوتنى ئىلە گاھى،
ۋەيا يولدىن سىنى ئازدۇردىمۇ ئەغيار ئايلانسۇن.

(«باياز ھەزىنى» 96-بەت)

بولبۇل ئاسا دىلرەبالار گۈل يۈزىن نالانىمىز.
ياسمەن رۇخسارەلەر ھىجران چېكىپ ئۆلسەك ئەگەر،
بىز كەبى بىكەسنى شەۋكەت كىم بەرۇر تادانىمىز.

(«باياز ھەزىنى» 116-بەت)

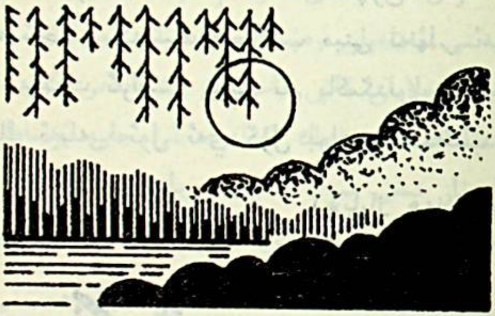

ئىشق ۋادىسىنى بىر مەجنۇن بىساماندىمىز،
قايدە بولساق لەيلى ئاسالار يۈزىن ھەيرانىمىز.
بادەئى ئىشق مەجازى بىرلە دايىم مەست ئولۇب،
بىلمەگەيمىز كىم قەيۇ گۇلچىھرەنى جۇيانىمىز،
دايىما زەھەر ئەلەمدۇر كامىمىزدە نىگاكىم،
ئول شەكەر لەب بىۋەفا ھىجرانىنىڭ مىھمانىمىز.
ئاھىمىز ئوتلۇغ ئەلەم كۆز ياشىمىز خەيلۇ ھەشەم،
گويىيا رەنجۇ مۇشاقەت شەھرىنىڭ سۇلتانىمىز.
لالە كون ئەتلەس قەبالار يادى بىرلەن قان ساچىب،
چون شەفەق شام غەرىبان كوشەسىن گىريانىمىز.
ۋالەيۇ شەيدايى ھەربىر زولفى ئەنبەر بويى ئولۇب،
رىشتەئى مەۋھۇمدەك بولدى تەن ئەريانىمىز.
ھەمدەمى بولساڭ دەمى مىژگان ئەسالارنىڭ ئەگەر،
قالماغاي غەملىك كۆڭۈلدە زەررەچە ئەرمانىمىز.
ئاتەش رۇخسارەلەرنىڭ ئىشقىدە ئۆمۈر ئۆتكەرىب،
دەھر ئىلىن سەردەفتەرىنىڭ بىر ئەجەب نادانىمىز.
بولماغايمىز ئىشقسىز بىدەرتلەرنىڭ مەھرەمى،
تاكى رەسۋالىغنى سەربازارى ئانىڭ سەرسانىمىز.
قافى ئىشق ئاستىدە ئەنقادەك بولۇبمىز بىنىشان،
بۇ سەبەبدىن كىشۋەرى شۆھرەتنى تەنھا خانىمىز.
ئەلبەتتە كويى ۋەفادىن ياتماغايمىز زەررەچە،
جانىمىز چىققۇنچە تا بۇ كوچە سەرگەردانىمىز،
رەۋزەئى راھەتتە تۇزمەي لەھزەئى ئەيشۇنىشات،

ئېتىپ سەيرى چىمەن فەسلى باھاران ئوينامايسىزمۇ،
قەدۇمىڭىزدىن ئەيلەب گۇلنى خەندان ئوينامايسىزمۇ.
رەمۇزۇ نازى دىلبەرلىكنى ھەردەم ئاشكارا ئەيلەب،
قەدەم بىر-بىر باسىب ھەريان خىرامان ئوينامايسىزمۇ.
تۇتار گۇلشەن يولىڭىزغە ھەزاران چەشم نەرگەسىدىن،
بارىب تا غۇنچەلار باغرىن قىلىب قان ئوينامايسىزمۇ.
ۋەفا رەسمىن تۇتۇبمەن بىنەۋانى كۆڭلىنى ئاۋلاب،
بولۇپ بىر كېچەسى كۇلبەمغە مىھمان ئوينامايسىزمۇ.
قارا كاكۇلنى تاشلاب غازەدىن يۈزغە چېكىب زىننەت،
قىلىب سۇنبۇل بىلە نەستەرەنى يەكسان ئوينامايسىزمۇ.
جەمالىڭىزنى شەمئىدىن بېرىب كۇلبەمغە رەۋشەنلىك،
كى يەئنى ئەيلەبان رەشك گۇلىستان ئوينامايسىزمۇ.
ئىشارەت ئەيلابان قاش ياسىدىن مىژگاندىن ئوق ئېتىپ،
جەراھەتلىك دىلىم چاك ئەيلەب، ئى جان ئوينامايسىزمۇ.
نىگارا، ناز تىغى بىرلە شەۋكەت باشىنى ئالىب،
ئاتىب چۇن گۇيى مەيدان ئىچرە چەۋگان ئوينامايسىزمۇ.

(«باياز ھەزىنى» 189-بەت)

غازە تا چىكىب يۈزغە ئەيلەدىڭ مېنى شەيدا،
تۈشمەسۈنمۈ ئەل ئىچرە سەد فىغانۇ ۋاۋەيلا.
لەھرە قاشىمە كەلمەي ئۆرتەدىڭ مېنى ۋەھكىم،
نى بولۇركى رەھىم ئەتسەڭ لوتىف ئىلە باقىب گاھا.
ئەيلەدىڭ كۆڭۈل مۇرغىن بىر باقىش بىلەن بىسمىل،
ئانى زىب فىترەك ئەت، ئالىب ئەي كۆزى شەھلا.
مەن تىلەب ۋىسالىڭنى نالە چەكتىم ئانداقكىم،
ئاڭلادى ھەممە ئادەملىك سەندە يوق پەرۋا.
خامە ۋەسفىڭ ئىنشاسىن تا يازاردە كاغەزغە،
مەندىن ئەۋۋەل ئول يىغلاب سالدى باشىمە سەۋدا.
ئەۋۋەلى ئەسىر ئەيلەب دام ئىشقىڭا نىچۈن،
تاشلاب ئاخىرى كەتتىڭ يىغلاتىب مېنى تەنھا.
نەزىم شەۋكەت ئارايىش تابتى نام پاكىڭدىن،
ۋەسفىڭ ئەيلەب ئول ئەي گۈل بولدى ئەندەلىب ئاسا.

(«باياز ھەزىنى» 125-بەت)

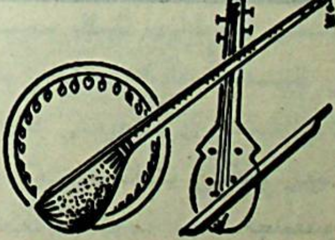

رەھىم ئەيلەگىل كۆپ ئاقۇزماي كۆز ياشىم،
كىم قالمادى ھىجرانىڭغە بەرداشىم،
گۇل يۈزىڭسىز ئەفغان ئېرۇر يولداشىم،
ئۆزنى مۇنچە نامىھرىبان ئەيلەدىڭ.

ۋەسلىڭ بىلەن ئېردى جانا ھەياتىم،
فىراقىڭدە كەتتى سەبرۇ سەباتىم.
ئەمدى سەنسىز ياخشىراقدۇر مەماتىم،
تاشلاپ كېتىپ جىسمىم بىجان ئەيلەدىڭ.

شەۋكەتتىن ئالمادىڭ ئەسلا خەبەرلەر،
ئىشتمەدىڭ نالەسىنى سەھەرلەر،
يىغلاپ ئېردى يادىڭ بىلەن جىگەرلەر،
گۇنچ غەمدە دىدەگىريان ئەيلەدىڭ.

(«باياز ھەزىنى» 100-بەت)

مۇرەببەلەر

بەرقىئى ئاچىب يۈزنى تابان ئەيلەدىڭ،
ھەرسۇ خىرام ئەيلەب جەۋلان ئەيلەدىڭ،
نەرگەس كەبى كۆزۈم ھەيران ئەيلەدىڭ،
سالماي نەزەر تۇرفە نالان ئەيلەدىڭ.

كۆلبەمغە قويمادىڭ ئەسلا قەدەملەر،
ئاشۇردىڭ ئۆزگەدىن ماڭا ستەملەر،
ۋادەرىغا، ئەلگە ئەيلەب كەرەملەر،
رەشك ئوتىغە باغرىم سوزان ئەيلەدىڭ.

تا ئالدىمدىن كېتىب يەنە كەلمەدىڭ،
ھىجرانىڭدا نەلەر چەكتىم بىلمەدىڭ،
قىلغان فەيمانىڭا ۋەفا قىلمادىڭ،
دىدەگىريان سىنە بەريان ئەيلەدىڭ.

تاكىم كەتمەكلىككە تابتىڭ بەھانە،
كۆزلەرىمدىن ياشلار ئۇلدى رەۋانە،
تاشلاب كەتتىڭ مېنى ئەيلەب دىۋانە،
مەكانىمنى بەيتۇلھەزەن ئەيلەدىڭ.

يانداشمادىڭ قىلىب پەرۋا نە بولدى.

چەكسەم ناگەھ كۆككە يېتەر فىغانىم،
ھىجرىڭ تارتىب قالدى رەمەقدە جانىم،
ئۈپىتاي دېسەم ساڭا سەرنىھانىم،
دوُچ كەلمەدىڭ ماڭا تەنھا نە بولدى.

ئەي شەۋكەتىنىڭ كۆزىن ئاقوُ قاراسى،
بىدەۋا دەردىنىڭ سەنسەن دەۋاسى،
ئايا نازۇك ئەدالارىنىڭ سەراسى،
بىمارىڭا باقساڭ قەيا نە بولدى.

(«باياز ھەزىنى» 169-بەت)

قەتئىي نەزەر قىلدىڭ جەنانە بولدى،
كېلۇر ئېردىڭ سوراب كاھانە بولدى،
مەھزۇنىڭغا باقماي ئەسلا نە بولدى،
بىر دىيمەدىڭ ھالىڭ ماڭا نە بولدى.

گۈل يۈزىڭسىز ئىشىم دايىم فىغانلار،
لەئلىڭ خىيالىدە دىل بولدى قانلار،
دىلدا قالدى كۆرمەي يۈزىڭ ئارمانلار،
ھاسىل قىلساڭ بىر مۇددىئا نە بولدى.

ئى لەتافەت گۈلزارىنىڭ گۈلنارى،
ۋەي مەھلىقالارنىڭ كۆزى خۇمارى،
ھېچ سورىمادىڭ ئەھۋالىمنى بىر بارى،
ئى سۇلتان مەلىك ۋەفا نە بولدى.

بىر كۆلۈب باقىشىدە دىۋانە قىلدىڭ،
يۈزىڭگا نەرگەسىدەك ھەيرانە قىلدىڭ،
ئاخىرىدا مېنى بىگانە قىلدىڭ،
شۇنداق مۇئەددى ئەھدۇ ۋەفا نە بولدى.

ئاشىفتە ھال ئولدۇم كۆرمەي جەمالىڭ،
خىيالىمدىن نەرى كەتمەس خىيالىڭ،
ئەسلا ئىشتمەدىم شىرىن مەقالىڭ،

مەن كەبى بىمار ھەجرىن گاھ يوقلاب كەلماسە،
نۇش داروۋي ۋىسالىدىن دەۋالار قىلماسە،
ئول پەرى ئەغيار بەزمىدىن دەمى ئايرىلماسە،
دەردۇ غەم ئىشقىدا كۆنكۆندىن فۇزۇنراق بىلمەسە،
بىر مۇسۇلمانىنى ئۆزىغە مۇبتىلا ھەم قىلماسۇن.

ۋەسلى يادى سىز دەمى، مەن بولمادىم دىلشادىكىم،
دامى ئىشقىدىن يەنە ھىچ بولمادىم ئازادىكىم،
شاھ ھىجرانىدا كۆز تۆكتى ئەيلەب بادىكىم،
يىغلىماقدىن خەيرە بولدىيۇ دىمىش فەر يادىكىم،
كۆزگە باسقان ئىزلارىمنى تۇتىيا ھەم قىلماسۇن.

تا تۇشۇب ئىشقى كۆڭۈللەر ئىچرە غەم كۆزلەردە نەم،
قاشلارى يادى بىلەن قەددىم كەماندەك بولدى خەم،
ئەمدى ئۆلتۈرگەي يۈزىن بىر كۆرمەسەم رەنجۇ ئەلەم،
قۇچماسام نازۇك بەلىدىن بىر يول ئاخىر مۇنچە ھەم،
قامىتىمنى غەم يۈكى بىرلەن دۇتا ھەم قىلماسۇن.

كەچتى دەپ ھالىڭ نىچۇك كۆرگەندە گاھا سورماسە،
ئول پەرى مىھرۇ ۋەفادىن شەمئەئى بىلگۈرمەسە،
مۇبتىلالارنى سەركويىدىن ئەسلا يۈرمەسە،
گەر كەف پايىغە قويماققە مۇناسىب كۆرمەسە،
يىغلاتىب كۆز ياشمى رەڭ ھەنا ھەم قىلماسۇن.

مۇخەممەسلەر

مۇقىمى غەزىلىگە مۇخەممەس (1)

سورماسا ھالىم فىراقىدا ئەدا ھەم قىلماسۇن،
مەن گەدانى ئۇل شەھ ئۇزىغە ئاشنا ھەم قىلماسۇن،
بىگۇناھلار قەتلىغە قاشلارنى يا ھەم قىلماسۇن،
يار ئەگەر لوتۇ ئەيلەمەس جەبرۇ جەفا ھەم قىلماسۇن،
قىلماس ئىرسە ماڭا غەيرىگە ۋەفا ھەم قىلماسۇن.

ئىستەبان ئەفغان چېكەر چاغىمدا ئانى چۇن جەرەس،
رەھىم ئېتىب ئەھۋالىمە يىغلاشتىلار مۇرغۇ مەگەس،
ئەمدى ھىجرانىن چېكەرگە تا بۇ تاقەت بولدى بەس،
سۇنبۇل زۇلفى كەبى ئاشفتە ئەيلەب ھەرنەفەس،
كاكۇلىدەك رۇزگارىمنى قارا ھەم قىلماسۇن.

تا كېيىب ياشىل قەبا بىباك ئۇلۇپ ئۇل نازىنىن،
ناز تىغىدىن شەھىد ئىشق قىلدى ئىشق ئىلىن،
شەمئ ۋەسلىدىن يارۇتماس بولسا ئاشىقلار ئۆيىن،
گەر ئىشتەمەس بولسا باغلاردا فىغانۇ نالەسىن،
گۇل يۈزىن كۆرسەتمەسۇن بۇلبۇل نەۋا ھەم قىلماسۇن.

مۇقىمى غەزىلگە مۇخەممەس (2)

قەددىڭنى بەندەسى سەرۋى خىيابان ئۇلدى بىر مەنمۇ،
كۆرۈپ لەئلىڭ چىمەندە غۇنچە دىل قان ئۇلدى بىر مەنمۇ،
يۈزۈڭنى كۆردىيۇ ئىشق ئەھلى گىريان ئۇلدى بىر مەنمۇ،
ئەسىر چەشمىڭ ئاھۇيى بايابان ئۇلدى بىرمەنمۇ،
كۆرۈپ ئايىنەلار ھۆسنۈڭگا ھەيران ئۇلدى بىر مەنمۇ.

قايان باردىڭ مېنى تا مۇندە تاشلاب تۇرفە داغ ئەيلەب،
فىراقىڭ ئىلكىدە قويدىڭۇ بىدماغ ئەيلەب،
تەماشايى چىمەن قەسدى بىلەن كۆڭلۈڭنى چاغ ئەيلەب،
رەخ ئاچتىڭ پەردەدىن ئۇل سۇبھىكىم بىر سىرى باغ ئەيلەب،
قالىب خىجلەتتە گۇلى چاك گىرىبان ئۇلدى بىر مەنمۇ.

تاپىلماس نازىنىنلار ئىچرە دىلبەر سەندەك ئازادە،
كى مەسەللىك بولمادى مەنزۇرىم ئەي جان ئۇشبۇ دۇنيادە،
كۆزۈڭ مەستۇ ھەمىشە ئالغالى جانلارنى ئامادە،
كۆيەر جانلار نە تەنھا ئىشقىڭ ئوتىدىن كى سەھرادە،
تۇشۇب باغرىغە يەكسەر لالە سوزان ئۇلدى بىر مەنمۇ.

ئەمەسمۇ چاكىرىڭ جانا سېنى بۇ بارچە ئىمسالىڭ،
تەكەللۇم ئەيلەسەڭ تۇتىئى خوشگۇلار بولۇر لالىڭ،

شۇم رەقىبدىن ئايرىلىپ ۋەسلىنى گەر كۆرسەتمەسە،
ئىشقدا ھالىم بىلىپ ۋەسلىنى گەر كۆرسەتمەسە،
شەفقەت ئىزھارىن قىلىپ ۋەسلىنى گەر كۆرسەتمەسە،
يەككە بىر ئاخشام كېلىپ ۋەسلىنى بىر كۆرسەتمەسە،
رەڭگى رويىمنى بۇ يەڭلىغ كەھرەبا ھەم قىلماسۇن.

بولمادى يادىدە كۆڭلۈم بىردەم ئاھۇ زارىسىز،
ئەشك ھەسرەت رىز ئۇلۇب كۆز بولمادى خۇنبارىسىز،
ئاھكىم شەۋكەتنى ھالى نە كىچەر دىلدارىسىز،
كەلمەسە كۆڭۈل سۇراب گاھى مۇقىمى ئەغيارىسىز،
بۇيلا ئەۋۋەل ئىشق ئوتىن دىللارغە جا ھەم قىلماسۇن.

(«باياز ھەزىنى» 111-بەت)

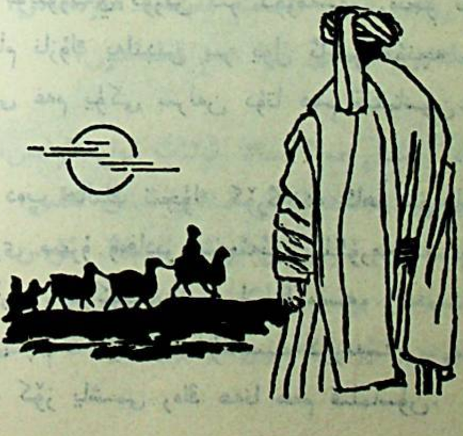

زەۋقى غەزىلىگە مۇخەممەس

دىلا دۇنيا نىشاتى قانە باتقانىڭا ئەرزىرمۇ،
ئاچىلساڭ گۇل كەبى گۇلشەندە سولغانىڭا ئەرزىرمۇ،
چۇ قارۇن مالى دۇنيا لەھزە تۇغيانىڭا ئەرزىرمۇ،
گۇناھ قىلماقدە ئى تەن ئويلە كۆيگەنىڭا ئەرزىرمۇ،
بۇ يەڭلىغ مىڭ يىل ئۆمرۈڭ بىر يول ئۆلگەنىڭا ئەرزىرمۇ.

تەرىقەت يولىغا كىرگىل دەمى بىر رەھنەما ئىستەب،
تاپارسەن ئۇشبۇ يولدە ھەرنە بولسە مۇددىئا ئىستەب،
كىزەرسەن تابكى مالى جەھاننى بارھا ئىستەب،
يۈرەرسەن ئەيش بىرلە لەززەت نەفسىۇ ھەۋا ئىستەب،
جەھان شىرنىلىكى يا تەلخەئى جانىڭا ئەرزىرمۇ.

كەچۈردۈڭ بارچە ئۆمرىڭ ياخشى يەب ياخشى كىيىشلارغە،
ھەمىشە گىنەدىن كۆڭلۈڭ تولا تەڭ غەلۇ غەشلەرگە،
ئۆلۈم يادىڭا كەلمەس ئۇشبۇ ئۆتكەن يازۇ قىشلارغە،
يىگىتلىك قوۋۋەتىنى سەرف ئېتىب بىھۇدە ئىشلارغە،
قېرىغان ۋاقتىدەكى ئەفسۇسۇ ئەرمانىڭا ئەرزىرمۇ.

كېتەر بولساڭ جەھاندىن قولدە بولماي ئاخىرەت رەختى،
نە سۇد ئولغاي ساڭا ئولدەمدە قىلماق گىريەئى يەختى،

بۆلاي چۈن خاكى رەھ قويساڭ قەدەم يوللاردە پامالىڭ،
نە يالغۇز مەن ئەسىر ھەلقەئى زۇلفۇ خەتتۇ خالىڭ،
لەبىڭغە بەندە ھەم لەئىل بەدەخشان ئۆلدى بىر مەنمۇ.

تىلەب ۋەسلىڭنى ھەر دەم ئاھ ئۆرۆب يۈرگەندە ئەيىب ئېرمەس،
زۇلال ئىستەب لەبىڭدىن قان يۇتۇب يۈرگەندە ئەيىب ئېرمەس،
جەفا ئەغياردىن ھەردەم چىكۆب يۈرگەندە ئەيىب ئېرمەس.
كويۇڭدە بەندەلەردەك ساۋرۇلۇب يۈرگەندە ئەيىب ئېرمەس.
ساچىڭدىن سۇنبۇلۇ رەيھان پەرىشان ئۆلدى بىر مەنمۇ.

قاچانكىم زىب ئۈچۈن دۈررى رەخىڭدىن تاشلادىڭ شەھەر،
ئانىڭ ھەر ھەلقەسى پايى خىرەدغە بولدى بىر چەنبەر،
ھەيات تازە بەرگەي مۆردە تەنگە سۆزىڭ ئى دىلبەر،
كۆرۆپ رەمزۇ تەبەسسۇم بۇ ئىكەن دەب ھۆسۈن يۇسۇفلەر،
گىرىفتار ئۇشول چاھ زەنەخدان ئۆلدى بىر مەنمۇ.

ھەمىشە شەۋكەتۇ شان شوكۇھۇڭدىن تولۇب ئالەم،
ئىلاھا، بولماسۇن بۇ دەۋلەتىڭ دارايۇ جەمدىن كەم،
تەلەبكار ۋىسالىڭ يار ئېرۇر جەننا ھەممە ئادەم،
جەمالىڭ لەززەتىدىن مۇژدەلار تابقان ھەرىفلار ھەم،
كېلىب ئانلار مۇقىمى يېڭى قورغان ئۆلدى بىر مەنمۇ.

(«باياز ھەزىنى» 57-بەت)

کی يەئنی راھەت ئەفزا ئەيلەدی ئەشئارىن ئى زەۋقی،
ئاتا قىلسۇن ساڭا ھەق لوتنى ئىلە دىدارىن ئى زەۋقی،
تىرىكلىك بارىدە ئىستە ھەقىقەت يارىن ئى زەۋقی،
مەجازىلارنى سوزۇ ھىجرانىڭا ئەرزىرمۇ.

(«باياز ھەزىنى» 61-بەت)

گۇناھدىن قىلماساڭ گەر تۆبە بولماس سەنچە بەدبەختى،
جەھاننى گىرۇدارى سەلتەنەتتە شاھلىق تەختى،
قارا يەر ئاستىدە بىر كىچە ياتقانىڭغا ئەرزىرمۇ.

كۆڭۈل سۆيگەنىدەك بولسا جەھاندا ھەرنە ئامالىڭ،
فەلەك تەختى ئارا خۇرشىد ئەگەرچە بولسا پامالىڭ،
كەچۇرسەڭ كامرانلىق مەندىدە ماھ ئىلە سالىڭ،
تەئەددى زۇلۇم بىرلە جەمئى قىلغان مۇلۇك ئىلە مالىڭ،
كېتەر فۇرسەتتەكى ئەھال پەرىشانىڭغا ئەرزىرمۇ.

ئەگەر بولسا دەمادەم ئىززە ئىلە جاھىڭ زىياد ئۇزرە،
چۇ خۇرشىد ئولسا قەدرىڭ كەتسە نامىڭ بىلاد ئۇزرە،
سۇلايماندەك يۇرۇب سەير ئەيلەسەڭ ئالەمنى باد ئۇزرە،
مىنەر بولساڭ سىھھەتلىكتە ئەگەر تازى نىژاد ئۇزرە،
ياغاچ ئات پىكرىنى قىلغىل كى جەۋلانىڭغا ئەرزىرمۇ.

يۇرۇب غەفلەت ئارا ئۆمرىڭ ئىنچۇك قەدرىنى بىلمەيسەن،
خۇداغا نەيلەبان مىھرابى تائەتكە ئىگىياسەن،
ئۆلۈم يادىڭغا كەلمەس يا ئانى كۆزىڭگە ئىلمەيسەن،
ئىرۇر مەشرىقتە خۇرشىد ھەياتىڭ تۆبە قىلمايسەن،
چىقار بولغاندا مەغرىبتىن پۇشايمانىڭغا ئەرزىرمۇ.

بۇ نەزمەڭ ئىچرە شەۋكەت قىلدى زەۋق ئىزھارىن ئى زەۋقى،

سەن مەندىن ئەتتىك تا قەتئ ئۈلفەت،
ئۇل لالە يەگلىغ باغرىمدە قات-قات،
باز ئۈستىنە باز داغلار نىهاندۇر.

دەرت ئىلە كۆلفەت كۆپتۇر دىلىمدە،
هەم سۆز فۇرقەت كۆپتۇر دىلىمدە،
سەنسىز مۇشەققەت كۆپتۇر دىلىمدە،
ئارمانۇ هەسرەت كۆپتۇر دىلىمدە،
دىسەم تۈگەنمەس گۇياكى كاندۇر.

بەزمىغە بارىپ جەنا رەقىبىم،
زەهراب غەمنىنك قىلدىك نەسىبىم،
گاهى مىنىك هەم بولغىل قەرىبىم،
سەن سەن هەبىبىم هازىق تەبىبىم،
دەردىمغە بىشەك بول بىگۇماندۇر.

مەن سارى باقماي كىبرۇ هاۋادىن،
دۈشمەنلەرىمنىك بەردىك مۇرادىن،
قىلساك نە بولغاي مەن خەستە ياردىن،
شاها غۇلامىك پەريادۇ دادىن،
سورمايسەن ئەسلا قانداغ زەماندۇر.

هىجرىڭدە قالىپ يەتمەي ۋىسالە،

خسلەت غەزىلىگە مۇخەممەس

ئىشقىڭدا مەندەك كىم ناتىۋاندۇر،
رەڭگىم غەمىڭدىن چۇن زەئىفىراندۇر.
فىكرىدە لەئلىڭ دىل تولا قاندۇر،
ھىجرىڭدە ئى يار كارىم فىغاندۇر،
تىنماي كۆزۈمدىن ئەشكىم راۋاندۇر.

قىلغىل نەزارە جەنا ماڭا ھەم،
كىم يەڭدى ئاخىر يالغۇز تاپىپ غەم،
تاكى قىلۇرسەن ئاھۇ كەبى رەم،
تارتىپ جۇدالىغ دەردىن دەمادەم،
ھالىم خارابۇ رەڭگىم ساماندۇر.

جەنا ئۆزۈڭسەن شەپقەتلىۇ يارىم،
تارتىپ غەمىڭنى كەتتى مادارىم،
دايىم قاراڭغۇ سەنسىز نەھارىم،
ئەيلە تەرەھھۇم ماڭا نىگارىم،
ئەھۋالى زارىم ساڭا ئاياندۇر.

بولغىل نە يەردە بولساڭ سالامەت،
ئۆمرۈڭنى قىلسۇن تەڭرىم داۋامەت،

يۈسۈف غەزىلىگە مۇخەممەس

تاكى ھۆسنىڭ گۈلشەنىغە بولدى زىنۋەر كاكۇلىڭ،
ئالەم ئىچرە شورۇغەۋغا سالدى يەكسەركاكۇلىڭ،
بولدى ئالەم مۈشكى بۇي يايدىڭ مۇقەررەر كاكۇلىڭ،
كىچە تەبرەندى سەبادىن ئى سەمەنبەر كاكۇلىڭ،
گۈل يۈزۈڭ ئەترافىدا چۈن سۈنبۈلتەر كاكۇلىڭ.

ئويلاكىم ئايىنە باردۇر ھۆسنىگە ھەيرانلارىڭ،
ئى كەمان ئەبرۇ نىچۇك مەن بولمايىن قۇربانلارىڭ،
ئەيشى ئىشىگدۇر سىنىڭ، دەۋران سىنىگدۇر دەۋرانلارىڭ،
بىر تەرەپ تاراجى دىلغە سەف چېكىپ مىژگانلارىڭ،
بىر تەرەفدىن دەستە دەستە چەكتى لەشكەر كاكۇلىڭ.

دايىما بولسۇن سىنىڭ خەللاقى ئالەم ياۋەرىڭ،
ھەردەمى ئارتسۇن شۇكۇھ ئىلە يەنە زىبۇفەرىڭ،
جۈملە ئاشىق ئاجىز ئىلە باردۇر سىنىڭ خاك دەرىڭ،
ھۆسنى شاھى سەن تەمامى خوبلار فەرمانبەرىڭ،
رۇخدىن تا شامۇچىن قىلدى مۇسەخخەر كاكۇلىڭ .

مىھرى رۇخسارىگدىن ئالغىل پەردە بولسۇن ئاشكار،
ئىشق ئىلى بارىنى قىلغىل زەررە يەگلىغ بىقەرار،

دايىم ئىشىمدۇر فەريادۇ نالە،
تۇشتۇم غەمىگدىن رەنجۇ مەلالە،
ئى جانەجانىم قىلدىم ھاۋالە،
تەگرىغە بولگۇن ھەركىم ياماندۇر.

فۇرقەت ئوتىغە ئۆرتەندى شەۋكەت،
غەرق ئەتتى جىسمىن توفانى ھەسرەت،
قىل ئاگا شەپقەن فۇرسەت غەنىمەت،
گۇلدەك يۈزۈڭنى ئىشقىدە خىسلەت،
بولبۇلغا ئوخشاش كارى فىغاندۇر.

(«باياز ھەزىنى» 155-بەت)

ئەسرى غەزىلىگە مۇخەممەس

تەجەللى تۇۋرىدىن بىر ئەرزى دىدار ئەيلەمەيسىزمۇ،
مۇھەببەت ۋادىسى سەرگەشتەسىن يار ئەيلەمەيسىزمۇ،
مەسھالىق ئىشىن بىر دەمدە ئىزھار ئەيلەمەيسىزمۇ،
سەھى سەرۋى مەزارىم ئۈزرە رەفتار ئەيلەمەيسىزمۇ،
مېنى خاكى ئەدەمدىن ئەمدى بىدار ئەيلەمەيسىزمۇ.

تەرەھھۇملار بىلە دىلخەستەلار ھالىن سوراب گاھا،
رەقىب روسىيەھنى باخەبەر قىلماي بولۇپ تەنھا،
تەراب ساچلارنى تاشلاب ھەرسارى بىزگە سالىب سەۋدا،
لەب شىرىنۇشكەر خەندۇ قەند ئالۇد ئىلە جەنا،
كۆلۈب تۇتى سىفەت ئاغاز گۇفتار ئەيلەمەيسىزمۇ.

تەغافۇل شىۋەسىدىن يانمادىڭىز ئىجتىناب ئەيلەب،
دېمەيسىز ئاشىقە رەھم ئەيلايىن تەرك ئىتاب ئەيلەب،
نە بولغاي كەلسەڭىز يۈزلارىنى ھەمچۈن ئافتاب ئەيلەب،
ئۇيالىب گاھ ياتىپ گاھ ئۆزىنى پىچتاب ئەيلەب،
باقىب ئايىنە يەڭلىغ مەھۋەدىدار ئەيلەمەيسىزمۇ.

قەددىڭىز رەۋنەقى سىندۇردى ئول سەرۋى خىيابانىنى،
يۈزىڭىز تەلئەتىدىن يەكسەر ئوت ئالدى گۈلىستانىنى،

دەۋلەت ھۆسنۈڭ كەمال ئەۋجىدە بولسۇن پايىدار،
تىرەدىن مەرغۇلە ئاچقىل نافەدىن مۇشكى تەتار،
تاكى قىلسۇن جان دىماغىنى مۇئەتتەر كاكۇلىڭ.

قەددى شەۋكەت بولدى خەم جەنا قاشىڭنى ياسىدىن،
بىر سېنى دەپ كەچتى ئاخىر مەنزىلۇ مەئۋاسىدىن،
نىچەلار بىمار ئىشقىڭدۇر كۆزىڭ شەھلاسىدىن،
ئەلغە يۈز شورۇجۇنۇن خالۇ خەتتىڭ سەۋداسىدىن،
يۇسۇف بىچارىنى قىلدى قەلەندەر كاكۇلىڭ.

(«باياز ھەزىنى» 70-بەت)

قەچان بىر كىچە لوتۇ ئەيلەب بولۇرسىز ياخشى مىھمانىم،
ئېرۇرسىز ھۆسنى ئەفلاكى ئارا چۇن ماھتابانىم،
نەزاكەت باغىدە ئەي نەۋ نەھالۇ تازە جەۋلانىم،
ئەسرى كۇلبەسىنى رەشك گۇلزار ئەيلەمەيسىزمۇ.

(«باياز ھەزىنى» 55-بەت)

تىلەب ۋەسلى ئۆيگە شەفقەت بىلە مەن كەبى نالاننى،
مۇئەنبەر مۇشكپەرۋەر ئەتىرسازلىق پەرىشاننى،
سالىب بويىنۇمغە كاكۇللارىنى زوننار ئەيلەمەيسىزمۇ.

شىكەرخا توتىدەك سۆز سۆزلىماقغە ئاچىبان تىلنى،
بېرىب گۇلگۇنەدىن تا يۈزغە زىننەت كۆيدۈرۈب ئەلنى،
كېلىب بىر كېچە بىزنى كۇلبەمىزغە سەير ئېتىب دىلنى،
تەراب ساچىنى، سىلاب يۈزنى، سىقىب گۇلدەستەدەك بەلنى،
قاقىب قاشنى، قىسىپ كۆزلارنى خۇمار ئەيلەمەيسىزمۇ.

خىرەدنى قولدىن ئىلتار كۆزلەرىڭىز بىر نەزەر بىرلە،
نەزاكەت گۇل قىلۇر قەدد چەكسەڭىز تەرز دىگەر بىرلە،
قۇياش بىرلە مۇناسىب سىز نە ھەربىر سىمبەر بىرلە،
خىرام ئەيلاردە ساز، نازۇ تەرز ئىشۋەلەر بىرلە،
ئۇشاتىب سەرۋىنى تۇبىنى ھەمۋار ئەيلەمەيسىزمۇ.

دىل دىۋانىلارنى سەيدىغە كاكۇلنى دام ئەيلەب،
ئادايۇ ناز ئىلە رەسىم پەردەلىغنى تەمام ئەيلەب،
كۇلۇب باقىب ئۇيالىب رەھگۇزەرلەردە سەلام ئەيلەب،
ئۆتەردە ھەرتەرەفغە سىلكىنىب نازۇ خىرام ئەيلەب،
تەمامى پىرۇ بەرنالارنى خۇشتار ئەيلەمەيسىزمۇ.

زىياد ئۇلسۇن شۇكۇھۇ شەۋكەتىڭىز ئى فەلان خانىم،

1

تا ئۆزۈڭنى مەھفىل ئارا قىلمادىڭ،
ئاشىقلارنى زارۇ شەيدا قىلمادىڭ،
غەيرەز دىلىڭ سەنگ خارا قىلمادىڭ،
ئۆلدۇم دىدىم زەررە پەرۋا قىلمادىڭ.

ئەۋۋەلدە جانا يۈزىڭ كۆرسەتىب،
ئەبرۇ كەمان مىژگانلارىن ئوق ئاتىب،
مەسىھاغە جان بەخشەلىك ئۆرگەتىب،
جۇرمىم نەدۇر نەزەر ئەسلا قىلمادىڭ.

تۇشۇب سانىسىز باشلارىمغا ماجرا،
بى نىھايەت غەمگە بولدۇم مۇبتىلا،
ئەيلەب كەرەم نۆبەتىمدىن ساقىيا،
مەخمۇر ئىدىم مەست سەھبا قىلمادىڭ.

قاشلارىڭغە قۇربان، قاشى قارالار،
كەلامىڭغە ھەيران تۇتى ئەدالار،
خۇشتارىڭغە ئەيلەب ناھەق خۇبەرالار،
ھەرگىز ئەندىشەئى فەردا قىلمادىڭ.

موقتی

2

تا ئۆزۈڭنى بەزم ئارا ئەيلەدىڭ،
بى نىھايەت زارۇ شەيدا ئەيلەدىڭ،
قامىتىڭنى سەرۋى رەئنا ئەيلەدىڭ،
قەمەرىلارنى ئاتەش نەۋا ئەيلەدىڭ.

ئى دىلبەر ناز ئافرىن يىگانە،
كۆرمەس ئەمدى سەندەك جان زەمانە،
ئەيلەب كېتىب ھەر ئىشگە بىر باھانە،
يۈرەك باغرىم ئىزىب ئەدا ئەيلەدىڭ.

فەتانەتلىك ئى ياخشىلار سەرۋەرى،
بىشەرمۇ سەن يا مەلائىك يا پەرى،
جەفا قىلساڭ كۆب ئاشىقىڭ دەفتەرى،
نى گۇناھىم ماڭا تەنھا ئەيلەدىڭ.

لەبلەرىڭدىن لەئل ئەدن شەرمەندە،
تىشلارىڭغە گەۋھەر دەريا دەبەندە،
كىم بولۇردى گۇلچىھرەلەر خوقەندە،
قايسى باغدىن نەشۋۇنەما ئەيلەدىڭ.

قامەتلارىڭ سەرۋى باغ نەزاكەت،
لەبلەرىڭدىن مەۋج ئۇرغاي لەتافەت،
ئى يۇسۇفى تەختى مىسر مەلاھەت،
يەئقۇبىڭنى دىدە بىنا قىلمادىڭ.

ئاقشاملارى بەزم ئەيلەشىب تاسەھەر،
شۇم رەقىبلار مۇرادىغە يەتتىلەر،
مۇقىمىغە ئەمما ئەيلەب ۋەئىدەلەر،
ۋادەرىخا، ھىچبىر ۋەفا قىلمادىڭ.

(«باياز ھەزىنى» 98-بەت)

3

تارىخى زىلزىلەئى ئەندجان

ئىشتىڭ ئەي دوستلار ئەيلەي بايان،
بەندەلارىن ئەيلەدى ھەق ئىمتىھان.
قەھر قىلىب ئىبرەت ئۈچۈن ئاشكار،
زورىنى بىلدۈردى خۇدايى جەھان.
زىلزىلەدىن لەھزەدە شۇنداغ شەھەر،
بولدى چۇ ۋەيرانەئى جوغىز ئاشيان.
روزەنى ئون ئالتىسى سەشەنبە كۈن،
قالدى ئىمارەت تەكدىدە ئىنسۇ جان.
مەدرەسەيۇ مەسجەدۇ زابۇدلارى،
ئەغنادى ھەممامۇ سەرايۇ دۇككان.
تۇرفە تولۇئن ئىچرە بىناسى تۇگەب،
چىقتى فەلەك ئۈزرە غەرىۋۇ فىغان.
كىمكى تىرىك قاچتى يەلانغاچۇ ئاچ،
كىسەكىم يوق يىسەلار پارچە نان.
ئالسالار ئەنقاكىم ئاچىب مەردىكار،
ئولكى تام ئاستىدە قالىشتى نىھان.
گويا بولۇب ئول كۈنى يەۋمۇلجەزا،
ئۆزىدىن ئۇمىد ئۈزدى قەرىبۇ جەۋان.

داغدا رەشك رۇخسارىڭدىن لالەلەر،
تاۋۇس ئەيلەر ئىشقىڭ بىلەن نالەلەر،
خىجالەتدىن ئاي يۈزىدە پالەلەر،
بۇ مەلاھەت قايدىن پەيدا ئەيلەدىڭ.

ئەۋۋەلىدە چىكىب ئەندۇھۇ ھىجران،
ۋىسالىڭدىن تابقان چاغىمدا دەرمان.
قىلىب كاكۇللارنى ھەريان پەرىشان،
ۋابەستەئى چەندىن بەلا ئەيلەدىڭ.

ۋەسلىڭ ئېردى مۇقىميا مۇرادىم،
تەغافۇلدىن ئىشتمەدىڭ فەريادىم،
يۈز ئۆلتۈرۈب باز ئۈستىگە جەللادىم،
قاشلارىڭدىن دار بەرپا ئەيلەدىڭ.

(«باياز ھەزىنى» 166-بەت)

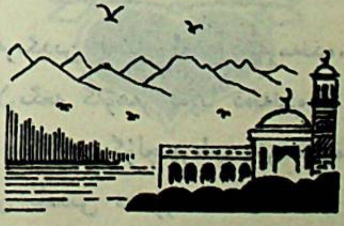

يەرلەرنى ئاقچەغە چاغلاردى كان.
كۆز بىلە ئىنساف قىلىب باقساڭىز،
بەئىزى مۇسۇلمانلارىمىز ھەم يامان.
تەگدى كاسافەتى بارى يورتقە ھەم،
باركى مىسلى بىر يىگى مىڭگە دېگەن.
فىئىل بەدىن تەگرى مۇكافاتىغە،
تىر جەزاغە قىلا قالدى نىشان.
ناگاھ ئىتاب ئەيلەسە پەرۋەردىگار،
ھاجەت ئەمەس لەشكەرۇ تىرۇ كەمان،
تەئىنە خەتا ئۇشبۇ مۇسىبەتلارىن،
روزى ئەزەل كاتىبى يازغان ئىكەن.
سىررى ھەقىقەت بۇ مۇقىمى خامۇش،
ساڭا نەدەركار دېمەك ئىنۇئان.
جان باشىنە زىلزىلە قەسد ئەيلەگەچ،
تارىخىن ئەقىل ئەيدى — دەرىخ ئەندجان.

1320-ھىجرى

(«باياز ھەزىنى» 121-بەت)

ھالىغە ئۇل قەۋمنى بىئختىيار،
ئاي كۆيۈبان يىغلادى قان ئاسمان.
شەھدىن ئەگەر يىتماسە ئەمداد ۋۇجۇد،
ئېردى رەئىيىيەتقە نىھايەت زىيان.
شەفقەت ئىلە باردى يەرىم پادىشاھ،
ھازىر ئۇشۇل زىلزىلە بولغان زەمان.
خەيرۇ خۇدايى يىغىب پىرمەلەكدىن،
قىسمەت ئىلە بەردى بولۇب مىھرىبان.
نانپەزۇ قەسساب تاپىب دەفقە،
قۇردى تونۇر ئۇرنىغە ماشىن قەزان.
سارتچە ئاشلار پىشۇرۇب ئەرتەكەچ،
بىۋەيۇ بىچارەغە سوزدى شولان.
ئەكسەرى ئورىيانۇ ھەۋالار ساۋۇق،
تۇتتى ئالار باشلارىغە سايەبان.
ھەممە يەردە دارىن تەراتىب* دوختۇرە،
تابتى سىھھەت دارۇيۇ دەرمان بىلەن.
سۇرئەت ئىلە خەير ئۇلۇسىدىن يىتىب،
بارلىغى ھەم خەيرىيەت ئولدى دېگەن.
بۇيلا ئەگەر كۆرمەسەلار ئىلتىفات،
سەھىل ئىدىكىم قالماسە بىرجان ئەمان.
مەردەمى ھەم ھەرىس قويۇب نوختەگە،

* تەراتىب — ئەسلى نۇسخىدا «قەراتىب» يېزىلغان، مەنا ئېتىۋارى بىلەن «ق» — «ت»غا ئۆزگەرتىپ ئوقۇلدى.

چىقساڭىز بىر كۈن ئەگەر ئىھسان سەمەندىغە مىنىپ،
ھەر تەرەپتە تاشلابان كاكۇللارىڭنى سىلكىنىپ،
كۆلبە ئەھزانىمى مۇشك تەتار ئەيلەب كېلىڭ.

نازۇ ئىستىغنا بىلەن ھەركۈن نىتار كەلسەڭ كۈلۈپ،
مەست قىلساڭ غەمزەلار بىرلەن دەمادەم مەي سۇنۇپ،
بوينۇڭە قول تاشلاسام ياتساق ئىككۆلان بىر بولۇپ،
كېچە-كۈندۈز ئاھ ئۇرارمەن يوللارىڭدە تىرمۇلۇپ،
سىزگە ئاشىقىنگىم ئەيدى ئىنتزار ئەيلاب كېلىڭ.

داغلار كۆڭلۈمدە قەت-قەت غۇنچىدەك بولمىش نىھان،
بار غەمدىن سەرۇ يەڭلىغ قاشىم بولدى كەمان،
ئىشقىڭ كويىداكىم بەرباد بەردىم خانىمان،
ماڭا زاھىد تەئنە قىلمىش ئەمدى ئى ئارامى جان،
ئانى ھەم بارىب مېنىڭدەك بىقەرار ئەيلەب كېلىڭ.

ئۆلتۈرۈب بىر نىچچەنى ئەبرۇ كەمان بىرلە ئاتىپ،
ھەم مەسىھاگە مۇردا تىرگۈزمەكنى بەرەسمىنى ئۆرگەتىپ،
بىر غۇلامىڭدۇر موقىمى خاھ ساقلاغىل خاھى ساتىپ،
ئىشق بازارى ئارا مەيگۈن لەبىڭنى كۆرساتىپ،
لەئل قەدرىن سىندۇرۇپ بىئتىبار ئەيلەب كېلىڭ.

(«باياز ھەزىنى» 180-بەت)

4

دىلبەرا شور قىيامەت ئاشكارا ئەيلەب كېلىك،
بولسا نامەھرەم ئەگەر نامۇسۇ ئار ئەيلەب كېلىك،
شۇم رەقىبلەر كۆزىچە ئالەمنى تار ئەيلەب كېلىك،
كەلسەڭىز كۆلبەم ئارا كۆزنى خۇمار ئەيلەب كېلىك،
لېكىن ئەل كۆزىچە تەمكىنۇ قەرار ئەيلەب كېلىك.

گۇل يۈز ئۈزرە ئىككى زۇلفىڭنى يەنە سۇنبۇل قىلىپ،
ئارزىڭغە ئىشق ئىلىن شەيدائىيۇ بۇلبۇل قىلىپ،
خارۇخەسنى لوتۇ ئېتىپ رەيھان بىلە چۇنبۇل قىلىپ،
ئۇچرىسا ئەغيار ئەگەر سالماي نەزەر بىسمىل قىلىپ،
قانلارىدىن كوچەلارنى لالەزار ئەيلەب كېلىك.

كەك ئولۇر قىلساك تەكەللۇم تۇتىئى شىرىن سۇخەن،
كۆزلەرىڭدىن رەشك ئېتىپ ئاۋارە ئاھۇيى خوتەن،
تىنشلارىڭدىن ھەم خىجىل شەرمەندەدۇر دۇررى ئەدەن،
لاف ئۇرار گۇلزار ئارا سەرۋ ئىلە شەمشادۇ يىسمەن،
قامەتىڭىز كۆرسەتىپ بىر شەرمساز ئەيلەب كېلىك.

بولمادى ھەرگىز يەسەر قالسە كۆز ياشىم تىنىپ،
مۇئەن سەبرىم تۆكۈلدى شاخ ئارامىم سىنىپ،

ساق نىيەت سۆيىكى لايلانسە،
نە ئەجەب خەير ئىشكى بابلانسە.
كىچىكۆ كوتەھ خورد ئىلە رىزە،
قىلدىلار بىر-بىرىگە ئىستىزە.
ئۆي ئىچى ئورنىغە ئويۇن كۆلكۆ،
يولۇشۇب يۆز يېغى سىغى، قايغۇ.
تاشقارىدە قىمىرلاغان ئەركەك،
بىر-بىر ئۆيگە ئاچىغۇ چىرتەك.
تويغا ئۆز توخمىدىن خاتۇن دېمادى،
ئاچىغىدىن ئاتاسى ئاش يېمادى.
توي تەماشا ئىزاغا ئايلاندى،
بالا خەير تۇردى كۆيدىيۇ ياندى.
قوي ئالىب سويدى چەھار سومغە،
ئۇردىلار گوشتۇ ياغىمنى خومغە.
ئۈچ كىشىنى مەھەللەدىن ئاخشام،
چىرلادى كەلدى ئالدۇرۇب ئىلدام.
ئاتلارىنى دەيىن دېسەڭ كىم كىم،
سەرتەراش كور هاجى سەيىد قاسىم.
ئورتاغە قويدى كاللەسىن چىقارىب،
كۆرگۆزۆڭ مەسلەھەت دېدى قىزارىب.
بىراۋ ئۇنداق دېدى بىراۋ مۇنداغ،
ئەلدە ئەيتۇر چەنانچە كىم تومتاغ.
مەشورەتلار قىلىب هارىشتىلار،

5

ھەجۋىيلەر

ئىشتىك بىر ھېكايە ئەيتقاندىن،
توي ناچار قىلدى يالغاندىن.
خوجەبىن بەردى تاشكەنددىن تىل،
توي قىلساڭدە قوي ئورنىغا كەفىل.
ئوغلىڭىزنى دېدىكى قىلماق توي،
بەلكى ئات تىزەكىنى قىلماق بوي.
نى كېرەك سىزگە توي قىلماغلىق،
كېرىلىب ئابرويى قىلماغلىق.
گەر دېسەڭىز مېنى قەزان قۇرماك،
كۆتىگە باقماي قولاچ كەش ئۇسۇرماك.
مەن رىزامەس كىشىگە نان بەرسەك،
يا تاۋۇق ساقلاساڭۇ دان بەرسەك.
تۇنۇكۇڭدىن ئەگەردە چىقسا تۇتۇن،
مۇندە يەر دەستمايەلەرنى بۇتۇن.
بولسا ئۈمىدىڭىز ئەگەر بىزدىن،
مەنفەت كۆرمەسۇن بىراۋ سىزدىن.
ئۇشبۇ مەزمۇندە قاقتى سىم خوجەبىن،
شاد ئولۇب ئەر خاتۇن دېدى ئولايىن.

بىلسە ئىنامۇ ئەھل رەستەلارىم،
ئىچلارىدە قىن كىن يۇرەرىم.
يەتسە ناگەھ قولاغلارىغە بۇ گەپ،
ئابرويۇم كېتىپ قالۇردە تۇگەپ.
نېمە كۆپ مەندە يار ئاشنا كۆپ،
باي كۆپ شەيخۇ خاجە موللا كۆپ.
مەن ھەر ئادەمنى ئادەميۇ مەلاي،
زەن چىلىش ئىزمە ھەم چۇزۇلدى تەلاي.
تويغا كىرگەن ئۇشول بەش ئون ئادەم،
دېدى خوب كۆپ زەمانەدە شولھەم.
سالدى ئەلقىسسە ئىككى دەستۇرخان،
قويدى سايىل كەبى نىچچە خىل نان.
بىرسى يۇمشاقۇ بىرى قاتغان،
بىرى ئىسسىغ بىرى موئىز ئاتقان،
يەك ئىچىدە قويۇلدى توققۇز نان،
كولچەلار تاشۇ سىنىدۇر دەندان.
سوزدى ئاش بىرلىگودە ئۇچ كىشىدىن،
كەتتى ئاشىن كۆرۈب ھەممە ھۇشىدىن.
ئاش مىسالى تەبەقدە كۆز ياشى،
كۆرمەكى كۆپ گۆرۈنچىدىن تاشى.
بىر ئاغىز ئەمدى ئالدىلار يېگى،
چىقتى لەففەك تاباق ئۆزى چەگى.
فاتىھە چىھل ئىلە ئۇقۇشتى تۇرۇب،

ئىچچە يەرگە ئوچاق قازىشتىلار.
ئاقىۋەت مەسلەھەت بۇ يەرگە قەرار،
تابتىكىم چىقتىلار سىكىن بازار.
كاللەغە يەتكۈدەك گۈرۈچ ئىلە ياغ،
كەلدىلار ئاشىب ئۇچىدە ئاياغ.
ئىس چىقارماي ئاشنى دەملادىلار،
ئاڭا لايىق توققۇزنى غەملادىلار.
ئوچاق ئۈستىدە گەر يۈتەلسە بىراۋ،
يەر ئىدى يەلكەسىغە كاتتە كوساۋ.
بىرى قاتتىغ چىقارسا ئاۋازىن،
بىلمەسۇن قوشنى دەب ئاغزىن.
قوشنىلارىم سالۇرلار ئىردى قولاق،
ئەسەردىن تابماس ئىردىيۇ يەك تەباق.
دەيدۇغان ئادەمىن تۇتۇب نامىن،
دىدى يىسۇن كىلىب ئاشۇ نانىن.
يەتتە ئادەمنى ئۆز مەھلەسىدىن،
قارنى توق يىگى تون بىسەللەسىدىن.
قىلدى شاۋقۇنلاماي ئەمما ئۆيىدىن،
مۇندىن ئۇندىن، يوقارىدىن قويىدىن.
كىردىلار تويغا قول يوۋۇب دىگەنى،
خەير مۇقەددەم دەب ئوتقۇزۇب ھەممەنى.
توي مۇبارەك دىيىشتى پىشۇ پەس،
دىدى مۇنداغ دىمەك بۇ توي ئىرمەس.

6

ئەرز ئەيتايىن تىڭلاسالار خان ئىگەم،
ئەيلادىلار ۋەئىدەنى يالغان ئىگەم.
ئابدۇسەمەد خانۇ خوجەندى جان،
بولغان ئىكەن ئىككىلارى مىھمان.
بىزدە نى جۇرم ئىپردىكى قىلماي خەبەر،
بەزم قىلىپسىز كىچەسى تا سەھەر.
قايسى لەتايىفدە بۇ سۆزدۇر مەسەل،
بىر غەنى بىرلەن بار ئىدى كەمبەغەل.
ئىككىسى ناگاھ ئىكەن ھەمسەفەر،
بولدە بولۇب قالدى نەماز دىگەر.
قىلدى مۇئەززىنلەر ئەزانىن تەمام،
باي تۇرۇب ئەسرگە بولدى ئىمام.
شامە ئىمام ئۇل دېدى بىچارەنى،
يەئىنى ئۇشۇل خەستە جىگەر پارەنى.
دېدىكى ئۇل كەمبەغەل: ئى نىك نام،
ئىدامايىن ئەسرگە بولدۇڭ ئىمام.
خەفىيەسىگە قىلدىڭ ئىمامەتچىلىك،
چىھردەمۇ ماڭا سۇنارسەن ئىلىك.
ئۆتتۇڭ ئوقۇيدۇرغانىغە ئىنداماي،
مۇڭا ھەم ئۆت ئەمدى ئۆزۇڭ ئىنداماي.

كەلدىلار تويدىن ئاچ كىيكۇرۇشۇپ.
ئىككى يۇز سوم بولۇرمۇ دەپ شىرەۋار.
بولغانى شولمۇ تويىنى ئاخىر كار.
بارىھا ئەيتۇر ئېردى تويلاردا،
يارۇ دوستىغە كوچە كويلاردا.
قىرق چار يەك گۆرۈنچ ئالاي دەرمەن،
يەنە تويۇمغە يەتمەگەي دەرمەن.
خاتىرىم جەمئ توغرىسىدىن ئۇنۇم،
كىملىكىم بىر سوقۇم بىلەن ئۇتۇنۇم.
باشلاسام توي ئەگەر قازاننى قۇرۇپ،
ئۆتكارىك ئۆزىڭىز باشىدە تۇرۇپ.
يوق بىرسىدە بۇ دېگەنلارىدىن،
توقۇز ئاشلارىن يىگەنلارىدىن.
كوچە دەرۋازە توي كۈنى زەنجىر،
تۆكتى مىسكىن گەدا يولىغە قىر.
خەتم قۇرئان قويۇلدى تويىنى ئاتى،
بولسا شۇنداغ بولۇرمۇدى ئۇياتى.
ئۇردى چوت سەرفىغە توي ئۆتكەندە،
تۇزغىچە جەمئى ئۇتتۇز ئۈچ تەڭگە.
ئۇشبۇ سۆزلەر مۇقىمى ئەمەس يالغان،
قوۋۇن قوشنىسى شاھىدۇ بۇرھان.
مۇختەسەر بولدى تاپتى سۆز ئەنجام،
ئەلدۇئا ۋەسسالام نامە تەمام.

(«باياز ھەزىنى» 194-بەت)

7

بولدى تەئەججۇب قىزىق ھەنگامەلەر،
ئەرز ئەيتايىن ئەمدى يازىب نامەلەر.
ئۇن ئىككى ئايدە كىلەردۇر بىر تەناب،
ئۆزگەلارە راھەتۇ ماڭا ئەزاب.
سۇلتان ئەلى خاجە ھەكىم جان ئىكاۋ،
بىرى خاتۇن بىرىسى بولدى كوياۋ.
ئىكىلاسى بولدى چەنان ئىتتىپاق،
كويۇ خىيالى ئىلەكى قىلماي نىفاق.
ئاش يىسەلەر ئورتادە بىرسان ئىلىك،
خاجە چىراغ ياغۇ ھەكىم جان فىلىك.
سەللەلارى باشلارىدە ئاق سەۋەت،
كۆرفەتەكىدە ھەممە ئان ئۇچ قەۋەت.
قايىسكى قىشلاققە تۇشەر ئاتىدىن،
ئەلنى يىغىب ۋاقىق ئىتەر زاتىدىن.
دىركى كۆزۈڭا ھالى كەل جۆژەمەن،
مەخدۇم ئەئىزەملىك ئۆزۈم خاجەمەن.
ئاتەمىزى ئاتلارى شاخلىق مەزار،
مۇخلىسىمىز مەردۇمۇ ئەھلى دىيار.
بىزلارە ئەر ھۇببى بولاردۇر تەغا،
ئۇممەمىزى ئەرلاردۇر نۇرئەتا.

بۇيلا لەتىفە بىلە ئۇ خوش كەلام،
شامغە ھەم ئەيلەدى باينى ئىمام.
ئى ئەل ئارا زەكىيۇ ساھىب كەرەم،
ئىشلارىڭىز مۇندە قىزىق سىزنى ھەم.
بويلا كەيلان كىچە پەرى چىھرەلار،
قايدە ئىكەندۇركى دىمەيسىز ئالار.
چىقتى كىچە مۇندىنۇ يالغۇز قالىب،
بارمىش ئىكەن سىز بەئىزى ناچار ئالىب.
يوق بىلەسىزكىم بۇ كىچە مىھمان،
كەلمەكى نەزدىكۇ يىراقدىن كەمان.
بەئىدەدى سىزگە بويۇننى قەشىب،
ئەي يۇرىڭىز ئولتۇرامىز كەپلەشىب.
خۇررەم ئېتىب يوقلاك ئىكىدە ھەم،
ئەيلەسەم ھەرقانچە كۇللى سىزدىن ئاز.
خوش كەرەم ئەھلىغە فەقىر ئەتسە ناز.
مۇختەسەر ئەيلەب سۆزۇم ئەتتىم تەمام،
خاھ سوراڭۇ سوراماك ۋەسسالام.

(«باياز ھەزىنى» 203-بەت)

هالى بۇلار كۆزگە بىزى ئىلمەگەي.
ئىككى تەنابىڭنى قىلاي ئون تەناب،
يۇرتىڭىزى كۆيدۈرۈپ ئەيلەي خەراب.
خاھ ئۆلۈك خاھ قالىك بەچچەغەر،
دەبكى ئۆزەنگۈگە ئەياغىن تىرەر.
بارچەسى ئەيلەر يىغلىب مەسلەھەت،
دۇمەھكە دەر بىر نىمە بىرىب جۇنات.
ئاقچە قولىدا ئىككى ئۈچ مويسفىد،
دەركى بۇ نەزەرىڭىزۇ بىزلەر مۇرىد.
زولۇم بىلەن ئىلىكۇ يۇزىنى ئالۇر،
باز تەنابىنى دۇ چەندان سالۇر.
داغى بۇلار ياخشىيۇ بىزلەر يامان،
ئەل تەمىزىدىن ھەزەر ئەت ئەلئامان.

(«باياز ھەزىنى» 206-بەت)

ببى ئەبدە بولاردۇر خالىمىز،
گاھ كېلۇر ئېردى كىچىك بالىمىز.
خەزىر ئاتىمىز بىرلە بەرادەر ئېرۇر،
چىملىغ ئەزىزلاردا دەر ئېرۇر.
گەرچە ئىيسام ئالەمۇ شەيىخ زەمان،
ئەمدى بىرەي قىرقىگىزە بىر قەزان.
مەنكى تەنابىڭا چىقىب مەن كېلىب،
خىدمەتىمى ياخشى قىلىڭلار بىلىب.
ئوت قويۇبان كۆيدۇرادۇرغان ئۆزۈم.
ھاكىمىڭۇ ئۆلتۇرادۇرغان ئۆزۈم.
خاھ تەنابىڭنى دۇ چەندان قىلاي،
خاھ كەرەم بىرلە باشىڭنى سىلاي.
خاجە سۆزىنى مۇڭا بەرمەي قەرار،
مەردۇم سەھرائى بولۇر بىقەرار.
دەركى ھەكىم جانغە ئايا ئاقسەقال،
بىزنى تاپىبسەن مۇكەررەمكىم ئۇسال.
ھازىر ئەتتىك تۆرت نەفەر مەردىكار،
توغرى قىل ئالدىمغە قىلىبان قەتار.
ئەرقانىمى يەرىڭا سۆدرەب چىقاي،
بەچچە تەلاق قىشلاقلارىنى ئۇراي.
بىر بۇرايىن موي لەبىمنى چىقىب،
تارت تەنابىنى جەزاسى سىقىب.
ياخشىلىغىڭنى فوقرا بىلمەگەي،

9

نەچچە كۈندۈر بەدەرەك كەتتىڭ يوقالدىڭ ئاخۇنۇم،
ناگھان بىتاب بولساڭ ئىھتىمالدىڭ ئاخۇنۇم،
ياكى بىر ھەيز ئىلە بىر يەردە قامالدىڭ ئاخۇنۇم،
خوپ كېلەيدەپ كەچقۇرۇن كەلمايكى قالدىڭ ئاخۇنۇم،
كۆت كەبى كۆرگەندە خىجالەتدىن ئۇيالدىڭ ئاخۇنۇم.

لازىم ئېردى ياتىبان ئۇيقۇنى ئۇرماق قەيگىچە،
ئى كۆڭۈللارغە تۇشۇپ سۆھبەتنى ئۇرماق قەيگىچە،
يول تىكىسى بولسا خىيال ئەتدىڭ يۇگۇرماق قەيگىچە،
ساڭا ھەم ئاسان ئەمەس لايىقىدە يۇرمەك قەيگىچە،
مەسەل ئىت قەۋگان بۇزاق كەلگۇنچە تالدىڭ ئاخۇنۇم.

دوستلۇغ شۇنداغ بولۇرمۇ ھەپتە ئەن بىر كەلمەسەڭ،
ئادىمىيەتلىقنى رەسمىن قانداق ئېركەن بىلمەسەڭ،
خەت يۇبارغاندە كېلۇر سەن بىر ئۆزۈڭچە كەلمەسەڭ،
لازىم ئېردى ۋەئدەگە مۇنداغ قىلماساڭ،
سۇندۇڭۇ لەخ-لەخ بولۇپ ئەمدى ئۇشالدىڭ ئاخۇنۇم.

دەپ ئىدىڭ: «بىر كۈن بىرىپ ھەسرەتلىشىپ يانماقچىمەن»،
ئالدادىڭ كەلمەيۇ لېكىن ساڭا ئالداتماقچىمەن،

8

باشلارىدا شەبكە گاھى گاھ دەستار ئەۋلىيا،
قوللارىدا سۇبھە، بويىندە زوننار ئەۋلىيا.
تۆبەدەك ئاخىر زەماندە چىقسا بۇ يەگلىغ نەباك،
ھەر جەلەبغە ئاشىقۇ ھەركۆتكە خۇشتار ئەۋلىيا.

... ... •

شول ئىرۇر كەشفۇ كەرامەتكى بويىلاب سۇبھۇ شام،
چىقسا ھەر يەردىن بىر ئىس ھازىر خەبەردار ئەۋلىيا.
دايىما بى پەردە سۆز خەلق ئىچرە ئەيتۇر بىئىبا،
بولماغاي دەب قورقامەن ناگاھ سەنگسار ئەۋلىيا.
تازە قولىنى يوۋۇب يەيدۇر ھەلال ئەيلەب گۇمان،
ئۇچراسا ھەر يەردە كىم مەكرۇھۇ مۇردار ئەۋلىيا.
گەر مۇقەللەد بولسا پوستىن بىرلە تاقەت قىلماساڭ،
مۇز قىزىقلىقلار ياغار تەقلىدىن قار ئەۋلىيا.
تۇرمۇقىدىن يوق بۆلەك ئاغرىلىقى دۇنيادا ھىچ،
ئاخىرەتسارى سەفەر قىلسا سەبۇكبار ئەۋلىيا.
قىلھەققەت بولما غەفلەتدىن بى ئەندىشە مۇقىم،
بەسكى شۆھرەت تابتى رەسۋالىغدە بىسيار ئەۋلىيا.

(«باياز ھەزىنى» 211-بەت)

• بۇ جايدىن بىر كۇپلىت قالدۇرۇلدى.

10

قاداقچى ھاجىم

دامىغا تۇشماغانكىم تۇرفە تۇزاقچى ھاجىم،
بارىدى قىلسا نىسىيە سۆرەپ چاتاقچى ھاجىم،
يەڭگىل ھەزلىنى بىلمەس نازۇ فىراقچى ھاجىم،
كۆرگەندە سوفى، كۇندۇز-ئاخشام قاراقچى ھاجىم،
مىنگەندە ئۆزىن ئالغاي ئىشەك ئۇلاقچى ھاجىم.

بىچارە كەمبەغەلسەن قىلجۇملە تەرەز كاسىپ،
چىقمايدۇ چۇنتىگىدىن ئۇرغاندا بىر سوم ئاسىپ،
ھەركىم بىلىپ يولىنى يۇرسە ئىزىنى باسىپ،
ئىلكىنگە قوندۇرۇش قۇش ساڭا نامۇناسىپ،
باقىپ ئۆزۈڭگە ئىش قىل كەسپىڭ قاداقچى ھاجىم.

ھەر يەردە كۆرسە شۇبھە بولغاي ھىلالۇ تاھىر،
باتىندە بېخىلۇ گىنە ھەركىمغە دوست زاھىر،
ئاچ قالسا كاللاپەزلەر شورپاسى بارسا ھازىر،
بۇ بىلماغىنىمىز يوق ھەرقايسى كەسبە ماھىر،
ھىلى تۆمۈرچى ئۇستا، ھىلى سۇۋاقچى ھاجىم.

بۇ ئىشقىغە ئەمدى مەن ئاتلارغە سۆرەتمەكچىمەن،
بىر ئوشۇل جانىغە بارغاندا كۆرۈپ تۇتماقچىمەن،
سورسالار بەك جانلارىم لاھزە يۇتەلدىك ئاخۇنۇم.

ئۆز مەھەللەك خۇب بىپەرۋا يۇرۇرسەن بىئىبا،
بىساقاللارگە ئۇيالماي سۆز قاتارسەن بىھايا،
كۆرۈنۇر كۆزلارغە لېكىن سۆرتىنك سوفى نەما،
تەكيەلەب جىرلار، سەمادارۇ، ئاقارسۇن خوش ھەۋا،
مۇنچە ھەم سايراب ئىكەن ئاباد ئالدىك ئاخۇنۇم.

ياغسا يامغۇر، ئۆتسە چىكە، خانە تەئمىرىن بوزەر،
ئېرتەراق تامتىپ چىقىپ تەرناۋىلار ئاستىدىن سەزەر،
كۆپ پۇلۇك چىققان ئىمارەتلەر يۇرەك-باغرىك ئىزەر،
بېشى يەغاچ دەرۋازەسىنى لايىغە ئاتلار سۇزەر،
ئول كېچە كەلدىك ياياۋ قانداق ئۆتەلدىك ئاخۇنۇم.

نەزم بىھەشلىكىنە ئەييامدىن ئاخۇن قەدىم،
ئوقۇماي ئاخۇن بولۇش ئاسانمۇ تەبئىگدۇر سەلىم.
مەست ئولۇپ ئالدىغا قوي، چەكسۇن تاماكۇنى ھەلىم،
دەخلى يوق سۆز بىرلە كۆگۈل ھاكىنى كۆكلار مۇقىم،
گويا ئۇستا ياماقچى ناۋچە ھالدىك ئاخۇنۇم.

(«باياز ھەزىنى» 220-بەت)

11

مەھزۇن خالى دەھن تىلمار گويا بەچچەغەر،
زەھەر قاتىل سۆھبىتى مانەند دۇنيا بەچچەغەر.

دەگسە نامەردلىغ مەيدانىدە سەرفا ئۇلۇغ،
مۇتىھەملىغ دەفتەرىن باشىدە توغرا بەچچەغەر.

ئىس چىقارغان يەردە ھازىر مىسلى شەيتان ھەمتەبەق،
قانچە سۆكسەڭ شۇنچە شىلقىم تەرفەھۇللا بەچچەغەر.

باتىنى چۇيۇن قازان قاينار ئىچىدە رىكۇ سەنگ،
زاھىرى بىر سۇفى سۆرەت قولدا ئەسا بەچچەغەر.

ياتقۇزۇپ تىلساڭ بىناگاھ قارنىدىن چىقماس ئىلىق،
سەللەسىن كۆرگەن كىشى دەر كاتتا موللا بەچچەغەر.

ھەلقەدە مۇندىن بۆلەك بالانەشىن يوق ئاخىرى،
قىلماغاي دەپ قورقۇمەن خىزىرغا دەئۋا بەچچەغەر.

نىچچە مۇددەت يوق ئىدى ئول قەدىنىم ھازىر بولۇپ،
ئاش ئەرۇسىدا ھاگراب، كۆپ قىلدى غەۋغا بەچچەغەر.

خەلق ئەيدى، كەلدى چىكى دۆكانغە كەتكەنىگدە،
كەلمەس ئىدىڭ بۇ ئادەم ئالدىغە بىلگەنىگدە،
ئالدىگدە دوست دۈشمەن ئۇنىدە ھىكايەگدە،
تا يەتمەگەي غۇبارى دەپ قورقۇمەن بار يانىگدە،
ئى تاجى خان قاراسى يۇققاي بۇياقچى ھاجىم.

مەجلىسدە لاپ ئۇرماڭ بار دەپ تىرەك باغىمدە،
دەۋلەت شۇكرى بىجادۇر، ئىلقىلىرىم تاغىمدە،
ھەۋلىمدە مۇنچە غەلە، خوملار تۇلا ياغىمدە،
ئىبلىس ھىلە دەرسەن ئاندە ئوقۇر چاغىمدە،
ئۆلگەندە پەند بەرگەي كەلسە سوراقچى ھاجىم.

ناگاھ بىر تەرەفكە قىلساڭ ئەگەر سەپەر سەن،
چىققۇنچە تا شەھەردىن ئىلىك تۆشۈپ قونارسەن،
ھەربىر ئاۋۇلدە ياتىپ بىر كىچەدىن تونەرسەن،
ئالدىگدە ھالى تەگمىش يىرتىق-سىنىق قەدەرسەن،
بىر يەردە خوپ ياراشتىڭ ئىككى ياماقچى ھاجىم.

(«باياز ھەزىنى» 224-بەت)

گەر ئەسا تۇتسا قولىغا سىز ئانى ئەيب ئەيلەمەڭ،
ۋاقىئانىكىم كۆزى ئاچۇق باتىن ئەئما بەچچەغەر.

قىلماس ئېردىم ھەجۋى ناچارە ئەيلەدىمكىم ئوقۇپ شېئىر،
ئەھلى دانىشغە بولۇر دەب دەفئى سەۋدا بەچچەغەر.

ھېچكىمنى بەچچەغەر دەب بولماغاي تا بۇ تىرىك،
مۇندىن ئۆزگە بەچچەغەر يوق ئۆزى تەنھا بەچچەغەر.

ئى مۇقىمى سەندىن ئازارى بىراۋغە يەتمەسۇن،
دۈشمەنىڭ ھەم بولسا ئانى دېمە ئەسلا بەچچەغەر.

(«باياز ھەزىنى» 217-بەت)

شۇنچە قوينى پورداغۇ، پوست، دۇمبەسىنى ئۇغۇرلادى،
تازەلاب مىڭ تىفەسىغە قىلدى سوۋغا بەچچەغەر.

سۇرمەلەر تارتىپ قەچان كۆرسەڭ كۆزىغە دايىما،
ئۆزگە بەرگەي قولىدا ئاينە ئارا بەچچەغەر.

بىر پۇچەك پۇل خەير ناگەھ بىرگەدا قىلسا تەمەئ،
ئىستەگەن يەگلىغ ۋۇجۇدىن ئاندىن ئەنقا بەچچەغەر.

مۇرىۋەد ھەرجاشكەم رامەھز بەرگەردەن دىگەر،
نىست پەرۋايى غەم ئەمرۇزۇ فەردا بەچچەغەر.

گەر يۇۋۇب مەغزابەسىن كەۋفىنى ئالىب يىغىب،
روزەدە قويغاي ئاتىن قەندىن نەشلا بەچچەغەر.

ئىلگەرى فىلجۇملە نامۇسۇ ھەياسى بار ئىدى،
قايسى كۇن ھەجدىنكى كەلدى بولدى رەسۋا بەچچەغەر.

بارسە ھەر يەردە ئۇرۇب بىھۇدە يالغان لافۇقاق،
دەركى «سۇلتان ماڭا بەردى يەتتە تىللا» بەچچەغەر.

بىلمام ئادەم شەكلىدە يۈرگەن ئۇمول سەبيانمۇكىن،
ئاتىنى تۇتساڭ ئەگەر ھەر يەردە پەيدا بەچچەغەر.

1

ئول شوخ ستەمكارلار ھىجرىدە ئەدا قىلدى،
ھەسرەت يۈكىنى ئارتىپ قەددىمنى دۇتا قىلدى.
مۇغبەچە شەرابىدىن بىركاسە تولا ئىچتىم،
ئولدە قىلىب بىخۇد ئەقلىمنى كوتا قىلدى.
شىبلىنى كۆرۈك دوستلار نۇش ئەتتى بۇ شەربەتدىن،
باشى قىزىشىب ئولدەم رەقس ئىلە سەما قىلدى.
مەي ئىچسەلەر ئاشىقلار، زاھىد قىلادۇر تەئنە،
مەنسۇر كەبى ئارۇفغە يۈز جەۋرى جەفا قىلدى.
ئىشق لەشكەرى قەسىد ئىتمە ھالىگنى خەراب ئەيلەر،
ئەدھەم كەبى شەھلارنى ئاخىردە گەدا قىلدى.
ئوت ئەيلە ۋۇجۇدىگنى ئىشقىدە سەمەندەردەك،
شەمئى مەۋجىغە پەرۋانە جانىنى فىدا قىلدى.
ئىلمىگە ھەۋا قىلما، تائەتقە بەنا قويما،
كۆردۈكمۇ تەكبىرنى شەيتاننى ھەۋا قىلدى.
بار قاشىمە مەھۋەش قەتلىمغە نەزەر سالدى،
سىيقەل بىرىبان ئولدەم كۆڭلۈمنى سەفا قىلدى.
باتىندە ئۆلۈب ئىردىم زاھىردە تىرىك ئەمما،
ئىسا كېلىبان قۇم دەب ھەققىمغە دۇئا قىلدى.
دىلخەستە ھەزىنى سەن ھەر دەمدە فىغان ئەتمە،
باشىگا بۇ سەۋدانى ئەلبەتتە خۇدا قىلدى.

(«باياز ھەزىنى» 12-بەت)

ھەزنى

3

مىسلى مەجنۇن لەيلىدەك دىۋانە بولسام كاشكى،
يار ئۇچۇن ئالەم ئارا ئەفسانە بولسام كاشكى،
دەير ئارا پىرموغان مەن تەلبەگە سۇنسا شەراب،
بادەنۇش ساكىن مەيخانە بولسام كاشكى.
جام ۋەھدەتىدە مۇھەببەت شەربەتىدىن نۇش ئېتىب،
مەست ئۇلۇب ئىدراكىدىن بىگانە بولسام كاشكى.
شىبىلدەك رەقس ئەيلەبان ھەر كوچەيۇ بازار ئارا،
ئىشق ئوتىغە ئۆرتەنىب بەريانە بولسام كاشكى.
مۇلكۇ ئەشيادىن كېچىب كەتسەم يارانلار بىنىشان،
ئەل كۆزىدىن بىر يولى پىنھانە بولسام كاشكى.
زەررەچە قىلسا تەجەللى تەگرى دىدارىن كۆرۇب،
تاقەت ئەتمەي تەۋردەك سوزانە بولسام كاشكى.
كىمكى دەريايى مۇھەببەتكە چۇمەر غەۋۋاس ئۇدۇر،
مەن ھەزىنى تالىب دۇردانە بولسام كاشكى.

(«باياز ھەزىنى» 15-بەت)

2

قويدى ھەم كۆكسۇم ئارا يۈز مىڭ جەفالارنى فىراق،
ئاجراتىب بىزدىن يەنە كۆب ئاشنالارنى فىراق،
ۋادەرىخا، ھەسرەتا كەتتى ھەممە ئەھبابلار،
ھەم جۇدا ئەتتى يەنە خىش ئەقرەبالارنى فىراق.
لاف ئۇرۇب ئالەم مېنى مۈلكۈم دېگەن شەھلار قېنى،
قويماغاي ئاخىر بىلىڭ شاھۇ گەدالارنى فىراق.
تابمادى ھەرگىز دەۋا دەردىگە ئەفلاتۇن ھەكىم،
ئالدى قويىنىغە كۆب ئەقلى رەسالارنى فىراق.
ئەھمەد، مۇختار كەتتىلار جەھاندىن دوستلار،
يۈز يىگىرمە تۆرت مىڭ ھەم ئەنبىيالارنى فىراق.
شاھ بول، خاھى گەدا دۇنيا ۋەفا قىلماس ساڭا،
بارچەمىزنى قويماغاي ھەم رەھنەمالارنى فىراق.
ئى يارانلار بىلسەڭىز دۇنيا ئېرۇر كوھنە رەبات،
خاتۇن ئەركەك قويماغاي ھەم ياش بالالارنى فىراق.
خانقاھدە ئولتۇرۇب زىكىر ئەيلەگەن شەيخ قېنى،
جاننى ئالدى بىلىڭ كۆب ئەۋلىيالارنى فىراق.
نەقدى ئۆمرۈڭنى دىلىڭغە ئالغۇچە تائەتتە بول،
ئى ھەزىنى ئېيتاسەن زىكرۇ سەنالارنى فىراق.

(«باياز ھەزىنى» 14-بەت)

5

قامىتىڭنى كۆرسەتىپ زار ئەتتىڭ رەھىم ئەتمەدىڭ،
مەن غەرىبكە سۆھبەتىڭ بار ئەتتىڭ رەھىم ئەتمەدىڭ.
ۋەئىدىلەر ئەيلەپ دىدىڭ دايىم ساڭا ئەيلەپ ۋەفا،
ئەھدۇپەيمان سىندۇرۇپ خار ئەتتىڭ رەھىم ئەتمەدىڭ.
دىلدەكى ھەسرەتلەرىمنى ئەيتماققە ھەمدەرد يوق،
ماڭا مۇنچە جەبر ئىلە كار ئەتتىڭ رەھىم ئەتمەدىڭ.
ئىبتىدايى كۆرگەنىمدە ئىلتىفات ئەتمەي يەنە،
چۇلغۇماققە ئەنكبۇت تار ئەتتىڭ رەھىم ئەتمەدىڭ.
نىچچە مۇددەت ئاشنالىقنى بىجا ئەيلەپ يەنە،
ئەمدىلىكتە نەسەبەب زار ئەتتىڭ رەھىم ئەتمەدىڭ.
دار ئەيلەپ مەنسۇر ھەللاجدەك ئاستۇرماققە،
بۇ جۇدالىق رىشتەسىن تار ئەتتىڭ رەھىم ئەتمەدىڭ.
نوكتەدانلار تاكى بىلسۇن دەپ ھەزىنى ھەسرەتىن،
ئەھلى دانىش مىسكىنىن تا ئەتتىڭ رەھىم ئەتمەدىڭ.

(«باياز ھەزىنى» 24-بەت)

4

قەدرىمگە يەتمەس بول بەچچە نادان،
ئەيلەر جەفالار بىزلەرگە چەندان.
ۋالە بولۇبمەن گۈلدەك يۈزىگە،
مىسالى بۇلبۇل قىلۇرمەن ئەفغان.
لازىم ئەمەسمۇ بىزلەرگە شەفقەت،
ئەرزىمنى ئەيتاي يارىمنى كۆرگەن.
دادىمغە يەتسۈن ئۇلشوخ زالىم،
باشىغە تۈشسۈن گەر بولسا ئاسان.
ئاھىم تۈتۈنى ئالەمنى تۇتقاي،
گەر كەلسە رەھمىڭ چىقماي تۇرۇب جان.
شاد ئەيلىگەيمۇ سۆيگەن قولىنى،
بولغاي رەقىبلەر يەر بىرلە يەكسان.
خەم بولدى قەددىم ھەسرەت يۈكىدىن،
بىر يوقلامايدۇر كۈلفەتقە سالغان.
ئەل ئىچرە بولدۇم مەجنۇن بىخۇد،
كۆيدۈرگەي ئاھىم دەشتۇ بايابان.
نادانلىقىمدىن دامغە تۈشتۈم،
ھەزىنى يەگلىغ بارمۇ ئاداشقان.

(«بایاز ھەزىنى» 20–بەت)

7

هىجران ئوتىغه باغرىم سوزانه تاڭ ئاتقۇنچه،
ئۆرتەب يۈرەكىم جىسمىم بەريانه تاڭ ئاتقۇنچه.
مەن ۋامۇق سەن ئۇزرا ۋەسلىڭا يېتەلمەسدىن،
هەركىچه قەرارگاهىم ئاستانه تاڭ ئاتقۇنچه.
رەهىم ئەيله بۇ هالىمغه ئى كۆزلەرى جەللادىم،
هىجرىڭده بۇ كۆڭۈللەر ۋەيرانه تاڭ ئاتقۇنچه.
هىچكىمگه دېيەلمەسمەن بۇ ئەرزى ئىله هالىمنى،
قانغه جىگەرىم تولدى گىريانه تاڭ ئاتقۇنچه.
خىلۋەتته ئەگەر كۆرسەم سىرىمنى بايان ئەيلەي،
سەن بىرله بولاي ئانده هەمخانه تاڭ ئاتقۇنچه.
ئاخشامدا جەمالىڭنى شەمئىنى مۇنەۋۋەر قىل،
ئەيتاي ساڭا هالىمنى پەرۋانه تاڭ ئاتقۇنچه.
نەيلەيكى ئىلاجىم يوق هەر كوچەدا يىغلارمەن،
تار ئولدى هەزىنىغه فەرغانه تاڭ ئاتقۇنچه.

(«باياز هەزىنى» 53-بەت)

6

ئويلاسام مەھبۇبىمە ئالەمدە جانان ئوخشاماس،
جەننەت ئىچرە ھۆرۇغىلمان بەلكى رىزۋان ئوخشاماس.
بىر ئەجەب مەشۇقەئى مانەندى يوقتۇر بىنەزەر،
ئىھتىمالى بار يۇسۇفدىن بۆلەك جان ئوخشاماس.
ئول زامانلار چەشىم مەجنۇن بىرلە كۆرمەس لەيلىنى،
زەررە تۇشسە ئىشق كۆز ياشىغا باران ئوخشاماس.
ھەرنىچۇك دەردۇ ئەلەمدىن يار سەۋداسى مەھال،
مەرھەمى يارىن ۋىسالى باشقە دەرمان ئوخشاماس.
مۇسىقى مەنقارى قەمەرى ئەندەلىب سوۋتىن نىتاي،
نالە قىلسا نەغمەئى داۋۇد خوشخان ئوخشاماس.
نەيلەرەم دەردۇ ئەلەم تارتماقدىن ئۆزگە چارە يوق،
تا ھەزىنى تابماسام ۋەسفىنى دىۋان ئوخشاماس.

(«باياز ھەزىنى» 25-بەت)

9

مۇبتىلالار نالەسىنى تۈن سەھەر يارىم ئىشت،
كىچەلەر ھىجرىڭ بىلەكىم ئەيلەگەن زارىم ئىشت،
مەن نىسار ئەيلەي يولۇڭدا يوق ئەيلە بارىم ئىشت،
مىسلى سەنئان باغلابان بوينۇمدا زۇننارىم ئىشت،
ھەسرەتىڭدە يىغلارەم دايىم شەب تارىم ئىشت.

ياش تۆكەرمەن كۆزلەرىمدىن نوھنى توفانىدەك،
مىسلى يەھيادەك باياباندا شەئىب چولبانىدەك،
يۇسۇفىم دەپ يىغلاسام چۈن يەئقۇب كەنئانىدەك،
ئەۋۋەلىدە قۇل بولۇب ئاخىر مىسىر سۇلتانىدەك،
بىر كەلابە ئەيىق بىلەن بولغان خەرىدارىم ئىشت.

زىكرىيادەك ھەق قەزاسىغە رىزا بولسامموكىن،
مىسلى مۇسادەك خۇدايىمغە نەۋا قىلسامموكىن،
بەلكى جىرجىسدەك ئەدۇۋلار دەستىدە ئۆلسەمموكىن،
نىچچە ئۆلتۈرگەن بىلە ئۆلمەي تىرىك تۇرسامموكىن،
شەھرى مۇپائىل شەھىدىن تارتقان ئازارىم ئىشت.

چىللە ئولتۇرسام نەھەڭنى بەتىندە يۇنىسدەك،
ئۆلمەيىن جەننەتكە كىرسەم مەن ئۇشول ئىدرىسدەك،
شاھ بولسام ئىسكەندەرۇ گاۋسىدەك،

8

نىچچە دانالارنى نادان ئەيلەدى ئىشق مەجاز،
يارنى كويىدە سەرسان ئەيلەدى ئىشق مەجاز.
ھەركىشى مەجنۇن بولۇب لەيلىنى گەر قىلسا تەلەب،
مىسكىن دەشتۇ بايابان ئەيلەدى ئىشق مەجاز.
تىشە ئۇردى كوھكەن شىرىننى ھىجرىدە مەدام،
ۋەئىدە ۋەسلىلە بىجان ئەيلەدى ئىشق مەجاز.
تاھىر غۇربەت كوشىدە ئولدى زوھرا كويىدە،
يارى رۇخسارىن قىزىل قان ئەيلەدى ئىشق مەجاز.
شەيىخ سەنئاندەك ۋەلىنى بويىنغە زوننار ئاسىب،
ھۆكۈم تەرىس بارچە خوبان ئەيلەدى ئىشق مەجاز.
يۇسۇفنى دەب يىغلاتىب يەئقۇبنى قىرىق يىلغىچە،
مەنزەلىنى بەيتۇلھەزەن ئەيلەدى ئىشق مەجاز.
ھاسىل ئەتمەسدىن زۇلەيخا مەتلەبىن جانانىدىن،
ئاخىرى زىندانى بۆھتان ئەيلەدى ئىشق مەجاز.
ئى ھەزىنى، مەۋلەۋى جامى بىلەن ھەمدەمنى كۆر،
ئول ھۇسەيىن مىرزانى توغيان ئەيلەدى ئىشق مەجاز.

(«باياز ھەزىنى» 27-بەت)

10

ئى يارانلار غەم بىلەن مەن خارۇزار ئۆلدۈم نىتاي،
بولمايىن خۇررەم جەھاندا دىلەفكار ئۆلدۈم نىتاي،
خەستە مەھزۇنلۇقتە قالىب ئاشكارا ئۆلدۈم نىتاي،
دەرد تارتماقلىققە دوستلار بىقەرار ئۆلدۈم نىتاي،
دىلرەبانى كۆرمەككە بولدۇم خۇمار ئۆلدۈم نىتاي.

مىسلى مەجنۇندەك فىراق لەيلىدەك ئاۋارەمەن،
كوھكەن يەڭلىغ شىرىننى ھىجرىدە دىلپارەمەن،
ئاستانەڭ ياستانىب ۋامۇق كەبى ئاۋارەمەن،
ھەمچۇ تاھىركىم قەزانى دەستىدە بىچارەمەن،
يارنى ۋەسلىغە يەتمەككە ئۆلەر ئۆلدۈم نىتاي.

غەمنى زىندانىدا قالدىم بارمۇكىن ماڭا نىجات،
شايەد ئۇ يەتكەيمۇ كىن رەھىم ئەيلەبان خەت بەرات،
چىقمايىن ئۆلسەم فەنا چاھىدە چۈن تابسام ۋەفات،
شاھ ھۈسەيىندەك تەشنە بولسام ئىچمايىن ئابفۇرات،[1]
شىمر[2] مەلئۇن دەستىدە قانىم تۆكەر ئۆلدۈم نىتاي.

بارمۇكىن دۇنيادا ھىچكىم مەن كەبى نىمەمگە قەيب،

---

① ئابفۇرات — ئىفراد دەرياسى
② شىمر — رىۋايەتلەردە ھۈسەيىننى ئۆلتۈرگەن قاتىل كىشى دەپ قارىلىدۇ.

ئىنتىزار ئولسام سۇلايمانغا بىلىقسىدەك،
ئاسەف ئىبنى بەرخىيا كەلگۈنچە خۇمارىم ئىشت.

ئول سەفھوللادەك يارەببىنا دەب يىغلاسام،
ھەزرەتى ئايۇبدەك ھەقنى رىزاسىن كۆزلەسەم،
ياخەلىللۇللادەك ئوغلۇمنى قۇربان ئەيلەسەم،
مۇستاپادەك مەككەدىن مەدىنە كۆزلەسەم،
بۇ ھەزىنى تۇرماققا بۇ يەردە ناچارىم ئىشت.

(«باياز ھەزىنى» 37-بەت)

11

تا يىتىم بولماي كىشى بىلمەس ئاتانى قەدرىنى،
جانۇ دىلدە تەربىيەت قىلغان ئانانى قەدرىنى،
بىلمەگەي ھىچكىم ئاكا بىرلە ئۇكانى قەدرىنى،
بىر نىچچە خىشۇ تەبارۇ ئەقرەبانى قەدرىنى،
ئاجراغاي، بىلگەي ئاكا بىرلە ئۇكانى قەدرىنى.

تەندەرەستلىك لەززەتىن بىمار بولغانلار بىلۇر،
كۆب ياتىب فەرزەندلارىغە خار بولغانلار بىلۇر،
باشى ياستۇقتە ياتىب ئەفكار بولغانلار بىلۇر،
پارچەئى نان قەدرىنى كۆب زار بولغانلار بىلۇر،
كىمكى مەنمەنلىكتە بىلمەيدۇر غىزانى قەدرىنى.

دوستۇ دۇشمەن ھەركىشى بىگانە خاھى ئاشنا،
قاچقۇسى باشغا مۇشكۇل تۇشسە سەندىن بىۋافا،
سەن ئۇچۇن ئۇل بىۋەفا ئۇلفەت قىلۇرمۇ جان فىدا،
دوست قەدرىن بىلمەگەي باشقا تۇشمەستىن بەلا،
قەرىيۇ ئەئما بولۇب بىلگەي ئەسانى قەدرىنى.

قولدە مالىڭ باردە بىگانەلەردىن يار كۆب،
دەۋلەتىڭ كەتسە ئەگەر دىلداردىن ئەغيار كۆب،
كىم قەدىمى ھەمنەشىنلاردىن ساڭا ئازار كۆب،

تەھبەتەھ قالدۇر يۇرەكىم بىر كىشى كۆيسە يارىب،
خەستە ھالىمنى كۆرۈب رەھىم ئەتمەدى ھازۇق تەبىب،
دىل ياراسىنى ئىلاجىن قىلمادى مەرھەم قويىب،
غۇسسە بىرلەن ئاھ ئۇرۇب جاندىن كىزەر ئولدۇم نىتاي.

مىسلى ئەدھەم تەختۇ بەختىم تاشلابان كەتسەممۇكىن،
تاغۇ چۆللەرنى كىزىب بەيتۇلھەزەن كەتسەممۇكىن،
مۇستەفانى روۋزىيەسىنى ھەج قىلىب كەلسەممۇكىن،
ئاستانەڭ ياستانىب غەفلەت قىلىب ياتسامموكىن،
خەلق ئارا رەسۋا ھەزىنى شەرمىسار ئولدۇم نىتاي.

(«باياز ھەزىنى» 38-بەت)

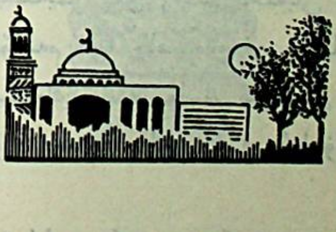

دلكەش

سۆھبەتىڭدىن ئىتىراز ئەيلەب يەنە بىزار كۆب،
مەردۇمى فەرغانە بىلگەي ئەغنىيانى قەدرىنى.

بو جەھاندا بەئىزلەرنى ئەيلەدى تىرناققە زار،
بەئىزلەرگە خالىقىم فەرزەند بەردى بىشۇمار،
بەئىزنى قىلدى ئەزىز بىر نىچچەلەرنى قىلدى خار،
ھەرنە قىلسا خالىقىم شۇكرى ئەيلەگىل لەيلۇ نەھار،
بىل ھەزىنى سىدىق ئىلە شۇكرى خۇدانى قەدرىنى.

(«باياز ھەزىنى» 45-بەت)

ئەمرى غەزىلىگە مۇخەممەس

يوق سەن كەبى ئىستەسەم ئەجەمنى،
خوبلىقدە ھەدىقە ئەرەمنى،
دەرد ئۆزرە زىيان ئېتىپ يەرەمنى،
قاشىڭغە يەتكۈزمەگىل قەلەمنى،
بۇ خەت بىلەن بۇزماگىل رەقەمنى.

ۋاقىپ ئولدى غەمىڭ ماڭا سەراھا،
ھىجرىڭ غەمىدەك غەمىم يوق ئەسلا،
باشدىن ئاياغىڭ ئەجەب مۇسەففا،
بۇتخانىلار ئىچرە ھىچ تەرسا،
بىر كۆرمەدى سەن كەبى سەنەمنى.

جانلارغە غىزا تەكەللۇم ئەتكىل،
لەتىن ئىلە نىچچە تەبەسسۇم ئەتكىل،
خۇبان ئېلىدىن تەقدىم ئەتكىل،
ئاشقلارىڭگە تەرەھھۇم ئەتكىل،
كۆپ ئەيلىمە جەۋرى ئىلە ستەمنى.

پىكرىڭ دىل ئارا مۇقەررەر ئولسا،
گۇياكى جەھان مۇئەتتەر ئولسا،

ئُشق ئُچره سېنى دېدىمۇ دىلبەر ئُوله يازدىم،
رەھىم ئەيلايۇ ھالىمغە ستەمكەر ئُوله يازدىم.
خوب ئُولدى تەغافۇل بىلە ئەتدىك مېنى بىخۇد،
دىۋانە بولۇب كى قەلەندەر بۇله يازدىم.
ئُوت نۇشتى نىھارىمغە كۆرۇپ ماھۋەشىمنى،
شەۋقى ئُوتىدە مەسەل سەمەندەر بۇله يازدىم.
باغرىم ياراسى ناۋەك مىژگان ئۇدۇدى يوق،
قاش يالارىدىن نىچە مۇقەررەر ئُوله يازدىم.
دەردىم كۆب ئُولۇر فىكرى ئەگەر كەلماسە دىلغە،
چۇن كەلسە ئەجەب ۋالەيۇ بىسەر بۇله يازدىم.
قەددىم خومۇ سۇزىش كۆڭلۇمغە نەزارە،
چۇن ئەيلاب ئۆزۇم غەيرىگە ئُوله يازدىم.
دىلكەش نە دەپ ئُولدۇك غەم ئەشق ئىچرە گىرىفتار،
باشىمغە سالىب قۇم مىقدار ئُوله يازدىم.

(«باياز ھەزىنى» 133-بەت)

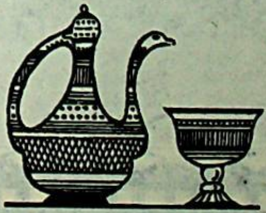

ئىپتادە فىگار بەنەزىر مەن،
غەم بارىنى چەككالى دىلىرمەن،
سەن ياردىن ئۆزگە كىمگە دېيەرمەن،
كۆڭلۈمدەكى دەرد ئىلە ئەلەمنى.

نازۇكلار ئىلىن ھۇررىدۇرسەن،
نوختەلار ئارا دەبىرىدۇرسەن،
ھەم دىلكەشۇ خۇش زەمىرىدۇرسەن،
ئىقلىمۇ فەساد ئەمىرىدۇرسەن،
ئى شاھ بۇ گەداغە قىل كەرەمنى.

(«باياز ھەزىنى» 171-بەت)

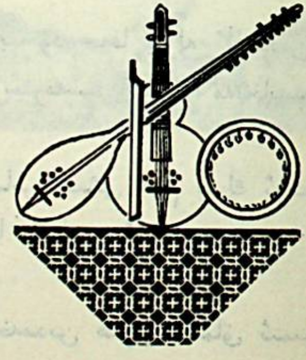

ھەم كۆزۈ-كۆڭۈل مىننۇر ئۇلسا،
نەقش قەدىمىڭ مۇيەسسەر ئۇلسا،
نىلاي بۇ جەھاندە جام جەمنى.

ئاشفتەيۇزار بىدەردىمىڭ،
ھەم ئاجىزۇخار بىر جەرىمىڭ،
جانلاردا غەمىڭ تولا يېرىمىڭ،
كۆڭلۈم قۇش تائىر ھەرىمىڭ،
سەيد ئەتمە، كەبۇتەر ھەرەمنى.

يادىدە لەبىڭنى خۇن كۆڭۈللار،
شاد ئەيلە نىچە بۇگۇن كۆڭۈللار،
ئىشق ئىچرە قىلۇر ئۇيۇن كۆڭۈللار،
يوق ئالەم ئارا پۈتۈن كۆڭۈللار،
زولفىڭدىن ئايرىما ھىچۇخەمنى.

تا شەھەر غەمىڭدە شاھ بولدۇم،
نالىندەيۇ ھەم پۇر ئاھ بولدۇم،
گاھى يوق ئۆزۈمدە گاھ بولدۇم،
يولۇڭدا غۇبار راھ بولدۇم،
باشىمغە يەتۈرمادىڭ قەدەمنى.

دايىمكى خىيالىڭگە ئەسرمەن،

ئەلەمدىن ئاھلاركىم نىچە دىلگەش،
چىكىپ پىنھانى ئاتەش خانەسىدە.

(«باياز ھەزىنى» 134-بەت)

خىيالىڭدۇر كۆڭۈلنى خانەسىدە،
ئانىڭ نۇرى كۆزۈم كاشانەسىدە.

غەمىڭدىن كېچە-كۈندۈز تەلبەيۇ ئەرەم،
نەزاكەتلار ئىمىش مەستانەسىدە.

ئەلەم ناكىم بەلا خىلى تۈزۈپ سەپ،
فىغانىدىن ئۆزگە يوق دىۋانەسىدە.

تۈتاشىپ ئاھ ئۇتى باغرىمدە پىنھان،
بۇ بىكەسنى دىلى ۋەيرانەسىدە.

چىمەندە گۈل كەبى مەن قان يۇتارمەن،
بۇ رەسىم ئىلە جەفا دەۋرانەسىدە.

بولۇپ بىخۇد جەفا بىرلە ئەلەمدىن،
ئەجەب سىرمەست ئۇلۇب مەيخانەسىدە.

نەۋا تاپماس كىشى ھەم بەرك ئۇمىد،
بارىب تا ياتمايىن ئاستانەسىدە.

قەددى خەمدىن ھەزەر قىلماق ئىمىش خوب،
كەمان بىل ئاھ ئوقى پەررانەسىدە.

مەئىيىەت ئەفۇينى بىشارەتىنىڭ،
كەلتۈرۈپ يانە ئەتىق ئىبارەتىنىڭ،
ئى شەھۋەر كەرىم پۇر نەئىمات.

ئى مەردلەر باسەنالار ئىپتىب،
ئۇل كىچە توف ئۇل ھەمبەر ئىپتىب،
تەشنەلەرغە مۇژدەئى كەۋسەر ئىپتىب،
ئىككى ساندۇق تولاكى دەفتەر ئىپتىپ،
بىرى ئىسيان ئۇچۇن بىرى ھەسەنات.

ھەر كىچە بەچچەلەر ئوقۇب رەمىزان،
لەيلە كۇل قەدىر ئولۇب مەھەل ئەمان،
بىلگەن ئادەم بولۇب نىچچە فەرەھان،
فەيىز غەيبى يىتىب چۇ روھۇ رەۋان.
ئەھلى سۈننەت تاپىب ئۇلۇغ دەرەجات.

ئى شەھسەر بەلەندۇ ئالى مەقام،
قىلدى ئاللاھ سىزە شەرىف كەلام،
رەھمەتى بەھرىدىن ئىپتىب ئىنئام،
رۇزەنىڭ ئەمرىنى قىلىب ئەئىلام،
ئاسىيلار نەخلىغە بولۇب سەمەرات.

يارەب ئەت جۇملەنى ئەتاغە دوخول،

ئەلۋىداﺋ رەمزان شەرىف

ئەلۋىداﺋ ئەي مەھ خۇجەستە سىفات،
ئەلۋىداﺋ باشىن ھەممە فەرجات،
ئەلۋىداﺋ بارچەغە بولۇب تەرەبات،
ئەلۋىداﺋ كۆب سەلام ھەم رەھمات،
ئەلۋىداﺋ ئەلۋىداﺋ با بەركات.

ئەلۋىداﺋ ئۆزە فىراقىڭىز،
يەنە يىلغىچە ئىشتىياقىڭىز،
ساقلايىن دىلدە ئىشتىياقىڭىز،
ئىستەبان دايىما ۋىساقىڭىز،
كۆزلەرىمدىن تۆكۆب ئەجەب قەتارات.

كەلدىڭىز دايىما كەرامات ئىلەن،
ھەم نىئەم يەتكۈزۈب قەنائەت ئىلەن،
خەيرۇ رەھمەت يەنە ئىزافەت ئىلەن،
ياخشىلىق بابىدىن بىشارەت ئىلەن،
ئەلۋىداﺋ ئى شەرىف باشەرىفات.

ۋەئىدەﺋ مەغفىرەت ئىشارەتىنىڭ،
يوق قىلۇرغە تومۇغ ھەرارەتىنىڭ،

يوسوف سايرامى

گەر دەنا گەردەسىن ئېتسب مەقبول،
شادكام ئەيلەگىل تەفىل رەسۇل،
قالماغاي دىلكەش ھەزىنىڭ ئول،
كەشنەلەب نەزىٔ جان تا ئەرەسات.

(«باياز ھەزىنى» 176-بەت)

يۇسۇف دەمى ئۇتتۇردى كۆپ ماھ رونىن كۆردى،
ھەيرەتتە باقتى تۇردى كۆز قىلدى چار مەنزەر.

(«باياز ھەزىنى» 129-بەت)

رەشىك رەۋاق جەننەت گەر بولسە بار مەنزەر،
ئەزبەسكى دىلكۈشادۇر پەسىل بەھار مەنزەر.

كۆرسام يۈزى قۇياشلار ئوينار كۆزدىدە ياشلار،
سەيرى چىمەنغە باشلار ئول گۇلئۇزار مەنزەر.

ھەر سارى بىر-بىرى دو پەيۋەستە تاق ئىرۇ،
مژگانى تىغ ھىندۇ جەللادۋار مەنزەر.

قولدە كىتاب نازى يۈز شەمئى جانگۇدازى،
ئۆلدۇرمەك ئاڭا بازى رەخ لالەزار مەنزەر.

قىلماس ھەۋايى گۇلشەن ياد ئەيلاماس چىمەندىن،
جەم ئولسە ئەھل دىلدىن فورھەت نىگار مەنزەر.

رەفئەتتە ئاسماندۇر نەرھەتىدە گۇلىستاندۇر،
شەۋق ئەھلىغە مەكاندۇر دارىلقەرار مەنزەر.

يارەپ مىكىن ئالى باجاھۇ با جەلالى،
باشۇ بانەۋالى، قىل بار ياز مەنزەر.

بۇ جاي رەفئى غەمدۇر چۈن رەۋزەن ئەرەمدۇر،
ھەر قانچە دىسەكىم دەۋر گەردۇن بىدار مەنزەر.

مەن نىگا مەھۋە ئارىز رەئناسى بولماين،
مەستۇ خەراب نەركەس شەھلاسى بولماين.

خاك دەرىدىن ئىستامە يوق كۆزگە تۇتىيا،
تا ئول پرىنى نەقش گوپپاسى بولماين.

زوق سەفاسى برلە ئەدايى ئىتابىن،
بىلمەس دىل ئانى زار ھۆۋەيداسى بولماين.

ۋەسىن خەتىنى ھىچ قەلەمدە يازالماغاي،
قەتئى زىيانۇ باشدە سەۋداسى بولماين.

خەتۇ خىيال لەئلى سىزىن ئىستەمەك ھەيات،
تابماس بۇ يولنى خىزىرۇ مەسىھاسى بولماين.

ئول قاشى ياغمىدە چىكىلگەن بۇ تىر ئاھ،
تەگمەس نىشانە راست قەد ياسى بولماين.

نامۇ نىشانى برلە تاپالماس نىشان يار،
يۇسۇف بۇ قاف ئىشۋە نە ئەنقاسى بولماين.

(«باياز ھەزىنى» 102-بەت)

كۆردۇم يۈزىنى دەۋرىدە ئالى جەناب خەت،
گەردىدە ھالە بىرلە چىكىب ماھتاب خەت.

خەتىنى پىكرى مەھۋە قىلىبدۇر سەۋاد دىل،
غەم شامى چەكتى شەئشەئەدىن ئافتاب خەت.

سىر مەست مەن خىيال خەتۇ زولفى ياردىن،
لەئلى ئۈزرە كۆرۈندىمۇ مەۋج شەراب خەت.

دىۋان ناز چەندە شە بىيت، ئەنبىدىن،
سەنئى ئىلكى يازدى مۈشك بىلەن يۈز كىتاب خەت.

ياقۇت جەۋھەرىدە زومرەد تىمۇچى،
كۆرسەتتى سەبزەدەك ئۈزرە لەئىل ناب خەت.

دەۋر رەخىدە خەتى ئەمەس ھەرز دافەئى،
ئەغيار بەد نەزەرغە مۇئەنبەر ھىجاب خەت.

يۈسۈف بىرىب قەلەمۇ ھۆسنىغە تەرفە زىب،
زولفى ئەسىر ئەيلادى بىزنى خەراب خەت.

(«باياز ھەزىنى» 130-بەت)

بولكىچى ھاجى

(ھەجۋىي)

مەن دۇنيادە ئى ئاكام بولكىچى،
خۇلق خۇش ئىلە كەرەم بولكىچى،
ھەرقانچە گەر بولسە ھەم بولكىچى،
مەندەك بىكرەمچى ھەم بولكىچى،
ناز ئۆزگىچەيۇ ستەم بولكىچى.

بىلسەگىز ئاتىمنى ھاجى ھەمدەم،
دىرسىزكى يانىمدە بولسە ھەمدەم،
كىم ماڭا بولۇر جەھاندا ھەمدەم،
ئاغزى قۇلاقىدە دىركى دەمدەم،
ناز ئۆزگىچەيۇ ستەم بولكىچى.

مەيدان ئويۇندە مەن كەمىنە،
كى ئوغۇل يۇ گاھ دوختەرىنە.
كى سارتىيەيۇ گاھى بەرىنە،
گاھى ئويۇن ئۆرگەتىپ بارىنە،
ناز ئۆزگىچەيۇ ستەم بولكىچى،

كىم ئاشىق ئىرۇر كىچەر جەھاندىن،

هەمدەمی

يوقلاپ مېنى ئى ئاكام كېلىپسىز،
ھەم لوتۇف قىلىپ كەرەم كېلىپسىز،
تاپماي مېنى بىر ئەلەم كېلىپسىز،
ئەيلاڭ مەنە دەختى غەم كېلىپسىز،
ناز ئۆزگىچەيۇ سىتەم بولىكچى.

ئۇينارنى خىيال تۇشسە جانىگا،
جىلدىرمە بېرۇر خەبەر جەھانىگا،
ھاپىز ئاكامىز ئامان ئامانىگا،
لەرزە تۇشەدۇر زىمىن زامانىگا،
ناز ئۆزگىچەيۇ سىتەم بولىكچى.

ئادەم بەلاسى ئەمەس پىرى مەن،
بەلكى پەرىلارنى دىلبەرى مەن،
جەننەتدەكى ھۆر پەيكەرى مەن،
ھۆرلار ئىچىدە سۇخەننۇرى مەن،
ناز ئۆزگىچەيۇ سىتەم بولىكچى.

مەن باغى ئەرەمنى بىر گۇلىمەن،
گۇلزار بىھىشتنى بۇلبۇلى مەن،
خۇشبۇي جەناننى سۇنبۇلى مەن،
سۇنبۇللاردە زىب غۇلغۇلى مەن،
ناز ئۆزگىچەيۇ سىتەم بولىكچى.

ھەم بالۇئەھل ئىلە خانىماندىن،
دۇنيانى قويۇڭكى بەلكى جاندىن،
قايتماس ئۇيلاي ناگىھاندىن،
ناز ئۆزگىچەيۇ ستەم بولكىچى.

مەن مۇندە غىرىب بىر مۇساپىر،
سىزسىز مېنى دەردىم ئىچرە سابىر،
ئولتۇرغىلى سىزنى مەن چۇ ساھىر،
بولدۇم سىزى ئالدىڭىزدە ھازىر،
ناز ئۆزگىچەيۇ ستەم بولكىچى.

بولدى بۇ جەھاندە سۆرىتىم تاق،
كۆرماققە جەھاننى ئەھلى مۇشتاق،
شەيدا يەراتىب مېنى ئۇ خەلاق،
ئالەم بارى بولدى ماڭا ئۇشاق،
ناز ئۆزگىچەيۇ ستەم بولكىچى.

ئاشىقلار ئىچرە گەر جەفانىسىز،
غەم خەنجەرى بىرلە باغرى قانىسىز،
مەھزۇن شىكەستە ناتىۋانىسىز،
ئىشق يولىدە بىر سىبىل جانىسىز،
ناز ئۆزگىچەيۇ ستەم بولكىچى.

جىلدىرمەمىزى سەداسى گەژدەڭ،
ئادەمنى يىغلار نىداسى گەژدەڭ،
ھەشەر ئەتكالى مۇددىئاسى گەژدەڭ،
ھەم ئىجابەيا بەياسى گەژدەڭ،
ناز ئۆزگىچەيۇ سىتەم بولكىچى.

گۇلدەك يۇزىمىزنى ئاشىقى سىز،
شىرىن سۆزىمىزنى ئاشىقى سىز،
ئاھۇ كۆزىمىزنى ئاشىقى سىز،
جاندەك ئۆزىمىزنى ئاشىقى سىز،
ناز ئۆزگىچەيۇ سىتەم بولكىچى.

مەن مەست بەچچەمەن جەفا قىلۇرمەن،
بىر نازىم ئىلە ئەدا قىلۇرمەن،
قاشىم قاقىپ ئاشنا قىلۇرمەن،
زەر بەرسە كىشى ۋەفا قىلۇرمەن،
ناز ئۆزگىچەيۇ سىتەم بولكىچى.

كەلدىم بۇ (؟) شەھەرغە سەير ئەتتىم،
زىب چىمەن بۇ دەير ئەتتىم،
ئاشىقلارە خۇلق-خەير ئەتتىم،
جەننەت قۇشى مەنكى، تەير ئەتتىم،
ناز ئۆزگىچەيۇ سىتەم بولكىچى.

خۇشتار ماڭا بولدىڭىز ئۆزىڭىز،
ئىشقىمدە سېرىغ بولۇپ يۈزىڭىز،
مۇنچە تىكىلۇر ماڭا كۆزىڭىز،
بارمۇ قۇلاقىمغە يا سۆزىڭىز،
ناز ئۆزگىچەيۇ سىتەم بولكىچى.

ھەرچەندە جەھاندا زوفنۇنسىز،
ئالەم ئىلىغە مەگەر سىتۇنسىز،
كۆيدۈرمەككە ئوت مەنۇ ئوتۇنسىز،
مەن شۇئلە مەنۇ قارا تۈتۈنسىز،
ناز ئۆزگىچەيۇ سىتەم بولكىچى.

توبى قەدىمۇ يۈزۈم قىزىلگۇل،
ھەرقايدە ئۇقۇر ئاتىمنى بۇلبۇل،
كاكۇل دېمەڭىز باشىمدە سۇنبۇل،
ھۆسن ئەھلى بولۇر مېنى كۆرۈپ قۇل،
ناز ئۆزگىچەيۇ سىتەم بولكىچى.

رۇخسارىمىزە ئەدا قىزىلگۇل،
كىسۋەلارىمىز مىسال سۇنبۇل،
گۇفتارىمىزە غۇلام بۇلبۇل،
بولمايسىز ئاكام نىگا بىزە قۇل،
ناز ئۆزگىچەيۇ سىتەم بولكىچى.

ئى بەزمىمە ئۇشبۇ كۈن كېلەنلار،
ئىخلاس ئىلە تىرمۇلۇپ تۇرەنلار،
ئۆز كۆكسىغە داد ئېتىپ ئۇرەنلار،
ھەربىرلارىڭىز چۇ كۆھكەنلار،
ناز ئۆزگىچەيۇ ستەم بولكىچى.

كۆزۈڭ بىلە تىرمۇلۇپ يىمەي تۇر،
راز دىلىڭنى ماڭا دىمەي تۇر،
كۆپ تىتراماگىلۇ قاقشاماي تۇر،
تەب لەرزە كىسەلغە ئوخشاماي تۇر،
ناز ئۆزگىچەيۇ ستەم بولكىچى.

سىرىڭ ماڭا بولسە نىھان ئەت،
دىل گەنجىغە تىلنى پاسبان ئەت،
كەڭ ئولغىلۇ ئۆزىنى بىزوبان ئەت،
گۇل غۇنچىدەك دىلىڭنى قان ئەت،
ناز ئۆزگىچەيۇ ستەم بولكىچى.

بەس ھەمدەمى ئەمدى تارت قەلەمنى،
كۆپ قىلمە بايان غۇسسە غەمنى،
ۋەسفىن دىمە بىۋەفا سەنەمنى،
يوق سورغۇچى ھەسرەتۇ ئەلەمنى،
ناز ئۆزگىچەيۇ ستەم بولكىچى.

(«باياز ھەزىنى» 227-بەت)

كىم ماڭا كېلىپ دۇچار بولدى،
تالىئى قۇش ئاڭا يار بولدى،
قىش تەبئى ئانى بەھار بولدى،
ھەركارى يەنە بەرار بولدى،
ناز ئۆزگىچەيۇ ستەم بولكىچى.

جەننەت چىمەنى ئېرۇر جەمالىم،
ھەق رەھمەتى ھۆسن بەركامالىم،
ھۆر سۆھبەتى ئۇشبۇ قىلۇ قالىم،
پەرغاندە يوق مېنى مىسالىم،
ناز ئۆزگىچەيۇ ستەم بولكىچى،

بۇينۇمدە پىرى كەبى جەلاجۇل،
باشىمدە بىجايى تاج كاكۇل،
مەن باغ نەزاكەت ئىچرە بىر گۇل،
ئاغزىمدە تىلىم ھەزارۇ بۇلبۇل،
ناز ئۆزگىچەيۇ ستەم بولكىچى.

مەن باغى ئەرەمنى ئافتابى،
ئاشىق دىلى شوئىلە مەي كەبابى،
كەسپىم مېنى نەغمە رەبابى،
ناز ئۆزگەچە شاھنامى كىتابى،
ناز ئۆزگىچەيۇ ستەم بولكىچى.

كىردىلار ئەرەقئەفشان سەير ئۇچۇن نەۋ ئوغلانلار،
تىرگە باتسا شەبنەمدىن نى ئەجەب گۈلستانلار.
ناسىھا، نەسىھەتدىن دېمەكىم نە بىلمىشلار،
ئىشق ئەھلىنى قىرغان تەبئى نا پۇشايمانلار.
كۆڭلۈم ئەتىلار يۈز چاك شانەدەك چىمەن ئىچرە،
سەرۋى قامەتۇ شەمشاد كاكۇلى پەرىشانلار.
باشقە ئەھدۇ پەيماندىن گەرچە ئەتتىلار سىزگە،
ئەمدى غەيرە قىلمىشلار باشقا ئەھدۇ پەيمانلار.
... ... *
يىغلاسام چىمەن ئىچرە لەئلىدىن كىلىب ئەيتۇر،
بولدىلار گەۋھەرەفشان دىدە ئەبر نەيسانلار.
ئول پەرى بىھىشت ئىچرە سەير ئەتسە كەۋسەردەك،
ئاغزىنى ئاچىب قالغاي بارچە ھۆرۇغىلمانلار.
كۆڭلۈم ئاچىلۇر يۈز باغ ئوقىغە نىشان ئەككەچ،
غۇنچەدەك تىرەرمەن سۇبھە دەستە دەسەت پەيكانلار.
بەزم ئارا ئۇلۇغلاردىن خىلئەت ئالسالار تاڭ يوق،
سۆزگە كىيگۈزۈرلار تۇن ئوقۇغاندا خوشخانلار.
خوبلاركى بازارى بولدىلار ئەدا ئەيتۇر،
ساتقۇن ئالغۇچىلار مىھر جەۋرۇ زۇلۇم دېھقانلار.

(«باياز ھەزىنى» 148-بەت)

* بۇ جايدىن بىر كۇپلېت قىسقارتىلدى.

سودا

قالدى تا خەدەڭىڭدىن كۆڭلۈم ئىچرە پەيكانلار،
تابتى رەۋنەق ئانداقكىم غۇنچەدىن گۇلستانلار.
قايسى كۆز قەتلىنىڭ مەشھەدى ئىرۇر يارەب،
قەترە قەترە قانىدىن بولدى نەرگەسستانلار.
تۈن رەقىب ئاياغ چەكتى ساقى ئىلكىدىن مەنھەم،
يۇتمىشام تاڭ ئاتقۇنچە رەشك جامىدىن قانلار.
ئى فىدا ساڭا كۆرمە ھىچ غەم يۈزىن يەئنى،
قەتل دەئىدەسى بىرلە خىرەم ئەيلەدىڭ جانلار.
تا يۈزۈڭ جەفاسىدىن گۇلشەن ئىچرە يەر تۇتتۇم،
ھەسرەت ئىلكىدىن قىلدى چاك گۈل گىرىبانلار.
سەفھەئى ئۇزارىڭغە خەت سەۋادىمۇ ياخود،
ھەر تەرەف كۆكەرمىشلار گۇلشەن ئىچرە رەيھانلار.
بۇ تەمامى گۈل زەخمىكىم مەگەر لەبىڭ يادى،
سىندۇرۇب باشى ئۆزرە كۆلكىدىن نەمەكدانلار.
سەلتەنەت سىپەھرىنىڭ يا قۇياشى سەن يوقتۇر،
زەررەلىق قەتارىدىن خىدمەتىڭغە سۇلتانلار.
ناز ئۇيقۇسىدىن كۆز ئاچتى ئاخىر ئول، مەھۋەش،
نالە تىنماغۇر كۆڭلۈم ۋەھكى قىلدى ئەفغانلار.

(«باياز ھەزىنى» 150-بەت)

نالہ

نالہ

چىمەن رەئنالىغىن رۇخسار جەناندىن تەماشا قىل،
نەزاكەت جىلۋە بىر سەرۋى خىرامانىدىن تەماشا قىل.
ئەرەم گۇلزارى بىرلە گەر تىلەرسەن سەبزەئى جەننەت،
گۇل رۇخسار ئىلە ئول خەتى رەيھاندىن تەماشا قىل.
ۋەفا يولىدا كۆز تۇتماقنى كۆرگىل مەندىن ئى ھەمدەم،
ستەم بىرلە جەفا ئول ئەھدى يالغاندىن تاماشا قىل.
كۆكۈل ئالماي جەفايۇ جەۋر ئەتمەك خوبلار ئىچرە،
ۋەلى جان ئافەتى ئول نامۇسۇلماندىن تەماشا قىل.
ۋىسالى ئىچرە ھىجران ۋەھمىدىن قورقارسەن ئى كۆكۈل،
بەياز سۇبھ ۋەسلىن شامى ھىجراندىن تەماشا قىل.
چىمەندە سەرۋى ئۆزەئى باغبان گۇل بتمادى ئەمما،
كىلىب ئول گۇل جەبىن سەرۋى خىرامانىدىن تەماشا قىل.
دۇئا قىلماقنى خىجلەت بەرمە قولدىن لوتىف ئەتمەكنى،
ئەمىر نامۇر سەيىد ئۆمەر خاندىن تەماشا قىل.

(«باياز ھەزىنى» 154-بەت)

خجلت

شەۋكەت غەزىلىگە مۇخەممەس

بىھەمدۇللا يۈزىڭ ئايىنەئى گىتىنەما بولدى،
يۈزىڭ كۆرگەچ كۆزۈم ئىشقىڭدە كۆڭلۈم ئاشنا بولدى،
بولۇب دىۋانە ئاخىر رەسىم دانىشدىن جۇدا بولدى،
قارا زۇلفىڭ تولۇن ئايدەك يۈزۈڭگە هالە تا بولدى،
مېنىڭ ئۇلدەمدە يارۇق روزگارىم هەم قارا بولدى.

قىيامەت قايىم ئولغاي راست قىلساڭ ناز ئىلە قامەت،
فىراقىڭ نىقمەتى دەۋزەخ، ۋىسالىڭ نەئىمەتى جەننەت،
شەھىد بىر نىگاھىڭ ئى قارا كۆز بولدى هەر ئامەت،
ئۈلۈس قەتلىغە جانا يادىن ئوق چەكمەك ئەمەس هاجەت،
نىچۇك مىژگاندىن ئوق ئاتماققە قاشىڭ تورفە يا بولدى.

هەممە ئاشىق قىلۇر سەندىن تەمەننا، هەر تەمەنناسەن،
جەهان ئەھلىنى سەن بىر مەھۋەش دىلجۈي زىباسەن،
يۈزۈڭ كۆرگەن هامان گۈل رەشكىدىن چاك ئەتتى ياقاسىن،
قىلۇر ئىردى چىمەندە سەرۋى نازۇكلىكنى دەئۋاسىن،
قەددىڭ كۆرگەچ خىيابان ئىچرە خىجلەتدىن دوتا بولدى.

چىمەننى سەيرى ئىلە بولمادىم دىلشادۇ خۇررەمكىم،
سەمۇم ھىجر قىلدى رەۋنەق ئەيشىمنى بەرھەمكىم،

ڤەسلی

كۆزۈمگە مەردۇمەكدەك جايىدۇر تۇرساڭ نەزەر ئىچرە،
يۈزۈڭنى پەرتەۋى نۇر سەفا بەردى بەسەر ئىچرە،
پەرىسەن يا مەلىكسەن يوقسە مسلىڭ يوق بەشەر ئىچرە،
ئىچۈنكىم كۆرگەن ئەل خولقىڭنى ساڭا مۇبتىلا بولدى.

ئەسرىڭ ئىچۈن ئۇلماي ئى ئەمىر خوبلار بارى،
قاراڭغۇ كىچەنى يارۇتتى مىھر رويۇڭ ئەنۋارى،
ئۆزۈڭ لوتىف ئەيلەكىم ۋەسلىڭ ئۈچۈن ۋەسلى قىلۇر زادى،
سىنىڭ شەۋكەتدىن ئۆزگە يوق دورۇر ۋەسلىڭ خەرىدارى،
كىم ئاڭا ھۆسن بازارىدا نەقدى جان بەھا بولدى.

(«باياز ھەزىنى» 65-بەت)

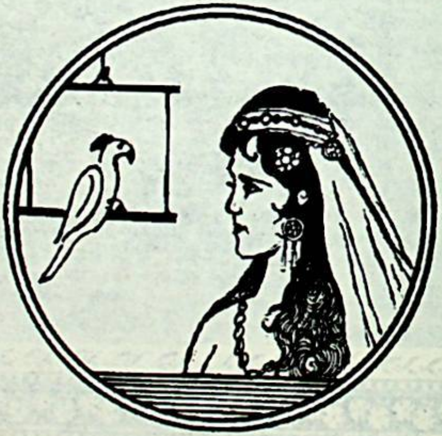

تەمۇغ ئوتىدىن ئارتۇقدۇر ماڭا بۇ ئاتەش غەمكىم،
قۇرۇق جىسمىم مېنىڭ رەشك ئوتىغە يانماسمۇ ھەردەمكىم،
سېنىڭدەك مەھۋەشىم ئەغيار ئىلە ئەيشى بىجا بولدى.

ھەمشە جانۇ كۆڭلۇم ئارىزىڭ كۆرمەككە مايىل،
سېنى ۋەسلىڭنى ئىستەر كېچە كۈندۈز جۈملە ئەھل دىل،
يۈزىڭ بىپەردە كۆرمەك ماڭا ھەرگىز بولمادى ھاسىل،
ھەرىم قۇربىڭا مەندەك كىشىنى يەتمەكى مۈشكىل،
كى سۇلتانلار سېنىڭ ئالدىڭدە بىر كەمتەر گەدا بولدى.

دۇئايى جانىڭ ئەيلەب كۆككە چىقتى بولبۇلىڭ ئاھى،
سەلامەت خاھىڭ ئولدى خەلق بارى ماھتاماھى،
ماڭا ھەم بىر نەزەر قىل ئەل سارى لوتىۇ ئەيلەگۈڭ گاھى.
نىياز ئەھلى قاتارىدا ساڭا ئى خوبلار شاھى،
ئالار بىرلە مېنىڭ ھەم كارۇبارىم ئىلتىجا بولدى.

مۇھەممەد ئۈممەتى تەگرى تائالا بەندەسىدۇرسەن،
كى تەخت بەختىنىڭ بىر خىسرەۋ فەرخۇندەسىدۇرسەن،
سەرىر ھۆسنىنىڭ شاھنشەھ زىبەندەسىدۇرسەن،
سىپەھرىنىڭ سەئادەت ئەختەر تابەندەسىدۇر سەن،
شەرەف بۇرجى ئانىڭچۈن ساڭا تۇرماقلىققە جا بولدى.

سېنى جىسمىڭ سىزادۇر ساقلاماق گۈل بەرگىتەر ئىچرە،

ئۆرتەگەن مىنى ۋەھكىم ئارىزى دورەخشانلار،
بەختىمى قارا قىلغان كاكۇلى پەرىشانلار.
ھەر باھار باش چەكمىش لالەلەر كەبى سەيردىن،
زەخىم تىغ ئىشقىڭدىن قانىغە بۇ يالغانلار.
روم قەسدىغە كەلمىش چىن دىياردىن لەشكەر،
يا ساچىڭ ئايان ئەتمىش گۇل يۈزۈڭدە رەيھانلار.
كۆرمەدى فەلەك زالى، سەن كەبى ئوغۇل ھەرگىز.
گەرچە ئۆتكەرىبدۇر سالۇ ماھۇ دەۋرانلار.
قويدى خەت رۇخسارىڭ لالە باغرىغە يۈز داغ،
غۇنچە چاك ئىتەر ھەردەم رەشكىدىن گەرىبانلار.
ياخشىلار جەمالىغە كۆزگۈدەك نەزەر سالدىم،
ماڭا بولمادى مەنزۇر سەندىن ئۆزگە جەنانلار.

(«باياز ھەزىنى» 153-بەت)

مەنزۇر

ئى فوروغ ھۆسنۈڭدىن جان ئارا چىراغانلار،
مەست بادەئى ئىشقىڭ كافىرۇ مۇسۇلمانلار.
خالۇ خەت سەۋادىغە مەھۋ ئولۇپ نەزەر سالدىم،
بولدى مەردۇم چەشمىم زۇلمەت ئىچرە ھەيرانلار.
تا كەرە شمە مىسرىدە تەخت نازە ئولتۇرۇڭ،
ئىچچە يۇسۇف كەنئان ساڭا تەھنىيەت خانلار.
بۇيلا قىلماغىل بىدادۇر نە شەھر يارىمغە،
ئەيلارەم فىراقىڭدىن ئەمدى داد ئەفغانلار.
ئەھدى فەيزىنى كۆرگىل سەربەسەر زەمانىدە،
ھەربىرى فىلاتوندۇر گۇدەك دىلبوستانلار.
نىشائى سىفاتىڭغە يەتمايىن بولۇپ مەخمۇر،
قىلدى خىرقەنى پارە مىسكىن ئەتتى ۋەيرانلار.

(«باياز ھەزىنى» 152-بەت)

مەخموور

ئى ئۆزۈڭنى ھالەتىڭنى بىلمەگەن ئەسرارى قۇل،
بىر ئىشەكسەن ئادەمغە ئوخشاغان ئەسرارى قۇل.
تابماغانسەن ياخشىلارنى سۆھبەتىنى شول سەبەب،
ئەھلى فەزلۇ ئىلىم قەدرىن بىلمەگەن ئەسرارى قۇل.
بۇ مىسلى مەشھۇردۇر، بىلمەس يامان ئۆز قەدرىنى،
سەن ئۇشول كۇندە ئۆزۈڭنى بىلمەگەن ئەسرارى قۇل.
ھىچ ھايۋان سەن كەبى مەكرۇھ بولماس ئى خەبىس،
دەرھەقىقەت ئادەم ئېرمەس ئەھرەمەن ئەسرارى قۇل.
باشىغە سەللە قويۇب بىر ھەرف خەتنى بىلمەگەن،
ئامىئى رەسۋايۇ ئەبلەھ سەگ جەفن ئەسرارى قۇل.
قارى ئىبراھىم دوكانىن تەنگ ئەيلەب دايىما،
ئولتۇرۇرسەن ئۆتكەنىمدە ھەر قاچان ئەسرارى قۇل.
كەلسە ئول دوكانغە ياخشى ئادەملار ئى يەلىد،
رەسىم ئارا بۇ تەۋازۇئ بىلمەگەن ئەسرارى قۇل.
بىر كىشىنى دۇكانىن تاقىغىچە تەنگ ئەيلەمەك،
ئى بۇلەك دوكانغە ھەرگىز سىغماغان ئەسرارى قۇل.
باشقا بىر ئىش يوقمۇ قىلساڭ ئى خەلايىق گەندەسى،
جانى يوق ئەسلى ئۆلۈككە ئوخشاغان ئەسرارى قۇل.
مۇزلاتۇرسەن قەيدا بولساڭ ئەھلى دانىش سۆھبەتىن،
نۇر يوق زەررە يۈزىڭدە مۇزلاغان ئەسرارى قۇل.
ساڭا دوكان ئولتۇرۇش ھەرگىز ياراشماس نىكاكىم،
كۆب فەلاكەت سەن ساۋۇق ئەسكى چافان ئەسرارى قۇل.
يېڭى قىشلاق سوپىسىدەك كۆب ساۋۇقسەن ئۇستىگە،

مۆهەییائەفەندی

وُعه مه دۀ لنځان

سەللە كۆيلەكىڭنى چىركى يەتتى مەن ئەسرارى قۇل.
ئۇلفەتىڭ شولدۇرمۇ دەب قارىنى مەردۇم تەئىن ئىتەر،
قىلمە قارىنى يۈزىن مۇنچە تۇمەن ئەسرارى قۇل.
دۇكان ئۇلتۇرغان كىشى لازىمكى بولسا خودنەماي،
خوش لىباسۇ خوش لەقاۋ خوش سۇخەن ئەسرارى قۇل.
سەندە يوقتۇر بۇ سىفەتلەردىن شول نىشانە شول سەبەب،
سەرزەنىش ئەيلەب نەسىھەت ئەيتامەن ئەسرارى قۇل.
مۇھەييا تەنبىھ ئەيلەدى، ھەجۋ ئەتمەدى، گەر ئەتسە ھەجۋ،
سەن قاچارسەن ئەيلەبان تەركى ۋەتەن ئەسرارى قۇل.

(«باياز ھەزىنى» 212-بەت)

ئالار ئىشقىدا خەستەيۇ زارمەن،
جەفا تىغىدىن باغرى ئەخكارمەن،
قارا كۆزلەرى بىرلە بىمارمەن،
نە زولۇم ئەتسەلەر جانىم يارمەن،
ستەمكارلاردۇر ستەمكارلار.

شەھ مەلىك قىلۇرلار مېنى،
بۇ دەشت ئىچرە مەجنۇن قىلۇرلار مېنى،
سىرىشكىم نى جەيھون قىلۇرلار مېنى،
كۆزۈم ياشى كەلكۈن قىلۇرلار مېنى،
دىل ئازارلاردۇر دىل ئازارلار.

چۇ مەن قاشى يالارنى قۇربانىم،
گىرىفتار زىندان ھىجرانىم،
بۇ قاتىللارى ئەسرۇ ھەيرانىم،
ئالار كۇشتەئى تىغ ھىجرانىم،
بۇ خۇنخارلاردۇر خۇنخارلار.

تەئەججۇبكى بۇ بىر نىچچە دىلرەبا،
دېمەسلەركى بۇ شاھ ئېرۇر يا گەدا،
ئەگەرچەندە خان زەمانىم ماڭا،
ھەممە ئەلدىن ئارتوق قىلۇرلار جەفا،
ئەجەب يارلاردۇر ئەجەب يارلار.

(«باياز ھەزىنى» 140-بەت)

قەددىم خەملىقى قاشلارى ياسىدىن،
خاراب ئۇلماقىم چەشمى شەھلاسىدىن،
كۆزۈم قانى لەئلى تەمەنناسىدىن،
جۇنۇنۇم ئۇشول زولفى سەۋداسىدىن،
نىگۇنسارىلاردۇر نىگۇنسارىلار.

كوزوڭدۇر ماڭا فىتنە بەرپا قىلان،
باشىم ئۈزرە يۈز شورۇ غەۋغا قىلان،
مېنىڭ ئالەم ئەھلىغە قىلان،
كۆڭۈل مەخزەنى ئىچرە يەغما قىلان،
بۇ ئەييارىلاردۇر بۇ ئەييارىلار.

چىمەندە خىرام ئەيلەمىش ئول پەرى،
قىلىب جىلۋە ئانداقكى كەبك دەرى،
بۇ پەرى ئۇستىنە گۈلبەرگىدىن چادىرى،
باشى ئۈزرە سالغان قىزىل مىئجەرى،
گۈلنارىلاردۇر گۈلنارىلار.

پەرى چىھرىلار كۆب جەفا قىلدىلار،
غەمۇدەرد ئىلە مۇبتىلا قىلدىلار،
مۇھەببەت بىلە ئاشنا قىلدىلار،
مېنىڭ روزىگارىم قارا قىلدىلار،
جەفاكارلاردۇر جەفاكارلار.

غازى غەزىلىگە مۇخەممەس

باغ ئارا كىرگىل كۆلۈب گۈلچېھرە رەئنالەنمىسۇن،
غۇنچە تومارىن يازىب ناز ئىلە زىبالەنمىسۇن،
نەرسەسىڭ ھەم كۆز ئاچىب ھەر يان تەماشالەنمىسۇن،
ئارىزىڭ كۆرسەت كۆكۆل گۈلشەن تەماشالەنمىسۇن،
قامىتىڭگە جىلۋە بىر كۆبى تەمەننالەنمىسۇن.

كۆزلەرىڭ جەللادى ئاشىق كوشلىق ئەيلەر ئىختىيار،
ياشۇرۇن لوتفۇ غەزەب رەسمىنى قىلدى ئاشكار،
خەنجەرى مىژگانىدىن ئالدى قولغە تىغ ئابدار،
مەقسەدىڭ گەر قەتلىم ئىرسە ئەيلە پىنھان زىنھار،
زاھىر ئەتمە بۇ كەرەم تا خەلق غەۋغالەنمىسۇن.

لەبلەرىڭ ئەئجازىدۇر ئىھيائى روھ ئامىزلىق،
خەتو خالىڭنى شۇئائى مۇشكو ئەنبەر رىزلىق،
كۆزلەرىڭنى شىۋەسى نەيرەڭ سىھر ئامىزلىق،
ئى پەرى قىلغىل تەكەللۇم بىرلە شوكر رىزلىق،
تا ئانى تۇتى كۆرۈب ئالدىدا گويالانمىسۇن.

بىگۇناھ قەتل ئەيلەمەكدۇر كۆزلەرىڭنى مەتلەبى،
بىسەبەب جان بەخشلىك لەفىز مەسىھا مەنسەبى،

ئەکمەلخان شاشی

جۇنۇن ئىقلىمىدە مىھنەت فەزالار ئىكەن مۇنداغ،
گۇلى شەبنەم خەزان ئۇرغان سەبالار بار ئىكەن مۇنداغ،
مىنىڭ باشىمغە يۈز تۈرلۈك بەلالەر بار ئىكەن مۇنداغ،
باشىمغە چەرخى جەۋرىدىن جەفالار بار ئىكەن مۇنداغ،
كۆڭۈلگە ھىجر دەردىدىن دەۋالار بار ئىكەن مۇنداغ.

دەمى چۇن گۇلخان ئۇتىغا كەباب ئەيلەب دىل مەھزۇن،
گەھى غەم ۋادىسىن جەۋلان ئۇرۇب مانەندەئى مەجنۇن،
گەھى ۋامۇق كەبى كۆزدىن تۆكۈب يۈز دەجلەيۇ جەيھۇن،
سىرىشكىمدىن جەھان توفانىغە گىتى چەرخ ئۇرۇب گەردۇن،
فەلەكنى گەردىشىدىن ئاسىيالار بار ئىكەن مۇنداغ.

ئەسىر ئەيلەب مىنى ھىجر ئىلكىدە بىچارەلەر قىلدىڭ،
تىنىمنى تىر باران غەمىڭدىن يارەلەر قىلدىڭ،
كۆڭۈل مىناسىنى غەم تاشى بىرلە پارەلەر قىلدىڭ،
سوراغىڭدە مەن بىچارەنى ئاۋارەلەر قىلدىڭ،
ۋىسالىڭ سەجىدە باردى سەبالار بار ئىكەن مۇنداغ.

ساڭا ساۋۇق سۆز ئەيتىب غۇنچەئى سۇرەتدىن ئاچىلمام،
نە دەب غەم كىزلىكى بىرلە تىنىمنى يۈز تىلىم قىلمام،
دەب ئىپردىڭ تا تىرىكمەن بىر نەفەس مەن سەندىن ئايرىلمام،
كۆزۈمدىن ئانچىنان كەتتىڭ قانچە بارغانىڭ بىلمام،
خىلاف ئەمدى ئەتكەن بىۋەفالار بار ئىكەن مۇنداغ.

مەزھەر مىھرۇ ۋەفادۇر زاتى ئال مەشرەبى،
بىر نەفەسىدە مىڭ ئۆلۈككە جان بىرۇر لەئىل لەبى،
ئى قۇياش بەرگىن خەبەر ئىسا مەسىھالەنمىسۇن.

مەترەبا تۈزگىل جۇنۇن بەزمىدە ۋەھشەت سازىنى،
يەتكۈز ئەكمەل سەمئىغە نەفەخ تەلەست ئاۋازىنى،
لا مەكان پەرۋاز قىل باز ئەت كۆڭۈل شەھبازىنى،
كويىدە ئىشقۇلھەق بىقەرار ئەت غازىنى،
ھىجر دەشتىدە قويۇن يەگلىغ شەكىبالەنمىسۇن.

(«باياز ھەزىنى» 104-بەت)

ئامانى

دەرىخا، بولمادى مۇقبۇل سۇلتان ئەرز ھاجاتىم،
قەرىن فەيىز راھەت بولمادى سۇبھى مۇناجاتىم،
يۈز ئامىندىن ئەسەر گۈل قىلمادى گۈلزار دەئىۋەتىم،
سەلامەت دەفتەرىدىن مەھۇ بولدى بىنىشان ئاتىم،
ئىجابەتدىن يىراق تۇشكەن دۇئالار بار ئىكەن مۇنداغ.

ئۇشاتتى لەئىل نەرخىن قىيمەت لەئىل كەھرە بارىك،
چىمەنغە ئاتەش ئۇردى غۇنچەئى گۈلبەرگ سىرابىك،
خەتىك ۋەللەيلدەك تالئى تولۇب ۋەلشەمىس رۇخسارىك،
مۇنەۋۋەر قىلدى ئالەم، تەلئەت خورشىد ئەنۋارىك،
مۇھەببەت باغىدا رەڭگىن غەزالار بار ئىكەن مۇنداغ.

تىلسىم ھەيرەت دىدارىڭا تا دىدە مەھۇ ئولدى،
مۇھىت ئەئىزەم تەشكىم ئۆززە رەۋان بولدى،
شەراب ۋەسىل ئىچمەي غۇسسەدىن پەيمانەلەر تولدى،
سەمۇم جانگۇداز ھىجىردىن ئۆمرىم گۈلى سۇندى،
ستەمكەر زولۇمپەرۋەر دىلرەبالار بار ئىكەن مۇنداغ.

ۋىسالىك قاسىدىن پەيغامىن ئىزلەب بولدى شاد ئەكمەل،
سىپەھىر ئايۋانىدىن ئۆتتى بىرىك بەرقۇباد ئەكمەل،
بىلىغە باغلاب ئىھرام تەلەب ھاجى نىھاد ئەكمەل،
تەۋاف خانەئى مەقسۇد ئىتتىب تابتى مۇراد ئەكمەل،
مۇھەببەت ۋادىسىدا مۇددىئالار بار ئىكەن مۇنداغ.

(«باياز ھەزىنى» 117-بەت)

غەزەللەر

ئىشقىڭ سالىب شەيدا قىلىب مەن خەستەيۇ بىمار ئۇچۇن،
رەھىم ئەتمەدىڭ فەردا قىلىب بول ئەھقەرىڭ ئەفكار ئۇچۇن.
مەجنۇن كەبى قىلدىڭ ئەجەب، ئىشقىڭدا ئى لەيلى نەسەب،
قەھرىڭ تەلبە ئەيلەب غەزەب، بىر باقمادىڭ مەن زار ئۇچۇن.
ساتساڭ مەنە بولدۇم قولۇڭ، بەسدۇر ماڭا بولسا يۈزىڭ،
ئۆلتۈردى ۋەھ شىرىن سۆزۈڭ، مەن تەلبەنى خۇشتار ئۇچۇن.
سەير چىمەن ھىچ ئەتمەدىم، تىشلەب لەبىڭ بىر ئۇپمادىم،
ئاتماس ئۇرۇب بىر تاتمادىم ھەم سۆھبەتىڭ ئەغيار ئۇچۇن.
رائىل بولۇر ئەقلىم ئەجەب كۆز ئۇچىدە تويساڭ قاراب،
يارىم دىيسەڭ قىلماي غەزەب مەن ئاشقى بىئار ئۇچۇن.
تىشلاي دىبان لەئلۇ لەبىن ئۇپسام ۋەيا خالۇ خەتىن،
باردىم ئاڭا بولدۇم يېقىن، قاچدىم رەقىب بىدار ئۇچۇن.
ئىشقىڭ سىنى يىغلاتتى قان كۆڭلۇم بىرىب تابماي ئامان،
بولدى مىنى رەڭگىم سامان ئاشىق ئىشى دىشۋار ئۇچۇن.

(«باياز مەھبۇب» 67-بەت)

"بایاز مەھبۇب" ئەسىرى ھىجرى 1331-يىلى (مىلادى 1912—1913-يىلى) چاپ قىلىنغان شېئىرلار توپلىمى بولۇپ، بۇ توپلامغا 20دىن ئارتۇق شائىرنىڭ ھەر خىل شەكىلدىكى شېئىرىي ئەسىرى كىرگۈزۈلگەن. بۇ چاپ نۇسخا نەقىش بىلەن كالا تېرىسىدە مۇقاۋىلانغان. ئەسەر 20×12 cm كېلىدۇ، جەمئىي 152 بەت. بىز بۇ 20 نەچچە شائىرنىڭ ئەسەرلىرى ئىچىدىن ئامانى، مىسكىن، راجى، ئاجىز، كەمى، نادىرە، نەسىمى، بىگى، سۇلتان ئەھمەدخان، تالى، مۆھتىرەم قاتارلىقلارنىڭ شېئىرلىرىنى جامائەتچىلىككە تونۇشتۇرۇشنى مۇۋاپىق تاپتۇق.

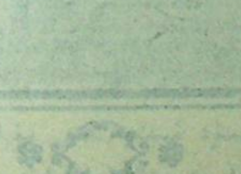

ھنجرنىڭ سالىب بولمە يىراق گۈل يۈزلارنىڭ كۆرگۈم كېلۇر،
يۈز منىڭ جەفا بەرسەڭ رازى بولۇب ئالغۇم كېلۇر.
ئىككى ئانارنگى تۇشاب بوينۇڭە مەن قۇلنى تاشاب،
بىر نىچچە كۈن رۇز ئىلە شەب بولماي جۇدا يۇرگۈم كېلۇر.
تەلبە قىلۇر ھەربىر سۆزۈڭ فكىر ئەيلەسەم قاشۇ كۆزۈڭ،
نازۇڭ تىلۇ بەسكە لەبنىڭ بىرگە قوشۇب سۇرگۇم كېلۇر.
جانلار نىسار ئۇيناب كۈلۇب بەرسەڭ قوچاق بىر قايرىلىب،
غەبغەبلەرنىڭ تىشلەب ئۇپۇپ خالىس بولۇپ تاتقۇم كېلۇر.
ئى رەھمى يوق، بىزگە قاراڭ، قاشىنى ئاتىنڭ، قىلماي تورەڭ،
ۋەيدار قۇلۇڭ بولسۇن ئاكاڭ ھەم سۆھبەت بولغۇم كېلۇر.
ئىشقىڭدا ۋەھ كۆيدى ئامانى قىشلاقى دەب قىلما گۇمان،
بۇ كۈن مەنەم ئى نەۋجۇۋان شاش شەھرىلىك بولغۇم كېلۇر.

(«باياز مەھبۇب» 88-بەت)

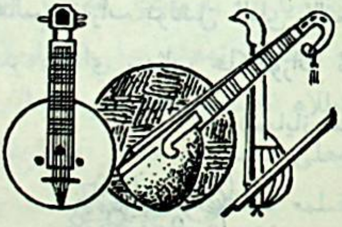

بەلەدەئى ئەشئەرنى كەزگەن مەست مەۋلانە كەمى،
بائىسى تەسكىن بولۇر دەب ئەشق مەۋلانە كەمى.
خوش فەساھەت ئىقلىمىغە شەھ لىسانۇل غەيبەدەك،
ھەر كۆتۈبغە جارى بولغان فەھىم مەۋلانە كەمى.
دەۋرىدەدۇر جەنانى ئەفسەھۇل شۇ ئەرالارىك،
ھەر خەفاغە يەددى بەيزا زەھىن مەۋلانە كەمى.
ئەھلى ئىرفان ئۆزلەرى بەلكى نەبىلار ۋارىسى،
قايسى ئىنسانىدە باردۇر فەزىل مەۋلانە كەمى.
گوفتىگۆيى زاھىرەن بولدى مەجازى ئىشقىغە،
باتىنەن بولدى فەناغە غەرق مەۋلانە كەمى.
ئەيلەدى فەرغانەنى بۇ كىم مۇسەخخەر ھەر سۆزى،
بەلكى ئىسلامبۇلنى ئالدى قەۋل مەۋلانە كەمى.
ھەرم قالىدە كۆرۈك فەيزى ئىلاھا دىنى ئەسەر،
بول سەبەبدىن ئى ئامانى زىلدە مەۋلانە كەمى.

(«باياز مەھبۇب» 87-بەت)

قەريەمىز بىر بەلدەدۇر كىم سورىسىڭىز ئى يارلار،
ھەر تەرەپتە جارىدۇر جەننەت كەبى ئەنھارىلار.
قۇدرەتىدىن كەلدى تەرھى بىر ئەجەب ۋالا مەقام،
بول سەبەبدىن رەشك ئېتەر ئالەمدەكى ئەمسارىلار.
ھەيئەتى بولغان مۇقابىل ئىسمىدۇر ئابى رەۋان،
زىننەتى باغى ئەرەمگە ھەر تەرەپ ئەشجارىلار.
ئىچچە بۇزرۇكلار ئىچىدە يا سۇلايمان تەختىدەك،
كۆپ مۇجاۋىر قەريەمىزغە فائىزۇل ئەنۋارىلار.
سەير ئېتىب سەييارلار بول بەلدەغە ئەيلەب سەلام،
تۇشكەي ھەركۈنى تەئزىم ئەيلەب كۆكرەكى ئەنۋارىلار.
ئەھلى دۇشمەن دەستىدىن بول بەلدەئى ھىفزى ئۈچۈن،
سەنگە قۇدرەتىدىن ياسالغان كۆر تەرەپ دىۋارىلار.
ھاكىمدۇر بەلدەمىزنى موللا مەنسۇر قۇل بولۇس،
ئەدلىدىن بولغان مۇسەخخەر جۇملەئى ئەييارىلار.
ئىسلام ئاباد ئولسە ئېردى شەھ ئۇبولغازى كەبى،
قىلغاي ئېردى رۇبئى مەسكۇن ھۆكمىدە ئىقرارىلار.
دەۋلەتى ئەمرىغە يارەب بەرمەگىل ھەرگىز زەۋال،
دەب ھەمىشە ئەيلەرەم تەھتى دىل تەكرارىلار.
كەم ئېرۇر ۋەللاھ ئەئىلەم شەھرىمىز بىجالارى،
جۇملەسى ئەھلى مۇھەببەت تالىبى دىدارىلار.
بەلدەمىزنى قىلمە تەھقىر مەن كەبى كىر چەفان،
ئەغنىيالىق بابىدە كۆپ خاجەئى ئەھرارىلار.
يوق ئەنانىيەت ئالاردە جۇملەسى زولئىھتىرام،

تۇرماققا يوق ھېچ تاقىتىم قانداغ بەيات ئەتتىڭ ئۇكەم،
بولماي تۇرۇپ ھەم سۆھبەتىم مۇنچە شىتاب ئەتتىڭ ئۇكەم.
ۋاله قىلۇر ھەربىر سۆزىڭ شەيدا ئېتەر گۇلدەك يۈزىڭ،
ھالىم قىيىن رەھىم ئەت ئۆزىڭ، باغرىم كەباب ئەتتىڭ ئۇكەم.
لەئىل لەبىڭ سۇرمەسىن ئالەم ئېلى دەر ئافرىن،
ئۆلمەككە بەس بولغاي يېقىن بەلبە ئازاب ئەتتىڭ ئۇكەم.
ھىجرەت قىلىپ كەتسەم ۋەتەن ئاي يۈزلەرىڭ كۆرگۈم قەچان،
بۇ ناتىۋان قۇللارغا سەن يەۋمۇل ھىساب ئەتتىڭ ئۇكەم.
گۇلەم سەرى ئولكۈن كېلىپ ئاشىقلىقىم بىلدىڭ كۆرۈپ،
قەھرىڭ بىلە ئاچىغلانىپ قاتتىغ ئېتاب ئەتتىڭ ئۇكەم.
نالەم بىلە يەتتى فەلەك سەبىر ئەيلەمەي كۆيسە كېرەك،
تەھسىن ئېتەر كۆرسە مەلەك ھۆسنىڭىز باب ئەتتىڭ ئۇكەم.
خۇلقىڭ ئەجەب شەيدا قىلۇر مىڭ فىتنەلار پەيدا قىلۇر،
ھۆسنىڭى كىم سەۋدا قىلۇر ئاڭا ئەزاب ئەتتىڭ ئۇكەم.
ئەغيار ئىلە ئەيلەپ سەفەر قول ئۇشلاشىپ ئى بىخەبەر،
غەم زەھرىنى ھەر كېچەلەر بىزگە شەراب ئەتتىڭ ئۇكەم.
نەيلەي مېنى ھالىم خەراب بولغىل ئامان ئالىجاناب،
لوتىق ئەيلە، بىر بولغاي سەۋاب خاكىقوراب ئەتتىڭ ئۇكەم.

(«باياز مەھبۇب» 98-بەت)

يا ئىلاھا تەي قىلىب روھى فەنا فىللەللاھ مەقام،
ھەم فەرد دەھر بولسۇن ھەيىزدەك دەستارىلار.
ئى ئامانى بىئىبا سەن كەتتەلارنى دامەنىسەن،
ئۇشلارىيۇرسەن ھازىر ئەت ئالدىدا ئىستىغفارىلار.

(«باياز مەھبۇب» 117-بەت)

ئەھلى رەفئەت پاك تەنبەت ئول شىكەر گۇفتارىلار.
ئەيش ئىلە ئىشرەتلەرى مەئمۇرچىلىق بىرلە مەدام،
دانەيۇ غەللە بىرلە تولغان خانەيۇ ئامبارىلار.
رەڭبىرەڭ ئەيلەر ئىمارەت شەھنەشىنۇ شاھدار،
ھەر نىچۆك ئىشلارغە (؟) بەختىبارىلار.
ساقلە يارەب مىڭ بەلادىن بەلدەمىزنى ئەھلىنى،
ئەيلە سىھەت گەدالاردىن بولسا ھەر بىمارلار.
بار ئىرۇر بولغان بەنابەر مەدرەسە ئالى مەكان،
جانىش ھالا ئىچىدە بىر نىچچە ئەغيارلار.
نەقش ئولۇب تاقۋەرداقى كەركەبدىن دائىما،
سەرنىگۇن تەئزىم ئۇچۇن بول گۇنبەز دەۋۋارىلار.
يۈز شۇكر دەرگاھىغە كۆب شەھرىمىزنى فازىلى،
ئەۋۋەلەن ئىستىما دەنا ئەللامەئى بىسيارىلار.
ۋائەجەب چەندانى يوق، تەربىيەتى ئەھلىغە كىم،
يوقسە بولمىسۇن مۇدەررىس ئۇشبۇ خەيىز ئاسارىلار.
خاكسارۇ كەمتەرىنۇ ئەھقەرۇل توللابى بىز.
بارمۇ ھەدد قىلسام ئالار ۋەسفىنى مەن ئىزھار.
يۈز شۇكۇركىم بەلدەمىزنى تالىبى كۆبدۇر ۋەلى،
باردۇر ئاندەك بىر-بىرىغە گىنەيۇ ئازارلار.
سەئى ئىيتىب مەنزىلغە ئەيكىم ئالاردىن نىچچەسى،
ھەر نىچۆك ھەم بولسا تابتى مەئنادىن ئەخبارىلار.
بىر ھىدايەت راھىدىن تەۋفىق پۇر دەردكار،
بولسۇن ئاخىر بىر-بىرىغە گۇيىيا دىلدارىلار.

مۇۋەششەھ

مەيىنى ئىچىپ دۇرنى ساچىپ چۇنۇ چەرالارنى قىلىڭ،
لالە بولۇڭ بالە بولۇپ بىزگە نەۋالارنى قىلىڭ.
ئاندە كۆرۈپ دىلنى بىرەي بىر كېلىڭ ئى ئۆلسەم ئۆلەي،
تويسە كۆزۈم قولمەن ئۆزۈم گەرچە جەفالارنى قىلىڭ.
ۋاي نىتايىن، قان يۇتايىن، كىم بولامىز، كىملارىڭىز،
لەك لەكدىن ھەر سەكىدىن مەيلى ھەۋالارنى قىلىڭ.
ھۇشى كېتەر، باشى قاتار كۆرسە سىزى رەھىم قىلىپ،
كۆزنى سوزۇپ رەڭنى ئىزىپ بەلكى گەدالارنى قىلىڭ.
نەيزە بىلەن (؟) قىلىپ تاشلا قاشىڭ يالارىدىن،
خەندە بىلەن بەندە ئېتىپ لوتفۇ ئەتالارنى قىلىڭ.
ئەسىل لەبىڭ ۋەسىل مەن تاتمادى قول قولىڭىز.
ھەرچە ئامان بولسا يامان ئاگا ۋەفالارنى قىلىڭ.

(«باياز مەھبۇب» 127-بەت)

مسلی دوككان ھەركۈنی بولغاي تەماشا ھوجرەسی،
يا تىجارەتخانەلەردەك مۇنچە غەۋغا ھوجرەسی.
ھەركۈنی قىلغاي ھەشەر ئاشنی قالماس زەررەچە،
مەھز ئەكلۇشەراب ئۈچۈن بولدی مۇھەييا ھوجرەسی.
كىردی چىقتی كىسرەتىدىن زەررە مەئىنلار ھوسۇل،
قورقادۇرمەن قىلمىغاي دەب ئەكس دانا ھوجرەسی.
شەمئی كۈتۈب سەۋداسىغە بولدی نەمايان لەفكەدەك،
بۇ ئىرۇر فەزلی ۋەسئی يا ئىتەك ۋالا ھوجرەسی.
تەڭ ۋەسفىغە ئالار بىئشتىباھ بولدی فەقر،
يەئنی نالان يەئىندىن بولدی ئەلالا ھوجرەسی.
شوفتولمىش ئۇقۇب تەھقىق ئىتەرلەر مەئنىسىن،
گۇيىيا كەسجانىلاردەك بولدی ھالا ھوجرەسی.
خوب كۆرۈپ چىقتی بۇ تەھسىل مالۇدۇنيا دەفتەرىن،
ئی ئامانی قىلغۇدەك مەشغۇلی دۇنيا ھوجرەسی.

(«باياز مەھبۇب» 130-بەت)

ئى تالىبلار مۇئەللىمنى قىلماڭ خەپە،
سىزلەر ئۈچۈن جىگەر باغرىن قىلغاي چەققە،
يالغۇز تاشلاپ كەتمەڭىزلار ھەر قاياققە،
مۇئەللىمغە بىئەدەبلەر ناسى بولۇر.

ھەر كىشىنى ئالىم دېبان شاگىرد بولماڭ،
كىتاب ئاچغان مۇئەللىمدىن يۈز ئۆكۈرمەڭ،
ئېھتىيات قىلىڭ نەزەرىدىن چۈشۈپ قالماڭ،
ئۇستادىغە ئازار بەرگەن زالىم بولۇر.

مۇنداغ دېبان ھىكمەت ئەيدى ئۇستادىمىز،
ۋاجىب ئېرۇر پەندلارىنى ئالماقىمىز،
خەتا ئېرۇر سەئى ئەتمەسدىن يۈرمەكتىمىز،
بول سۆزلەرگە ئەمەل قىلغان ئالىم بولۇر.

(«باياز مەھبۇب» 137-بەت)

مۇرەببەھ

تالىب ئىلىم بولغان كىشى قانىئ بولۇر،
نەفسۇ ھەۋا خاھىشغە مانىئ بولۇر،
تەھارەتسىز قەدەم قويماي جايىئ بولۇر،
كىچە كۈندۈز جاننى قىيناب سايىئ بولۇر.

ئىلمۇ ئەدەب ئەنبىيالار مىراسىدۇر،
جەھلۇ غەزەب ئەشقىيالار پەيداسىدۇر،
جاھىل كىشى بىلمەس نىچۈك مەۋلاسىدۇر،
مۇنداغ كىشىن نىدامەتى زايىئ بولۇر.

ئى تالىبلار ھىممەتلەرىڭ ئالى بولسۇن،
بار يوقدىن نەزەرلەرىڭ خالى بولسۇن،
قىشىن يازىن ئۇقۇشلارىڭ ۋالى بولسۇن،
مۇنداغ كىشى كىتابلارە تالىئ بولسۇن.

شەرت تالىب مۇسافىرلىق سوگرە قوللىق،
ئاچلىق بىلە يەلانغاچلىق ئاگلاماسلىق،
قىلماق كېرەك ئەزىزلارە خوش رەۋشەنلىك،
ئانداغ كىشى ياخشىلىققە جامىئ بولۇر.

يار ئەگەر لوتپى ئەيلەسە قۇللارگە بۇ گۇلزار ئارا،
زەررەچە كۆرسەم جەمالىن خاب يا بىدار ئارا،
دەفئەتەن رەسۋا بولۇپ دىۋانەئى هۇشيار ئارا،
شىبلدەك رەقس ئەيلەبان هەر كوچەئى بازار ئارا،
ئىشق ئوتىغە ئۆرتەنىب بەريانە بولسام كاشكى.

مەن بولۇپ ئىشقىڭ ئەسىرى تاپمادىم هەرگىز ئامان،
قويمادى مەجنۇنلىغىم ئەزلەت چىكەرگە بىر زەمان،
تاقەتىم يوق زەررەچە تۇرماققا مەن ئەيلەب مەكان،
مۇلك ئەشيادىن كېچىب كەتسەم يارانلار بىنىشان،
ئەل كۆزىدىن بو يولى پىنهانە بولسام كاشكى.

خون دىل بىرلە كىشى جانىدىن كېچىب يۈز بار-بار،
مىسلى يەئقوبدەك ئەگەر ياد ئەيلەسە لەيلۇ نەهار،
فەيز ئالۇر بىلسەڭ ئامانى ئىشقىدە بولسا قەرار،
كىمكى دەريايى مۇهەببەتكە چۈمەر غەۋۋاسۋار،
مەن هەزىنى تالىبى دۇردانە بولسام كاشكى.

(«باياز مەهبۇب» 68-بەت)

مۇخەممەسلەر

ھەزىنى غەزىلىگە مۇخەممەس

جان بىرىپ ئى مەن تالىبى جەنانە بولسام كاشكى،
ئىككى دۇنيادىن كېچىپ مەردانە بولسام كاشكى،
ئىشقىڭ ۋادىسىدە ھەيرانە بولسام كاشكى،
مىسلى مەجنۇن لەيلىدەك دىۋانە بولسام كاشكى،
يار ئۇچۇن ئالەم ئارا ئەفسانە بولسام كاشكى.

رەھىم ئەتىب مەن خەستەگە بىر ئالماسا يۈزدىن نىقاب،
ئاھكىم ھىجرانىدا كۆرگىل مېنى باغرى كەباب،
تەشنەلەر بولدۇم نىتاي بىر يول مېنى ئەيلەب ئىتاب،
دەير ئارا پىرى موغان مەن تەلبەئى سۇنسا شەراب،
بادەنۇش ساكىن مەيخانە بولسام كاشكى.

ھەسرەتا باغرىم ئىزىلدى فىرقەتىدىن نۇش ئەتىب،
چىقماغان جانىم مېنى مىڭ كۇلفەتىدىن نۇش ئەتىب،
كىتەدىم بىر بار ئۆزۈمدىن سۆھبەتىدىن نۇش ئەتىب،
جام ۋەھدەتدە مۇھەببەت شەربەتىدىن نۇش ئەتىب،
مەست ئولۇب ئىدراكىدىن بىگانە بولسام كاشكى.

مۇنچەھەم مىھنەت بىلەن ياخشى سىفاتىڭ بولمەززە،
بۇ زوھۇرى دەب قۇلۇغا ئىلتىفاتىڭ بولمەززە،
بۇ نە زۇلمۇ جەبر ئىلە ئازار ئۆرگەلسۇن قۇلۇڭ.

(«باياز مەھبۇب» 121-بەت)

زوھۇرى غەزىلىگە مۇخەممەس

كەلدى ھىجران غەملەرى دۇشۋار ئۆرگەلسۇن قولۇڭ،
ئال جەمالىڭ پەردەسىن بىر بار ئۆرگەلسۇن قولۇڭ.
تا كۆرۈپ بىر يول ئۆلەي ئى يار ئۆرگەلسۇن قولۇڭ،
جۇملە جان بولسۇن فىدا ئەشئار ئۆرگەلسۇن قولۇڭ،
تابكى بولغۇم جۇدامەن زار ئۆرگەلسۇن قولۇڭ.

ئى پەرى باق بىر يولى يوقسە بولۇر ھالىم تەباھ،
نەيلايىن سورماي مېنى قىلساڭ سىتەم ئى پادىشاھ،
كەلمەسەم كۆلبەم سارى ھالىڭ قىلاي دەپ گاھ گاھ،
مۇنچە تۇشتۇم جۇدا ۋەسلىڭگە يەتمەي ئاھ ئاھ،
يا تاپىلدى مەندىن ئۆزگە يار ئۆرگەلسۇن قولۇڭ.

قامەتىڭنى كۆرسە ئولدەم لال ئولۇر جۇملە بەشەر،
قىل تەرەھھۇم كەل بەرى ئى شەمسۇ قەمەر،
سورماسام جانىم ئۇكا گۇل يۈزلارىڭ بىر يول ئەگەر،
ئىچكەنىم زەھەرۇ ئەلەم چەككەن فىغانىم ھەر سەھەر،
ئولمەززە ھەرگىز ساڭا ئىزھار ئۆرگەلسۇن قولۇڭ.

ئى ئامانى ياردىن خەتتى بەراتىڭ بولمەززە،
ھەر كۆنى جەبرىدىن چېكىب ھېچ بىر نىجاتىڭ بولمەززە،

دەرد ئىلىكە دەۋا دېگەن بىزلەر،
رەنج ئىلىكە شىپا دېگەن بىزلەر،
مەرد ساھىب دۇئا دېگەن بىزلەر،
ئەۋلىيايى خۇدا دېگەن بىزلەر،
جۇملەدىن ناسىۋا دېگەن بىزلەر.

دىدە دىدارىگە مۇشاھىدەدۇر،
نەفەس شەيتان ئىلە مەھارىبەدۇر،
جانۇ دىل بىرلە خۇدانى ياد ئەيلەدۇر،
زاھىرى غەيرى ئىلە مۇئامىلەدۇر،
باتىنى پۇر ھەيا دېگەن بىزلەر.

گەرچە ئىسيانىمىز ئېرۇر بىسيار،
ھەزرەتىدىن ئۇمىدىمىز كۆپ بار،
كەچكۇچى جەرمىيىمىز ئۆزى غەففار،
زاھىدا ھىچ ئەيلىمە ئىنكار،
ئەسلى ئەھل فەنا دېگەن بىزلەر.

سەلتەنەت شەۋكەت ئىختىيار ئەتمەي،
خەلقىنىڭ تەئنەسىدىن ئار ئەتمەي،
بۇ جاھان ئارزۇسىگە يەتمەي،
كۇلفەت ئەيش ئىختىيار ئەتمەي،
قىلمىشىگە رىزا دېگەن بىزلەر.

مسكين

راجی

رەست خالى خوداگە تائەتسز،
جەرمىمز كۆب بەسى نەھايەتسز،
يىغلاماي تۇن-سەھەر نەدامەتسز،
نامەسى ژەررەچە ئىبادەتسز،
بى ۋەسلە ئەدا دىگەن بىزلەر.

باغرىمىز ئىشقدە كەباب ئەتسەڭ،
ھىجرىدە دىدەمىز پۇر ئاب ئەتسەڭ،
مىسكىنىڭنى ئالى ئىتراپ ئەتسەڭ،
زۇلۇم ئىلە ئالىمى خەراب ئەتسەڭ،
قىلمىشگە جەزا دىگەن بىزلەر.

(«باياز مەھبۇب» 19-بەت)

2

ئەيتوك سۆزۈمنى خەزانەلەرگە،
تەئىن ئەتمەسۇنلار دىۋانەلەرگە.
دۇنيا مەتائىن ھەر سەفلە ئالسۇن،
مەنزۇر ئەمەستۇر مەردانەلەرگە.
ئاشتى خۇمارىم مەيخانە پىرى،
مۇھتاج ئولۇبمەن پەيمانەلەرگە.
شەھلەرنى قەسرى ۋەيرانە بولغان،
قىلماك تەمەننا كاشانەلەرگە.
دىللاردە داغىك زىبا ئەمەسمۇ،
گۇيا نەقدلار دامانەلەرغە.
دۇنيا سۆزىگە سالمە قولاغىك،
غەفلەت يەتۇرگەن ئەفسانەلەرگە.
ئەقەبى مەتائىن ئەرزان ئالۇرلار،
كۆزدىن تۆكۈلگەن دۇردانەلەرگە.
ئىشقىك ئوتىدا كۆيگەن گۇل ئولسۇن،
شەمئىگنى كۆرسەت فەرۋانەلەرگە.
كۆب بىخەبەرسەن مەي نىشانىسىدىن،
تەئىن ئەتمە زاھىد مەستانەلەرگە.
نەسساخى قودرەت يازغان ئەزەلدىن،
ھەر خەيرۇشرنى پىشانەلەرگە.

1

بەھر فەنا جەننەتى ھىممەت نىشان ئەمەسمۇ،
بىردەم بىلەن ۋۇجۇدۇڭ كۆزدىن نىھان ئەمەسمۇ.
كۆردىڭ شەرەر بىر لەھزەدە ئەدەم يوق،
فۇرسەت ھەياتىمىزغە ئەندەك زەمان ئەمەسمۇ.
ئۇنۋان غەم يازۇردە سەنەمنى سەفھەسىغە،
ئاھىستە چەك رەقەمنى دىل ناتىۋان ئەمەسمۇ.
دونىنىڭ ئەزىز ئەتىبدۇر دەۋران ئانى ئىنقىلابى،
ۋەزئە زەماننى كۆر يەر ئاسمان ئەمەسمۇ.
ئەمنىيەت ئىستەر ئىبرسەڭ تەرك ئەيلە خانىمانىڭ،
ۋەيرانەلەر ھەرىمى دارولئەمان ئەمەسمۇ.
دەشت فەنا تەرىقىن ئەزىم ئەيلەگەن كىشىگە،
دۇنيانى بۇ مەتائى بارگىران ئەمەسمۇ.
سۇبھى تەرەب دەمىغە شامى غەمى قەرىندۇر،
كى ھوزنكى مەسەررەت ۋەزئى جەھان ئەمەسمۇ.
ئەل جىسمىنى ياشۇرغان سۇرتۇب لەبىغە توفراق،
سەندۇق سىنەسىغە بۇ خاكدان ئەمەسمۇ.
ئى گۇلشەن ئەندەلىبى ھەسرەت بىلەن نەۋا قىل،
بۇ نەۋبەھار ئەقىبى فەسىل خەزان ئەمەسمۇ.
دۇنيا تەنەئۇمنى زەنبۇرلىك ئەسەل بىل،
نوشى لەزىز ئەمما نىشى يەمان ئەمەسمۇ.
راجى ھوسۇل مەتلەب ھەق دەرگاھىدىن ئۇلغاي،
ھەر خەستەنى فەناھى بۇ ئاستان ئەمەسمۇ.

(«باياز ھەزىنى» 8-بەت)

3

تا ئەبەد بۇ ئەرسەئى غەبرادە قايسى جان ئىكەن،
زىندەئى جاۋىد كۇللى مەن ئالىھا فان ئىكەن.
دار دۇنيا ئىكەن كىردىيۇ چىقتىيۇ جايۇ ئاسمان،
كەلدى كەتتىلەرگە بولغان بىربەلەند ئايۋان ئىكەن.
داموللا ھاجىيۇ مۇھەممەد ئىبرەت ئەھلىنى ئەئىلەمى،
ئۇش قازى خانەسىغە قانچە يىل دەربان ئىكەن.
كەلدى كەتتى كىردى چىقتى كۆردى دۇنيا دەر ئاتىدىن،
مەنسەب ئايۋانىنى جىلۋەسىن فۇرسەتى باران ئىكەن.
قانچە قازى قازى بولدى چەنبىرەك دەستاردىن،
مەنسەب ئەھلىنى كۆردى ئەمدى شاخلىق ھايۋان ئىكەن.
كەيدى ئەئىلىملىك لىباسىنى ئۇزۇن دەب كەيمەدى،
قازىلىقنى ئىمچەسىن كۆردى بىدامان ئىكەن.
ئەمر قەسۇيىكىم سۇرالدى بولدى جوھمال ئەئىلەمى،
يىگى دەستۇرۇل ئەمەلدىن قايسى زاكۇن دان ئىكەن.
پەست بالا بولدى دەھرەن كۆردى بۇ ئەھۋالىنى،
ۋەزنى ئالەم ۋاژگۇن مۇنقەلىب دەۋران ئىكەن.
لاجۇرم مەھبۇس ئىدى بىر گەنج غەم ۋەيرانەدە،
قالسە ئەقراندىن كىشى دۇنيا ئاڭا زىندان ئىكەن.
ئاختارىب تابدىم جەھان ۋادىسىدىن ئىمسالىنى،
بىر تۇغۇشقان زالى دۇنيا بىرلە قۇربان ئىكەن.

بۇ سادده رولار مىراتولھەق دەب،
سالدىم نەزەرنى جەنانەلەرگە.
ۋەيران كۆگۈللەر ھەق مەزھەرىدۇر،
گەنج ئولدى پىنھان ۋەيرانەلەرغە.
ئەشكىم قەنائەت ئەھلىغە يەئنى،
ئەيشى جەھاندا شاھانەلەرغە.
توخۇم رىيادۇ ئىلكىدە تەسبىھ،
فەخر ئەتمە راجى بۇ دانەلەرگە.

(«باياز مەھبۇب» 77-بەت)

مەرك توفانىغە قايىسى نوھ گەشتابان ئىكەن.
ھېچ جانلىقنى يىماھىدىن قويمادى كېرەك ئەجەل،
ۋادەئى ئىمىن داغى مۇسا ئەگەر چوفان ئىكەن.
پىر ھىجران دىدە تەنھا ئۇش يەئقۇبىغە ۋاي،
مىسكىن بەيتۇلھەزەن شەھرى ئاگا كەنئان ئىكەن.
راجى نەۋسافى بىلەن تارىخ قويىنىغە دېدى،
كوھنە موللا زىندە سۈرەت مىيىتى بىجان ئىكەن.

(«باياز مەھبۇب» 81-بەت)

جىھەد بىرلەن ئۇل ئەدەم رەھرووۋلارىدىن بەس ماندەسى،
كىرگەلى كور تابىمىغان ئەمگەككە كان نىمجان ئىكەن.
كەيمەدى تىغى ئەجەل دوشى خەمەر تەسلىم ئىدى،
قۇدرەت ئىلكىدىن ياسالغان يەلكەسى قالغان ئىكەن.
يەتتى تا ئون بەش ۋەبا كەلگەندە ئۇل دەرماندە ھال،
قايسى گۆردە بىلمەدىم تا ئۇشبۇ دەم پىنھان ئىكەن.
يەتتى سەرھەڭ ئەجەل سوردى لەھەد مەئىۋاسىغە،
دىدى بۇ ئەسكى مۇسافىر بىبىلەت مىھمان ئىكەن.
جان تالاشماي جان دەب ئۆلدى رازى ئىردى مەرتىغە،
جانىدىن بىزار بولغان پىر بىدەرمان ئىكەن.
ياش ئىكەن تا پىر ئولۇب كۆب جىھەد ئىلەن بولغان فەقىر،
مۇفتىئى فەتۋا نەۋىسى مەزھەب نوئمان ئىكەن.
ئىلىم فەننىدە فەرىدۇ ئەمر فەتۋايىدە رەشىد،
ئەئىلەم ئەھلى ئۇلۇم زوبدەئى ئەقران ئىكەن.
ھەق مەئاق ئەتكەن گۇناھىن ئىن تەئىيىن كوھنە سال،
بەندەئى پىر ئەتىقۇللا شەيىخ قان ئىكەن.
يوق ئەجەب مۇنكىر نەكىر كۆرگەندە بۇ تەركىبنى،
دىسە ئەۋۋەلقى سورالغان مۇردەئى ئىنسان ئىكەن.
مۇردە شۇدىن جىسمىن كەيفىيەتنى سوردۇم دىدى،
گۆشتسىز قاق ئۇستىخان بى دۇنبەيۇ بىسان ئىكەن.
تەختەئى تابۇتنى ھەممالى ئىستىھسان ئىلەن،
دىدى رەھمەت مۇردەسىغە ھەملى كۆب ئاسان.
قايسى ئىسكەندەر ئەجەل ياجۇجىنى توستى يولىن،

گۇلشەن ئارا فىغان ئىپتىب كەت،
بۇلبۇل كەبى ئاشىيان ئىپتىب كەت.
مەنسۇر سۇفەت مەقام ئىپتىب تەي،
دار ئۆزرە ئۆزۈگنى قان ئىپتىب كەت.
ھەمچۇ جىنسىيەد سەئى ئىپتىب كۆب،
كۆب ئەسرار خودا نىھان ئىپتىب كەت.
تەي ئەيلەبان فەنا مەقامىن،
بۇ جانكى جانەجان ئىپتىب كەت.
يوقتۇر بەقايى دەھر ھەرگىز،
باشىڭ ئۆزە سايەبان ئىپتىب كەت.
ئەمرىڭى خۇدانى يادى بىرلە،
ئەنفاسىغە پاسبان ئىپتىب كەت.
كەلمەڭ سەبەبىدىن ئۆلسەڭ ئاگەھ،
ئىرفانىڭى بىگۇمان ئىپتىب كەت.
گەر قىلسا ئەتا خودا ساڭا مال،
دەھر ئەھلىنى مىھمان ئىپتىب كەت.
ھەركىم ساڭا ياد ھەقنى ئەيدى،
كۆڭۈل بىلە يارجان ئىپتىب كەت.
ئاجىز دىدى پەرۋەرىگدە مەتلەئى،
مەزمۇننى ئىمتىھان ئىپتىب كەت.
قالسۇن دىسەڭ ئەر نىشانى مەندىن،
ئى نادىرە خانىبان ئىپتىب كەت.

(«باياز مەھبۇب» 26-بەت)

ئاجىز

ئەزىز مىسىر خوبى سەن نەزاكەت ئىززەد جاھىڭدۇر،
كۆڭۈل بىر قەترە قان بىرلەن مۇرەسسەئى تەختىگاھىڭدۇر.
نىگاھ كەرەم ئىلە ئى كۆزلەرىم دادىڭغە گەر يەتمەس،
ئاياغىن ئاستىغە كەفىل سىرىشلىك تاشلا شاھىڭدۇر.
ساچىڭ يەئنى سىپاھ ھۆسىن سەرۋەرى كەمەندى جان،
كۆڭۈل مەئمۇرەسىن غارەتكەرى چەشىم سىياھىڭدۇر.
نەزاكەت ئاسمانى ھىلالى ۋەھىمەلىك قاشىڭ،
سەباھەت بۇرجىنىڭ بەدەر مىنەرى رويى ماھىڭدۇر.
ئەگەر ھىجران يۇكىنى چەكمەكنى دەئىۋا ئەيلەسەڭ ئەيدىل،
ئاڭا ئىككى پۈكۈلگەن قامىتىڭ ئادىل گۇۋاھىڭدۇر.
مۇئەنبەر خەتۇ زىبا قەددى نىگار نازىنىنىمغە،
نە نىسبەت ئى چىمەن رەئنالىغىڭ چۇ بۇكەمىياھىڭدۇر.
كەمى ۋەھىم ئەتمە بىدەردلەرىڭ تەئنەسىدىنكىم،
خەرابات ئەھلى يەرىن دەرگاھى فەررۇخ پەناھىڭدۇر.

(«باياز مەھبۇب» 86-بەت)

كەمى

نادره

نادره

مەستانە كۆزلەرىڭدىن كىمگە ئەيتاي شىكايەت،
ئۆلتۈرمەككە قىلۇرلار ھەردەم مېنى ئىشارەت.
ھۆسنىڭنى بادەسىدىن مەست ئولماغان كىشىنى،
ئادەم ئەمەسلىكىغە قىلماق كېرەك رىۋايەت.
مەھبۇبلار بارىنى سەرخىل سەرۋەرى سەن،
قىلماق مۇناسىب ئانلار فەرمانىڭا ئىتائەت.
دىل مايىل ۋىسالىڭ جان تالەب جەمالىڭ،
ھەق ئىگەسىگە قىلسۇن بۇ دەۋلەتنى ئىنايەت.
ئىشق ئەھلى سەجدە گاھى مىھراب قاشىڭ ئولمىش،
كۆز ياشىدىن تەھارەت ئېرمىش ئالارغە ئادەت.
لەئىل لەبىڭ تەبەسسۇم بىرلە كەلام ئىتاردە،
دىلغە تەييار مەسەررەت جانىم تاپار ھەلاۋەت.
يۈز يىل دېسەم غەممىنى قالغاي ھەنۇز باقى،
بولماس ئىكەن فىراقىڭ شەرھىغە ھەد ئايەتى.
خالۇ خەتتىڭ مىسالى ئايەت توقتىلاردۇر،
مۇسھەف يۈزىگە باقىب قىلسام نىخوش تىلاۋەت.
ئەيلەرغە ھەر تەرەفكە يۈز جىلۋە بىرلە رەفتار،
ئالەمگە قامەتىڭدىن سالدىڭ قىزىل قىيامەت.
نازۇ سىتەم تەغافۇل ئەيلەب كەمىغە جانا،
بىگانەغە قىلۇرسەن مىھرۇ ۋەفا رىئايەت.

(«باياز مەھبۇب» 112-بەت)

دەئىنۋا ئەلنى دۇ ئالارىدىن،
يالغانچىنى يوق ۋەئىفالارىدىن،
جەھاللارنىڭ سەفالارىدىن،
بىدەردلەرنىڭ جەفالارىدىن،
فەرياد چېكىب فىغان ئېتىب كەت.

مەيخانە مەينى قولقۇلىسنى،
ئۇشاق گورۇھنى قولنى،
خار ئەھلىنى تەرفەراق كۇللىنى،
دۇنيا چىمەننى بولبۇلىنى،
گۇل گۇل شاخىغە ئاشيان ئېتىب كەت.

ۋەيرانە سۇفەت قىل ئۆزلەرىڭنى،
گەنچ ئىلە خىيال سۆزلەرىڭنى،
تەرك ئەتمە فىغان بوزلارىڭنى،
ئى نادىرە دۇرەفشان ئېتىب كەت.

(«باياز مەھبۇب» 45-بەت)

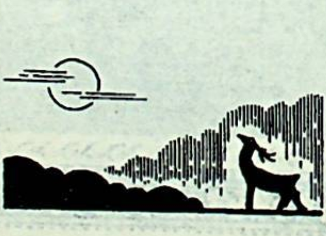

مەئىشۇقىڭنى شادىمان ئېتىپ كەت،
كۆيىدە يۈرەكنى قان ئېتىپ كەت،
ئىبرەت يولىنى ئايان ئېتىپ كەت،
كەل دەھرنى ئىمتىھان ئېتىپ كەت،
سەير چىمەن جەھان ئېتىپ كەت.

مەئىندە ئىدىڭ بەيانە كەلدىڭ،
ھىجر ئوتىغە يان يانە كەلدىڭ،
ئىبلىس ئوقىغە نىشانە كەلدىڭ،
مەقسەد نەئىدى جەھانە كەلدىڭ،
كەيفىيەتىنى بەيان ئېتىپ كەت.

مەئىندە نەسىم با سەفادۇر،
ئاندىن ئاچىلۇر گۇل لەقادۇر،
ئەفلاك ئىشى جۈملەسى جەفادۇر،
دۇنيا چىمەنىكى ئى بەقادۇر،
بىر ئاھ بىلەن خەزان ئېتىپ كەت.

بۇلبۇلكى گۇل ئۆزىگە دىلىستاندۇر،
پەرۋانە ئىشى نىسار جاندۇر،
ئىشق ئوتى مەسەررەت ئاشىياندۇر،
ئۇشاق مۇقامى بوستاندۇر،
ئەزىم رەھ بوستان ئېتىپ كەت.

تابتى ھەر كىشى ئىزلەب رەھنەما نەمەنگاندىن،
دىلنى كۆزگۈسى تابتى كۆب سەفا نەمەنگاندىن.
يەتتى كىم دىماغىمغە بوي خوش مۇئەتتەرلەر،
مىسلى بوي جەننەت دۇرمۇشكىسا نەمەنگاندىن.
تابمادىم بىر ئەھلى ئىزلەب ئۆزگە شەھەرلەردە،
ئاختارىب تاپاي ئەمدى ئاشىنا نەمەنگاندىن.
قۇش كەبى قەفەس ئىچرە بەند ئولۇب بارالماسمەن،
يەتكۈرۈڭ خەۋەر ئەمدى خوش ھەۋا نەمەنگاندىن.
بىنەۋاغە رەھىم ئەيلەب تەشنە ئەيلەمەي دايىم،
جورئە نەسىب ئەتكىل ساقىيا نەمەنگاندىن.
ۋەسفىنى ئەتمەكى ئاجىز كەلدى نوتۇق ئىنسانى،
سۆيلە شىكەرەفشانسەن توتىيا نەمەنگاندىن.
بىر نەسىم لوتفىگدىن كەلدى بۇ نەسىمىغە،
ھەرگىز ئۈزمىگەي ئۈمىد بۇ گەدا نەمەنگاندىن.

(«باياز مەھبۇب» 55-بەت)

نەسىمى

ۋەسىل ئۈچۈن مىڭ جان فىدا ئەيلەرمەن ئى شىرىن لەفا،
لەبلەرىڭدىن كام ئالۇردە بارچە ئەھلى قۇلدۇر ساڭا،
جان بىر مۇردە بىر قولۇڭ يوق بەندەدىن چارلاكىراق.

ھەر زەمان يۈز زۇلۇم كۆرگۈزگەي رىزا ئەھلىغە چەرخ،
بىنەۋالىق شىۋەسىن تۈزگەي نەۋا ئەھلىغە چەرخ،
تىرەلىكلەرسالىبان ھەردەم سەفا ئەھلىغە چەرخ،
ئادەمىلىك تۇفراقىنى بەرسە فەنا ئەھلىغە چەرخ،
ئاھكىم يوقتۇر كىشى ئەھلى فەنادىن خاكىراق.

ھەر زەمان قەتل ئەتكەلى ئول بىۋەفا بىباك ئولۇر،
ھەردەم ئول ئەقەللىلار سارى سەيد ئولغالى چالاك ئولۇر،
ناۋەكىدىن گەر نەسىمى سىنەسى يۈز چاك ئولۇر،
نىچچە ئوقلانسە ناۋايى كۆكۈل زەخمىناك ئولۇر،
كۆرمەگەي زەخمىنى ئالغان سارى بولغاي چاكىراق.

(«باياز مەھبۇب» 51-بەت)

ناۋايى غەزىلىگە مۇخەممەس

يوق كىشى ھىجران بايابانىدا مەندىن خاكىراق،
ئىشقىڭ سەۋداسىدىن ھەر لەھزە بىئىدراكىراق،
خاتىرىم تىغى سىتەمدىن دەمبەدەم غەمناكىراق،
كۆكرەكىم سەبھىنىڭ پىراھەنىدىن خاكىراق،
كىرپىكىم شەبنەم تۆكۈلگەن سەبزەدىن غەمناكىراق.

تاكى مەلەك ھوسنۇنلەر شاھى زەبان كۆردۈم سېنى،
نوتقىدە ئىسا كەبى مۆئىجىز بايان كۆردۈم سېنى،
ئاشىق دىلخەستەلەرگە مىھرىبان كۆردۈم سېنى،
بۇ كۆڭۈل غەمناكىدىن تا شادىمان كۆردۈم سېنى،
ئىستارەم ھەر لەھزە بولغاي خاتىرىم غەمناكىراق.

ئى پەرى پەيكەر مەلەك سىما ئىپرۇرسەن قارىقاش،
تىغى مىژگان بىرلە قەتل ئەتكىل كىسسب يۈزۈمدە باش،
رەھىم قىلماي قەتل ئېتەرسەن بارچەنى ئى باغرى تاش،
ئۇيلە مىژگان خەنجەرىغە ياپۇشۇبدۇر دۇر ياش،
كىم مەگەر ئاندىن يېتىمى يوقدۇرۇ رەببى باكىراق.

دەردى ئىشقىڭ كىم ئۆلۈمدىن ئۆزگە يوق ئاڭا دەۋا،
تاكى ھىجران ئىچرە ئۆلمەك مۇددىئا بولمىش ماڭا،

ئىشقىدا ئۆلدۈم، سورمادى ھالىم،
تاشلادى كەتتى، كۇلفەتكە يارىم.
دادىمغە يەتمەس گەرچە ئىزرۇرمەن،
ۋالەيۇ شەيدا كۆزى خۇمارىم.
لەئىل لەبىكىم پىستەئى خەندان،
ئاچىلدى غۇنچە ئەتىر دىماغىم.
جانىم چىقاركىم ھەسرەت يۇكىدىن،
ئالماس كۆڭلى شاھى جەھانىم.
ئاھىم تۇتۇنى يەتتى فەلەككە،
قىلمادى شەفقەت ئول شوخى زالىم.
ئالدى كويىدە سەبرىمنى قويماي،
ھەردەم دىيۇرمەن كەلسە نىگارىم.
نەزمىكى ئەتتىم يارىمنى نامىن،
شەفقەتلەر ئەتسە بىگىگە شاھىم.

(«باياز مەھبۇب» 65-بەت)

بگی

ئامى ئىشانلار ھەققىدە

ئۇشبۇ كۆنلەردە كۆپەيمىش ئامى ئىشان بەچچەغەر،
ئىتىقاد ئەتمىش ئاڭا بىرنىچچە نادان بەچچەغەر.
ئاملار سەيىدى ئۈچۈن يالغان كەرامەت ئەيلەبان،
بىر پۈچەك پۆلغە ساتار ئىماننى ئەرزان بەچچەغەر،
ئامى ئىشان بىر ئىشەكدۇر، بۇ ئىشەكنى تانىماي،
بۇ ئىشەكدىن ھەم بەتەر ئىخلاس قىلغان بەچچەغەر.
ئامى ئىشانكىم تۇرۇر ئەيتاي سىزە ماھىيەتىن،
زىكرى ھەقنى دۇنيا ئۈچۈن دام قىلغان بەچچەغەر.
بىتەۋەككۇل، بىقەنائەت، بىدىيانەت، بىئەدەب،
ھىرىس شەھۋەت، كىبىر نەخۋەت ھىلىغە كان بەچچەغەر.
خەلق بىرتەندۇر، بۇ تەنغە ئامى ئىشاندۇر مەرەز،
بۇ مەرەزنىڭ بەئىزىسىدۇر دوكچى. ئىشان بەچچەغەر،
... ... *
جەھلى ئۇۋۇرەت ئەلەم ئىشتان فىلھەسەل دەستار رەفد،
كەيگۈچە دەستارى بۇزرۇك كەيگىل ئىشتان بەچچەغەر.
ئوقۇغاي ئۇدا دەيۇز لەھىن خەتا بىرلەن مودام،
مەسجىد ئىچرە نەئىرە تارتىپ ئالغالى نان بەچچەغەر.
روزى شەب يوقتۇر يىمەك ئىچمەكدىن ئۆزگە مەقسەدى،

---

* بۇ جايدىن بىر كۆپلىت قىسقارتىلدى.

سۇلتان ئەھمەد خان

ئوتۇز ئىككى بەچچەغەر دېگۈنچە كەلسە ئاچچىغى،
ئەيتامەن مىڭ بەچچەغەر مىليانى مىليان بەچچەغەر.

(«باياز مەھبۇب» 131-بەت)

ئۇشبۇ بائىسدىن سۇمۇرمىش مىسلى ھەيۋان بەچچەغەر.
ئاندەكى بولسا رىيازەت ياكى خوف ئاخىرەت،
بولمىش ئىردى فەربىھ بويىنى يوغان بەچچەغەر،
ئەل كۆزىگە كۆرۈنۇر گەر زاھىرەن گۇلۇلەۋەند،
يەك خىلۋەتتە ئىرۇر ئەيىيارى چاققان بەچچەغەر.
ئەنجۇمەندە ئولتۇرادۇر كۆز يۇمۇب بويىنىن ئىگىب،
كىرپە يەڭلىغ سەچراغاي گەر كۆرسە سەچقان بەچچەغەر.
ئەل قولىغە كۆزىنى تىكمەكدىن ئۆزگە كەسبى يوق،
كور شەل يەڭلىغ ۋۇجۇدى ئەلگە تاۋان بەچچەغەر.
بىقەنائەت ئىگىسىز ئىتتەك ئەل كەزمەك ئىشى،
بول كۆپۈك نەفسى ئۇچۇن سەھرادا سەرسان بەچچەغەر.
كەتمەگەي ھەرگىز مۇرىدىن ئۆيلەرىدىن ئىچچە كۈن،
ئالماغۇنچە يا ئۇلاق يا قاق ئارقان بەچچەغەر.
ئوتقۇرۇر بىر ماچچەغەرنى ئالدىغە جىن ئۇردى دەب،
ئول جىن ئۇرغانغە سالۇر دەم، بۇ جىن ئۇرغان بەچچەغەر.
زىبى زىننەت بىرىش ئۆزىغە ھەرىر تونلار كىيىب،
سەر بىرلە غازە قويمىش مىسلى نەۋان بەچچەغەر.
ھىيىفكىم بىلمەس ئوۋل سىررىنى ئالارنىڭ يوق ئىسە،
تەقسىر ئىشان ئورنىغە دەر ئىردى "ئىشان بەچچەغەر".
بولسا بارچە ئول كەبى بىكەسىب تەماﺋ فەقەت،
بولغاي ئىردى لەھزەدە بۇ دەھر ۋەيران بەچچەغەر.
بىلدىڭىز مۇنى سەبەبدىن مەسجىد ئىچرە تولغۇسى،
پايىكوبان، دەست ئەفشان دونبە جونبان بەچچەغەر.

بولمه مەغرۇر نىشان ئاخىر نىشانىڭ گۆردۇر،
كۆب بەلەند ئۇجماغ ئىچۇككىم ئاشيانىڭ گۆردۇر.
قەبر بولغاي سۆيىسەلار هەر رەۋزەئى گۇلشەن سەرا،
ۋەرنە جاي نالەئى ئاهۇ فىغانىڭ گۆردۇر.
مەنزىلۇ مەئۋىگە كۆكۆل بەرمەگىل بىخەبەر،
بول رەبات ئېرمەس مەكان، ئەسلى مەكانىڭ گۆردۇر.
تەخت ئېردى يەر يۇزىيۇ سىيابانىڭ ئاسمان،
ئەمدى تۇفراق تەييار بولغاي سىيابانىڭ گۆردۇر.
ئىچچە كۈن دۇنيادە يۇردىڭ ئەيش-ئىشرەتلەر بىلەن،
بىلمەدىڭ ئۇلفەت بىلەن ياخشى يامانىڭ گۆردۇر.
ياخشىلىقدىن ياخشى كەلگەي يامانلىقدىن يامان،
بىخەبەر ئۆلتۇرمەگىل كىم ياخشى يامانىڭ گۆردۇر.
بىر كۈنى ئەهبابدىن تۇشكەي جۇدالىق تالىياسى،
بىلكى جاي دەشتۇ جايى ئەمانىڭ گۆردۇر.

(«باياز مەهبۇب» 34-بەت)

تالی

ئى مېنى قەتلىم ئۈچۈن بوينۇڭدە زۇننارىڭ سېنى،
بادە شورىبىدىن قىزىل گۈل روخسارىڭ سېنى.
ھەسرەتا سەيىد ئەيلەيەلمەس سەيىدنى سەييادىلار،
سەيىد ئېتىب ئەبرۇ كەمانىڭ بىرلە خومارىڭ سېنى.
مەيدە كۆرگەن ئارىزىڭدىن كەلدى بۇ تەسۋىرلار،
شوخلىق بىرلەن كۈلۈب تۇرغاندە گۇفتارىڭ سېنى.
دادىغە يېتىب خەستەلەرنى مۇددىئا بىر سەن ئۈچۈن،
باغ ئارا ئالمە ئانارۇ سەبزە گۈلزارىڭ سېنى.
جان بېرەي قويسام جەمالىڭ ئۈزرە بۇ ئىككى لەبىم،
خونىمىز يوق گەرچە بولساق شاھى بولغارىڭ سېنى.
ئۆلتۈرۈب بىزلەرنى كىم ئەغيارلارغە رەھىم ئېتىب،
فىتنەئى ئاخىر زەمانلار مۇنچە ئازارىڭ سېنى.
نەيلەيىن دەز مۆھتەرەم بۇ تەلئەت زىبالارىڭ،
مىسلى رويىمال ئى پەرى كۆرگەندە دەستارىڭ سېنى.

(«باياز مەھبۇب» 146-بەت)

مۆهتەرەم

ئا

ئابجۇي	ئۆستەڭ-ئېرىق سۈيى
ئابى بەقا	تىرىك سۇ، ئېقىن سۇ
ئابى ھەيۋان	ھاياتلىق سۈيى
ئات-	ئاتماق
ئاداب	تەربىيە، ياخشى خۇلۇق
ئارا	بېزەك، زىننەت؛ بېزىگۈچى
ئارايىش	بېزەك، زىننەت، پەدەز؛ پاراۋانلىق
ئازەربۇت	ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاتىسى ئازەرنىڭ لەقىمى، ئۇ، بۇت ياساپ ساتاتتى. شۇڭا ئازەر-بۇت دەپ ئاتىلاتتى.
ئاھۇ	كىيىك، جەرەن؛ ئەيىب، ئېۋەن، قۇسۇر، گۇ-ناھ
ئاسا	كەبى، ئوخشاش، ...دەك
ئاسايىش	تىنچلىق، ئارام، خاتىرجەملىك، راھەت، تەر-تىپ
ئاستانە	پايتەخت، ساراي؛ بوسۇغا
ئاسۇدە	تىنچلانغان، خاتىرجەملىك، ئامان، ئامانلىق
ئاشۇفتە	ھاياجانلانغان، ئاشىق، شەيدا بولغان
ئاشۇفتەھال	پەرىشان ھال

لُغت

	باختىرىيە شاھى
بادە	مەي، شاراپ، هاراق
بادەبەزم	ئىچىملىك ئولتۇرۇش
بادەپەيما	شاراپ قۇيغۇچى، ساقى؛ هاراقكەش، مەي ئىچ-كۈچى، ئىچەرمەن
باد	شامال
بادى سابا	تاڭ شامىلى، مەيىن شامال
بادىيە	چۆل، باياۋان، سەھرا
باران	يامغۇر
باز	يېڭىباشتىن، قايتىدىن
باقسۇم	ئىچىملىك، هاراق-شاراپلار
باك	قورقۇنچ، خەۋپ، زىيان
بالا	ئېگىز، ئۈستۈن؛ بالا-قازا
بال	قانات؛ ئوي، كۆڭۈل، خاتىرە؛ يۈرەك؛ روھ، ئەقىل
بابالھۇما	هۇما قۇشىنىڭ قانىتى؛ بەخت
بانۇ	خانىم، ئايىم، خوتۇن
باۋەر	ئىشەنچ، ئىشىنىش
بەچچە	بالا؛ خىزمەتكار بالا، يىگىت
بەچچەخەر	ئىشەكنىڭ بالىسى، تەخەي
بەخيە	تىكىش، كىيىمنىڭ تىكىشى، جىيەك
بەختى ۋاژۇن	تەلەيسىز، بەختى تەتۈر، بەختى قاچقان
بەخشايىش	كەچۈرۈش، ئەپۇ قىلىش، كەڭچىلىك، كەچۈ-

ئاغۇش قۇچاق، باغىر؛ قوللاش

ئاغىز قىممەت، قەدىر؛ قۇدرەت

ئافاق ئۇپۇق. كۆچمە مەنىسى: دۇنيادىكى ھەممە ئەل-لەر

ئاينە ئەينەك

ئايىن ئادەت، رەسىم، قائىدە، نىزام، ئۇسۇل، مۇرا-سىم

ئال ئالد، پېشانە

ئالان مەيدان، بوشلۇق، تەرەپ

ئالەم خاكى ئالەم چالمىسى. مەنىسى: ئالەم گوياكى سۇغا چۈشسە ئېرىپ كېتىدىغان بىر چالمىغا ئوخشاش دېگەن مەنىدە.

ئالقاب ياخشىلىق تىلەپ قىلىنغان دۇئا

ئالۋانچى سېلىق تۆلىگۈچى؛ پۇقرا، خەلق

ئامادە تەييار، تەييارلانغان

ئان ئۇ

ئانا سۇرشاخ تۆت مۈڭگۈز

ئانجنان بەك، نۇرغۇن

ئاۋەرد ئۇرۇش، جەڭ، جەڭ مەيدانى

ب

باب ئىشىك، دەرۋاز، قوۋۇق

باختە شاھى ئوتتۇرا ئاسىيادىكى قەدىمكى بىر دۆلەت، يەنى

تۇردىن بولغان، تازا؛ ③ ئارۇز ۋەزنىدە بىر بەھرىنىڭ نامى

بەشەر كىشى، ئادەم، ئىنسان

بەقا تۇرغۇنلۇق، دائىملىق، ئۇزاق ياشاش، مەڭگۈلۈك، تىرىكلىك، ھايات، ئەبەدىلىك، تۈگىمەس، باقى بولۇش، كىرپىك ئوقى

بەياز ئاق، ئاق تۈسلۈك؛ شېئىرلار توپلىمى

بەيت ئۆي، جاي، يۇرت

بەيتۇلئەھزان غەم ئۆيى، غەمخانە

بەلدە شەھەرچاق، بازار

بەند قول، بەند، باغلىنىش

بىباكلار پەرۋاسىز، بىپەرۋا، قورقمايدىغان، تارتىنماس

بىتماس ساقايماس، پۈتمەس، تۈگىمەس

بىخار تىكەنسىز

بىخاست تۇساتتىن، ئۇشتۇمتۇت

بىھەد چەك-چېگرىسىز، ھېسابسىز

بىھەدۋەئەد سان-ساناقسىز

بىداد زۇلۇم، جەۋر

بىريان كۆيۈپ كاۋاپ بولۇش، قورۇلما

بىسەر بىسەرەمجان

بىستەر ئورۇن-كۆرپە، چۈشەك

بىسمىل سويۇش، سويۇلما، بېشى كېسىلگەن

بىكەس ئىگىسىز، يالغۇز، يېتىم، غېرىب

رۇم؛ ھەدىيە، ئېھسان

بەھر — دېڭىز، دەريا؛ كەڭ بىلىملىك كىشى، بەھىر (شېئىر ۋەزنى)؛ ئۇلۇش، ھەسسە؛ پايدا، ئۇ. نۇم؛ چىرايلىق

بەھجەت — گۈزەللىك، كۆركەم، پارلاق، خۇشاللىق. كۆپ. لىكى: «بىھجەت»

بەدەر — قاچقان، قاچۇرۇش

بەدرى — تولۇن ئاي

بەرق — چاقماق، چېقىن

بەرقى ئاپەت — بالا-قازانىڭ چاقمىقى

بەر ئەكس — تەتۈر

بەركەت نەما — بەركەتنىڭ باشلىنىشى

بەربەت — قوۋۇزغا ئوخشاپ كېتىدىغان قەدىمكى بىر خىل چالغۇ

بەردۇش — يەلكە، ئۇچا

بەرەھمەنزادە — ھىندىستاندىكى بەراھمە (براھما) مەزھىپىنىڭ باشلىقىنىڭ ئوغلى، ياكى شۇ دىندىكىلەرنىڭ ئو. غۇللىرى

بەرھەم — يىغىلىش

بەستە — باغلىق، باغلانغان

بەسەر — كۆز، كۆرۈش، كۆرۈش قۇۋۋىتى

بەست — ① يېپىق، كەڭ، ئوچۇق، ئېنىق، ئۇزۇن؛ ② ساددا، ئاددى، باشقا نەرسە قوشۇلمىغان، بىرلا

پەرۋەردىگار بارچە مەخلۇقاتنى تەربىيىلىگۈچى تەڭرى

پەرۋەرد تەربىيىلەنگەن، ئۆسكەن

پەرانە ئۇچقۇر

پەيك خەۋەرچى، ئەلچى، خەت ئېلىپ كەلگۈچى

پەيكان ئوق (ئوقيا ئۇچى)، ئوق ئۇچىدىكى مىتال؛ شېئىردا كىرپىكنىڭ ئوخشىتىلىشى

پەيۋەست تۇتاشقان، ئۇلاشقان، قوشۇلغان، ھەمىشە، دا- ئىم، ئۈزلۈكسىز

پەيۋەند تۇتۇشۇش؛ يېتىشىش

پەلەما يىغىپ يۆگەپ، ھەممىنى قوشۇپ

پەند نەسىھەت، پەند

پىچ تولغانماق، ئورالماق، بۇرۇلماق

پىرى پەي، قانات

پىرى مۇغان مەيخانىچى

پىر قېرى، ئاقساقال؛ ئىشان-سوفىلارنىڭ باشلى- قى، ئۇستاز

پىشە ھۈنەر، كەسىپ، ئادەت

پۇيە يۈرۈش، ئوتتۇرا تېزلىكتە مېڭىش

ت

تاب كۈچ، قۇۋۋەت؛ تاقەت، چىدام؛ يورۇق، نۇر- لۇق، ئىسسىق؛ تولغىماچ؛ ئەشمە، ئۆرۈمە

تاج زەر ئالتۇن تاج

بىگانە	يات، يوچۇن، باشقا، نامەلۇم، تونۇمىغان، تو- نۇش ئەمەس
بىھەدىسكاساران	تولا سۆز، ئۇلۇغلارغا ياقمايدىغان تولا تەكرار سۆزلەر
بىبا	تارتىنمايدىغان، ئىرەنسىز، كارى يوق
بىمار	ئاغرىق، كېسەل
بىمۇدۇۋۋەت	ئادەمگەرچىلىكى يوق
بىنەۋا	پەقىر، يوقسۇل، بىچارە
بىناۋا	روناقسىز، روناق تاپمىغان
بۇت	بۇت، بۇتپەرەسلەرنىڭ چوقۇنىدىغان خۇداسى، كۆچمە مەنىسى: يار، مەشۇقە، ھېيقمايدىغان، رەھىم قىلمايدىغان مەھبۇب
بۇسە	سۆيۈش، ئۇپۇش
بۇنياد	ئۇل، ئاساس، ھەربىر نەرسىنىڭ تۇپ تومۇرى

پ

پاداش	مۇكاپات، ھەق، جازا
پايمال	ئاياق ئاستىدا قالغان
پەھلىۋى	قەدىمكى پارس تىلى، ئىراننىڭ بىر خىل ئالتۇن پۇلى
پەرى پەيكەر	پەرى سۇرەت، گۈزەل، چىرايلىق قىز
پەرتەۋ	نۇر، يورۇقلۇق، شولا
پەرتەۋى	روشەنلىكى، شولىسى، نۇرلىرى

تەجرىد ئالاقىسىزلىق، چەكلەش، ھەممىدىن كېچىش، تەركىي دۇنيالىق. بىرلىكى: «تەجەررۇد»

تەھەييۇر ھەيران قېلىش

تەراۋەت ياشىرىش، يېڭىلىق، تازىلىق

تەرازىي رازى بولۇش

تەرازۇ تارازا، ئۆلچىگۈچ

تەرەبات ياخشى كۆرۈش، خۇشاللىنىش؛ مۇزىكانت

تەرەھھۇم رەھىم قىلىش، مەرھەمەت بىلەن قاراش، رەھىم-شەپقەت قىلىش

تەرز سۈرەت، رەۋىش، يۇسۇن، تەرتىپ

تەرك تېز، ئىتتىك

تەر ھۆل، تەر، يېڭى، تازا، راسا

تەرھ تاشلاش، ئېلىپ تاشلاش، پىلانلىماق

تەرسا خرىستىيان، ناسارا؛ قورقۇنچاق؛ تەرسا بەچچە —قورقۇنچاق ئوغۇل

تەزەللۇم شىكايەت قىلىش، زۇلۇمدىن دەرت ئېيتىش

تەسخىر قولغا كىرگۈزۈش، رام قىلىش، ئىلىندۇرۇش، بېقىندى قىلىش

تەشبىھ ئوخشىتىش، سېلىشتۇرۇش. كۆپلىكى: «تەشبىيە»

تەغافۇل تويۇقسىز يۇرۇش، غەپلەتتە قېلىش، بىلمەسلىككە سېلىش

تەفرىد يالغۇز قېلىش، ئۆزىنى يالغۇزلۇقتا قالدۇرۇش

تاجىر سودىگەر

تاھىر پاك، تازا

تارەم گۈمبەز، ئۈستى گۈمبەزلىك ئېگىز ئۆي، قۇب-بە. كۆچمە مەنىسى: ئاسمان، كۆك

تاش ھەمرا، ئىشداش؛ سۆز ياسىغۇچى ئارقا قوشۇم-چە؛ تاشقىرى؛ تاش

تائىر ئۇچقۇش، ئۇچىدىغان؛ قۇش، «تايىر» مۇ دېيىلىدۇ

تاڭ ئەجەپ ئەمەس، ھاڭ-تاڭ؛ تاڭ، سەھەر؛ بىل-مەسلىك

تالە چىققۇچى، كۆرۈنگۈچى؛ بەخت، تەلەي

تالىبۇل ئالىم ئىلىم ئالغۇچى، ئىلىم ئۆگەنگۈچى

تانۇقلۇق تونۇشلۇق، گۇۋاھلىق

تاۋۇس توز

تاۋۇق توخۇ

تەب لەرزە بەزگەكتەك تىترەش، بەزگەك كېسىلىدىن تىت-رەش

تەباھ چۈشكۈن، خاراپ؛ بۇزۇق، چىرىك

تەبە خاراپ، قەببا-ساقايتقۇچى

تەبخال ئۇچۇق

تەجەللى نۇرلىنىپ كۆرۈنۈش، جىلۋىلىنىش، جىلۋە

تەجەممۇل بېزەك، ياسىداق، ھەشەمەت

تەجەرەت ئۆيگە كېرەكلىك چىقىملار

تەند تەن، ئىقرار، قايىل، ئېتىراپ

تىرەباران ئوق ياغدۇرۇش

تىرە قاراڭغۇ، قارا

تىمەسخر مەسخىرە قىلغۇچىلار

تىلىمار تىلى يىلان، تىلى زەھەر

تورەڭ ياۋا توخۇ

توفان تاشقىن، كەلكۈن، كۆچمە مەنىسى: زور غەۋغا، توپىلاڭ

تورفە ئاجايىپ، ھەيران قالغۇدەك، يوچۇن

تۇرۇك خەت تونىمايدىغان قارام نادانلار

توران تۈركىستاننىڭ قەدىمكى ئاتىلىشى

تووەر ئۇسۇل، خىل، تۈر

تۇغيان تاشلىماق؛ كەلكۈن، توپىلاڭ، قوزغىلاڭ، ئىسيان

تۇغان تۇغ

تۇلۇئ چىقىش، كۆرۈنۈش

تۇن گىرىبان تۇن (كىچە)، كىيىمنىڭ يىرتۇق ياقىسى. شېئىردە: تۇن، كىيىمنىڭ ياقىسىنىڭ يىرتۇقلىرىدىن ئويۇلۇپ، سەھەر ئۆزىنى پىنھانغا ئالغاندۇر دەپ تەسۋىرلىنىدۇ.

ج

جام جەم جەمشىدنىڭ جامى (قىسقارتىلما سۆز)

تەفسىر	شەرھ، ئىزاھ، چۈشەندۈرمە، يەشمە
تەكەللۇم	سۆزلەش، گەپ قىلىش، سۆزلىشىش
تەكيە	يۆلەنچۈك، ياستۇق؛ دەرۋىشلەر تۇرىدىغان ئورۇن
تەلخكامى	قايغۇلۇق كۈن ئۆتكۈزگۈچى
تەلخكام	قايغۇلۇق، ئۈمىدسىزلىك
تەلخ	ئاچچىق، تېتىقسىز
تەئمىر	تۈزۈش، ئوڭشاش، ياساش، يېڭىلاش
تەمەننا	تىلەك، ئىستەك، ئارزۇ، ئۈمىد. كۆچمە مەنىسى: ئۆزىگە ئىشىنىپ كېتىش
تەمىز	ئاجرىتىش، ئايرىش، پەرقلەندۈرۈش
تەمىز	تازا، پاك، ئېرىق
تەۋازۇئ	ئۆزىنى تۆۋەن تۇتۇش، كەمتەرلىك
تەۋەللا	دوست تۇتۇش؛ يالۋۇرۇش، ئۈمىد قىلىش
تەۋەنگىر	مۇلۇكدار، كۈچلۈك، باي، كۆپلىكى: «تاۋانگىر»
تەۋر	رەۋىش، يوسۇن، ئادەت، قىلىق، تەرز، ئۇسۇل، تەرتىپ
تەۋبە	گۇناھدىن قايتىش، توۋا قىلىش
تەۋفىق	توغرىلىنىش، مۇۋاپىق كېلىش
تەۋبە نەسۇھا	نەسۇھادەك قىلغان توۋىسىغا ئەمەل قىلىش
تەناب	تانا، ئاغامچا، شوينا، كۆچمە مەنىسى — يارنىڭ چېچى

جۇستجۇ ئىزدەش، ئاختۇرۇش، قىدىراش

جۇش-خۇرۇش شادلىق شاۋقۇنى

جورمى گۇناھ، ئېيىپ، قاباھەت، جىنايەت

جوغرى پارا بېرىش

جۇ ئەسخا سېخىيلىق سىمۋولى

جۇنۇن مەجنۇن، ساراڭلىق؛ يوشۇرۇنۇش؛ ئاشىق، ئەقلىدىن ئازغان

جۇۋالغا چىقىمدار

جۇۋان يىگىت، بىرلىكى: «جەۋان»، كۆچمە مەنىسى: ياتلىق بولۇپ بىرنى تۇغقان ئايال؛ ئاتا-ئانىسى تەرىپىدىن چاي قىلىپ جۇۋان قىلىنغۇچى.

چ

چابۇك تېز، يۇگرۈ، چەۋەنداز

چابۇك سەۋار ئاتقا مىنگەن، ئاتقا مىنگەشكۇچى، چەۋەنداز، چاققان

چارە چوخ چارە-تەدبىر

چەب چەپ، سول، تەتۈر، پۇتلىكاشاڭ

چەرخ چاق، ئايلانغۇچى، ئاسمان پەلەك، كۆك؛ دەۋر، زامان، تەقدىر، تەلەي

چەشم كۆز، بۇلاق

چەشم پەتتان مەپتۇن قىلغۇچى بۇلاق، دەم تارتقۇچى بۇلاق، سۈمۈرگۈچى كۆز

جام ھىلالى ھىلال ئايغا ئوخشاش ئەگمە قەدەھ
جاھ مەنسەپ، دەرىجە، مەرتىۋە، ئورۇن
جانا جانان
جان سىپار جېنىنى ئايىمىغۇچى، سادىقلىق قىلغۇچى، پىدا-كارلىق قىلغۇچى
جانسوز جان كۆيدۈرەر، جاننى ئۆرتىگۈچى، قىيىنىغۇچى
جاۋىد مەڭگۈ، ئەبىدى، دائىمى
جەب ئەجەپ
جەر جار، جار سېلىش، بىلدۈرۈش، ئىلان
جەرنۇكتە ھىكمەتلىك سۆزلەرنى بىلدۈرۈش؛ نەپىس سۆز-لارنى قىلماق؛ چىرايلىق تىللار بىلەن ئۆتكۈر سۆزلەرنى قىلىش
جەلادۇش جاللاتدەك
جەيب چۆنتەك، قويۇن
جەيبى سۇبھىنىڭ قوينى، كۆچمە مەنىسى: قاراڭغۇلۇق-نىڭ قوينىغا يوشۇرۇنغان ئايدىڭ ياكى تاڭ.
جەننەتۇلمەئۋا سەككىز جەننەتنىڭ بىرى
جەۋھەران يالتىراق، جىلۋىلىك، جىۋىرلاپ تۇرىدىغان
جەۋدۇ سېخىلىق، قولى ئوچۇقلۇق
جەۋلان كېزىش، جەۋلان قىلىش
جمۇ جەم
جنان جەننەت
جنس قىسىم، تۈر؛ ماتا، مال، كېيىملىك

خەت سىزىق، ئىز، يېزىق، خەت، يېڭى چىققان بۇ-
رۇت، مويلاۋ

خەت-خەت قورۇق، سىزىق-سىزىق، پۇرلەشكەن

خەتم پۈتۈش، ئاخىرىغا يەتكۈزۈش، تۈگىتىش

خەدەڭ ئوقيا ئوقى

خەراش يونۇش، تاراشلاش، تاتىلاش

خەردۇھۇش ئەقلى ھوش، بىرلىكى: «خىرەدھۇش»

خەرقە يىرتىق رەخت، يىرتىق چاپان، دەرۋىشلەر كىيە-
دىغان كىيىم. بىرلىكى: «خىرقە».

خەرق يىرتىش، يېرىش، ئايرىش

خەر ئېشەك

خەرمەن چەمبىرەك

خەزان كۈز، كۈز پەسلى، كۈز كۈنىدە ياپراقلارنىڭ
تۆكۈلۈشى

خەستە ئاغرىق

خەسم دۈشمەن، رەقىب، قارشى، مۇقابىل، مۇخالىپ

خەللاق ئالەمنى يوقتىن بار قىلغۇچى

خەلئتى چۈشۈرمىكى، قۇپارمىقى، ئورنىدىن ئېلىپ تاش-
لىماقلىقى

خەندان كۈلىدىغان، كۈلگۈچى

خەندە كۈلۈش

خىجلەت خىجالەت

خىرام چىرايلىق مېڭىش؛ خىرامىڭ-مىشىڭ

چەندان — شۇنداق، ئالاھىدە، ھەسسە، كۆپ خىل

چىكە — تامچا، يامغۇرنىڭ ئۆيدىن ئۆتۈپ كەتكەن تامچىسى

چىن — جۇڭگو

چىن‌ماچىن — خوتەن

چوق — تولا، كۆپ نۇرغۇن

خ

خارابات — ۋەيران جاي، خارابە. كۆچمە مەنىسى: مەيخانا، ساراي، مېھمانخانا

خارابات ئەھلى — مەيخانا كىشىلىرى، مەيخانىغا بارغۇچىلار

خار — قەدىرسىز، تىكەن

خارج — تاشقى، تاشقىرىدىكى، سىرتىدا

خاجە — خوجا، بەگ، تۆرە، ئەپەندى؛ باي؛ خوجايىن، ئىگە؛ ئوقۇتقۇچى، ئۇستاز؛ بوۋاي؛ ھەرەم ئاغىسى

خاشاك — سۇپۇرۇندە

خاكى پاي — ئاياغ توپىسى

خاك پاي — باسقان ئىز، ئاياغ ئاستى توپىسى؛ ئاددىي خەلق، كەمبەغەل

خاك نەشىن — توپىدا ئولتۇرغۇچى

خامە — قەلەم

خەبىس — لوكچەك، پاسكىنا، ھارام تۇخۇم

خۇنخارە قان يۇتقۇچى

ھ

ھادى توغرا يول كۆرسەتكۈچى

ھازىق بەك بىلىملىك، تەجرىبىلىك، ئۇستا، ماھىر؛ تەبىب ھازىق—ئۇستا دوختۇر

ھاجەتكەئەلەيھا دۇئا-تەلەپلەر ھاجەتكە تۇشلۇق

ھال بەدەر تولۇن ئايدەك ھالەت

ھالە ئاي گەردىشى، گىرداب، ئاي قاراڭغۇلاشقاندا ئۇ-نىڭ ئەتراپىنى ئورىۋالغان چۆگۈلمەچ

ھاۋى ئىچىگە ئالغان، قاپلاپ ئالغان

ھانى توغرى، راست

ھان توغرا، راست!، دىققەت!، تېز!

ھەرەم خاس جاي، كىشىلەر كىرگۈزۈلمەيدىغان جاي؛ ھەرەم؛ ئىچكىرى ھويلا؛ باشقا مەنىسى: خو-تون.

ھەرەم ۋەسلى سۆيۈملۈك يار ۋەسلى

ھەربە نەيزە

ھەرىف ھەرپ، بەلگە، نىشان، كۆپلىكى: «ھەرف»

ھەزىن قايغۇلۇق، مۇڭلۇق، غەمكىن، ھەسرەتلىك

ھەزىمەت ئارقىغا قايتىش، چېكىنىش

ھەزىل شىرنچاقچاق، ئويۇن قىلىش، ئويىنىشىش

ھەسەب يۈز، ئابروي، داڭ، شەھرەت، شەرەپ، قەدىر-

خىرامان — ئۆزىنى ھەر تەپكە تاشلاپ ناز بىلەن ماڭغۇچى

خىسال — خىسلەتلەر، ياخشى خۇلۇق، ياخشى سۈپەتلەر

خىيابان — باغ يولى، دەرەخزارلىق يولى

خىلۋەتگاھ — خىلۋەت جاي

خۇبان — گۈزەللەر، چىرايلىقلار

خود — ئۆزى، يالغۇز، پەقەت؛ ئەسكەر باشلىقلىرى ۋە پادىشاھلار كىيىدىغان چۆچىلىق جەز قالپاق

خوردەبىن — ئۇششاق نەرسىلەرنى كۆرگۈچى، ئىنچىكە قارىغۇچى

خورشىد — ئاي، كۈن، قۇياش، ئاپتاپ

خۇشاب — يېمىش؛ ئۆرۈك سۈيى

خۇمار — بىرەر كەيپكە ئادەتلىنىش سەۋەبىدىن ئۇنى سىغىنىش، خۇمار

خۇمار كۆز — يېرىم مەس ھالەتتە كۆزىنىڭ گەرى ئويناپ تۇرۇش

خۇمار نىشە — نەشە خۇمارى

خۇنابە — قانلىق ياش، ئاچچىق يىغا، قان ئارىلاش سۇ

خۇنبار — قانلىق ياش تۆككۈچى، ئاچچىق يىغلىغۇچى

خۇنخار — قانخور

خۇن — قان

خۇان — يېمىش ئېلىپ داستىخان ياكى شىرە ئۈستىدە قويۇلىدىغان تۆت پۇتلۇق ياغاچ قاچا، ئۈستى سەككىز بۇرجەكلىك رەڭگا-رەڭ سىرلانغان سايمان

هۆر	گۈزەل، ھۆسىندار
هۆر-غىلمان	جەننەتتىكى گۇناھسىز نارسىدە ئوغۇل-قىزلار
هوررى	ئالى جانابى، ئەركىنى
هوران	هۆر-غىلمان

د

داد خاه	ئەرز قىلغۇچى، ئادالەت تەلەپ قىلغۇچى
داراز	ئېگىز، ئېگىز بويلۇق، ئۇزۇن
دارئالامان	تۇرغان جايىنىڭ تايىنى يوق، باشباشتاق
داغى	تېخى، يەنە
دال	ئىگىلگەن
دامادى رەسۇل	پەيغەمبەرنىڭ كۈيئوغلى
دامان	چەت، ياقا، ئېتەك، ئۆڭكۈر، كۆپلىكى: «دامەن».
دەببارنا	مەسچىت، خانىقادا رەبباتا ئايەتلىرىنىڭ ئوقۇلۇشى، پەقەت پۇل ئۇچۇن
دەبستان	ئوقۇش ئۆيى
دەهر	زامان، دەۋر، دۇنيا، ئالەم، تەقدىر، قىسمەت
دەهرى	تەڭرىگە ئىشەنمەيدىغان دىنسىز كىشى
دەهەن	ئېغىز، تۆشۈك
دەربان	دەرۋازىۋەن
دەربەدەر	ئىشىكمۇئىشىك كېزىپ يۈرگۈچى
دەرەخشان	پارلاق، پارقىراق

لىك بولۇش

ھەسەن ياخشى، چىرايلىق، گۈزەل

ھەسەنات ياخشى ئىش، سېخىلىق ئىش

ھەسۇد ھەسەت، كۈنلىگۈچى

ھەشەر توپ، گۇرۇھ

ھەلقە سادىق، سەمىمىي

ھەلقەئاسا سادىق بولغۇچى، سەمىمىي بولغۇچى

ھەلقە-ھەلقە ھالقا-ھالقا، زەنجىرسىمان. كۆچمە مەنىسى: بۇدرە چاچ، گىدىمەك چاچ.

ھەمراھ يولداش، ھەمراھ

ھەمگام ھەمقەدەم، ھەمرا

ھەمىيەكتا تەڭدىشى يوق

ھەمنەشىن بىرگە ئولتۇرغۇچى

ھەنگامە يىغىن، توپلىنىش

ھەۋائ پۈتۈن يەر يۈزىنىڭ ئۈستىنى ئوراپ تۇرغان گاز، ھاۋا

ھەۋا ئارزۇ، ھەيل، ئىستەك، ھەۋەس، ئىشق-مۇھەببەت

ھىدايەت توغرا يول كۆرسىتىش؛ توغرا يول ئىزدەش، توغرا يولغا كىرىش، قۇتقۇزۇش

ھىكمەت بىر نەرسىنىڭ سىرى، سىرلىق نەرسە

ھىلىم يۇمشاق تەبىئەتلىك، يۇۋاشلىق، سەۋرچانلىق

ھىنگام «ھەنگامە» گە قاراڭ.

ر

رابات قونالغۇ، ئۆتەڭ، لەڭگەر، كارۋان ساراي، كۆپ-
لىكى: «رەبات».

راھمان شەپقەتچى

راھ يول، تەدبىر، بوشلۇق، دائىرە؛ شاتلىق. كۆپ-
لىمە مەنىسى: مەي، خۇشپۇراق مەي

راز سىر، يوشۇرۇن، مەخپى

راغىب قىزىققان، ئىستىگەن، تىلىگەن، ئارزۇ قىل-
غان، رىغبەتلەنگەن، مايىل بولغان، خالىغان؛
رىغبەت

رايگان يولدىن تېپىلغان، بىكاردىن كەلگەن نەرسە

رايگا يار، سۆيگۈنى؛ چىرايلىق ياش

رەب خۇدا، ئاللاھ

رەخش ئات، ئالا-چىپار ئات، ئارغىماق؛ چۆچەكلەردى-
كى رۇستەم زال مىنگەن ئات؛ بىر يۇلتۇزنىڭ
نامى

رەھمەت رەھىمدىللىق، مېھرىبانلىق؛ ئايىماق، تايانچ،
كەمچىلىك، ئاللاھنىڭ رەھمىتى، ئىلتىپاتى

رەھن گۆرۈ، گۆرۈگە قويۇلغان نەرسە

رەققاس ئۇسسۇلچى

رەقەم يېزىش، سىزىش، سانلارنى كۆرسىتىدىغان بەلگە

رەفئەت بۈيۈكلۈك، ئۇلۇغ دەرىجە، بۈيۈك مەرتىۋە

دەرەخشەند پارقىراق، روشەن

دەستىگاھ ياراق، جابدۇق، ئەسۋاب، ئۈسكۈنە

دەست قول، بىلەك، قېتىم، مەرتىۋە

دەندان چىش

دىدە پۇرخۇن قانغا تولغان كۆز، كۆزلىرى قان

دىلىر يۈرەكلىك، جەسۇر، غەيرەتلىك، قەيسەر، دادىل، قورقماس، جۈرئەتلىك

دىلارا كۆڭۈلنى مەپتۇن قىلغۇچى گۈزەل، بىرلىكى: «دىلئارا».

دىلبەر كۆڭۈل ئالغۇچى، كۆڭۈلنى بەرگۈچى

دىلجۇي كۆڭۈل ئىزدەش

دىلشكەن خاپا قىلغۇچى، كۆڭۈلنى سۇندۇرغۇچى

دىلنەشىن كۆڭۈلدىن ئورۇن ئالغۇچى، كۆڭۈلدە ئورۇن ئالىدىغان

دىلپەزىر كۆڭۈلگە ياققۇچى

دىلەفكار كۆڭلى ۋەيران، سورۇلغان

دىۋار تام

دىۋانە ئەقلىدىن ئاداشقان، ساراڭ

دۇئايى خەمسە بەش ۋاق نامازدىكى دۇئا

دۇتاھ مۈكچەيگەن، ئىگىلگەن، جۈپ

دۇختەر قىز

دوخول كىرمەك، ئىچكىرىلىمەك، كىرىش ئېغىزى

دۇد ئىس، تۈتەك

روزىگار تۇرمۇش، تىرىكچىلىك، كۈن كۆچۈرۈش؛ دەۋر، زامان، ۋاقىت، ئەسىر

رۇز كۈن، كۈندۈز

رۇشدى ئىلگىرىلىگەن، قۇرامىغا يەتكەن

رۇمانى ئانار رەڭ، ئاناردەك قىپقىزىل

رۇمزە ـ رەمۇز بىر يۇرۇش ئىلاھى كۈچ

ز

زاھىد دىندار، تەقۋادار، سوپى، كىشىلەردىن قېچىپ يۇرگۇچى، ئىبادەتمەن، يامان ۋە ھارام ئىشلاردىن ساقلانغۇچى

زاھىد كوتاھبىن ئۆمرى قىسقا زاھىد، كىچىك بالا زاھىد، كىچىك زاھىد ئوغۇل

زاھىر روشەن، ئوچۇق، پارقىراق، تاشقى، يېڭى، پۇراقلىق

زار ئىنتىزار

زائىقە تۇلمەۋت ۋەلارەيب بارلىق جانلىقلار شەكسىز ئۆلۈپ تۈگەيدۇ.

زاك چاچ بويايدىغان بوياق

زاغۇزەغەن قاغا ـ قۇزغۇن

زال گىرى، ياشانغان، قېرى خوتۇن، مەككار، ھىيلىگەر

زانۇ تىز؛ ئەگرى

رەفىق يولداش، ئارقاداش

رەفئ كۆتۈرمەك

رەئنا چىرايلىق، گۈزەل، يېقىملىق، بىر خىل گۈل-نىڭ ئېتى

رەمز ئىشارە، ئىشارەت، ئىما، ئۆز ئارا بىلىشىدىغان يوشۇرۇن بەلگە

رەم قورقۇش، ئۈركۈش، چۆچۈش؛ قورقۇپ قېچىش

رەنج ئازار، مۇشەققەت، قىينىلىش، رەنج

رەۋان يۈرگۈچى، ئاققۇچى، راۋان؛ جان، روھ، ھايات

رەۋزەخەلەد مەڭگۈلۈك باغ، جەننەت، بىرلىكى: «رەۋزە-خولد».

رەۋنەق يالتىراق، پارقىراق، كۆركەملىك، راۋاج، رو-ناق

رىدائ دەرۋىشلەر كىيىمى، يېپىنچىۋالىدىغان يەڭسىز تون، يېپىنچا

رىزە ئۇۋاق، ئۇششاق

رىش يارا، جاراھەت، ھەسرەت، رەنجىش؛ ساقال؛ كۆچمە مەنىسى—تىلىم-تىلىم؛ تال-تال

رىشتە يىپ، باغلىغۇچى، تاناپ، ۋاستە

رىيا كۆز بوياmچىلىق

رىند نازۇك تەبىئەت، ياسانچۇق، بايۋەچچە

رۇجۇئ قايتىش، ئۆتۈنچ، مۇراجىئەت، ئىلتىماس، يۈكلەش، تاپشۇرۇش

زۇمررەد يېشىل چىنتاش

زۇلابى بىر ئەييارنىڭ نامى

زۇننار بويۇنغا ئاسىدىغان زەنجىر، خرىستىيانلارنىڭ بويىنىغا ئېسىۋالغان كرېستلىرى

س

سابىت تۇرغۇچى، مۇقىم، تەۋرەنمەس

ساھىر سېھىرچى، جادۇگەر، كۆز باغلىغۇچى

ساھىبا ساھىپخان، خانىم، ئايىم، ئايال خوجايىن

سارى تەرەپ، ھەر تەرەپ

ساز ئەتمەك، قورال، ئەسلىھە، چالغۇ، تەييارلىق، تەرتىپكە سېلىش

ساغەر مەي ۋە شاراپ ئىچىدىغان پىيالە، قەدەھ

ساپا چەت، ياقا، شەھەر ياقىسى، يوشۇرۇن ماكان

ساقى مەي قۇيغۇچى، ساقى

ساكىن تۇرۇشلۇق، جىمجىت، قىمىرلىماي تۇرىدىغان، تۇراقلىق

سالىك يولۇچى، سەپەرچى

سالىس ئۈچىنچى

سەبزە مايسا، مايسىزار

سەبقەت ئىلگىرىلىك، ئۆتۈش، ئۆزۈش

سەترى يول، قۇر، رەت، قاتارلىق

سەترمىسرائ شېئىر مىسرا قۇرلىرى

زەبۇن كۆچسىز، زەئىپ

زەھد تەقۋالىق، سوپىلىق، ھارامدىن ساقلىنىش، يا-
مان ئىشلاردىن ساقلىنىش

زەھراب پاسكىنا سۇ، زەھەرلىك سۇ

زەد سوققا، زەربە

زەر ئالتۇن، زەر

زەررە چاڭ، غۇبار، ئۇششاق، ئۇۋاق

زەغەن قوزغۇن

زەيلى قوشۇمچە

زەئىفى كۆچسىزلىك، ئاجىز

زەلىل خار، قەدىرسىز، ھەقىر، تۆۋەن، پېقىر

زىبا زىننەتلەنگەن، گۈزەل، كۆركەم، چىرايلىق،
ھۆسندارلىق

زىشت روي سەت چىراي

زىياد ئارتۇق، كۆپ، زىيادە

زىنھار پەقەت، ھەرگىز

زىنەخدان ئېڭەك ئاستى گۆش، ياڭاق

زىۋەر بېزەك

زۇلف چاچ، كوكۇلا

زۇلفى تابدار تولغىماچ چاچ، كۆچمە مەنىسى—يارنىڭ چاچ
كەمەندىسى.

زۇلال خەزەر تىپتىنىق ۋە شېرىن سوغوق دېڭىز، خەزەر دېڭىزى

زومرە توپ، بىر توپ، جامائە، گۇرۇھ، پىرقە

سەيدى	مۇھەممەد پەيغەمبەرنىڭ جەمەتى؛ ھۆكۈمرانلىق
سەيىس	سېلىق، ھاشار
سەف	رەت، رەتلىك تىزىلغان
سەفھە	سەھىپە، ۋاراق، كىتاب
سەئەب	قىيىن، ئېغىر، مۇشەققەتلىك
سەلەم ئىمداد	قەرزىگە ياردەم بەرگۈچى
سەم	ئوغا، زەھەر
سەمەر	مېۋە، يېمىش؛ كېچە، تۈن، دەۋر، زامان
سەمەنبەر	ياسىمەن گۈلدەك خۇش پۇراق، ئاپپاق
سەۋدائ	تىبابەتچىلىكتە ئادەم بەدىنىدىكى تۆت خىلتىنىڭ بىرى
سەۋدائى	تەلۋە، ساراڭ، سەۋدايى بولۇش، بىقارار بو- لۇش، دىۋانە بولۇش، خىيالى بۇزۇلغان
سەۋرەت	تېزلىك، ئۆتكۈرلۈك، ئاچچىقلىنىش
سەنا	ماختاش، داڭلاش، مەدھىيە، كۈي
سەندەلى	سەندەل رەڭ، سەندەلدىن ياسالغان كۇرس
سەنگ دىل	باغرى تاش، تاش يۈرەك، تاش كۆڭۈل
سىب	ئالما
ستەمكار	زالىم، زۇلۇم سالغۇچى، ئەزگۈچى، زومىگەر
ستار	يۇلتۇز
سپاھ	ئەسكەر، چېرىك، ئەمەلدارلىق
سپقار	سۇمۇرمەك، ھېچ قالدۇرماي ئىچمەك
سراپ	سۇ ئىچىپ تويغان، مولچىلىق، باياشاتچىلىق

سەججادە	جەيناماز، سەجدە قىلىدىغان جاي
سەھاب	بۇلۇت
سەھى	تىك، تۈز
سەھن	سەھنە، مەيدان، بوشلۇق جاي، ھويلا يۈزى
سەھل	يەڭگىل، ئاسان، ئوڭاي
سەد ئاھۇدەرىغا	يۈز ئەپسۇس، يۈز ئىست
سەراسەر	باشتىن-ئاخىر
سەراپا	باشتىن ئاياغ، پۈتۈنلەي
سەرگەشتە	بېشى قايغان، بېشى ئايلانغان، گاڭگىرىغان
سەرۋى خىرامان	گۈزەل، يۈرۈشلۈك يار
سەربەلەند	ئاتاقلىق، داڭدار، شۆھرەتلىك
سەر	باش
سەرشار	لىق، تولا، لىپمۇلىپ
سەرچەشمە	بۇلاق بېشى، بۇلاق بويى
سەرۋى	سەرۋى دەرىخىدەك
سەرۋەرى	رەھبەرلىك ئورنى، ھۆكۈمرانلىق، يولباشچى-لىق
سەرۇر	يولباشچى، يېتەكچى، رەئىس، خوجايىن، بىر-لىكى: «سەرۋەر»
سەرۇسامان	ئورۇنلاشتۇرۇش، تەرتىپ، ئۆي جاھازلىرى، تۇرمۇش قوراللىرى
سەير	يۈرۈش، كېزىش، تاماشا قىلىش
سەيد	ئوۋ، ئوۋلىنىدىغان جانۋار

شانە تاغاق، دۇلا سۆڭىكى؛ بابكارنىڭ شانىسى؛ شا-
هانە، پادىشاهلارچە

شە پادىشاھ

شەبان مال باققۇچى، چوپان

شەباب ياشلىق، يىگىتلىك، ياشلىق چېغى

شەب تۈن، كېچە، قاراڭغۇ يىللاردا

شەھەد ھەسەل

شەھەۋات شەھۋەتلەر، نەپس تىلىگەن نەرسىلەر؛ نەپس
ئارزۇلار. بىرلىكى: «شەھۋەت»

شەھسۇۋار چەۋەنداز، ئاتلىق شاھ

شەفەق كۈن پېتىش ۋە كۈن چىقىش ۋاقتىدىكى قىزىل-
لىق، كۈن قىزىلى

شەكەر گۇفتار شەكەر سۆز

شەكلۇ شەمايىل ئەپتى، ئەپتى ھالىتى، ھالى

شەئشەئە شولا، نۇر، يورۇقلۇق

شەمشاد سەرۋىگە ئوخشايدىغان خۇشقامەت ۋە چىرايلىق
دەرەخ

شەمئى ئەنجۇمەن بەزمىدە ياندۇرۇلغان شام

شەمئى نۇشاملار زىچ يېقىلغان شاملار

شەمس كۈن

شەين ھاياجان؛ نۇقسان، داغ، ئەيىب، قۇسۇر

شكەستە سۇنغان، سۇنۇق، مەجرۇھ، مەغلۇب، كۆڭلى
قاتتىق ئازار يېگەن

سقله پەسكەش

سكه بەك

سياه قارا

سل تاشقىن، سەل

سمنبەدەن كۈمۈش بەدەن، ئاپپاق بەدەن

سما يۈز، چىراي، چېھرە

سم كۈمۈش

سمكۈن قۇياش چىراي، كۈن چىراي

سمنبەر كۈمۈش بەدەن، ئاق بەدەن، ئاپئاق

سمىن كۈمۈش

سۇبه سۇبھە، تاڭ ئېتىشتا شەرق تەرەپتىن كۆتۈرۈل-
گەن يورۇقلۇق

سۇبھى دەم تاڭ يورۇۋاتقان چاغ

سۇرخ روي قىزىل يۈز؛ شاد، خۇشال

سۇرۇك پادا، توپ

سوكول قارغىشقا قالماق

سۇبهه تەسۋى

سۇگرا كېيىن، ئارقا

سۇنبۇل بىر خىل خۇش بۇي قارا رەڭلىك ئۆسۈملۈك

ش

شاهد گۇۋاھچى، گۇۋاھ

شاغەزەل ساھانە غەزەل، تەڭداشسىز قالتىس غەزەل

ئوپقان

غەزال كىيىك، ئاھۇ؛ بىر سورۇك غەزال، بىر توپ كىيىك

غەيۇر غەيرەتلىك، ئىجتىھاتلىق، باتۇرلۇق

غەلتان ئايلانغۇچى، يۇمىلاق

غەۋۋاس سۇنىڭ تېگىگە شۇڭغۇغۇچى، گۆھەر ئېلىش ئۈچۈن دەريا-دېڭىز تېگىگە شۇڭغۇپ كىرگۈچى

غەمغەپ ئېڭەك ئاستى

غۇبار چاڭ-توزاڭ، تۇتۇق، خىرە

غۇبارراھ يولنىڭ چاڭ-توزاڭلىرى

غوفران كەچۈرگۈچى تەڭرى

غۇلۇۋ ئېشىپ كېتىش، ھەددىدىن ئېشىش، تۇغيان، توپىلاڭ، غەۋغا

غۇفتە زوقلىنىش، قىزىقىش

ق

قادىرا ① قۇدرەتلىك ئاللاھ، ② ئادەم ئىسمى

قادىر ئىگەم قۇدرەتلىك ئاللاھ

قارما بۇلىماق، بۇلاڭ-تاراڭ قىلماق

قاسەد خەۋەرچى، ئەلچى، خەت توشۇغۇچى، ئىنتىلگۈچى، نىيەت قىلغۇچى

قان قەيەر، نە

قانلۇ قانلىق

شكاف يېرىق، دەز، تۆشۈك، چاك

شكەم قېرىن، قورساق

شۋە ناز-كەرەشمە، ئەركىلەش، شوخلۇق، ، غىلى-جىڭلىق، ھەرىكەت، پوزۇتسىيە، ئالدام، ھىلە

شۇئائ شويلا، يورۇقلۇق

شۇبا شۇنىڭ ئۆزى بار، شۇ نەرسە بار، ئەشۇ بار

شورش غەۋغا، قوزغىلىش، قارشى چىقىش، توپىلاڭ كۆتۈرۈش، ئىسيان قوزغاش

شورقىيامەت پاتپاراقچىلىق، قىيا-چىيا، دەھشەت، غەۋغا-توپىلاڭ

شۇكۇھ داڭق، شۆھرەت، شەۋكەت

شوئلە نۇر، ياغدۇ، يالقۇن، شولا، قۇياش، ئوت شولىسى

شۇيۇئ يېيىلىش، تارقىلىش

شويۇن شانلار، شەرەبلەر، بىرلىكى: «سان».

غ

غارەت بۇلاڭچىلىق، تالان-تاراج، ئولجا، غەنىمەت

غەبغەبى ئىڭەك ئاستى؛ ئىڭەكلىرى

غەرىزى تەبىئى، ناھايىتى بۇرۇنقى، تۇغما

غەرىم كىشىدە ئېلىشى بار كىشى، قەرز بەرگەن كىشى

غەرراھ يالتىراپ تۇرغان، روشەن، يارقىن

غەرقاب غەرق بولغان، سۇغا پاتقان؛ گىرداپ، كامار،

قۇلزۇم ئىككى دەريانىڭ بىر-بىرىگە قوشۇلۇشى

قۇمرى قارا قۇچقاچ. (پاختەك دەپ قارايدىغانلارمۇ بار،
ئەرەبچە قارا قۇچقاچ «قۇمرى» دېيىلىدۇ.)

ف

فەتا يىگىت، ياش كىشى. («فەتى»مۇ دېيىلىدۇ)

فەتتان مەپتۇن قىلغۇچى

فەتىھ ئېچىش، ئېلىش، ئىشغال قىلىش، يېڭىش

فەرەھ خۇشاللىق، شادلىق

فەرد يەككە، يالغۇز؛ مىسرا، كۇپلېت

فەرجات ئىلىملىك، ئىلىم ئىگىسى

فەرياد زارلىنىش، ئاھ ئۇرۇش، فەرياد

فەرامۇش ئۇنتۇلۇش

فەۋر تېزلىك، ئىلداملىق، نەفەۋر-تېز ماڭالماس

فەن بىلىم، ئىلىم، پەن، ھۈنەر؛ سەنئەت؛ ئىقتىدار

فەنائامادە يوقاي دەپ قالغان، ئۆلەي دەپ قالغان، خاپىلە-
شاي دەپ قالغان

فىترەت يارىتىلىش، تۇغما، تەبىئەت

فىرقەت ئايرىلىش، ئايرىم بولۇش

فىراق ئايرىلىش، جۇدالىق، ئايرىملىق، ئاجرىلىش

فىراقەت ئايرىلىش، ئايرىم بولۇش

فىروزا يېشىل مايسىرەڭ گۈللۈك كۆركەم تاش، يېشىل
تاش مارجان

ق

قەباھ پېرىجە، تون

قەتئ كېسىش، ئۈزۈش، توختىتىش، قارارلاشتۇرۇش

قەترە-قەترە تامچا-تامچا

قەد بوي، بەدەن تۈزۈلۈش، قەد

قەددى خوم قەددى ئېگىلگەن، قېرىپ مۈكچەيگەن

قەداغ كۆز قارغۇچى

قەرس دۈگىلەك، بىرلىكى: «قورس»

قەرىب يېقىن، يېقىنلاشقان، قوشۇلغان

قەريە كەنت

قەللاب يالغان پۇل ياسىغۇچى

قەيسەررۇم رۇم (ۋىزانتيە) پادىشاھى، رۇم قەيسىرى

قەمەر ئاي

قەۋس ئىرناق، باي، كامالەك

قىركۈن قىرىق كۈن

قىران ياشلىق، يىگىتلىك دەۋر، كۈچكە تولۇپ يېتىش-كەن، قىران

قىناۋ ئۈستىدىن يېپىنىدىغان پەردە

قۇببە گۈمبەز، ئاسمان، كۆك. بىرلىكى: «قۇببەك».

قوچ- قوچاقلىماق، قۇچماق

قۇد قويۇش، قويۇپ قويۇش

قۇربەت يېقىنلىق

قۇل-قۇل مەينىڭ شىشەئاغزىدىن چۇرۇكلاپ چۈشكەن بول-ىدۇق ئاۋازى

بەھرە ئېلىش

كامىياب ئاق يوللۇق، بەھرىمەن، مەقسەتكە يەتكەن

كامران ۋۇجۇتقا چىققان، ئارزۇسى ئەمەلگە ئاشقان

كەبك كەكلىك

كەبۇتەر تەپتەر

كەج كەلھا كاجلىق بىلەن، كاجلىق قىلىپ

كەرىم سېخى، ئالىيجاناپ، ھۆرمەتلىك كىشى

كەرەم مەرھەمەت، ئېھسان، ياخشىلىق، سېخىلىق

كەمال چېكىگە يەتكەنلىك، يېتىلگەنلىك، تالانت، ئىق-
تىدار، مۇكەممەللىك

كەمەندە سىرتماق، سالغا

كەۋسەر سۈيى جەننەتتىكى بىر بۇلاقنىڭ سۈيى

كەۋكەبى يۇلتۇزى؛ كۆركەملىك؛ توپ

كىشۋەر مەملىكەت، ۋىلايەت، ئىقلىم

كۇ نەدە، قەيەردە

كۇھ تاغ

كۇھەن قېرى، كونا

كۇھكەنلىق تاغ قېزىش ھۆنىرى، تاشچى، (پەرھادنىڭ لەقىمى)

كۇشايىش ئاسانچىلىق

كۇشە بۇلۇڭ، پۇچقاق، خالى جاي

كوي كوچا

كۇلبەئەن ئۆي، ساتما، كەپپە، تۇۋەن دەرىجىلىك ئۆي

كۇلۇۋەشىربۇ يەڭلار، ئىچىڭلار

فىروزان	يالتىراش، پارقىراش
فىروز	پىروز، بەختلىك، تەلەيلىك، غالىپ
فىغاھ	ئۇيغۇرلارنىڭ قەدىمكى چالغۇلىرىدىن بىرسىنىڭ نامى
فىگار	قىيىنىلىش، جاراھەتلىك، يارىدار، يارا، جارا-ھەت
فۇزۇن	ئارتۇق، زىيادە، چەكسىز، ھېسابسىز، ئۇشۇق-چە
فۇسۇل	پەسىللەر، بۆلۈملەر
فوسۇن	ئەھسۇن، جادۇگەرلىك

ك

كار	ئىش، كار
كاشانە	ئۆي، خانە؛ ئۇۋا، زەۋئى كاشانە، ئۆي ۋە خو-تۇن-باللار
كاش بەران	گۈللۈك خىشنىڭ ئۈستىگە
كاش	ئەگەر. بولغان بولسا ئىدى، كاشكى
كاف-لام	كالام، مەنىسى-كالامنىڭ قىسقارتىلمىسى بو-لۇپ، سۆز بىلەن ئۆزىگە رام قىلىش دېگەننى بىلدۈرىدۇ.
كافۇر	كامغار دەرەخى، كۆچەت، ئاپپاق، ئاق قاردەك
كاكول	ئادەمنىڭ ماڭلاي چېچى
كام	تىلەك، مەقسەت، ئىستەك، مۇراد، بەھرە،

گۈلتان نارى گۈلىستان ئانارى

گۈلچىن گۈل تېرىغۇچى، باغۋەن، گۈل يىغقۇچى

گۈپۇس گۈل چاچقۇچى، كۆپلىكى: «گۈلپاشى»

گۈلروخ چىرايى گۈلدەك، گۈل چىراي

گۈلئەندام گۈل بەدەن

گۈلاپ ئەتىرگۈلنىڭ سۈيى، قىزىلگۈلدىن قىلىنغان ئەـ
چىملىك، يەنى زەھەر قايتۇرغۇچى ئالى دورا

گۇمنام نامسىز، ئاتسىز، نامى يوقالغان، نامى ئۆچكەن

گۇنانە گۇناھلىق، گۇناھ بولىدىغان

ئە

ئەبتەر قۇيرۇقى كېسىلگەن، قىسقا، كۆچمە مەنىسى:
نەتىجىسىز، نەسلى قۇرۇغان؛ قۇيرۇقى كالتە
يىلان، ناچار، تىلغا ئالماسلىق

ئەبرۇكامان كاماندەك ئېگىلگەن قاش

ئەبلەھ ئەخمەق، نادان، كاللىسى يوق

ئەپناسى ئەيسانىڭ ئۆلۈككە جان كىرگۈزىدىغان دەم-سۈ-
رىسى

ئەتباڭ ئارقىدىن ماڭغۇچىلار، ئەگەشكۈچىلار

ئەتق قويۇپ بېرىش، قويۇۋېتىش

ئەجەم ئەرەبلەردىن باشقا خەلقلەر، پارسلار

ئەخ قېرىنداش، بىر تۇغقان، بۇرادەر

ئەخقا مەخپىي سىر

كۇنج بۇلۇڭ-پۇچقاق

كۇن فەيەكۇن ئاللانىڭ دېگىنىدەك بولىدۇ

گ

گاز غار، تاغ

گەدا گاداي، تىلەمچى

گەرد ① چاڭ-توزاڭ، ② ئايلانغۇچى، كېچىسى ئايلان-غۇچى

گەران قىممەتلىك نەرسە

گەنج غەزىنە، بايلىق

گىر تۇتقۇچى، ئالغۇچى، تارتقۇچى

گىرھ تۈگۈن، چېگىك؛ كۆچمە مەنىسى: تەتۈر، چىڭ، بىر ئىشتا پۈتۈشكىلى بولمايدىغان كىشى

گىرداب سۇنىڭ ئايلىنىپ ئاقىدىغان قايىنىمى، قاينام، يىغا

گىنە ئاداۋەت، ئۆچمەنلىك، چەرخ گىنەۋەردىندۇر-پەلەكنىڭ ئۆچمەنلىكىدىندۇر.

گۇزار ئۆتۈش

گۇستاخ ئەدەپسىز، تارتىنمايدىغان، ھېيقمايدىغان، ھاكا-ۋۇر

گوش ئاۋىزى قۇلاقنا ئېسىلغان، قۇلاقنا ئاسىدىغان، قۇلاقنا سالغان

گۇفتار سۆز، سۆزلەش، گەپ قىلىش

ئەسا هاسا، هاساتاياق

ئەسرارنەبۇۋەت پەيغەمبەر سىرلىرى

ئەسكى كونا، قەدىمكى

ئەسرگەردىش زاماننىڭ ئايلىنىشى، دەۋرنىڭ ئۆتۈشى

ئەسرۇ كۆپ، ناھايىتى؛ ئەسىر، تۇتقۇن

ئەسرار سىرلار، ئاجايىپ سىرلار

ئەشھەب بوز ئات

ئەشئار شېئىرنىڭ كۆپلىكى

ئەغيار غەير، غەيرىدىن

ئەقىق ئۇزۇككە كۆز قىلىدىغان قىزىل چىنىتاش

ئەفسەھۇل گەپدان، سۆزمەن

ئەفغان پىغان، نالە-پەرياد

ئەفتادە يىقىلغان، تاشلاندۇق، كۈچسىز، كەمبەغەل، نامرات

ئەفراد يالغۇزلار، زاتلار، بىرەۋلار

ئەفكار پىكىرلار، ئويلىغان ئويلار

ئەفزۇن ئۇزاق، كۆپ، ئارتۇق، نۇرغۇن

ئەكنۇن ئەمدى، هازىر

ئەئدائ دۈشمەنلەر، ياۋلار بىرلىكى: «ئەدۇ»

ئەئمال ئەمەللەر، ياخشىلىق، يامانلىق ئەمەللەر، ئىشلار

ئەييار ساياق، سەرسان، تىگىرقاپ يۈرگۈچى، هىلىگەر، قۇۋ، ئەييار

ئەختەر يۇلتۇز، ياخشىلىق؛ بەخت، تەلەي

ئەخۋان دوست

ئەھباب دوست، يار، مەھبۇب، دىلى بىلەن ياخشى كۆر-گۈچى

ئەھسەن تاللانغان، بەك كۆركەم، گۈزەل، ئەڭ ياخشى

ئەھلى دانىش دانىشمەن، يىراقنى كۆرەلەيدىغان بىلىم ئىگىسى

ئەھلى سالىھ ئىش ھەرىكىتى بىلەن ھەممىنى قايىل قىلغۇچى، تەبىئى ئەخلاقى پەزىلىتى ياخشى كىشى

ئەدلى ئادالەت، ھەققانىيەت

ئەدىل توغرىلىق، ئادىللىق، ھەقلىق

ئەدىم يوق بولغان، يوقۇلۇش، بولمىغان، مۇمكىن بولمىغان

ئەدنا ئەڭ تۆۋەن، ئەڭ پەس دەرىجە

ئەدھەم قارا ئات، قارا

ئەدەد سان، ھېساب، دانە

ئەدەب بەرمەك ئەدىۋىنى بەرمەك

ئەربەدە ئۇرۇشقاقلىق، قوپاللىق، بىمەنە ۋالاقلاش

ئەرۇس يېڭى توي قىلغان يىگىت، كۈيوغۇل

ئەرغەۋانى قىزىل، قىزىل تۈسلۈك

ئەرغەۋان قىزىل ۋە چىرايلىق گۈللەيدىغان دەرەخ، چىراي-لىق قىزىلگۈل

ئەزم ① ئاتلىنىش، تەمشىلىش؛ ② سۆڭەك، سۆڭەك-لەر؛ ③ قەست، نىيەت

ئەۋباشى يارىماس، لۈكچەك، تەرتىپسىز، ساياق، بەڭ-باش، باشباشتاق

ئى

ئىتاب ئاچچىق، غەزەپ، قەھر، قىيناق

ئىھتىمام ماقۇل كەلتۈرۈشكە تىرىشىش

ئىرشاد توغرا يول كۆرسىتىش، يولدىن ئاداشقان كىشى-نى توغرا يولغا سېلىش

ئىززە ئەزىزلىك، قەدىر-قىممەت، بىرلىكى: «ئىز»

ئىستىغنا ئېھتىياجسىزلىق، تارتىنىش، ناز قىلىش

ئىستىقلال ئۆز ئالدىلىق، ئۆزىگە ئۆزى خوجا بولۇش، مۇس-تەقىل

ئىسترلاب قۇياش ۋە يۇلتۇزلارنىڭ ئېگىزلىكىنى ئۆلچەيدى-غان ئەسۋاپ؛ پال سالىدىغان شىشەخال، بىرلى-كى: «ئۇستۇرالاپ»

ئىقدا زۇننار، مەرۋايىت باغ

ئىقبال بىر نەرسىگە ئالدىنى قىلىش، كەلگۈسى، بەخت، دۆلەت، ھۇما قۇشنىڭ قانىتى

ئىفتار ئېغىز ئېچىش، روزىنى بۇزۇش

ئىگنە يەلكە، تەن، بەدەن، قول، بارماق

ئىلىان تىزگىن

ئىلىك ئاۋۋال، بۇرۇن، ئىلگىرى

ئىلىك ① قول؛ ② يىلىك

ئەييام كۈنلەر، ۋاقىت
ئەيش تىرىكلىك، ياشاش
ئەيدى ھېيىت، ھېيىتى
ئەيھان ئېلان، ئۇقتۇرۇش، جاكارلاش
ئەيرۇ ئايرىلىش، ئاجرىلىشىش
ئەلا_لا ساۋقۇن سۇرەن
ئەمدادى ياردەم بەرمىكى، ياردىمى، بىرلىكى: «ئمداد»
ئەمراز ئاغرىقلار
ئەناسەر نەرسىلەرنىڭ تۈرلىنىش ئەسلى ماددىلىرى
ئەندەلىب بۇلبۇل
ئەنبەر بىر خىل خۇشپۇراق ماددا
ئەند باغلاش، باغلىنىش
ئەنسەب لازىم، كېرەك
ئەنفاس تىنىقلار، بىرلىكى: «نەفەس»
ئەنجۇم يۇلتۇزلار
ئەنىل ئابادى ۋەنۇقسان ئاپەتتىن ساقلىسۇن
ئەنۋائى پەۋاكە- خىلمۇخىل يەيدىغان نەرسىلەرنى شىرەگە
دىن تىزىپ قويۇش
ئەنۋار نۇرلار، روشەنلىكلەر
ئەنۋەر ئەڭ نۇرلۇق، بەك روشەن
ئەۋسەت ئوتتۇرىدىكى، ئوتتۇرا، نورمال
ئەۋساف سۈپەتلەر، ماختاشلار؛ ھۆسنى ئەۋساخى-ھۆسنى
گۈزەللىكى

ئاق پارقىراق نۇر بېرىدىكەن. شۇڭا قولىدىن پارقىراق نۇر بەرگۈچى دېگەن مەنىدە قوللانغان.

ل

لاتۇسرەفۇ ئىسراپ قىلماڭلار

لاجەرەم شۈبھىسىز، شەكسىز؛ چارىسىز، نائىلاج

لاجۇۋەردى كۆك تۇسلۇك

لاھەۋلەۋەلاقۇۋۋەتە-ئىللابىللائەلىيۇل ئەزىم بىزنىڭ كۈچ قۇدرىتى-مىز ئاللاغا يەتمەيدۇ-تەڭرىم ئۇلۇغدۇر.

لال گاچا، كىكەش، دۇ-دۇقلاپ سۆزلەش، تىلىنى چايناپ سۆزلەش

لالە لەيلىگۈل

لامىئ يالتىراق، پارلاق، يالتىراپ تۇرىدىغان

لائەقىل ئەقىلسىز

لاتىف يۇمشاق، گۈزەل، مۇلايىم، كېلىشكەن، يېقىم-لىق، نازۇك

لەھزە كۆز يۇمۇپ ئاچقىچە بولغان ئارىلىقتىكى ۋاقىت

لەھن كۈي، ناخشا، جىر، ئاھاڭ

لەق بوش، بوشاڭ، لىڭشىپ قالغان؛ سېسىق، بو-زۇق

لەئل قىزىل رەڭلىك چىنتاش، كۆچمە مەنىسى: قىپ-قىزىل لەب

لەئل رۇممانى ئانار دانىسىدەك قىپقىزىل لەئىل

ئىنتىخاب تاللاش، سايلاش

ئىشائ ياساش، قىلىش، كۆڭۈلدىن چىقىرىپ يېزىش، ئىجاد؛ ئەسەر؛ خەت؛ قۇرۇلۇش

ئىۋەز بەدەل، بىر نەرسىنىڭ ئورنىغا كەلگەن ئىككىنچى بىر نەرسە

ي

يابۇ مانجۇچە سۆز بولۇپ، باشقىلارگە كۆڭۈل بېرىپ يېنىغا چاقىرىش دىمەكتۇر.

ياخۇد ياكى

يادئەس خاتىرە، ئەس، ياد

يارەب ياخۇدا، يائاللاھ

يارەببى زەلەمنا تەڭرى قۇتقازغۇچى؛ جېنى ئۆزىنى ئازاپلىغۇچى

ياھەييۇتاۋانا ھايات ھەم كۈچلۈك

ياۋەر ياردەمچى

يەرەم يارام، جاراھىتىم

يەغما ئولجا، غەنىمەت

يەكتا يەككە، يالغۇز

يەنغاق ياڭاق

يەۋمۇل ھىساب ئاخىرەت، ئۇ ئالەمدىكى ھىساۋات كۈنى، سوراق كۈنى

يىدە بەيزا مۇسا پەيغەمبەرنىڭ ئاتىلىشى، رىۋايەت قىلىنىشىچە: مۇسا قولىنى قوينىغا تىقىپ چىقارسا قولى

مانەند خەس ئەخلەتكە ئوخشاش

مانۇر نەيرەڭ، ھىيلە

ماندە قالغان، قالدۇق، ئېشىندە

مەئاب پاناجاي، يوشۇرۇنىدىغان جاي؛ بارار جاي، قايتىدىغان جاي؛ خۇددى، دەل

مەئاش تۇرمۇش، مەئىشەت، روزىگار، تىرىكچىلىك

مەتبۇئ مەتبۇئاتتا بېسىلغان ئەسەرلەر؛ ياخشى، مىزىلىك پۇراقلىق، بۇي

مەتلەب مەقسەت، مۇددىئا

مەتەر يامغۇر، كۆپلىكى: «ئەمتار»

مەجاز تەنەگەپ، تەتۈرگەپ، ئەستەرلىك گەپ، كىنايە

مەخمۇر مەس، مەسلىكى تولۇق تارقالمىغان

مەخدۇم خىزمەت قىلىدىغان، مەرتىۋىلىك، ئۇلۇغ زات

مەخزەنىن خەزىنىدىكى مال قويىلىدىغان ئورۇن؛ ئانبار، خەزىنە

مەھز خالىس، ساپ، تازا

مەھخىل جاي، مەنزىل؛ توپلىنىش جايى، سورۇن، مەجلىس، بەزم

مەھال «مەھەل» نىڭ كۆپلىكى

مەھەل ئورۇن، يەر، جاي، ماكان؛ بوش ئورۇن، بوشلۇق، ؛ شەھەر ياقىسى؛ مەنبە، كۆڭۈل بۆلۈش؛ دىققەت قىلىش، قاراپ قويۇش

مەھلەكە قورقۇنۇچلىق جاي؛ خەۋپلىك ئىش، قورقۇنچ،

لەئلى ناپ — سۈپ-سۈزۈك لەئىل

لەئلى — لەئىلدىن ياسالغان، لەئىل بىلەن بېزەلگەن

لەيلۇ نەھار — يالتىراپ نۇر چېچىپ تۇرىدىغان بىر خىل ئۆتكۈر قىلىچ ياكى شەمشەر

لەۋھى — لەۋھە

لىباس — كىيىم، سەرۇپا

لەبالەب — لىپمۇلىپ

لوھ گەردۇن — جاھان لەۋھەسى

لوئلە — بالا-قازا، جېدەل-ماجىرا

لولى — ئالدامچى، ھىلىگەر، ساختىپەز

لولى باز — جالاپباز، پاھىشۋاز، زىناخور

م

ماھتابان — پارلاق ئاي، يارقىن ئاي، كۆچمە مەنىسى: ئايغا ئوخشاش نۇرچېچىپ تۇرغۇچى

ماھ — ئاي

ماھتاب — ئايدىڭ، ئاي نۇرى، ئاي، كۆچمە مەنىسى: ئاي-دەك گۈزەل

مادە — مادا، چىشى؛ ماددا

مار — يىلان (ئىلان)

ماسۋا — باشقا، غەيرى

مانەند — ئوخشاش، كەبى، تەڭداش، ئەينى

مەقسۇد — مەقسەت قىلىنغان، قەست ئېتىلگەن، ئارزۇ قىلىنغان نەرسە

مەقۋا — كۆچلەندۈرۈپ تۇرغۇچى

مەكتۇم — سىر تۇتۇلغان، يوشۇرۇن، مەخپى

مەكنۇن — يوشۇرۇن، بەك دىققەت بىلەن ساقلانغان نەرسە

مەئدەلەت — ئادالەت، ھەققانىيلىق

مەئبۇد — ئىبادەت قىلىنغان، قۇللۇق قىلىنغان

مەئدۇم — يوق، مەۋجۇت ئەمەس، يوقۇتىلغان

مەئراج — شوتا، پەلەمپەي، مۇھەممەد ئەلەيھسالامنىڭ كۆككە چىقىشى

مەئسىيەت — گۇناھ، گۇناھ سادىر قىلىش

مەيگۇن — مەي رەڭ، قىزىل رەڭ

مەلاھەت — يېقىملىق، گۈزەللىك، تاتلىقلىق

مۇلك — مۈلۈك

مەلىك — پادىشاھ، ھۆكۈمدار، سۇلتان، ئەمىر، شاھ، خان

مەلىكىل مەۋت — جان ئالغۇچى ئەزرائىل

مەلۇلى — غەمكىن، قايغۇلۇق، زېرىككەن، بەزگەن

مەملۇ — تولغان، تولۇق

مەننان — ئاسىرىغۇچى تەڭرى

مەۋج — دولقۇن

مەۋزۇن — ئۆلچەنگەن، چاملانغان، كېلىشكەن

مەۋقۇب — توختىتىلغان، تۇتۇلغان، باغلانغان

ئىزىلگەن

مەھرەم يېقىن، سىرداش؛ ئۆز، ئۆز كىشى، ئۇلپەت، تۇغقان

مەھۋە يوقىتىش، تۈگىتىش، يوقىلىش، غايىپ بولۇش

مەدە مەدھىيە، ماختاش

مەرھەم چاپلىنىدىغان دورا، مەلھەم

مەرئى كۆرۈنىدىغان، كۆزگە ئىلىنىدىغان

مەردۇم كىشىلەر، ئادەملەر

مەرغۇل چىرمالغان، چىڭگىلەك چاچ

مەزبور يۇقىرىدا بايان قىلىنغان

مەزەللەت تۆۋەنلىك، خورلۇق، كەمسىتىش، خارلىنىش

مەزلۇم ئاجىز، ھەقسىز، كۆچمە مەنىسى: ئايال ئاجىزلار

مەست مەس، مەس بولغان

مەستان مەست بولغۇچى، خۇمارغا بېرىلگۈچى

مەشام دىماغ، بۇرۇن، پۇراش ئورنى، بۇرۇن تۆشۈكى

مەشرۇئ شەرىئەتكە ئۇيغۇن، مۇۋاپىق ئىش

مەغفۇر گۇناھى ئەپۇ قىلىنغان، كەچۈرۈلگەن

مەغمۇم غەملىك، قايغۇلۇق، غەمكىن

مەقبۇل قوبۇل قىلىنغان، خوش كۆرۈنگەن، ياقتۇرۇلغان

مەقام ئورۇن، دەرىجە، تۇرغان يەر، مەنزىل، مەنسەپ، ئۇنۋان

مۇتتەفىق بىرلەشكەن، ئىتتىپاقداش؛ دوست؛ بىردەك

مۇتەببەق يەر بىلەن ھاۋا پەرقلىق يارىتىلدى

مۇجاۋىر دەرۋىش، زاھىت، مۇساپىرنىڭ ئەكسى

مۇختەسەر قىسقىچە، ئىخچام

مۇختەلىت قېتىشقان، قوشۇلغان، تۈرلۈك نەرسىلەردىن قوشۇلۇپ ياسالغان

مۇھتەسىب ھېساب ئالغۇچى، باھانى نازارەت قىلغۇچى

مۇھەررىر يازغۇچى، كاتىپ، تەھرىرلىگۈچى

موھىق ھەقلىق، لايىق، مۇناسىپ

مۇدام ① دائىمى، باقى، ئۇزاق زامان تۇرغۇچى، ② مەي، شاراب

مۇر ① چۈمۈلە، ئۇششاق جانىۋار. ② تەمسىز، ئاچچىق

مۇرۇۋۋەت مەرتلىك، باتۇرلۇق، ئادەمگەرچىلىك

مۇرغ پىغامى قۇشلار قانىتىدەك، قۇشلار قانىتى

مۇسەللەخ تەسلىم قىلىنغان، بويسۇندۇرۇلغان، ئىشەندۇرۇلگەن، شۈبھىسىز، تالاشسىز

مۇستەھسەن ياخشى دەپ ھېسابلانغان، مەقبۇل قىلىنغان

مۇسقار بىر خىل چالغۇ ئەسۋابى

مۇستەفا ئىلغانغان، سايلانغان، ئىختىيار قىلىنغان

مۇستەجاب قوبۇل ئېتىلگەن، تىلىگەن نەرسىسى قوبۇل بولغان

مۇسەففا تازا، سۈزۈك، پاكىز، يېقىملىق، ساپلانغان

مىھر قۇياش، ئاپتاپ، مىھرى زەررە-قۇياش زەررەچىدە-
لىرى؛ مىھرى خاۋەر-شەرق قۇياشى؛ مىھربان
شەپقەتلىك، سۆيۈملۈك

مىھرابۋەش مىھرابقا ئوخشاش قايرىلما

مىر تۆرە، رەئىي، ھاكىم، باشلىق

مىر سەدر چوڭ ئەمەلدار، ۋەزىر، مىنىستىر

مىردابە كىشى ئىسمى

مىزراب تىرناق، تەمبۇر چىرتىدىغان تىرناق

مىزاج مىجەز، تەبىئەت، ھال، ساغلاملىق، سالامەتلىك

مىژدە خوشخەۋەر

مىژگان خەدەڭ كىرپىك ئوقى

مىسراﺋ شېئىرنىڭ بىر قۇرى

مىسكىن بەختسىز، دەرمانسىز، بىچارە، كەمبەغەل ئاجىز

مىل كۆزگە سۈرمە تارتىلىدىغان سۈرمە چۆپ؛ ئۇچى
ئىنچىكە، ئۆتكۈر ئەسۋاپ؛ توغ شادا، بايراق ۋە
مۇنار ئۈستىگە ئورنىتىلغا ئۇچلۇق قوببا، ئو-
رۇشتا كىيىدىغان باش كىيىمنىڭ ئۇچى

مىنقار يىرتقۇچ بولمىغان قۇشنىڭ تۇمشۇقى

مىۋەئەن مېۋىسى، مېۋىلىرى

مىلك تەن ئاتا كۇچار يېڭى شەھەرنىڭ شەرقى شىمالىغا جايلاش-
قان بىر مازارنىڭ نامى

مۇبەددەل ئالماشتۇرۇلغان، ئۆزگەرتىلگەن، بىر تۈستىن
ئىككىنچى بىر تۈسكە ئالماشقان

مۇئتاد ئادەت، ئادەتلەنگەن، ئۆگەنگەن

مۇكەررەم ئىززەتلىك، ئابرۇيلۇق، مۇقەددەس، قەدىر- لىك، ھۆرمەتكە لايىق

مۇيە زارە، ئاھۇنال

مۇنىر نۇرلانغان، پارقىراق، يالتىراق، پارلاق

مۇنتەخەب باشقىلارنىڭ ئىچىدىن تاللاپ ئېلىنغانلىرى

مۇنىس مۇڭداش

مۇنەززە پاك، خالى

ن

ناب ساپ، تازا، تىنىق، ئوچۇق

ناياب باھاسىز، تەڭداشسىز، ئاز ئۇچرايدىغان

ناتىۋان بوش، ئاجىز، كۈچسىز، بىچارە

نار ئانار، يالقۇن، جەھەننەم، كۆچمە مەنىسى: دەرت تارتىش

ناز ئەركىلىمەك، نەپىسلىك، گۈزەللىك، ساختى- لىق

ناز ئەنداز نازلىنىپ ئۆزىنى ھەر تەرەپكە تاشلىغۇچى، تول- غانغۇچى

ناجى دوست، ئاشنا (مانجۇچە)

ناف كىندىك، ئارىلىق، ئوتتۇرا

ناكام بەختسىزلىككە ئۇچرىغان، پالاكەت باسقان

نائەسلى ناچار، تېگى پەس، ئەسكى تەبىئەتلىك

خوسائەد — ياردەم، رۇخسەت، ئەركىنلىك بېرىش

مۇسھ — روھقا جان ئاتا قىلغۇچى، ئەيسا پەيغەمبەرنىڭ لەقىمى، سىلىغۇچى، بىرلىكى: مەسھا؛ موسھا

موسھا — مۇسھ بىلەن ئوخشاش

مۇشتاق — ياخشى كۆرگۈچى، قىزىققۇچى، ئارزۇ-ھەۋەس قىلغۇچى، ئىشتىياق باغلىغان؛ تىلىگۈچى، جېنىنى ئېتىپ تۇرغان

مۇشكئەفشان — ئىپار ساتقۇچى

مۇشكبۇ — مۇشك ھىدى، خۇشبۇي

مۇشك — قارا رەڭلىك ۋە خۇشپۇراقلىق نەرسە

مۇغان — مەجۇس، ئاتەشپەرەست

مۇغبەچە — مەي توشۇغۇچى مەيخانا خىزمەتكارى؛ ئاتەشپەرەستنىڭ بالىسى

مۇغەننى — سازەندە، قوشاقچى

مۇغ — مەجۇس، ئوتقا چوقۇنغۇچى، كۆچمە مەنىسى: مەيپۇرۇش

مۇغەمبەر — ھىلىگەر، قۇۋ

مۇفلس — يوقسۇل، كەمبەغەل، خاراپلاشقان

مۇئەنبەر — ئەنبەردەك پۇراقلىق

مۇئەتتەر — پۇراقلىق، خۇشبۇي، ئەتىرلەنگەن

مۇئەممايى — تېپىشماق ئېيتقۇچى، تېپىشماقچى

مۇئەدەپ — ئىلىم ئەدەب ئۆگەتكۈچى، ئوقۇتقۇچى، مۇئەللىم، بىرلىكى: «مۇئەددەب»

نەۋئى خىل، تۈر، سورت

نەۋا ① ئۈن، ئاۋاز، سادا، كۈي ② مۇزىكا، بايلىق، لەززەت ③ ئەۋلاد

نىھان يوشۇرۇن، مەخپى، غايىپ، پىنھان

نىزار كۈچسىز، ئورۇق، ئاجىز

نىسيان ① ئۇنتۇماق، ئەستىن چىقارماق، ② تۈنجى قېتىم ياغقان يامغۇر

نىست ئەمەس

نىسار خاكى پاي يول يۈرگەندە ئاياق ئاستىدىن كۆتۈرۈلگەن چاڭ توپا، قەدەم زەربىدىن چاچرىغان تۇپراق

نىش نەشتەر، گۈلنىڭ تىكىنى، تىكەن؛ تىغ، نەيزە، ئۈچ

نىقمەت ئىنتىقام ئېلىش؛ جازالاش، جازا بېرىش

نىكنام ياخشى نام

نىگاھ قاراش، نەزەر، بېقىش

نىگۇنسار بېشى تۆۋەن، تەتۈر، دۈم كۆتۈرۈلگەن، خۇش بولۇپ كاللا-موللاق يىقىلغان

نىياز تەقدىم، ھەدىيە؛ يالۋارماق، ئۆتۈنمەك؛ زۆرۈر، كېرەك

نىئەم نېمەت

نۇقسان سەھۋى، خاتا، كەمچىلىكلەر، يېتەرسىزلىك

نۇقەل شاراپ ئىچكەندە يېيىلىدىغان بىر خىل يېمەكلىك

نوكتە ھېكمەتلىك سۆز، نازۇك، ئىخچام، چىرايلىق

نامە	خەت، مۇراجىئەت، كىتاب، ئەسەر، ھۆججەت، ئالاقە، توختام
نال	نالىش، ئىڭراش، يىغلاش، نالە قىلىش
ناۋەك	ئوقيانىڭ ئېتىلغان ئوقى
نەباك	نېمە قورقۇنچ، نېمە زىيان، نېمە خەۋپ
نەخلى	كۆچەت
نەخل گۇل	گۇل كۆچىتى، گۇل دەرىخى
نەدا	ئاۋاز، ۋاقىراش
نەر	ئەركەك، ئەر
نەزاكەت	نازۇكلۇق، نەپىسلىك، خۇش مۇئامىلە، تەنىنىڭ گۈزەللىكى، كۆركەملىك؛ تەربىيە؛ تەرەپ
نەشەست	مەجلىس، يىغىن، يىغىلىش
ناشاست	ناشايان، نامۇناسىپ
نەسىب	ئۇلۇش، ھەسسە، تېگىشلىك، نىسۋە
نەسىم	تاڭ شامىلى، مەيىن شامال
نەشۋۇ	ئۆسۈش، چوڭ بولۇش
نەغمەزەن	نەغمىچى ئايال
نەقدىن	نەق، نەقلا
نەقرە	كۈمۈش
نەكھەت	خۇش بۇي، ياخشى پۇراق
نەڭ	نومۇس، كەمتەرلىك
نەۋ	يېڭى
نەۋمىد	ئۈمىد، مەيۇس، ئۈمىدسىزلىك

ئۆ

ئۆلىما — بىلگۈچى، زامان ئالىملىرى

ئۇ

ئۇبۇر — ئۆتۈش، ئارقىلىق، يۈرۈش؛ يۆتكەش

ئۇدەبا — ئەدىبلەر، ئەدەبىيات ئىگىلىرى، يازغۇچىلار، مۇھەررىرلار

ئۈ

ئۈنجۈۋە — ئۈنچە، ئۈنچە-مەرۋايىت

ئۈزار — ياڭاق، مەڭىز، يۈز، چىھرە

سۆز، ئۆتكۈر سۆز، نەپىس سۆز

ۋ

ۋابستە چېتىلغان؛ باغلىق، باغلىنغۇچى، ۋاستە، ئالا-قىدار، باغلىنىشلىق، ئەگەشكۈچى؛ بىرلىكى: «ۋابەستە»

ۋاسل يېتىش، ئېرىشىش، قولغا كەلتۈرۈش

ۋالە ئاشىق، شەيدا، مەپتۇن، غەمكىن؛ ھەيران

ۋەزئى ئىلاھى ئەيسانىڭ ئاتىسىز تۇغۇلۇشى ئاللاھنىڭ قۇدرىتى-دىندۇر.

ۋەخىم قورقۇنچلىق

ۋەقۇئ ئېغىرلىق، ئۆزىنى تۇرمۇشتا تۇتىۋېلىش، بىر-لىكى: «ۋەقئ»

ۋىساق ئۆي، خانا، ياتاق

ۋۇقۇئ ھادىسە، ۋەقە؛ توغرا كېلىش، يۈز بېرىش

ئو

ئودۇن ئەزەل، ئەزەلدىن، ئەسلىدە

ئوشاق مەيدە، ياش بالا

ئوششاق ئاشىقلار

ئوقبە ئاقىۋەت، ئىشنىڭ ئاخىرى

ئول- بولماق، ئەتمەك

ئومرا ھۆكۈمران، ھاكىم بەگلەر

مۇھەررىر: تۇرسۇن ئايۇپ
مەسئۇل مۇھەررىر: ئەخمەتجان ھوشۇر
مەسئۇل كوررېكتور: مەرۇبجان مەمتىمىن
تېخرېداكتور: ئابلىز قاسىم

باياز

(2)

مەمتىمىن يۈسۈپ، مۇھەممەت ئوسمان، بارات رەجەپ
نەشرگە تەييارلىدى

*   *

نەشر قىلغۇچى ۋە تارقاتقۇچى: مىللەتلەر نەشرىياتى
(بېيجىڭ خېپىڭلى شىمالىي كوچا 14-قورۇ
پوچتا نومۇرى: 100013   تېلېفون نومۇرى: 010-64228007)
ساتقۇچى: جايلاردىكى شىنخۇا كىتابخانىلىرى
تىزغۇچى: مىللەتلەر نەشرىياتى ئېلېكترونلۇق مەتبە مەركىزى
باسقۇچى: مىللەتلەر باسما زاۋۇتى
1997-يىل 12-ئايدا 1-قېتىم نەشر قىلىندى
1997-يىل 12-ئايدا بېيجىڭدا 1-قېتىم بېسىلدى
باھاسى 15.00 يۈەن

مۇقاۋىسىنى لايىھىلىگۈچى: ليۇ جيافېڭ

ھۆسن خەتلەرنى يازغۇچى: دولقۇن قادىر

ISBN 7-105-02945-5

9 787105 029457 >

ISBN 7—105—02945—5/I.71

民文(维 134)　定价:15.00元